BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
10 L
1

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

26 28
C
8

13-10-A-3

FERANDI ADDVENSIS IVRISCONSVLTI MEDIOLANENSIS EXPLICATIONUM LIBRI DUO

FERANDI

ADDVENSIS

IVRISCONSVL-

TI MEDIOLA-

NENSIS EXPLI-

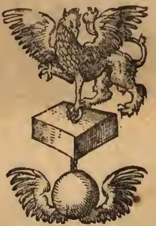
cationum Libri duo,

Quorum Primus eſt in Pandectas:

Secundus in alias Iuris

Ciuilis partes.

BIBL. SEC. COLL. ROM. SOC. IESV
IHS
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ex Legato Ill.mi Cocini

LVGDVNI,

APVD HAERED. SEB.

GRYPHII.

M. D. LXI.

Hieronymi Montii Iuriſconſulti.

Abdita quæ fuerant, non intellecta priorum
Ingenijs reſerat Addua, plana facit.
Iudicioq́; ſuo tantùm confidere non uult,
Quinetiam magnis teſtibus illa probat.
Authores linguæ adducens Graiæ, atque Latinæ,
Quis'ue ſoluta modis, iuncta'ue uerba placent.
Doctum opus, & uarium, & tenuis ſubtegmine fili
Ductum, poſteritas quod legat, atque probet.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

M. Antonii Bebulci Iuriſconſulti.

Aether erat furuus, nox nigrior, atráque Sylua,
Torquebátque altos ſpina moleſta pedes.
Omnia deterſit liquidis hæc Addua lymphis.
Factasq́; ſunt clara lucidiora die.

Auguſtini Nigri Iuriſconſulti.

Fluctibus ut fuluas liquidis mouet Addua arenas,
Vt gratum murmur fluminis unda ciet,
Addua fauendo ſic leges explicatore,
Et longo partas tempore promit opes.
Si diſciplinam iuris ſpectemus, & artem,
Cum priſcis æqua laude ferendus erit.
Si uim dicendi, & præclaræ munera linguæ,
Debetur tantæ par quoque laudis honor.
Hoc uno inferior. dedit ijs quòd cana uetuſtas
Maiorem per tot ſecla, diesq́; fidem.

Eiuſdem.

Ingreſſos rapido mergit celer Addua fluctu,
Et præceps uerſat turbine cuncta ſuo,
Tu nos è dubijs erroribus Addua lapſos
Extrahis, & quæ nam ſit uia tuta doces.

Ioannis vendramini Equitis.

Doctrinæ abſtruſæ nobis penetralia pandis,
Atque aperis ſcriptis abdita ſenſa tuis.
Hinc meritò Inſubres tibi ſe debere fatentur,
Non ſecus ac Cicero maxima Roma tibi:
Nec minus ô nimium felix debere ſuperſtes
Ore ſuo faſſa eſt utraque lingua tibi,
Nam Ferande doces paucis clariſsime chartis
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Bernardini Baldini Philoſophi.

Vt proprios aperit partus natura creatrix
Senſibus humanis, ſe tamen ipſa tegit.
Vt patuere uiris ſeptemplicis oſtia Nili
Secla tot occulto fonte perennis aquæ,
Cognita ſic legum priſcis mortalibus umbra,
Vera quibus facies iuris operta fuit.
Quam tandem è tenebris in apricum protulit ingens
Addua, qui ſenſus elicuit proprios.
Iam ualeant fora, cauſidici, litésque moleſtæ,
Lumine nam claret iúsque piúmque ſuo.

SANCTISSIMO PATRI PIO IIII. PONTIFICI MAXIMO FERANDVS ADDVENSIS.

QVOD ad iſtam ſupremã dignitatẽ aſcenderis, Pont. Max. nõ ſolùm Italiam, ſed etiam totã Europam ſummopere lætari, atque exultare conſpicimus, & meritò quidem. Quid enim nobis optatius accidere poterat, quàm te vniuerſæ Chriſti religioni præfici, qui doctrina & morum ſanctitate cæteris omnibus mirum in modum excellis? quique adeo iuſtitia præſtas, vt omnes populi tibi parere, quàm aliis imperare longè malint. Nam te regnante, vt improbis hominibus grauiſsima ſupplicia, ſic etiam doctis, & virtute præditis ampliſsima præmia propoſita eſſe perſpiciunt. Nulla tamen regio, nulla ciuitas, nullus ordo tantam ex iſto altiſsimo gradu tuo vo

luptatem cepiſſe videtur, quàm colle
gium Iuriſconſ. Mediolanenſium, in
quod & tu iampridem cooptatus fui-
ſti. Cũ quòd hic cœtus multis ab hinc
annis ſingularem animi tui præſtan-
tiam, & integritatẽ planè nouit, tum
quòd te dignitatis, & induſtriæ ſuæ
fautorem, & adiutorem fore maxi-
moperè confidit. Hoc tu iam magna
ex parte confeciſſe videris, qui lega-
tos noſtros humaniter & liberaliter
excepiſti, & nos omnes ſummis bene-
ficiis & honoribus cohoneſtati. Qua-
propter omnes tibi immortales gra-
tias agimus, & ob tantam liberali-
tatem in perpetuum nos tibi deuin-
ctos eſſe confitemur, ac prædicamus,
& ſinguli aliquod animi, & obſeruan-
tiæ erga te noſtræ ſignum dare vehe-
menter optamus. Quò fit vt ego præ-
ſens opuſculum meum ſuperioribus
diebus lucubratum tibi dicare, & cõ-
ſecrare

ſecrare minimè verear. In quo nõnullos Pandectarum atque aliarum iuris Ciuilis partiũ locos breuiter explicamus, non eo quidem more, quo plerique Iureconſulti recentiores ſolent, quo nihil facilius aut ineptius, ſed potius quo veteres & eruditi viri conſuelerunt. Qua in re ſi ego quicquam iuris ſtudioſis profuiſſe videbor, id tibi ſanè totum debebunt, qui me eximia liberalitate, ac munificẽtia tua, & officio in omnes bonarum literarum cupidos prope ſingulari, ad hæc ſcribenda vel tacitus impuliſti. Scio hoſce libros meos Maieſtati atque amplitudini tuæ minimè reſpondere. Verùm ſi non magnitudine rei, ſed animi ardore & deſiderio, quo tibi à me mittuntur, eos metitus fueris, nihil profectò maius inueniri poſſe cõperies. Quare tuum erit Pater optime, Pater ſanctiſſime, hoc munuſculum hilarioribus

oculis, non ſecus atque tibi offertur, intueri. Quod ſi aliqua ex parte tibi gratum fuiſſe ſenſero, magnum ex labore meo fructum mihi percepiſſe videbor, & indies maiora ſcribere totis viribus contendam, & enitar. Vale, teq; Deus immortalis nobis quã diutiſsimè conſeruet. Mediolano Calen. Ianuar. M. D. LXI.

Ad Iuris ſtudioſos.

NVLLAM vtiliorem ſcientiam à Dijs immortalibus humano generi tributam, quàm ius ciuile liquidò cõſtat: propterea quòd eo ſublato homines beſtiarum more viuerent: nec quicquam ratione animi, ſed pleraque viribus corporis adminiſtrarent. Multas quidem ciuitates ſine belli diſciplina diu conſeruatas legimus, multas ſine medicina, quæ etiam à nonnullis locis exulauit, multas pariter ſine alijs artibus & diſciplinis, quarum pleraſq; Romani viri ſapientiſsimi ſemper contempſerunt: at ſine iure ciuili nulla eſt tam firma, quæ non ſtatim ad nihilum recidat, & dilabatur. Quod cùm ita ſit, eos, qui plurimùm in hac ſcientia profecerint, magnopere profectò colere, & obſeruare debemus. Hi enim ſicut Dij immortales ſemper vtilitati publicæ conſulunt: hi bonos ab inimicorum iniuria tuentur, nocentibus autem iuſtas & graues pœnas imponunt. Adde quòd complures aduocatorum munere fungũtur, ſine quorum ope veritas apud iudices elucere nõ facile poteſt. Sunt etiam, qui in publicis gymnaſijs iuuentutem erudiant: ſunt qui ſcriptis ſuis iuris ciuilis, vel Pontificij Conſulta, reſponſa, decreta interpretentur: quorum opera ideo vehementer ac præcipuè commendanda eſt, quòd hi nõ tantùm alijs omnibus,

ſed etiam ipſis iudicibus, & aduocatis, ac doctoribus ſummopere proſunt. Verùm cùm propter calamitoſa, & diuturna bella, quæ ſuperioribus ſæculis Italiã mirum in modum vexarunt, bonæ literæ diu cõtemptæ iacuerint, ac pene de maiorum noſtrorum manibus vnà cum imperio à barbaris nationibus extortæ fuerint, quamplurimi lingua Latina & ingenuis artibus nudi atque inermes iuris ciuilis interpretationẽ aggreſſi immenſa volumina confecerunt: in quibus licet quædam vtilia legantur, nihilominus qui magnos in his ſtudijs progreſſus fecerunt, grauiſſimos in eis errores in eſſe apertiſſimè vident. Mitto eos tã barbarè loqui, tam inſulsè docere, tam imperitè definire, tam ineptè diſtinguere, tam cõfusè diſputare: vt nemo liberalibus doctrinis excultus eorũ libros ſine nauſea legere poſsit. Quinetiam nulla fere res eſt, de qua non inter ſe diſſentiant, ad digladiẽtur, adeo vt ſi eos ſequi velis, nihil omnino certi, nihil quod firmum ſit, tenere queas. Attamen multos imitatores, & ineptiarum ſuarum ſtudioſos, ac laudatores habent. Cuius rei nullam aliam cauſam, quàm inſatiabilẽ auri cupiditatem eſſe comperimus. Nam cùm parẽtes lucri quàm honoris auidiores filios ſuos quãprimum iuriſconſultos euadere cupiant, ſperantes eos inde ditiores futuros, adhuc impuberes, qui nec bonas literas primoribus quidẽ labris deguſtarunt, in publicas ſcholas emandant, vbi miſeri filij nihil aliud tantopere cu

pientes,

pientes, quàm parentum mandatis ſatisfacere, miſsis his ſtudijs, quæ iuri ciuili neceſſaria ſunt, breui iureconſulti creari ſtudēt, eo ſe nomine quam doctiſsimos fieri putantes. Quapropter accidit, vt nulla doctrina eruditi, tanquam nullis armis contra Accurſium, cæterámque huiuſmodi turbam inſtructi in eorum errores facile deducantur. Et poſtquàm domum reuerſi fuerint, cum Pandectas nequaquam intelligant, quia lingua Latina, & Græca carent, in ſolo Accurſio Bartholoque hærent, quos vti parētes amāt, & tanquam Deos venerātur, reliquos omnes præ his ne pili quidem facientes. Sed iam bene agi cœptū eſt, poſtquā viri doctiſsimi Gulielmus Budæus, & Andreas Alciatus iam tandem bonis literis reuiuiſcētibus, ac ferè in antiquum locum ſuum, & priſtinam dignitatem reſtitutis, hos interpretes tanquam de poſſeſsione aliena, in quam temere irruperant, aliqua ex parte exturbarunt, ac omnis iuris & antiquitatis ignaros eſſe planè docuerunt. Quorum ego veſtigijs inſiſtens quoſdam iuris ciuilis locos explicare conatus ſum, quos alij vel non aggreſsi ſunt, vel ſentētia mea non rectè declararunt. Qua in re proſpicio me nōnullorum animos offenſurum, propterea quòd multorum ſententiam improbem. Quibus ita breuiter reſpondere viſum eſt, in omnibus diſciplinis & artibus nō authoritate, ſed ratione pugnandum: quare ſi ego ratione ſuperior fuero, à me aliquem meritò reprehēdi nō

moleſtè ferre debebunt. Sin autem alij ratione & argumentis me ſuperarint, ſententiam meam redargui libentiſsimè patiar. Erunt etiam, qui dicant me non ſecus ac Grammatici ſolent, tantùm in verbis interpretandis elaborare, à quibus non video quo iure reprehendi poſsim, quandoquidem, vt ait Quintilianus, ſummus Iuriſconſultorum labor eſt circa verborum proprietatem, quod ex eo vel facile oſtenditur, quod veteres Iuriſperiti ſumma cum laude librum de verborum ſignificatione ſcripſerunt. Præterea quomodo quis poterit leges Latinè ſcriptas intelligere, nedum interpretari, niſi verborum Latinorũ proprietatem calleat, & antiquas elocutiones, quas Iuriſconſulti vſurparunt, didicerit? Quamobrem confido æquos iudices, & literarum peritos operam meam facile probaturos: cæterorum verò iudicium non mihi magni pendendum eſſe cenſeo. Veſtrum autẽ erit Viri optimi ſtudium meum, atque haſce lucubrationes in bonam partem accipere: cum ego non ambitione, non lucro, ſed potius vtilitate communi adductus hæc ſcripſerim, quæ ſi vobis probabuntur, maxima voluptate perfundar, atque exultabo: ſin minus, ſaltem hiſce libris aliquam animi mei ſignificationem erga vos omnes dediſſe videbor.

FERANDI ADDVENSIS IVRISCONSVL. MEDIOLANENSIS EXPLICATIONVM,

Liber primus.

*

In Procemium Digeſtorum.

Quare Pandectæ ſcribantur per duo f, & paragraphus ſub hac forma §. reprobata Alciati & aliorum omnium opinione.

PANDECTÆ Cur hac figura ſcribantur, multi nituntur explicare, tamen huiuſce rei nullam veriſimilem rationẽ reddi video. Andreas Alciatus vir magni nominis lib. iij. Diſpu. cap. xiij. exiſtimat eam eſſe cauſam, quòd cum fortaſſe prius ſub nomine Græco, ac tantùm prima litera videlicet π̃ cum accentu (ſicut vocant) circunflexo citarentur, Latini poſtea ſcriptores inſcitia ducti duplex f, eſſe crediderint: ſed hæc ratio mihi perſuaderi non poteſt, propterea, quòd illa nota maximè diſtat ab hac forma. Cattellanus Cotta, in opere ſuo, quod Memoralia inſcripſit,

in verbo Pãdectæ dicit ita ſcribi, quaſi dicas factæ fuerunt, quæ ratio eſt nimis generalis, quia idem de omnibus libris dici poſſet. Laurentius Valla in Raudēſem tradit illam notam eſſe Δ. literam Græcam, quod mihi nequaquam placet, cùm Digeſtum ſit nomen latinum, & Græci ſuum proprium habeant. Author illius Hiſtoriæ, qui Faſciculus tēporum inſcribitur, vbi de Iuſtiniano loquitur, ait, olim conſuetudinem fuiſſe, vt Digeſta per D, & G, ſcriberentur, quæ literæ, vt ipſe refert, duplici, f. ſimiles videbantur. At mihi hæc diligenter percunctanti alia ratio probabilior viſa eſt, quam etiam omnibus magis ſatisfacturam opinor, puto enim duplici l. antiquos vſos fuiſſe, quod duplici f. eſt longè ſimilimum. Nec ſanè in alio differunt, niſi quòd duo l. paulo inferius linea coniunguntur. Verùm quid in cauſa ſit, cur duplici l. vterentur, id eſt, quòd quinquaginta libros ſignificare volebant: nam l. quinquagenarium numerũ ſignificat, vt Valerius probus docet. & Pandectæ quinquaginta libris continentur, vel etiam libros legum intelligebant, vel fortaſsis, & melius leges tantum: nanque ex eodem Probo conſtat, leges ſcribi ſolitas per duplex l. Quare verò paragraphus ita ſcribatur §. ratio, quam in eodem loco adducit Alcia. mihi non probatur: cum videatur nimiũ longè deducta, tantò magis quia illi accentus græci non ſunt admodum ſimiles huic notæ: & abſurdum foret partem legis deſignari ſub accentuum figura. Quæ autē de paragrapho ſcribit Alcia. eadem tradit Cælius Rodiginus Lectio-

num

num antiquarum libr.xv.capitul.xx.vbi grauiter conqueritur ab eo hæc ædita fuiſſe ſuppreſſo authoris nomine, & expilatorem vocare videtur. Sed quare non potuit Alciat.ex Hephæſtione,atque Euſtathio, ſicut ipſe Rhodiginus eadem excerpere? Minus arridet eorum opinio, qui dicunt hanc figuram conſtare ex duplici ſ,cum ex eis literis nihil veriſsimile conijcere poſsimus. Exiſtimo igitur ſcriptores quum legem aliquam longiorem citare vellent,eo quòd plura capita comprehenderet,quò facilius legis locum demonſtrarent,etiam capitis mentionem facere conſueuiſſe (nec enim ex lege breui paragraphus citatur) imitantes veteres iureconſultos:qui leges longiores in multa capita diuidebant: vt apparet in legibus ſub titulo ad legem Aquiliam, & ſub titulo ad legem Iuliam,de adulter. & ad legẽ Iuli. Maieſta. Quinetiam leges xij.tab.in plura capita ſecabantur,vt docet T.Liuius libr.iij.qui ita ſcribit: cum ad rumores hominum de vnoquoque legum capite ædito ſatis correctæ viderentur, centuriatis comitijs x.tabu.leges perlatæ ſunt, qui nunc quoque in hoc immenſo aliarum ſuper alias coaceruatarum legum cumulo fons omnis publici priuatiq; eſt iuris.& ideò cum ſub capite dicere vellent,ſ,tantùm & c,primas literas ſcribebant,quæ ſi coniũctæ fuerint, hanc planè formam efficient, ſc, qua nunc paragraphum ſignificamus, vel quod ignoremus ea figura deſignari ſc,id eſt ſub capite,vel quod hæ duæ dictiones caput & paragraphus idem valere videantur.

In l.i.in princ. De iuſti.& iur.

Explanatum quid ſit bonum, & æquum contra Acurſij ſententiam, & quomodo æquitas & iuſtitia in mediocritate conſiſtant, & declarata l.j. C. de leg. & l.placuit. C.de iudi.

HIC ACCVR. perperam diſtinguit inter bonum & æquum, nec ſatis explicat quid ſit illud bonum & æquum, melius Budæus,qui hoc latè hìc proſequitur.& Zaſius pariter explicat,& Cęlius Rhodi.li.vij.ca.xxij.qui ex Ariſtotele hæc ſumpſerunt. docet enim Ariſt.li.v.Aethic.c.x.bonũ,& æquum quod ipſe vno vocabulo ἐπιεικὲς appellat, quámuis iuſtum ſit, non eſſe lege,ſed emendationẽ iuſti legitimi.Nam cum omnis lex ſit generalis, neceſſe que ſit aliquid omitti, quia de omnibus lex ferri non poteſt,quod etiam idem aſſerit πολιτικῶν lib.ij. cap.vj.lex ea parte,qua deficit,emendatur bono & æquo,quoniam non definiti non definita eſt regula,ſicut Lesbiæ ædificationis plumbea norma:cuius mentionem facit Ariſtoteles.Hinc ſummo iure quis agere, vel experiri, vel contendere dicitur, quum nititur ſcripto contra æquitatem , & nihil penitus de iure ſuo remittit.Cicero in Verr.act.vij. Non agam ſummo iure tecum,nõ dicam id,quod debeam forſan obtinere.Idem pro cecinna.Non enim minus laborat cecinna,ne ſummo iure egiſſe,quam ne certum ius non obtinuiſſe videatur & Pro P.Quintio,ſi quid in controuerſiam veniret,

aut

aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur. Et in Epiſtolis ad Atticũ lib.xvj. Ego, ſi me impro biſsimè Dolabella tractaſſet, dubitaſſem fortaſſe vtrum remiſsior eſſem, an ſummo iure contenderem? Iſtud ius ἀκριβοδίκαιον Ariſtoteles vocat, quaſi durius ſit. Nanque æquitas, quemadmodum cæteræ virtutes, in mediocritate conſiſtit. Hinc Terentius in Heauton. Verum illud Chreme dicunt, Summum ius ſæpe ſumma malitia eſt. & Cic. off. libr.j. Exiſtunt etiam ſæpe iniuriæ calumnia quadam & minus callida iuris interpretatione, ex quo illud ſummum ius ſumma iniuria, factum eſt iam tritum ſermone Prouerbium. Et Moderatus Collumella de re Ruſtica libr.j. Nec ſanè eſt vindicandum nobis quicquid licet, nam ſummum ius antiqui ſummam putabant crucem: nec rurſus in totum remittendum, quoniam vel optima nomina non appellando fieri mala fœnerator Alphius veriſsimè dixiſſe fertur. Quadrat optimè ad hunc locum id, quod de Martio Coriolano ſcribit Dionyſius Halicarnaſſæus ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας lib.viij. nempe Coriolanum propter nimiam iuſti obſeruantiam, legúmque cuſtodiam à patria exulaſſe, vehemẽtemque iuſtitiam eſſe ſæpe multarũ calamitatum cauſam: cùm omnes virtutes in mediocritate conſiſtant, præcipuéque Iuſtitia: quæ non ſolùm relinquentibus medium, ſed etiam excedentibus ſolet nocere. Sic Hieracle teſte, οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ περιπάτου μεσότητα πλεονεξίας καὶ μειονεξίας τὴν δικαιοσύνην εἰρήκασιν quæ Cõradus Geſnerus ita vertit, Peripatetici quidem inter pluris minoriſque aſſumptio-

nem medium obtinere iuſtitiam dixerunt. Quod quomodo Peripatetici ſenſerint, declarat Ariſtoteles eod. libr. cap. iij. & iiij. tradens iuſtitiam, quæ conſiſtit in diſtributione eſſe quiddam medium aliqua rationis ſimilitudine, id eſt ratione Geometrica, in qua conſideratur hominum dignitas: at eam, quæ conſiſtit in commercijs, eſſe medium Arithmetica proportione, quæ perſonas non perpendit, ſed ipſam rei æqualitatem. dicit etiam Ariſtoteles homines confugere ad iudicem, tanquam ad medium, & ipſum μεσίδικον appellari, quod Ioannes Argyropilus tranſtulit mediatorem. Iudex autem ſemper conſiderare debet ius ſcriptum, arbiter verò æquum & bonum, vt inquit idem Ariſto. Retho. lib. j. & Cic. Pro Roſcio Comœdo. Facit ad ſuprà dicta inſcriptio illa Platonis: ἀγεωμέτρητος οὐδεὶς εἰσίτω, nullus ingrediatur expers Geometriæ: volebat enim ſignificare, vt exponit Ioannes Tzetza ἐν βιβλίοις ἱστορικοῖς, neminē iniuſtum ad ſe accedere debere, quòd æqualitas & iuſtum ſit Geometria,

> Τουτέστιν, inquit, ἄδικος μηδεὶς παρεισερχέσθω τῇδε,
> Ἰσότης γὰρ καὶ δίκαιόν ἐστι γεωμετρία.

Et Ariſtides in Themiſthocle æqualitatem & Geometriam pro eodem accipere videtur, ὅπου γε δεῖ καὶ τῆς ἰσότητος καὶ γεωμετρίας, vbi opus eſt æqualitate & Geometria. At quòd æquitas ſit quiddam iuſtum, vt ait Ariſtot. videtur etiam ſentire Iſocrates in Aegynetico, ἀντεχομένην γὰρ ἀνθ' ὑπὲρ τοῦ τετελευτηκότος, εἰ μὴ πάντες πεισθήσεσθε μὴ μόνον ὡς κατὰ τοὺς νόμους: ἀλλ' ὡς καὶ δικαίως ταῦτα ἔπραξε. nam vſus eſt nomine δικαίως, quod iuſtum ſignifi

gnificat, pro æquo. Ex ſuperius adductis.planè declaratur l.j. C. De leg.in qua explicanda Doctores plurimùm laborant,ait enim Imperator quum æquitas diſcrepat à lege, interpretationem ſoli Principi ſpectare.aliquãdo iſta ęquitas ſcribitur,vt per ſecundam legem priori derogetur,& tunc dicitur æquitas ſcripta:cuius fit mentio in l.placuit. C.de iudi.in cuius etiam legis expoſitione Accur.& alij Doct.maximè torquentur.

In §.Ius naturale.

Non rectè Budæum explicaſſe quomodo Vlpianus intellexerit cætera quoque animalia iſtius iuris peritia cẽſeri:quod aliter declaratur.

IVS naturale eſt,inquit Vlpianus,quod natura omnia animalia docuit. & paulò pòſt,videmus enim cætera quoque animalia iſtius iuriſperitia cenſeri. idem habetur in Inſti. de iure natura.in prin.quem locum neque hìc neque ibi Accur.vel alius interpres attigit,præter Budæum.Ego quidem non iuris peritia,ſed iuriſperita, rectius legi exiſtimarim:quando quidem, ſi ita legatur,nulla inuſitata elocutiõe offendimur.nam vt hìc Budæus docet, & latius Plutarchus in eo opere,quod περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι inſcribitur, & in eo, in quo diſſerit, πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνυδρα, cætera quoque animalia hoc iure à natura ſibi indito reguntur, & ratione præſtant. Vnde Theophilus in Inſti. Græcis hunc locum ita vertit, ὁρῶμεν γὰρ οὐ μόνον ἀνθρώπους,ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα ἐν ταῖς ἡμῶν οὖσι τοῦτον τὸν νόμον ἀναγεγραμμένα,videmus enim nõ

ſolùm homines,ſed reliqua quoque animalia, ijs, qui legem hanc venerãtur,aſcribi. Tamen cum in Pandectis Florẽtinis peritia legatur, videndum eſt quomodo Vlpiani dictum intelligẽdum ſit: quod dum Budæus vtriuſque linguæ peritiſsimus explicare nititur, ingenuè ſe plurimùm dubitare fatetur, atque vnum tantùm ex oratione Pro Archia locum citat, vbi ipſe exponit cenſetur, id eſt pretium & æſtimationem meretur. quanquam in eodem loco Aldus Manutius, & Paulus eius filius Ciceroniani ſermonis ſtudioſiſsimi ita legant. Atque ideo hoc mihi concedendum eſt magis, quòd ex his ſtudijs hæc quoque creſcit oratio, & facultas. Nihilominus ſi etiam cum Budæo cenſetur legendum ſit, non in ea ſignificatione illud verbum accipiendum mihi videtur, ſed potius ita interpretandum, ex his ſtudijs hæc quoque cenſetur oratio & facultas, id eſt eſſe vel oriri exiſtimatur. Quòd ſi verbum cenſetur capiatur in ea ſignificatione, qua Budæus accipiendum eſſe putat, non video ſanè, quomodo huic loco congruere poſsit, abſurdũ enim videtur dicere, cætera animalia à iuriſperitia, vel propter iuriſperitiã pretiũ & æſtimationẽ mereri ac laudari. in ea fere ſignificatione vſus eſt hoc verbo Claudianus loquens de Serena regina,

nec laude uirorum
Cenſeri contenta fuit, niſi matribus æquè
Vinceret. quod tamen verbum ibi potius ad iudicium quàm ad laudem referendum videtur. Quare alia interpretatiõe huic loco opus eſſe arbitror. Exiſtimo igitur ita exponendum, cætera animalia

iſtius

iſtius iuriſperitia cenſeri, id eſt regi, & gubernari. Nam huic expoſitioni conueniunt Inſti. Theophi li. & pulchrè hac elocutione vſus eſt Modeſtinus in l.liberi, ſi quid in frau. patr. Liberi patroni quã quam & ipſi in pleriſque cauſis manumiſſoris iure cenſentur, tamen libertũ paternũ literis ſuis aſsignare non poterunt, & Alexander III. in ca. recolentes, de ſtat. monac. Si enim relictis originalibus ordinis inſtitutis ad communia volueritis aliorum monaſteriorum iura diuertere, oportebit vos com muni iure cenſeri, quia dignum eſt, vt qui ſimilem cum alijs vitam ſuſcipiunt, ſimilem ſentiant in legibus diſciplinam. & Cæleſtinus III. in cap. cum in tua. de deci. Et non debeat vna eademque eccle ſia diuerſo iure cenſeri. Quod genus dicẽdi paſsim reperias in iure Pontificio. talem etiam elocutionem continet cap. vni. de feu. non hab. prop. natu. feu. licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudi cenſebitur, vt ex his cauſis ipſum amittat, quibus & verum feudum. Quum hæc ſcripſiſſem, venerunt ad manus meas Coraſij Commẽtarij in hanc legem, qui & ipſe Budæum reprehen dit, licet illius nomini parcat: & ſecutus Theophi lum exponit cenſeri, id eſt numerari, & aſcribi inter ea animalia, quæ hoc iure reguntur. quæ expoſi tio licet verbis differat à mea, tamen idem eſt ſenſus. adducit carmina Iuuenalis ex Satyra VIII.

Stemmata quid faciunt, quid prodeſt Pontice longo
Sanguine cenſeri, pictoſq; oſtendere uultus
Maiorum? Citat etiam locum ex Seneca, qui minus ad propoſitum facit, ſed eius elocutionis mul-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ta quoque exempla reperiuntur in iure Pontificio, vt exempli gratia in ca. in quibuſdam de Dec. In quibuſdam regionibus quędam permiſtæ ſunt gentes, quæ ſecundum ſuos ritus decimas de more non ſoluunt, quamuis cenſeantur nomine Chriſtiano. & in cap. præterea quoniam, de iure pat. ſeu quocunque alio nomine cenſeantur. Vſus eſt & Liuius libro vij. Plebs contra fremit, quid ſe viuere, quid in parte ciuium cẽſeri, ſi quod duorum hominũ virtute l. Sextij ac C. Licinij virtute partum ſit, id obtinere vniuerſi non poſsint.

In l. Manumiſsiones, ſub eod. titu.

Defenſus Vlpianus contra Placentinum & Accurſium in definitione manumiſsionis, confutatáq; Gulielmi ſententia, & nõnulla contra huiuſmodi Doctores, qui ſine bonis literis conantur leges interpretari.

ACCVRSIVS vir acrioris ingenij, qui ſcilicet ineptias Vlpiani ferre non poterat eius definitionem hoc Placentini argumento impugnat, vel (inquit) qui dat ſeruo libertatem, dat ſuam, vel alienam, alienã nemo dare poteſt, quia non habet, ſuam nullo modo, quia poſtea ipſe liber non erit, addit præterea cum omnes homines liberi naſcantur iure naturali, non poterit dominus dare libertatem ſeruo, cum ille iam liber ſit. Quare vt Vlpianum à calumnia & à tam graui errore tutum reddat, exponit datio nem id eſt detectionem: nam dum ſeruus ait manu mitti-

mittitur nō datur ei libertas, ſed tantùm detegitur quæ prius in eo erat, quæ etiam ſcribit in Inſti. ſub titu. De Liber. in principio, vbi quoque alij interpretes plurimùm delirare videntur. Gulielmus verò dum Vlpianum defendere conatur, in grauiorē errorem incidit. putat enim dominū quum libertatem ſeruo concedit, ſuam concedere, quæ tamen in ipſo non minuatur, imperitè adducta l. Allegatis. §. ornatricibus De lega. iiij. quæ in re longè diuerſa loquitur: nam hoc ſcientiæ & artes præſtant, vt qui alios eas docent, illis non priuentur, ſed libertate conceſſa ſeruo, eadem non remanet apud dominum. in Accur. ſiue Plac. ſententiam acceſsit Guar. vt Bar. refert in qua etiā opinione ipſe Bart. & Bal. quam plurimique alij fuere, qui cum latinè neſcirent, ſine qua lingua veteres iurecōſultos, qui politè ſcripſere, intelligere non poſſumus, ſibi tamen perſuadebant ſe nedum omnes Pandectarū locos optimè percipere, verùm etiam ibi perperā multa ſcripta eſſe. Sed hoc nobis nullam admirationem afferre debet, quoniā iam plerique ſine bonarum literarum ſtudio & diſciplina ac illotis (vt aiunt) manibus ad ſacroſancta iuris ciuilis myſteria accedunt, ad quæ olim ſolùm nobiliſsimi & doctiſsimi quique aſpirare conſueuerant. Non negarim Gloſſarum ſcriptores & Barto. ac Bal. cæterosque ſimiles ingenio præſtitiſſe, ſummamque operam huic ſtudio impendiſſe, aliquam etiam fortaſsis vtilitatem contrà, ac Budæus vir doctiſsimus ſentit, poſteris attuliſſe. Verùm illud affirmare auſim, eos ſæpius dum aliquem locum declarare

vellent, illi potius Cimmerias tenebras offudiſſe, quoniam latina lingua, bonarumque artium ſtudio caruere, cùm ius ciuile totum in verborum interpretatione cõſiſtat. Sed quòd bonas literas ignorarent, improbandi non ſunt homines minimè mali, quoniam ita illa tempora ferebant, in hoc magis reprehendendi, quòd cum Pandectarum libri elegantiſsimè ſcripti ſint, omniq́ue doctrina ciuili referti, ipſi nulla elegantia, nullo orationis nitore florentes, ſed potius ærugine quãdam obducti hîc ſibi tantam prouinciam arroganter ſumpſerint. Verùm iã aliquãtò leuius id ferendũ videtur, ſi ad pleroſq́ue iuriſperitos, vel potius iuris imperitos huius tẽporis reſpicias. quorũ omne ſtudiũ nõ eſt in legũ intelligẽtia, ſed in pecunia vndiq; cõquirẽda. Quin etiã ſi quos paulò doctiores videãt, veritatiſq; indagãdę ſtudioſiores, eos tanquã otioſos, parúmque ſibi proſpicientes irrident, vt meritò in eos illud Baptiſtę Pij dictum quadrare videatur. Nihil iureconſultis antiquis elegantius, nihil recentioribus quibuſdam ineruditius. At hîc me reprimam, ne de induſtria in eos inuehi videar, alius erit aliquãdo locus, vbi quantum peccent, quantumq́ue à veritate abhorreant, planè patefaciam. Dico igitur duplicem eſſe libertatem apud dominum, alteram in ſe habet, alteram in ſeruo, & ideo quum dominus manumittit ſeruum, abſurdum eſſet dicere: ſeruo concedi domini libertatem, vt cenſuit Guliel. dat enim, quam ipſe in ſeruo habebat, nec me mouet quòd ſeruꝰ ex iure naturali liber eſſet, quia vel iure gentium, vel iure ciuili libertatem amiſeſerat,

ſerat, quæ apud dominum erat. Sed hic eſſet longũ & ſuperuacaneum omnes ineptias. Plac. & Bald. perſequi, quæ ſunt ita manifeſtæ, vt diſputatione non egeant. Satis mihi fuerit ex aliquo probatæ fidei ſcriptore ſententiam Vlpiani confirmare, nempe propriè ac latinè dici libertatẽ ſeruo dari. Plautus in milite Glorioſo. Libertatem tibi ego & diuitias dabo. Cic. pro C. Rabirio; etenim ſi Sceuæ ſeruo Q. Crotonis qui occidit L. Saturninum libertas data eſt, quod æquiti Romano præmium dari par fuiſſet? Idem ad Atticum lib. xiiij. Quæ quidem noſtris amicis diuinis viris aditum ad cælum dederunt, libertatem Populo Romano non dederunt. T. Liuius lib. ij. Secundum pœnam nocentium, vt in vtranque partem arcendis ſceleribus exemplum nobile eſſet, præmium indici pecunia ex ęrario libertas & ciuitas data. Idem lib. xxvj. iudici libertas data eſt & viginti millia æris. Sed hęc leuiora ſunt & clariora, quàm vt pluribus verbis indigeant.

In l.Ius ciuile.§.Hoc igitur, eod.

Hîc legendum τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι contra Budæum, & νόμον non tantùm ſignificare legem ſcriptam, ſed etiam non ſcriptam, quodque non ſcripta ſit à natura, ſcripta uerò naturæ contraria, & quòd lex non ſcripta, mos maiorum appelletur.

PAPINIANVS ait ius ciuile conſtare ex ſcripto, aut ſine ſcripto, vt apud Græcos τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. Budæus autẽ

hîc legendum cenſet, τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ νομικόν, motus Ariſtotelis authoritate, qui lib. viij. Ethicorum ad Nicomachũ cap. xiij. ſcribit καθάπερ τοῦ δικαίου ἐστὶ διττόν, τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ κατὰ νόμον. Ego quidem quin ita legi poſſit, non repugno, tamẽ hoc potius modo, quo ſcriptum videmus, legendum crediderim. Et primò quia in Pandectis Florentinis ita legitur, quibus magna fides adhibenda eſt, quę verba etiam habẽtur in Iuſtiniani Inſtitutionibus, & apud Theophilum ſub tit. De Iu. Nat. Quiddam etiam ſimile reperitur apud Conſtantinum Harmenopulum lib. j. τοῦ προχείρου νόμων ſub tit. περὶ νόμων, cum de Appio Claudio loquens ita inquit, συναγαγὼν εἴ τι νόμιμον ἦν παρὰ ῥωμαίοις ἢ ἀγράφως φερόμενον, ἢ ἐγγράφως μὲν ἀσυντάκτως δὲ, καὶ σποράδην κείμενον. & Diogenes Laertius in vita Platonis, νόμου διαιρέσεις δύο, ὁ μὲν γὰρ γεγραμμένος, ὁ δὲ ἄγραφος. & paulò pòſt, τοῦ ἄγρα νόμου ἐστὶν ὁ μὴ γεγραμμένος, ὁ δὲ ἄγραφος. Secũdò, quia vt apparet ex his locis Diogenis, νόμος nõ tantũ ſignificat legẽ ſcriptã: ſed etiã nõ ſcriptã, hoc eſt conſuetudinẽ: ꝙ etiã atteſtãtur Suidas, Heſychius, Phauorinus & author ἐτυμολογικοῦ μεγάλου. Probari quoque videtur verbis Platonis li. vij. περὶ νόμων à Budæo citatis, vbi ius non ſcriptum ἄγραφα νόμιμα vocari dicit. & Demoſthenes in oratione priore κατὰ Ἀριστογείτονος legem naturæ, quæ ſcripta non eſt, νόμον appellat. Quare mirum videri nõ debet, ſi Laurentius valla deceptus eſt in Thalia Herodoti, qui dum verteret hæc verba καὶ ὀρθῶς μοι δοκεῖ. Πίνδαρος ποιῆσαι νόμον πάντων βασιλέα φήσας εἶναι, dixit morem pro lege. Quod autem mores ſint à natura, oſtendit etiam Pindarus in Olympijs.

τὸ γὰρ
ἐμφυῶς οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ
οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες
διαλλάξαιντο ἦθος

Docet quoque Quintilianus lib. vij. cap. v. dicens iuſtum omne contineri natura vel conſtitutione, & ideo Moderatus Columella libro vij. De re ruſtica cap. ij. dixit non naturam tantùm, ſed etiam diſciplinam mores facere. Verùm qui diſciplina formantur, non ſunt illi generales, quam legem ſcriptam appellamus, ſed vniuſcuiuſque proprij, quos intelligit Ariſtoteles ἠθικῶν νικομαχείων lib. ij. cap. j. & ἠθικῶν εὐδημείων lib. ij. cap. ij. cum ait ἦθος, & ἠθικὴν dici ἀπὸ ἔθους id eſt à conſuetudine, quod pariter tradit Plutarchus in lib. περὶ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς. At lex ſcripta eſt cōtraria naturę, vt ait Callicles apud Platonem in Gorgia, & Ariſtoteles lib. j. περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων. cap. xij. Iuſtinianus in Inſti. tradit ideo ius ciuile in duas ſpecies eſſe partitum, quòd illius origo ab inſtitutis Athenienſium & Lacedęmoniorum emanarit, quorum alteri legibus ſcriptis, alteri moribus regebantur. Videntur tamen Athenienſes moribus quoque vſi fuiſſe, quandoquidem Hermogenes lib. iij. περὶ εὑρέσεων. in cap. περὶ ἐπιχειρημάτων ita à perſona argumētatur, μὴ δεῖ καινοτομεῖν ἀθηναίους τοὺς σοφοὺς, καὶ τοῖς ἀρχαίοις ἀεὶ καὶ νόμοις, καὶ ἤθεσι χρωμένους. Non oportet noua moliri Athenienſes viros ſapientes, qui ſemper antiquis legibus & moribus vſi fuere. De Lacedæmonijs verò teſtatur idem Cicero in oratione Pro L. Flacco, Adſunt Lacedęmonij, cuius ciuitatis ſpectata, ac nobilitata virtus non ſolùm na

tura corroborata, verùm etiam diſciplin a putatur, qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos iam amplius annos vnis moribus & nunquam mutatis legibus viuunt. Scripſit tamen Lacedęmonijs leges Lycurgus, vt Pauſanias & Plutarchus ac Xenophon & Iuſtinus tradunt, quas Lacedęmoniorum legatos à Philopœmene abrogatas in Senatu Romano conqueſtos fuiſſe ſcribit Liuius lib. xxxix. Vixerunt etiam tantum modo moribus Lycij, quemadmodum refert Heraclides in lib. περὶ πολιτειῶν, quod etiam de Scythis videtur tradere Iuſtinus li. ij. ait nanque iuſtitiam illorum ingenijs cultam, non legibus. Plato putauit legem non ſcriptam propriè vocari legem, & pręferendam eſſe legi ſcriptę. In qua pariter ſententia videtur fuiſſe Zohar interpres Chaldæus, qui diſtinguens inter תור & תורת ait legem non ſcriptam eſſe marem, ſcriptã verò fœminam, intelligens non ſcriptam eſſe Chriſti legem. Iſtud autem ius non ſcriptum appellatur mos maiorum, cuius facit mentionem Iulianus ſub tit. De iuriſdic. om. iud. & Modeſtinus in L. Pana, Ad L. Pomp. De Parric. Sic Plautus in Mercatore. Et hoc parum eſſe more maiorum inſtiti. Idem in Trinummo.

Nam hi mores maiorum laudant
Eoſdem latitãt, hiſce ego te artibus gratiam facio, neu colas,
Neu imbuas ingeniũ, meo modo, & moribus inuito antiquis,

Vbi Baptiſta Pius expoſuit mores antiquos, hoc eſt nobiles & ſinceros, ſed dictum pręcedens videtur Pij ſententiam redarguere. iterum in eadem comœdia.

Hunc

hunc

Morem maiorum ſcias, nam nunc mores nihil faciunt, quod licet,

Niſi quodlibet, ambitio, iam more ſancta eſt, libera eſt à legibus.

Cic.Philip.xij.Neque enim licet aliter, neque permiſſum eſt nobis ab hoc ordine, vt bellis confectis decem legatis permitti ſolet more maiorum.Idem in oratorijs Partitionib⁹, ſed ꝓpria legis & ea quæ ſcripta ſunt, & ea quę ſine literis aut gētiū iure, aut maiorū more retinētur. Et T.Liuius lib.ij.Nec illū ipſum ſummouere pro imperio poſſe more maiorū. Et lib.v.quoniā ea demum Romæ libertas eſt, non Senatus, non magiſtratus, non leges, non mores maiorum, non inſtituta patrum, non diſciplinam vereri militiæ.Idem lib.vj. Penes quos igitur ſunt auſpicia more maiorum?nempe penes patres. & lib.xxvj. Quum collegę negarent ſe in mora eſſe, quo minus, quod ei more maiorum permiſſum eſſet, ſeu legibus, ſeu moribus mallet, anquireret, ac lib. xxxix. quod ita comparatum more maiorū erat, ne quis, qui exercitum non deportaſſet, triumpharet, niſi perdomitam pacatamq́ue prouinciam tradidiſſet ſucceſſori.P.Cornelius Tacitus li.xiiij. Cenſuitq́ue Iunius Marullus Conſul deſignatus adimendam reo Præturam, necandúmque more maiorum. L.Florus lib.iiij.cap.ij.loquens de Cęſare, Tum diſsimulante eodem negabant veniret, & peteret more maiorum.

In l. ſeptimo menſe, De ſta. homi.

Quare ſeptimo menſe nati uiuant, octauo uerò nequaquam. ex Alexan. Aphrodiſæo, & Macrobio, ac Cenſorino.

SCRIBIT Philo Iudęus in lib. de antiquitate Iudæorũ partus ſeptimo menſe editos ideò viuere, quòd Deus id ſtatuerit propter Iſahacum, quẽ tali menſe naſci voluit. Nonnulli autem tradunt ideo viuere natos Septimo menſe, quòd eo tempore Luna partui dominetur, octauo verò nequaquam, cum tunc dominetur Saturnus. Primo enim menſi concepti partus Saturnus præeſſe dicitur, Iuppiter ſecundo, Mars tertio, Sol quarto, Venus quinto, Mercurius ſexto, Luna ſeptimo, & iterum Saturnus octauo, & Iuppiter nono, & inquit perfectione numeri Septenarij id euenire, quod ait probari à Pythagora, & ab exercitatis in Arithmeticis & Muſicis. Nam ex eo numero conſtat διὰ τεσσάρων, & διὰ πέντε, ex quibus διὰ πασῶν, gignitur, vt ſcribit Macrobius in Som. Scipionis lib. j. cap. vj. & ex Septenario numero anima mundi generata eſt, ſicut Timæus Platonis docet. Aliam pulchram rationem videre licet apud Cenſo. in lib. De Natali diem, in cap. de circulo Zodiaci, qui vult in Septimo mẽſe quem naſci κατὰ διάμετρον. in nono κατὰ τρίγωνον, in decimo κατὰ τετράγωνον. Tradit Plinius lib. vij. cap. v. tantùm pridie poſteróve plenilunij die aut interlunio conceptos hoc menſe naſci. Ibidem Plinius

nius narrat in Aegypto partus octauo quoque menſe gigni, quod etiam teſtatur Ariſtoteles libro vij. περὶ ζώων ἱστορίας capit. iiij. illud addens in Græcia multos interire, ac paucos ſeruari. Plinius quoque in Italia Cæſoniam tali menſe natam refert, cuius fratrem Suillium Ruffum vndecimo menſe ortum eſſe dicit, cum tamen conſtitutione Iuſtiniani De reſtit. & ea quæ pa. caueatur, talem partum non eſſe legitimum. Quinimo Plinius ibidem ait, Maſſurium authorem eſſe. L. papyrium prętorem ſecundo hærede lege agente bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, cum mater partum ſe xiij. menſibus tuliſſe diceret, quoniam nullum certum pariendi tempus conſtitutum eſſe videretur. Sed Ariſtoteles eodem in loco aſſerit illorum conceptum, qui vltra vndecimum menſem naſci putãtur, latere matrem. Fœminæ autem excedẽtes quinquaginta annos non amplius pariunt, vt ſcribit Dionyſius Halicar. libr. iiij. At in Calingis Indiæ populis cum fœminæ vltra octo annos non viuãt, eas quinquennos parere traditur à Plinio eodem lib. cap. ij.

In Tit. De ſena.

Senatum non eſſe dictum ab aſſentiendo, quemadmodum Hugo & Bar. exiſtimarunt, neque à ſinendo, ſed à ſenibus, qui in maiora conſilia legebantur etiam apud Græcos & Hebræos.

BAR. hic ſecutus Hugonem putat Senatum dici ab aſſentiẽdo, ſed non mirum videri debet, cum illi nullum vnquam bo-

num ſcriptorem legerint, nec aliquem virum docto ctum audierint. Porrò Senatus dictus eſt à ſenibus quamuis enim Dionyſius Halicarnaſſeus ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας lib.ij. dubitare videatur à ſenectute an à virtute Romani ſenatum appellarint, quòd veteres non tantùm ætate prouectiores, ſed etiam viros optimos ſenes vocare conſueuiſſent. Docet tamen hoc Cic. in lib. De ſenectute, dicens, conſilium ratio & ſententia niſi eſſent in ſenibus, non ſummum conſilium maiore: noſtri Senatum appellaſſent, vbi etiam exponit Senatores, id eſt ſenes. Eutropius in initio primi libri Hiſtoriæ Romanæ loquẽs de Romulo ait: centum ex ſenioribus elegit, quorum conſilio omnia ageret, quos Senatores nominauit propter ſenectutem. L. Florus lib.j.cap.j. conſilium reipub. penes ſenes eſſet, qui ex authoritate patres ab ętatem ſenatus vocabantur. Sex. Pompeius Feſtus lib.xvij. Senatores à ſenectute dici ſatis conſtat, quos initio Romulus elegit centum, quorum conſilio remp. adminiſtraret, itaque etiam patres appellati ſunt: & nũc quum ſenatores adeſſe iubentur, quibuſque in ſenatu ſententiam dicere licet, quia hi qui poſt luſtrum conditum ex iunioribus magiſtratum cepere, & in ſenatu ſententiam dicunt, & non vocãtur ſenatores ante, quàm in ſenioribus ſunt cenſi. Hoc ad Lacedæmoniorum imitationem factum eſt, qui primum conſilium γερουσίαν appellarunt, vt ex Demoſthene in oratione aduerſus Leptinem & Vlpiano illius interprete cõſtat, qui ait in id conſilium cooptari ſolitos tantùm ſenes, tradit etiam Ariſtoteles lib. ij. Politicorum

rum

rum apud Laced. in Geruſiam cooptari virtutis præmium eſſe, quod pariter Demoſthenes & Vlpianus ibi teſtantur. Facit etiam mentionem Pauſanias in Laconicis, ἡ μὲν δὴ γερουσία συνέδριον λακεδαιμονίοις κυριώτατον τῆς πολιτείας. vſi quoque ſunt hoc vocabulo ſeptuaginta interpretes ἐξόδου cap. iij. & λευιτικοῦ cap. viij. & μακκαβαίων lib. j. cap. xj. pro ſummo Hebræorum conſilio: quod S. Pagninus in Lexico ſuo Senatum interpretatus eſt: id autem ex ſenibus conſtabat. nam illa verba זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל ſenes Iſraelis ſignificãt. Dionyſius quoque Halicar. in eodem loco tradit Romanis ſenatũ fuiſſe, quẽ Græci γερουσίαν vocant, quæ faciunt vt eorum ſententiam minus probem, qui putant Senatum dici à ſinendo. Plinius lib. xxxv. cap. xiiij appellat Geruſiam domum collegio Seniorum vel Senatorum dicatam: in qua etiam ſignificatione accipit Vitruuius, Crœſi domus, quam Sardiani ciuibus ad requieſcendum ætatis otio Seniorum collegio Geruſiam dedicarunt. Sic etiam Latini vocant Senatum non ſolùm ipſos ſenatores ſed etiam locum vbi conſidẽt. Cic. in Catil. ora. j. Hic tamen viuit, viuit? imò in Senatum venit publici conſilij particeps. Idem in Philip. xiij. Cæſare dominante veniebamus in Senatũ, ſi non liberè, attamen tutò, & ad Atticum lib. vij. Monere ne antè in Senatum accederem, quàm rem confeciſſem.

In l. prima eod.

Semper in generali ſermone comprehendi loquentem,

C

niſi quid abſurdum inde ſequatur, contra Accur. & aliorum ſententiam.

NOTATVR per Accur. Odofre. & Bar. cæteroſque ex hac lege, & ex quibuſdam alijs in generali ſermone non comprehendi eum, qui loquitur, quod cum imperitè in omnibus locis dictum videatur, hîc certe longè imperitius. Nam in hac lege non Saturninus ſed Vlpianus loquitur, qui tamen in Saturnini ſententiam non accedit: quod ſi in generali ſermone perſona loquẽtis excipienda eſſet, non Saturninus, ſed Vlpianus excipiendus foret, quod abſurdum eſt, quia Vlpian. nequaquam Saturnini dictum probat. At non negarim aliquando in generali Sermone non comprehendi loquentem, videlicet, quando aliquid abſurdum ſequeretur, vt habetur in l. inquiſitio. C. de ſolu. vel quando ſequeretur dolus & fraus, vt in l. qui inſulam. §. vlti. infrà loca. quia dominus debet præſtare dolum ſerui. Sed ex illis locis non eſt ſumenda hæc regula generalis, tanquam id ſemper verum ſit, quia præterquam in locis prædictis comprehenditur etiam perſona loquens vt patet in l. Paulus in fine, infrà de pignori.

In l. ſolet. De offi. Proc. & leg.

Quid hîc cuſtodiæ ſignificent, quodq; in Pand. Floren. non uerus, ſed Seuerus legitur, quid ſit xenium, & de Ioue xenio, ac Pagnini errore apud Homerum, & xe-

niola legendum ex Pandec. Floren. nec uideri Budæum finem huius legis percepiſſe.

IN PRINCIPIO huius legis ſenſus Vlpiani talis eſt, ſolere Procõſulem legatis mãdare, vt ipſi cuſtodias audiát, poſtea eas ad Procu. mittant, qui innocẽtes abſoluet. ex quo patet dictionẽ & eſſe ſuperuacaneam, atque ideo expungẽdam, quæ nec in Pandec. Flo. legitur, in quibus etiam non ſolet, at ſolent habemus, quamuis id parum referat. Cuſtodias autem hic Iuriſconſultus dixit homines in carcerem coniectos non cuſtodes, vt exiſtimauit Accurſius in quo ſenſu vſurpauit pariter hanc dictionẽ Suetonius in Domitiano, & nec niſi ſecretò atque ſolus plerunque cuſtodias receptis quidẽ in manu catenis audiebat. Vnde liberæ cuſtodiæ dicuntur viri magna dignitate præditi, qui non in carcere, ſed in aliqua domo aſſeruantur, Græci vocant ἀδεσμὸν φυλακὴν. Addit Vlpi. Proconſuli ſeruandum modum in xenijs ſuſcipiendis iuxta illud aureum Seueri, & Antonini dictum (nam in Pandec. Flor. Seuerus non verus legitur) οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Sciendum hæc verba primum ab Angelo Politiano ex Pand. Florẽ. huic legi inſerta fuiſſe. quæ ipſe Politianus in lib. quem Miſcellanea inſcripſit, maximoperè commendat, & ita exponit. Nec omnia, nec paſsim, nec ab omnibus. Quid verò ſint xenia latè hic explicat Budæus, ſunt enim dona, quæ hoſpitibus dantur, vt ſcribit Suidas & Iul. Pollux. vtitur Appianus Alexandrinus ἐν τῇ ῥωμαϊκῶν λιβυκῇ, qui ait à Senatu Ro

mano donatum fuiſſe xenijs Phamæam Carthagi nienſium ducem. Vſi quoque fuerunt Græci interpretes lib. ij. *βασιλέων* cap. viij. & j. *μακκαβάιων*, cap. xj. quanquam in vltimo loco, quem Bud. citat, pro alio munere capi videtur. Eadem ratione Martialis librum xiij. xenia appellauit, quod pro xenijs ea carmina ſcripſerit. Vocata etiam fuerũt xenia à Demoſthene in oratione *περὶ παραπρεσβείας* dona à Philippo data legatis Athenienſiũ. & Iuppiter *ξένιος*, id eſt hoſpitalis nominatus eſt à Platone lib. viij. *περὶ νόμων*, *τῶν μὲν γὰρ ὁμόφυλος Ζεὺς μάρτυς, τῶν δὲ ξένιος, οἳ μετὰ πολεμίων τῶν ἐχθίστων ἐγείρονται*, Et ab Homero Odyſ, Ξ

Οὐ γὰρ τοὔνεκ᾽ ἐγώ σ᾽ αἰδήσομαι οὐδὲ φιλήσω,
Ἀλλὰ δία ξένιον δείσας αὐτόν τ᾽ ἐλεήσας.

Vbi Sanctus Pagn. perperã interpretatur munus. Reperitur & apud Apollonium *ἀργοναυτικῶν* li. ij.

ἄγχι δὲ ναιετάουσι πολύρρηνες τιβαρηνοὶ
ζηνὸς εὐξείνοιο γενητάων ὑπὲρ ἄκρην.

Celebratur autem in Genetęo promontorio apud Tibarenos Scythicæ populos. vt interpretes docent. Balneas xenias appellauit Cicer. in oratione Pro Cæl. in quibus hoſpites recipiebantur. Significat *ξένιον* etiam aureum capitis ornamentum, vt traditur à Iul. Pol. *ὀνομαστικῶν* lib. v. Verùm poſſet aliquis reprehendere dictum Seuéri & Antonini pàriter, & Vlpia. qui permiſerunt vt xenia reciperentur, cum *Δευτερονομίου* capitu. xvj. dicatur

וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃ Hoc eſt, nec accipies munus, quoniam munus excęcat oculos ſapiẽtum, &

peruer-

peruertit verba iuſtorū. & βασιλέων lib.j. cap. viij. וַיִּקְחוּ שֹׁחַד וַיַּטּוּ מִשְׁפָּט & acceperunt munus, ac peruerterūt iudiciū. & παραλειπομένων ij.ca.xix. כִּי אֵין עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַוְלָה וּמַשֹּׂא פָנִים וּמִקַּח שֹׁחַד׃, Quoniā non eſt cum domino Deo noſtro peruerſitas, nec perſonarum differentia, nec munerum ſuſceptio. Et apud Iſidorum lib.j. De ſummo Bono. Tres ſunt munerum acceptiones, quibus cōtra iuſtitiam humanam vanítas militat, fauor amicitiarum, adulatio laudis, & corporalis acceptio munerum, facilius autem peruertitur animus rei corporeæ munere, quàm gratiæ, laudiſque fauore. Dixit quoque Ephialtes Sophonidæ filius, vt narrat Aelianus ποικίλης ἱστορίας lib.xj. non debere iudicem ſuſcipere munera, ne poſtea videatur ingratus. Ergo reijcienda videntur munera, quæ vel ipſos Deos mouēt, vt inquit. Euripides in Medea.

πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος.

& Ouidius de Arte Amandi lib.iij.

Munera, crede mihi, placant homineſque Deóſque,
Placatur donis Iuppiter ipſe datis.

Eſt enim dictum munus, quòd mutuo animo qui ſunt, dant officij cauſa, vt affirmat Varro De lingua Latina libro iiij. Quare Iithro, quemadmodum legitur ἐξόδου capit. xviij. Moyſi dicebat, vt eos qui auaritiam odiſſent, iudices crearet, & Lucianus in Amoribus iudicium integrum appellat κρίτην ἀδεκάστον, id eſt munera non ſuſcipiens. Quin etiam Antonius Menauinus ſcribit regem Turcarum plurima iudicibus donare, ne furentur. De qua re plura non ſcribam, quia qualis eligendus ſit

iudex, & quod illius officium ſit. latius explicabimus in libris noſtris De magiſtratibus. quos doctiſſimis viris ſummopere iucundos fore ſperamus, Sed reſpõdetur hæc omnia referri ad munera, quæ dãtur iudicibus, dictum verò Vlpiani & Impp. intelligendum eſſe de muneribus, quæ Proconſuli dantur non tanquam iudici, ſed tanquam hoſpiti. Quamobrem ſubiungit Vlp. Et quod mandatis cõtinetur ne donum, vel munus ipſe Proc. vel qui in alio officio erit, accipiat, ematue quid niſi victus quotidiani cauſa ad xeniola non pertinet, ſed ea quæ ędulium excedũt vſum, in Pand. enim Flo. hìc xeniola legitur nõ xenia, quæ lectio ꝓbatur ex verbis ſequentibus, ſed nec xenia perducenda ſunt ad munerum qualitatem, hoc eſt non ſicuti Proc. prohibentur capere munéra & dona, ita etiam xenia, cum aliam ob cauſam donentur, quod Budæus nequaquam percepiſſe videtur, qui longè aliter hũc locum interpretatus eſt. At vox xeniolum vſurpatur etiam ab Apuleio. Poteſt & illud reſponderi, non prohiberi iudicem, quominus leuia dona acciperet, quæ ſunt victus quotidiani cauſa, vt hìc Vlp. teſtatur & Impp. concedunt. Delphicus autem Sacerdos apud Lucianum in Phalari ij. contra dictũ Seueri & Antonini ait, δεῖ τοίνυν μηδ' ἐν τῷ παρόντι καινοτομεῖν μηδὲν, μὴ δὲ παρὰ τὰ πάτρια νόμον καθιστάναι, φιλοκρινεῖν τὰ ἀναθήματα, καὶ γενεαλογεῖν τὰ πεμπόμενα, ὅθεν, καὶ ἀφ' ὅτου, καὶ ὁποῖα. Non oportet nũc quicquã noui conſtituere, neque contra patrium morem legem ponere, quia non oportet iudicare & inquirere vnde, & à quo, & qualia. Verùm ad id facilis eſt reſpon

reſponſio,quoniam ſacerdos non loquebatur de aliquo iudice,ſed de Apolline: Etenim à Dijs nõn conſideratur munerum qualitas,nec hominum dignitas,at ſolus animus.

In.l.Illicitas.§.veritas.De offi.Præſ.

Iudicandum eſſe ſecundum conſcientiam, non autem ſecundum probata & adducta, idq; eſſe ex Vlp. ſententia,contrà ac Accur.& alij tradiderunt.

NOTANT hinc Doc. omnes poſt Accur.iudicandum eſſe ſecundum adducta & probata,non autem ſecundũ conſcientiam.id quoque not.in Conſtitutione.De Manda.Prin.§.j. Sed iudicio meo ſatis ineptè:nam ſi hæc foret Vlpiani ſententia, in eodẽ loco & in eadem clauſula eſſet ſibi met cõtrarius, quod de tanto iureconſulto minimè cenſendum eſt,cùm enim pirmò dicat veritatem ex falſis geſtis non vitiari, profectò ſummopere repugnat poſtea dicere,iudicis officium eſſe iudicare ſecũdum adducta & probata,non autem ſecundum conſcientiam,id eſt veritatem, quę ipſi iudici manifeſta eſſe poteſt,& ideo vltimam partem ita intelligo. Præſes prouincię id ſequatur, quod conuenit, id eſt quod conuenire exiſtimat: ſi enim ipſe nouit veritatem,ſecundum eam iudicet reiectis probationibus,ſi veritatem non nouit tunc licet probationes poſsint eſſe falſæ, ſecundum eas iudicet. at bene aduertat ad ipſas probationes,quales nam ſint, &

à quibus factę, & ſic ait ex fide eorum quę probantur, quia probationes poſſunt eſſe falſæ vel non veriſsimiles. Quæ omnia iudex optimus conſiderare debet, & quantũ ipſe cõijcere poteſt, eniti, ne probationes veritati noceãt. Quid enim iudicẽ magis ſeq par eſt quã veritatem? quæ quodammodo idẽ quod iuſtitia eſſe videtur. Hinc iuſtũ pro vero, & verum pro iuſto ſæpe capitur, vt latè docet Bud. in l. iij. infrà pro Soc. Et iuſtitia eſt veritas, vt multis in locis ſcriptũ reliqt Flauius Ioſephus. imo apud Roma. legibus cauebatur, vt iudices iureiurãdo firmarent ſe ſecundũ veritatem iudicaturos, vt patet in L. Rẽ non nouam. C. de Iudi. eſt enim veritas rerum omnium iuſtiſsima, vt ait Menander.

Ἀληθέιη δὲ παρέςω
Σοί καὶ ἐμὺ ι πάντων χρῆμα δικαιότατον.

Quare vt habetur Exodi capit. xviij. dixit Iithro Moyſi. וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל הָעָם אַנְשֵׁי חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע, id eſt, & prouidebis ex omni populo viros potentes ac timentes Deum, viros veraces, & qui auaritiam oderunt. & legitur Ieremiæ capit. x. וַיהוָה אֱלֹהִים אֱמֶת & Dominus Deus veritas eſt. Et Plutarchus in Ro. Q. ait ideo Romanos veritatis parentem ac Deum Saturnum habuiſſe, quôd Saturnus iuſtiſsimus fuerit, & veritatem ante omnia coluerit, ac Plato in lib. De lege tradit legem eſſe veritatis inuentionem. Quamobrem iudices Aegyptij veritatis imaginem in lapide expreſſam ferebant, quemadmodum Diodorus & Aelianus affirmant, quod etiam in Simandij ſepulchro inſculptũ fuiſſe tradit idẽ Dion. li. ij. Ergo ſecundum

cundũ cõſcientiã iudicandũ eſt, quæ, vt Quintilia nus aſſerit, pro mille teſtibus habetur. Multò antè hec ſcripſerã quũ legi Io. Oldendorpiũ, qui in lib. Locorũ communiũ actionum iuris ciuilis, & in lib. De For. Inueſti. Actio. in meam ſententiam accedit, quæ etiam fuit Mar. Sed ipſe Olden. fruſtra mea quidem ſententia nititur probare cõſcientiã non eſſe duplicem, quandoquidem neque Accur. neque Bart. id aſſerunt. dicunt enim eam poſſe dupliciter conſiderari, vel vt in iudice, vel vt in priuato. quæ tamen diſtinctio minimè vera eſt, quemadmodum ſuprà diximus quia ſi res nota eſt iudici, ſemper debet iudicare ſecundum conſcientiam, ſin autem non eſt ei nota debet iudicare ſecundum probationes, quas diligentiſsimè conſiderare debet.

In l.iii. De iuriſd.om.iud.

Iuriſdictionem non dici à ditione, ſed à dictione, & ideo erraſſe Accur. & Bar. qui ita putarunt.

HIC PARITER Accur. allucinatur, dum iuriſdictionem à iuris ditione dictam putat, ex quo infert abſurdum hoc eſt, merum imperium ſub iuriſdictione contineri, cùm potius ipſa iuriſdictio ſub imperio comprehendatur, vt patet in hac l. ibi mixtum imperium eſt, cui etiam iuriſdictio ineſt. Accur. ſententiam etiam ipſe Bartol. multiq; alij ſequuntur, cum tamen ſi quis diligenter aduertat, non dicatur iuriſdict. à ditione, ſed à dictione. nam

per ca. ſcribi ſolet. nec conſiderant ditionem ſiue poteſtatem iuris non eſſe apud iudicem, qui tamé dicitur habere iuriſdictioné, ſed apud ſolum Principem. iudex verò habet iuriſdictionem, quia ius dicit. Quare etiam ius dicens appellatur, in l. prima huius titu. & in l. ſi conuenerit. infrà eod. tit. & iu titu. infrà. ſi quis ius dicen. non obtemp. Ad hoc facit Columella lib. xij. cap. ij. Quod non ſcilicet faciunt magiſtratus aſsidua iuriſdict. vim legum cuſtodientes. Quamobrem quum Suetonius Tranquillus in Caligula ait: magiſtratibus liberam iuriſdictionem conceſsit ſine ſui appellatione, non intelligit poteſtatem iuris condendi, ſed iuris dicédi. Nam quum iudex iuriſdictionem exercet, dicitur ius dicere, Plautus in Bacchide, itur illinc iure dicto. Cic. Ad Q. Fratrem, ſit ſumma in iure dicendo ſeueritas. Liuius lib. ij. ius de creditis pecunijs dicere. Quod Herodotus dixit δίκας δικάζειν, Sic enim in Thalia loquens de ſupremis iudicibus apud Perſas ait, οὗτοι δὲ τοῖσι δίκας δικάζουσι· καὶ ἐξηγηταὶ τῶν πατρίων θεσμῶν γίνονται, καὶ πάντα ἐς τούτους ἀνακέαται. Sed multa huiuſmodi errata apud Gloſſarum ſcriptores, alioſque iuris ciuilis interpretes videre licet, quæ refellere non enitar, ne tantùm in his leuioribus elabore videar.

In l. i. Quod quis iu.

Hoc edictum nonnullorum authoritate confirmatur, docetúrque multos contra leges ſuas aliquid admittentes ſponte pœnam à ſe conſtitutam exoluiſſe.

HOC

HOC edictum, inquit Vlpianus, ſummã habet æquitatem, vt quis idem ſibi ius dici patiatur, quod ipſe alijs dixit, vel dici effecit. Hãc ſententiam ijſdem fere verbis vſurpat Demoſthenes in oratione j. contra Ariſtogitonem, ὅτι ὃν αὐ αὐτὸς ἕκαστος νόμον τῇ φύσει δῆλος ἦ καθ' ἁπάντων ἔχων, τούτου τυγχάνειν παρ' ἑκάστου δίκαιος ἐστὶ καὶ αὐτὸς Quoniã natura quàm vnumquemque legem conſtat contra omnes ſtatuiſſe, iuſtum eſt, vt etiam ipſe eam à quolibet patiatur. & Gylippus apud Diodorum Siculum lib. xiij. δικαιότερον γὰρ ἐστὶν ὃν καθ' ἑτέρου νόμον τὶς ἔθηκε, τούτῳ χρώμενον μὴ ἀγανακτεῖν, Iuſtum eſt, quam quiſque legem in alium tulerit, vt eam ſine moleſtia patiatur. Quare Lycurgus vt inquit Iuſtinus lib. iij. nihil ſanxit, cuius non ipſe primus documenta daret. Traditur à Diodoro in eodem lib. Dioclem legem tuliſſe Syracuſijs, ne vllus cum armis in forum aut concionem prodiret, qui cum poſtea legem ſuam tranſgreſſus eſſet, eodem gladio, quo cinctus fuerat, ſe ſtatim occidit. idem feciſſe Charondam Tyrium ſcribit Vale. Maximus lib. vj. cùm enim lege cauiſſet, ne vllus in concionem arma deferret, quòd rediens è villa in concionem, quæ ſubitò indicta fuerat, cum gladio ingreſſus foret, quamuis aliqua excuſatione vti poſſet, nihilominus ſibi mortẽ conſciuit. Salethus quoque cum apud Crotoniatas in adulteros pœnam ignis ſtatuiſſet, cum vxore fratris inuentus in ignem ſponte proſilijt, vt eſt apud Lucianum in Apologia περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων. C. Licinius Stolo à M. Popilio Lenate de-

cem millibus æris damnatus fuit,quòd mille iugerum agri cum filio poſsideret, emancipandoque filium fraudem legi ſuę feciſſet,qu a iuſſerat neminem poſſe amplius quingētis iugeribus poſsidere, quemadmodum narrat Liuius lib. vij. & Plutarchus in Camillo , ac Moderatus Columella. de re Ruſt.lib.j.cap.iij. Refert pariter Aelianus ποικιλῆς ἱςοϱίας lib vj.& xiij. Periclē legē Atheniēſibus ſcripſiſſe,vt nemo niſi vtroq; parēte Athenienſi natus reip. Atheniēſis particeps foret,cui,cum filios legitimos ob peſtilentiā amiſiſſet, nothi tātùm ſuperſtites extiterūt, qui propter legem patris ab Atheniēſi rep. prohibiti fuere.Sua quoq; lege dānatos fuiſſe Ioannē Bellam,& donatum Albertum ciues Florentinos aſſerit Ioannes Villanus in Florentinorū hiſtoria lib.viij.Motus hac cauſa Cæſar,vt ipſe tradit lib.j de Bel.Ciui. bellum geſſit cum Pompeio, quia Pomp. quod in altero poſcebat, in ſe recuſaret. Nicephorum Imp. alijs vſuram prohibuiſſe, cum tamen ipſe pecuniam fœnori daret, affirmat P.Diaconus Rerum Romanarum lib.xiij.At multos ſimiles legere licet apud Val.Maximum & Baptiſtam Fulgoſium lib.viij. qui quod in alijs vindicarunt,ipſi commiſere.

In l.More Romano.de Fer.

Cur Romani diem à media nocte inciperent,déque aliorum populorum moribus. Defenſa opinio Accur.& Iaſ. in definitione diei naturalis,& unde dies dicatur contra Io.And.& Iaſ.

MORE

MORE Romano diem incipere à media nocte inquit Paulus. Quare autem id à Romanis ſeruatum fuerit, dubitat Plutarchus in Romanis quæſtionibus, cuius verba quoniam latinè recitat Catellanus Cotta non referam. Multas ille quidem rationes adducit, ſed prima veriſimilior mihi videtur, nempe id Romanos feciſſe, propterea quòd more militari viuebant. Nam plurima in bello noctu fieri neceſſe eſt, quò ſole oriente manus conſeri poſſint, quandoquidem vt Chiloni Myſon dixiſſe fertur, preparatos rem aggredi, non agentes præparari oportet. Quam etiam opinionem approbat Cælius Rhod. lib. xj. cap. j. Nihilominus aliam fortaſsis ob cauſam factum eſt, quæ mihi dum hæc ſcriberem, in mentem venit. Cùm enim dies id ſpatium dicatur, quo ſol omnium ſtellarum inerrantium celerrimus ſuum curſum conficit, non illum quidem proprium, qui eſt ab occidente ad orientem contra cœli motum, quo annos metimur, ſed illum violentum, quo rapitur ab oriente ad occidentē, ideo crediderim Romanos ea hora diem incœpiſſe quoniam tūc ſol incipit nobis propinquior fieri. Quocirca tradidit M. Varro in lib. Rerum Romanarū, quem de diebus ſcripſit, vt etiam aſſerit Aulus Gellius Noctium Atticarum lib. iij. cap. ij. Romanos ſacra nocturna, ſi ante mediam noctem facta fuiſſent, diei præcedenti, ſi pòſt, diei ſequenti tribuiſſe, & idem ſeruaſſe in auſpicijs, ac Tribunos, quos à Roma nullum diem abeſſe licebat, ſi poſt mediam noctem extra vrbem profecti fuiſſent, & ante me-

diam ſequentem reuerſi,non videri vnum diem ab fuiſſe,atq; ea de cauſa dicere ſolitum Q. Mutium Iuriſconſultum lege non eſſe vſurpatam mulierē, quę cum Cal. Ianuarijs apud virum cauſa matrimonij eſſe cæpiſſet,ante diem quartam Cal.Ianuarias ſequentes vſurpatum eſſet,non enim poſſe impleri trinoctium,quod abeſſe à viro vſurpandi cauſa ex xij.tabulis deberet,quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ alterius anni eſſent,qui inciperet ex Calendis.Idem Varro ſcripſit Athenienſes diem incipere ab occaſu ſolis, Babylonios ab ortu, Vmbros à meredie, quæ præter Gellium recitat Macrobius Satur.lib.j.cap.iij.& Plinius lib.j.cap.lxxvij.& Iſidorus Etimologiarum lib.v.cap.xxx. Addit Plinius morem Romanorum ſeruatum fuiſſe ab Aegyptijs & ab Hipparcho, atque omne vulg⁹ incœpiſſe diem ab ortu ſolis. Accurſius & Odofredus loco Vmbrorum nominant Arabes, de quibus apud veteres nulla mentio. Hunc diem à Romanis vocatum fuiſſe ciuilem aiunt Gellius & Macrobius,quod etiam tradidit Cenſorinus in li. de die Natali. Quamobrem Cotta reprehendit Accur.& Iaſ.quoniam ſpatium xxiiij. horarum diem naturalem appellarunt,& tempus illud, quo ſolē conſpicimus,diem artificialem dixere:cum tamen nulla reprehenſione digni videantur.Nam iſtam diuiſionem vſurparunt Mathematici omnes, quæ etiam approbatur à Sypontino. Iſidorus autem diē ciuilem vocauit legitimum. Duodecim diei partes à Babylonijs Græcos didiciſſe narrat Herodotus in Euterpe.at Fabius Victorinus in rhetorica

Cice.

Cice.id ait inuentum fuiſſe Mercurij Trimegiſti. Dies autem non dicitur à ſplendore ſiue claritate, quemadmodum Ioan.And.& Iaſon opinati ſunt, Sed ἀπὸ τοῦ διὸς, id eſt à Ioue, vt Varro & Feſtus ſcripſere. Hinc ipſe Iupiter Dieſpiter, id eſt diei pater vocatus fuit, Oratius Car.lib.j.

Nanque Dieſpiter
Igni coruſco nubila diuidens
Plerunque per purum tonantes
Figit equos, uolucremq; currum.

Et Cretenſes δία τὴν ἡμέραν, hoc eſt Iouem diem appellarunt, vt eſt apud Macrobium Satur.libr.j. cap.xv.& ſinguli dies à Dijs nomina ſumpſere vt notat Iſid.in eod.lib. Quinetiam Aethiopes diem coluiſſe dicuntur, & diei ſimulachrum ab Antiocho Epiphane factum proditur ab Athenæo.

In l.Si cum exceptione §.in hac actione.Quod metus cauſa.

Non uideri rectè ſenſiſſe Bar.Bal. & Ange. qui nulla habita diſtinctione uoluerunt quid noctu factum teſtibus probari poſſe ſi Luna illuxerit.

SVFFICIT inquit Vlpianus probare metum illatum eſſe, licet non probetur per quē. ratio eſt, vt ait Accur.quia multa noctu fiunt, vel in hominum frequentia, quæ probari nequeunt. Addunt hic Bald. & Ange.alijque interpretes, quæ nocturno tempore fiunt, ita probari non poſſe, niſi luna radijs ſuis

terram illuſtret, vel affuerit alicuius ignis ſplendor, idem tradit Barto. in lib. De teſti. & Bal. in c. j. §. Porro. Quæ fuit pri. cau. benefi. amit. & in l. Arethuſa, ſuprà de ſtat. homi. & Dec. in conſi. clxiij. & conſi. ccccxxix. & ideo dicunt hîc Bal. & Ang. Oldradum defendiſſe quendam ſacerdotem, quē duo teſtificati fuerant noctu homicidium commiſiſſe, propterea quòd probauit illa nocte Lunæ ſplendorem non viſum. Contrà tamen videtur ſcribere Thucydides lib. vij. qui dum Athenienſium & Syracuſanorum nocturnam pugnam deſcribit, refert quamuis maximè Luna ſplenderet, nullos diſcernere potuiſſe hoſtes à ſuis, nec percipere quæ fierent. Hæc enim ſunt eius verba, πῶς ἄν τις σαφῶς τὶ ᾔδειν, ἐν μὲν γὰρ σελήνῃ λαμπρᾷ, ἑώρων δὲ οὕτως ἀλλήλους, ὡς ἐν σελήνῃ εἰκὸς, τὴν μὲν ὄψιν τοῦ σώματος προορᾶν, τὴν δὲ γνῶσιν τοῦ οἰκείου ἀπιστεῖσθαι. & multa ad hęc ſpectantia proſequitur, quæ longum eſſet hîc ponere., Tradit etiam Diodorus Siculus damnatum fuiſſe Alcibiadem ſolo teſte, qui quum iterum interrogaretur, quomodo eo noctu vidiſſet, reſpondit propter Lunæ radios, ac propterea reprobato teſte liberatum fuiſſe Alcibiadem. Sed Plutarchus in Alcibiade dicit ideo teſtem reprobatum, quia iam paucos dies Luna conſpici cœperat, quo tempore adhuc tenebræ vigent. Quare videtur ita dicendum, vel aliquid fit in tempore, quo Luna multùm decreuit, vel adhuc noua eſt, & tunc quę noctu fiũt, propter paruum Lunæ ſplendorem probari non poſſunt, vel in tempore, quod non longè abeſt à plenilunio, vt vocat Plinius, quod Græci πανσέληνον dicũt, quod

quod eſt,quum Luna Soli ex diametro oppoſita tota ab eo illuminatur, & tunc teſtes ea quę vident, niſi remota fuerint, probant. Non autem mirum videri debet,quod ſcribit Thucy. quia illud accidit, propter ingentem hominum multitudinem, quorum denſiſsimæ vmbræ tenebras inducũt, pręcipuè ſi Luna à tergo fuerit,ſicuti Mithridati contigiſſe L. Flo.ſcribit ea nocte, qua à Pompeio debellatus fuit.

In l.Succurritur,ex quib.cau.maio.

Quæ ſint Latumiæ non rectè explicari ab Accur.déque errore Cottæ & aliorum,qui putarunt ad has Latumias damnari ſolitos, qui in opus metalli condemnabantur, multâque de Latumijs Syracuſanis:quódque etiam ſpartæ fuerint.

QVAE ſint Latumiæ nõ rectè explicatur hîc ab Accurſio, neque in l. j. De Ale. Luſ.& Alea. Sunt enim propriè Latumię, vel Latomiæ loca, in quibus lapides ad aliquod opus excinduntur, vt conſtat ex Plauto in Cap.

Inde ibis porrò in Latomias lapidarias,
Ibi cum alij octonos lapides effodiunt,
Niſi quotidianum ſeſquiopus confeceris,
Sexcento plago nomen in detur tibi.

Quæ etiam loca Plautus in eadem comœdia lapidicinas vocat. nam id apud Græcos valet λατομία ſiue λιθοταμία,quod apud nos lapidicina.Porrò ad

has Latomias alluſit Polemon Smyrnæus, qui vt eſt apud Philoſtratũ ἐν τοῖς βίοις σοφιστῶν, cũ lapidoſo articulorũ morbo laboraret, medicis iuſsit, vt Polemonis λιθοτομίας foderent, & ſecarent. ſcripſerunt Catellanus Cotta & nonnulli alij ad has latomias dãnari ſolitos, qui in opus metalli condẽnabãtur, in quo certè decipi vidẽtur, quãdoquidẽ aliæ ſunt lapidũ, aliæ metallorũ fodinæ, vt eas Plinius vocat nec in alio differũt dãnati in opus metalli à dãnatis in metallum, prçterquã ꝙ dãnati in opus metalli leuioribus vinculis aſtringebantur, vt docet Vlpianus ſub tit. De pœ. & ideo qui fugiebant ab opere metalli, vt grauiùs coercerẽtur, in metallum damnabantur. In his locis poſtquam magna vis lapidũ exciſa fuerat, carceres conſtituebantur, qualẽ Romæ fuiſſe demonſtrat Liuius, qui lib. xxxvij. principes Aetolorum tres & quadraginta à M. Acilio Romam deductos, & in Latomias coniectos fuiſſe tradit. quarum etiam alibi mentionem facit: earũ quoque mentionem facit Seneca Declamationum lib. ix. & controuerſiarum lib. v. vbi de Sabino loquitur. Tales etiam fuere Latomiæ Syracuſanæ toto orbe celebres, quas ita Cic. actione in Ver. vij. deſcribit, Latomias Syracuſanas omnes audiſtis, pleriq; noſtis, opus eſt ingens, magnificum, regum ac tyrãnorum, totum eſt ex Saxo in mirandam altitudinẽ depreſſo, & multorum operis penitus exciſo, nihil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum vndique, nihil tam tutum ad cuſtodias, nec fieri nec cogitari poteſt: in has Latomias ſi qui publicè cuſtodiendi ſunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ deduci im-

peran-

perantur. Quem carcerem etiam iterum nominat in eadem actione. Carcer ille, qui eſt à crudeliſsimo tyranno Dionyſio factus Siracuſis, quæ Latomiæ vocantur, in iſtius imperio domicilium Romanorũ fuit, vt quiſque iſtius animũ, vt oculos offenderat, in Latomias ſtatim conijciebatur. & in eundẽ actione iij. Probabit fidem & authoritatẽ & religionẽ ſuã L. Suetius homo omnibus ornamẽtis præditus, q iuratus apud vos dixit multos ciues Romanos in latumijs iſtius imperio crudeliſsimè p vim morte eſſe mulctatos. Eas quoq; deſcribit Aelian⁹ ποικιλῆς ἱστορίας lib. xij. Αἱ ἐν Σικελίᾳ λιθοτομίαι περὶ τὰς ἐπιπολὰς ἦσαν σταδίου μῆκος τὸ εὖρος δύο πλέθρων, ἦσαν δὲ ἐν αὐτᾷ τοῦ χρόνου τοσοῦτον διατρίψαντες ἄνθρωποι, ὡς καὶ γεγαμηκέναι ἐκεῖ, ἐπεὶ παιδοποιῆσαι, καὶ τινες τῶν παίδων ἐκείνων, μὴ δὲ πώποτε πόλιν ἰδόντες, ὅτε εἰς συρακούσας ἦλθον, καὶ εἶδον ἵππους ὑπεζευγμένους, ἔφευγον βοῶντες, οὕτως ἄρα ἐξεπλάγησαν. Latomiæ in Sicilia erãt circa aquarum ſuperficies, longitudine vnius ſtadij, latitudine verò duorum iugerûm, in quibus homines tandiu commorabantur, vt ibi matrimonio iungerentur, & filios gignerẽt, quorum aliqui, qui nunquam vrbem conſpexerant, Syracuſas aduenientes, equos currui iunctos videntes cum clamore effugiebant, ſic illorum aſpectu exterrebantur. Addit etiam in eas detruſum Philoxemum poëtã literis operam dediſſe, ac cyclopem carminum ſuorum pulcherrimum conſcripſiſſe. Nam eò à Dyonyſio coniectus fuerat, quòd illius poemata non probaret. Sic enim inquit Plutarchus in lib. ij. De Fortuna vel virtute Alexandri, διὸ καὶ πάλιν αὖ διονύσιος ὁ τὸν ποιητὴν φιλόξενον εἰς τὰς λατομίας ἐμβαλὼν,

ὅτι τραγῳδίαν αὐτοῦ διορθῶσαι κελευσθεὶς εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅλην μέχρι τῆς κορωνίδος αὐτὴν περιέγραψεν. Qualis olim fuit Dionyſius, qui Philoxenon poëtam in Latomias iniecit, quòd illius tragœdiam emendare iuſſus totam à principio vſque ad coronidem circunſcripſiſſet. Quod Lucianus quoque tradit in opere πρὸς τὸν ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, λέγεται γοῦν καὶ Διονύσιον τραγῳδίαν ποιεῖν φαύλως πάνυ καὶ γελοίως, ὥστε τὸν φιλόξενον πολλάκις δι᾽ αὐτὴν ἐς τὰς λατομίας ἐμπεσεῖν, οὐ δυνάμενον κατέχειν τὸν γέλωτα. Legitur & Dyonyſium ſcripſiſſe tragœdiam adeo malè & ridiculè, vt Philoxenus propter eam ſæpius in Latomias inciderit, quòd riſum tenere non poſſet. Vnde ortum Prouerbium ἐς λατομίας, de quo Eraſmus in Chiliade.ij. In eas pariter Latomias à Syracuſijs coniecti fuere Athenienſes, qui ſub Nicia militarunt, vt refert Thucy. lib.vij. & Diodorus Siculus βιβλιοθήκης ἱστορικῆς. xiij. Et Plutarchus in Nicia. Extare adhuc ibi quinque inſignes teſtudine carentes præter vnam ad meridiem ſpectantem author eſt Cl. Marius Aretius in Siciliæ Chorographia. fuiſſe quoque Sparte Latomias indicat Plinius. nam lib.xj. enarrat Ariſtomenem Meſſenium, qui trecentos Lacedæmonios occiderat ſaucium & captum per cauernam Latomiarum anguſtos vulpium aditus ſecutum euaſiſſe. Eas latè deſcribit Nicolaus Leonicus lib.j. De var. Hiſtoria. Sciendum eſt autem in Pandectis Florentinis vbiq; nō latumias, ſed lautumias legi. Crediderim etiā locū corruptū apud Senecam controuerſiarū libr.xj. & non lautumas, ſed lautumias legendum.

In

In l.inſulæ, De iudi.

Non omnes inſulas Italiæ adiacentes in Italia eſſe, ſed Vlpianum ſenſiſſe tantùm de minoribus, quod maximè de Sicilia multorum authoritate comprobatur, quamuis nonnulli aliter arbitrentur.

HANC legem putat Accur. loqui de omnibus inſulis, quæ Italiæ adiacent, quem ſecutus eſt Benedictus xij. in Extraua. (vt aiunt) Vas electionis, de Cenſ. qui Sicilian, Sardiniam, Cyrnon in Italia ponit: & Ioan. Boccacius in opere ſuo, quod Decameron inſcripſit lib. ij. cap. ix. qui pariter Siciliam in Italia eſſe tradit. At ego cenſeo tantùm intelligendam eſſe de minoribus, quales Iſchia, Prochyta, & cæteræ ſimiles, quæ multæ ſunt, non autem comprehendi Cyrnon Sardiniam & Siciliã, de quibus Cl. Ptolomæus lib. iij. περὶ τῆς γεωγραφίας ſeparatim ab Italia tractat, nam in ſexta tabula deſcribit Italiam & inſulas minores adiacentes, in ſeptima verò Sardiniam & Siciliam, inter quas licet incluſerit Cyrnon, tamen tanquam ab Italia differentem poſuit. Strabo quoque lib. vj. diuidit eas ab Italia dum ſeparatim eas deſcribit. C. etiam Solinus & Pomponius Mela lib. ij. idem faciunt. & C. Plinius lib. iij. Sed hoc paſsim apud omnes ſcriptores reperias. Quinimo nonnullos locos de Sicilia ſubiungendos eſſe duxi, vt quoſdam Iureconſultos inſcitiæ coarguam, qui cum ſolum Accur. Et Bar. legerint, Siciliam in Italia comprehendi opinãtur, & con-

tendunt, quòd ambæ eadem lingua vtũtur. Plato πολιτειῶν lib.x. χαρώνδαν μὲν γὰρ Ἰταλία καὶ Σικελία, καὶ ἡμεῖς Σόλωνα, σὲ δὲ τίς ἕξει ἵνα εἰπεῖν; Idem νόμων lib. xj. ἐξῆν δὲ γὰρ τῷ παλαιῷ τε καὶ ἑλληνικῷ νόμῳ καθάπερ ὁ Σικελικός τε καὶ Ἰταλικὸς νόμος. Ariſtoteles li. ij. τῶν πολιτικῶν νομοθέται δ' ἐγένοντο Ζαλευκός τε Λοκροῖς τοῖς ἐπὶ Ζεφυρίοις, καὶ χαρώνδας ὁ Καταναῖος τοῖς αὐτοῦ πολίταις καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς χαλκιδικαῖς πόλεσι ταῖς περὶ Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Et in lib. περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, ὁ πορθμὸς ὁ μεταξὺ Συκελίας καὶ Ἰταλίας αὔξεται καὶ φθίνει ἅμα τῷ σεληνίῳ. Thucydides li.j. Ἰταλίας δὲ καὶ Συκελίας τὸ πλεῖστον Πελοποννήσιοι τῆς τε ἄλλης ἑλλάδος ἐστὶν ἄχωρα. Et paulò pòſt in oratione Corcyrenſium de ſitu Corcyræ loquens, τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Συκελίας καλῶς παράπλου κεῖται. Idem lib.ij. καὶ λακεδαιμονίοις μὲν πρὸς ταῖς αὐτοῦ ὑπαρχούσαις ἐξ Ἰταλίας καὶ Συκελίας τοῖς τὰ ἐκείνων ἑλομένοις ναῦς ἐπετάχθησαν ποιεῖσθαι κατὰ μέγεθος τῶν πόλεων, ὡς ἐς τὸν πάντα ἀριθμὸν πεντακοσίων νεῶν ἐσομένων. Polybius lib.j. διὸ καὶ ῥητέον ἂν εἴη, πῶς, καὶ πότε συστησάμενοι τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ πόσιν ἀφορμαῖς μετὰ ταῦτα χρησάμενοι, διαβαίνειν ὥρμησαν εἰς Συκελίαν. ταύτῃ γὰρ τῇ γῇ πρῶτον ἐπέβησαν τῶν ἐκτὸς τόπων τῆς Ἰταλίας. Et iterum eodem libro, ἡ μὲν οὖν πρώτη ῥωμαίων ἐκ τῆς Ἰταλίας διάβασις μετὰ δυνάμεως ἥδε. Dionyſius Halicar. lib.ij. ἡ δὲ ῥωμαίων πόλις ἐν ἰβηρίᾳ τε καὶ Ἰταλίᾳ πολέμους ἔχουσα μεγάλους Συκελίαν τε ἀφεστῶσαν ἀνακτωμένη καὶ Σαρδόνα. & quæ ſequuntur. Iſocrates in orat. De pace, de Lacedæmonijs intelligens, ἀλλὰ εἰς τοῦτο ἀφροσύνης ἦλθον, ὥστε τὴν προαστείαν τὴν οἰκείαν οὐ κρατοῦντες, Ἰταλίας καὶ Συκελίας καὶ καρχηδόνος ἄρχειν προσεδόκησαν, Et rurſus in eadem oratione ἀνῄρουν δὲ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Συκελίᾳ πολιτείας, καὶ τυραννίδας καθίστασαν, Lucianus in dialogo Mercurij, & Charontis, ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν ἰώνων μόγις Ἰωνία καὶ Λυδία φαίνεται, ἀπὸ δὲ τῆς ἑσπέρας, οὐ πλέον Ἰταλίας καὶ Συκελίας. idem in libro, quo docet,

cet, quomodo oporteat hiſtoriam conſcribere τοὺς δὲ Ἀθηναίους περιπλεῖν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν, μετὰ τῶν πρώτων τῆς Ἀλκιβιάδου ἐλπίδων. M. Varro de re ruſt. lib.ij. cap. viij. omnino tonſores in Italiam primùm veniſſe ex Sicilia dicuntur poſt Romam conditam anno quadringenteſimo quinquageſimo quarto, vt ſcriptum in publico Ardeæ in literis extat. Cic. actio, iiij. in ver. Nam cùm omnium ſociorum prouinciarumque ratione diligenter habere debetis, tum præcipuè Siciliæ iudices plurimis iuſtiſsimiſque de cauſis, primùm quod omnium nationum exterarum princeps Sicilia ſe ad amicitiam fidemque populi Ro. applicuit, prima omnium id, quod ornamentum imperij eſt, prouincia eſt appellata, prima docuit maiores veſtros, quam præclarum eſſet exteris gentibus imperare. Idem actio. vij. obſtitiſti videlicet ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiæ poſſent. iterum in eadem oratione, & neſcio qua ratione è Latomijs clam profugiſſet, Meſſanamque veniſſet, qui prope iam Italiam, & mœnia Rhegynorum videret, & non multò pôſt, te idcirco illum locum deligere, vt ille qui ſe ciuem Romanum eſſe diceret, ex cruce Italiam cernere, ac domum ſuam proſpicere poſſet. Idem pro L. Manilio, teſtis eſt Italia, quam ille ipſe victor Sylla huius virtute & conſilio cõfeſſus eſt liberatam, teſtis eſt Sicilia, quam multis vſque cinctam periculis, non terrore belli, ſed celeritate conſilij explicauit. & de L. Agra. Italiam percenſuiſti, perge in Siciliam. Et ibidem, cauſam quæro cur ea, quæ maiores vobis in Italia, Sicilia, duabus Hiſpanijs, Mace

donia, Aſia quæſiuerũt, venire patiamini? & in fine eiuſdem ora. Deinde Italiæ, Siciliæ, cæterarúm que prouinciarũ poſſeſsiones, venales ac ꝓſcriptas hac lege video. Liuius li.xxvj. Adde defectionẽ Italię, Siciliæ, maioris partis Sardiniæ, L. Florus in epitome lib.xiiij. Curius Dentatus quum delectum haberet eius qui citatus non reſponderat, bona vendidit, Pyrrum iterum ex Sicilia in Italiam reuerſum vicit, & Italia expulit. Idem Geſtorum Roma. lib. ij. cap. ij. Igitur victor Italiæ populus, quum à terra fretum vſq; veniſſet, more ignis, qui obuias populatus incẽdio ſyluas interueniente flumine abrũpitur, pauliſper ſubſtitit, mox qũum videret opulentiſsimam in proximo prædam quodammodo Italiæ ſuæ abſciſſam & quaſi reuulſam, adeo cupiditate eius exarſit, vt quatenus nec mari iungi, nec pontibus poſſet, armis bellóque iungenda, & ad continentem ſuam reuocanda bello videretur. & cap. vj. loquens de populo Romano. Eodem tempore & hunc ſuſtinebat, & in Siciliam, Sardiniam, Hiſpaniam, diuiſa per terrarum orbem arma mittebat. Et lib. iij. cap. xij. Ac neſcio an ſatius fuerit populo Ro. Sicilia & Africa contentum fuiſſe, aut his etiam ipſis carere dominanti Italia ſua, quàm eò magnitudinis creſcere, & viribus ſuis conficeretur & cap. xx. ibi circa Brutium angulum cluſi, quum fugam in Siciliam pararent, neque nauigia ſuppeterent ratiſque ex cratibus & dolia connexa virgultis in rapidiſsimo fretó fruſtra experirẽtur, tandem eruptione facta dignam viris obiere mortem. Meſſala Coruina de Progenie Auguſti,

Aeneas

Aeneas hinc diſcedens, & extrema Italiæ radens circumuectum per Siciliam ſenem Anchiſem patrem amiſit, & alio in loco quum prius Italiam & Africam nominaſſet, ſubiungit, Romano imperio tandem parta Sicilia, Sardinia, Baleares, Creta inſulæ obtentæ. Plinius lib. vij. cap. ij. id ipſum incredibile fortaſſe, ni cogitemus in medio orbe terrarum, ac Sicilia & Italia fuiſſe gentes huius monſtri Cyclopas & Leſtrygonas. & cap. lvj. loquens de rerum inuentoribus, Ceres frumenta, cum antea glande veſcerentur, eadem molere & conficere in Attica, Italia, & Sicilia, ob id Dea iudicata. Quinimo Vlpianus idem confirmat in l. Notionem. infrà de verb. ſigni. Siciliam magis inter continentes accipere oportet, quæ modico freto ab Italia diuiditur, quem locum contra hîc ſententiam imperitè nonnulli citarunt in dicto Extrau. vas electionis, exiſtimantes, ideò Siciliam in Italia comprehendi, quòd inter continentes eam Iuriſconſultus enumerarit, quaſi omnes continentes ſint in Italia, ac non ipſe Vlpianus vtraſque diſtinguat. Pariter Ioan. xxij. in Extraua. ſancta Romana eccleſia, De relig. Dom. Siciliam ab Italia ſeparat, ibi, in partibus Italiæ, necnon in inſula Sicilienſi. Verùm poſſem hoc confirmare multis T. Liuij aliorumque grauiſsimorum ſcriptorum locis, quos hîc, ne longior eſſem, citare nolui. Quin potius ſubuereor ne plura quàm neceſſe fuerit, adduxiſſe videar, quod ideo feci, vt cognoſcant iuriſperiti quidam recentiores (quorum ſuprà mentionem feci) omnia potius quam bonas literas amplectentes,

quantum ad percipiendas leges bonas literas didiciſſe proficiat. Sed ipſi bonas literas tantùm ex Accur. Barque ac Bal. aliiſque ſimilibus hauriri poſſe arbitrantur. verùm an bene ſentiant, audiant Ouid. de Arte Amandi, lib. j.

Diſce bonas artes, moneo, Romana iuuentus,
Non tantùm trepidos ut tueare reos.
Quàm populus, iudexq; grauis, lectusq; Senatus,
Tam dabit eloquio uicta puella manus.

In l. Proponebatur, eod.

Quare Alphenus iudices iudicij partem appellarit, & quòd ait nos eoſdem eſſe qui fuimus, uideri contra ſententiam Plutarchi & Platonis.

ALPHENVS ait idem iudicium permanere licet iudices mutentur, quia mutatis partibus nihilominus eadē res eſſe cenſetur, ſicut legio, populus, nauis, & homo, quorum exempla ad dictum ſuum confirmādum adducit. dicit enim quamuis eorum partes commutentur, nihilominus eadem quoque exiſtimari. Iudices autem iudicij partes appellauit, quòd iudiciū tribus cōſiſtat, actore, reo & iudice. Quod verò tradit Alphenus nos eoſdē eſſe, q iam fuimus id à Plutarcho philoſopho grauiſsimo impugnatur, qui Συποσιακῶν li. ix. ſcripſit περὶ τοῦ μὴ τοὺς αὐτοὺς διαμένειν ἡμᾶς ἀεὶ τῆς οὐσίας ῥεούσης. i. De eo, quod nos nō videmur ijdē permanere fluente ſemper aliqua corporis noſtri parte. Videtur etiam eſſe cōtra ſen-

ten-

tentiam Platonis,qui in Alcibiade j.& lib.xij.περὶ νόμων inquit hominem non eſſe corpus ipſum,ſed animam. Nam inquit Alphenus nos eoſdem eſſe, qui fuimus conſiderato corpore,à quo partes aliquæ decedunt.opinionem Platonis probaſſe videtur Apollodorus Megarites,qui aiebat,τοὺς πεισθέντας ὅτι ἕτεροι εἰσὶν οἱ ἄνθρωποι τοῦ σώματος, ἀλυπότατα διάξειν, eos qui credunt homines aliud eſſe, quàm corpus, ſine moleſtia victuros. Sic quum Moyſes aſſerit hominem formatum ſecundum Dei imaginem,non intelligendus eſt de corpore: ſed de anima. Ita etiam capienda ſunt illa verba Muſonij καθόλου δὲ ἄνθρωπος μίμημα μὲν θεοῦ μόνον τῶν ἐπιγείων ἐστὶν, omnium terreſtrium ſolus homo Dei imitatio eſt.& de corpore ſenſit Varro, tradens hominem ab humo dictum.pariter Homerus αὐτὸν aliquando pro corpore,aliquando pro anima vſurpat, vt notauit Euſtathius. Quare mirum videri non debet,ſi Alphenus corpora noſtra nos appellauit.Ad hoc tamen reſponderi poteſt,minus propriè corpus quoque hominem appellari , ſicuti quum dicitur Deum hominem è terra finxiſſe.

In l.prima.§.i.Depo.

Comprobata opinio Franciſci Duareni Græcorum autoritate quid in hac lege inutile ſignificat,quodq́; turpius ſit aliquē depoſito quàm mutuo fraudare, & quid euenerit nonnullis negantibus depoſitum, ac antiquitus in templis ſiue apud templorum cuſtodes pecuniam deponi conſueuiſſe.

VLPIANVS diſtinguit inter depoſitum voluntarium, & neceſſarium, nam qui ſpõte depoſuit, ſi negetur, habebit actionem in ſimplum, qui verò coactus neceſsitate, id eſt timore incendij, vel ruinæ, vel naufragij, in duplum. eſt enim inutile in cauſis huiuſmodi fidem frangere. cum hoc dicendi genus inuſitatum videatur, ali qui legunt inciuile, tamen in antiquis exemplaribus, & in Pandectis Florentinis inutile habetur. Franciſcus Duarenus diſputationem anniuerſariarum lib. j. cap. xj. ita hunc locum interpretatur, dicens, cùm leges vtilitatis gratia ſcriptę ſint, ea quæ vtilitati repugnant, inutilia vocari, ad quod confirmandum. Cic. in Orat. Parti. citat, Ego quidem illius expoſitionem approbo, ſed Cic. nequaquam videtur hoc nomen in eo ſenſu capere, neque Geon valla, neque Iac. Strebæus, neque Bar. Latomus, nec Chriſti Hegẽdorphius, aut alius interpres huius ſignificationis mentionem facit. Poteſt tamen hæc expoſitio Græcorum imitatione ſuſtineri. quandoquidem ἀχρήστον, quod inutile ſignificat, pro moleſto & incommodo vſurpant, quemadmodum Iulius Pollux lib. v. cap. xxx. vt ibi quoque Rodolphus Gualterus vertit, & ἀχρήστια capitur pro moleſtia, ſicut docet Suidas ex Appiano, ὑπατεύσας τε οὐκ ἔτυχεν οὔτε ἐν πολέμῳ, οὔτε ἐν εἰρήνῃ διὰ τὴν ἀχρηστίαν τῶν ποδῶν, conſul nec in Bello, nec in pace erat ob pedum moleſtiam. Tradit & Heſychius ἀχρήιστον rem pernicioſam ſignificare. Quàm autẽ turpe ſit depoſitum alicui negare, demonſtrat Ariſtoteles, qui in Problematis quærit, cur grauius ſit ali-

aliquem depoſito fraudare, quàm mutuo. Demonſtrat etiam Herodotus in Erato, vbi narrat virum Mileſium quandam pecuniam Spartæ apud Glaucum depoſuiſſe vnà cum nota, ea conditione, vt quiſquis ad illum cum ea nota accederet, ei depoſitum reſtitueret: cumq; Mileſij filij notam habẽtes pecuniam repoſcerent, ipſum Glaucum tempus ad conſiderandum poſtulaſſe, ac interim Delphos ad oraculum ſe contuliſſe, cui conſultanti an iureiurando pecuniam interuerteret, Pythiam hæc reſpondiſſe ſcribit.

Γλαῦκ' Ἐπικυδείδη, τὸ μὲν αὐτίκα κέρδιον οὕτω
Ορκῳ νικῆσαι καὶ χρήματα ληίσασθαι
Ομνυ' ἐπεὶ θάνατος γε καὶ εὔορκον μένει ἄνδρα,
Αλλ' ὅρκου παῖς ἐστὶν ἀνώνυμος, οὐδ' ἔπι χεῖρες,
Ουδὲ πόδες, κραιπνὸς δὲ μετέρχεται, εἰσοῦ κε πᾶσαν
Συμμάρψας ὀλέσῃ γενεὴν, καὶ οἶκον ἅπαντα
Ανδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

Glauce Epicydides equidem expedit ad breue tempus
Iurando ſuperaſſe, interuertiſſeq́; nummos.
Deiera, & euorcum, quoniam manet exitus idem.
Aſt Horci natus, ſine nomine, qui manibus, qui
Nullis eſt pedibus, rapidè aduenit, uſque adeo, dum
Corripiens omnem perdat prolemq́; domumq́;,
Cum ſobole euorci melius ſed poſtea agetur.

Et quamuis poſtea Glaucus Mileſijs pecuniam redderet, nihilominus radicitus illius domo è Lacedæmone euulſa unà cum ſobole extinctus eſt.

De quo pariter apud Iuuenalem Satyra xiij.
Spartano cuidam reſpondit Pythia uates,
Haud impunitum quondam fore, quòd dubitaret

Depo

Depoſitum retinere, & fraudem iure tueri
Iurando: quærebat enim, quæ numinis eſſet
Mens, & an hoc illi facinus ſuaderet Apollo.
Reddidit ergo metu, non moribus: & tamen omnem
Vocem adyti dignam templo ueramq́; probauit
Extinctus tota pariter cum prole, domoq́;.

Quare apud eundem Herodotum Leutychides Athenienſibus dicebat, ὅτω ἀγαθὸν μὴ δὲ διανοεῖσθαι περὶ παρακαταθήκης ἄλλο γε, ἢ ἀπαιτεόντων ἀποδιδόναι, Nihil aliud æquè bonũ de depoſito cogitari poſſe, quàm illud petentibus reſtituere. Stobæus refert in ſermone περὶ ἐπιορκίας ab eodem Herodoto traditum Archetimum quendam Ionium Tenedi apud Cydiam hoſpitem ſuum magnam auri vim depoſuiſſe, à quo cum aurum repeteret, ille verò conſtanter denegaret, iureiurando delato Cydiam totum illud aurum in excauatam ferulam incluſiſſe, & qua parte ferulam manus amplectitur, vt dolum celaret, faſciam circumuoluiſſe, dieq́; præſtituta Cydiam ad templum tardè incedẽtem, ſeq́; ægrotũ confingẽtem ferula corpus fulſiſſe, cumq́; ante templum ſtaret, ferulam, in qua omnis illius iniquitas latebat, Archetimo donec iuſiurandum abſoluiſſet, tenendam porrexiſſe, deinde manibus ſublatis hæc locutum, ſe quidẽ ab Archetimo depoſitum accepiſſe, tamen id ei poſtea totum à ſe reſtitutum, quapropter magnopere indignatum Archetimum ferulam in pauimentum vi vehementi proieciſſe, atque ea dirupta aurum è ferula proſilijſſe, Cydiæq́; propter id ſcelus malum vitæ exitum fuiſſe. Ideo Pittacus vir ſapientiſsimus, vt eſt apud

apud eundem Stobæum in ſermo. περὶ φρονήσεως, cõſulebat vt depoſitum iuſté redderetur, his verbis, παρακαταθήκην λαβὼν, δικαίως ἀπόδος. Meritò igitur Piſidæ, vt refert Nicolaus in libr. περὶ ἐθῶν, iudicium depoſiti omnium grauiſsimum exiſtimabant, & negantem depoſitum occidebant. Sciendum eſt autem olim deponi ſolitum in tempus apud ſacerdotes, vt habetur in l.j.C.de com.ſer.manu.& in ca.j. De depo. Plautus in Bac.

Nos ibi apud Theotimum omne aurum depoſuimus,
Qui illic ſacerdos eſt Dianæ Epheſiæ.

Xenophon quoque vt ipſe tradit lib.v. κύρου ἀναβάσεως, cùm ex Aſia in Europam aduerſus Bæotios traijceret, apud Megabyrum Dianæ ædituum pecuniam depoſuit. Narrat etiam Herodianus τῆς μετὰ μαρκὸν βασιλείας li.j. Romæ ſub Commodo templum pacis exarſiſſe, in quo multorum ciuium aurum & argentum depoſitum fuerat. Quod pariter Hieroſolymis ſeruatum fuiſſe legitur Machabæorum lib.ij.cap.iij. At Indi apud neminem res ſuas deponunt, vt atteſtatur Aelianus ποίκιλης ἱστορίας, libro quarto.

In l.i. De contrahen.emp.& ven.

De origine emendi & uendendi pulchrè ex Ariſtotele, quodq́; Palæphati interpres deceptus ſit, déque multis Accur. erroribus in hanc legem. & declaratus locus cõtra Bud. & Duarenum, adducunturq́; nonnulla antiquorum exempla ad confirmandas Sabini & Proculi ſententias.

PAVLVS tradit originem emendi, vendendíque à permutationibus incœpiſſe, quia olim non erat nummus, neque merx, neque pretium. Hæc optimè declarat Ariſtoteles πολιτικῶν li. j. ca. vj. quæ vt facilius percipiantur, hîc eius verba magis neceſſaria ſubiiciã. Inquit igitur ille, ἔστι γὰρ ἡ μεταβλητικὴ πάντων ἀρξαμένη, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, τῷ τὰ μὲν πλείω, τὰ δὲ ἐλάττω τῶν ἱκανῶν ἔχειν τοὺς ἀνθρώπους, ᾗ καὶ δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστι φύσει τῆς χρηματιστικῆς ἡ καπηλική· ὅσον γὰρ ἱκανὸν αὐτοῖς, ἀναγκαῖον ἦν ποιεῖσθαι τὴν ἀλλαγήν. ἐν μὲν οὖν τῇ πρώτῃ κοινωνίᾳ (τοῦτο δ' ἐστὶν οἰκία) φανερὸν ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἔργον αὐτῆς, ἀλλ' ἤδη πλείονος τῆς κοινωνίας οὔσης. οἱ μὲν γὰρ τῶν αὐτῶν ἐκοινώνουν πάντων, οἱ δὲ κεχωρισμένοι πολλῶν πάλιν καὶ ἑτέρων, ὧν κατὰ τὰς δεήσεις ἀναγκαῖον ποιεῖσθαι τὰς μεταδόσεις, καθάπερ ἔτι πολλὰ ποιεῖ καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐθνῶν κατὰ τὴν ἀλλαγήν. αὐτὰ γὰρ τὰ χρήσιμα πρὸς αὐτὰ καταλλαττόντες, ἐπὶ πλέον δ' οὐθέν, οἷον οἶνον πρὸς σῖτον διδόντες καὶ λαμβάνοντες, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἕκαστον. ἡ μὲν οὖν τοιαύτη μεταβλητικὴ οὔτε παρὰ φύσιν οὔτε χρηματιστικῆς ἐστὶν εἶδος οὐδέν, εἰς ἀναπλήρωσιν γὰρ τῆς κατὰ φύσιν αὐταρκείας ἦν. ἐκ μέντοι ταύτης ἐγένετο ἐκείνη κατὰ λόγον. ξενικωτέρας γὰρ γινομένης τῆς βοηθείας, τῷ εἰσάγεσθαι ὧν ἐνδεεῖς, καὶ ἐκπέμπειν ὧν ἐπλεόναζον, ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ νομίσματος ἐπορίσθη χρῆσις. οὐ γὰρ εὐβάστακτον ἕκαστον τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων. διὸ πρὸς τὰς ἀλλαγὰς τοιοῦτόν τι συνέθεντο πρὸς σφᾶς αὐτοὺς διδόναι καὶ λαμβάνειν, ὃ τῶν χρησίμων αὐτὸ ὂν, εἶχε τὴν χρείαν εὐμεταχείριστον πρὸς τὸ ζῆν, οἷον σίδηρος καὶ ἄργυρος, κἂν εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, τὸ μὲν πρῶτον ἁπλῶς ὁρισθὲν μεγέθει καὶ σταθμῷ, τὸ δὲ τελευταῖον καὶ χαρακτῆρα ἐπιβαλλόντων, ἵνα ἀπολύσῃ τῆς μετρήσεως αὐτοὺς· ὁ γὰρ χαρακτὴρ ἐτέθη τοῦ ποσοῦ σημεῖον. Eſt enim permutatio rerum omnium ab initio, quia natura contingit vt homines eorum quæ ſunt neceſſaria, quidam plura, quidã pauciora habeant. Ex quo manifeſtum eſt, pecunia contrahe-

trahere non eſſe ſecundùm naturam. Oportebat enim eouſque permutare, quoad quis indigebat. In prima quidem communione, id eſt in domo manifeſtum eſt permutatione opus nõ fuiſſe, ſed iam maiori exiſtente ſocietate. Nam aliqui eorum promiſcuè vtebantur omnibus. Alij ſeparatim multis rurſus & alijs, quæ ſecundum indigentiam neceſſe erat permutare. Quemadmodum nunc quoque multi barbari ſolent, qui vtilia commutant, vltra verò nihil. vt vinum pro tritico dantes, & alijs ſimilibus. Quare permutatio neque eſt præter naturam, neque ad quæſtum pertinet, ea præbẽs, quę ſecundum naturam neceſſaria ſunt. Ex hac autem illa orta eſt non ſine ratione. Cùm enim externo auxilio opus foret, vt ex remotis partibus neceſſaria adueherentur, & ea quibus homines abundabant, exportarentur, neceſſe fuit pecuniæ vſum introducere, quoniam omnia quæ natura neceſſaria ſunt, non facilè deferri poterant. Quamobrem loco permutationum quidam ſtatuerunt dare, & accipere, quod vtile exiſtens vſum ad vitam facilem præberet, velut ferrum & argentum, & ſi quid tale aliud, primò ſimpliciter definitum magnitudine & pondere, poſtremò verò etiam charactere adiecto, vt homines menſura leuarentur. etenim ſignum poſitum eſt ad quantitatem demõſtrandam. De nummi quoque inuentione, & vſu multa ſcribit Ariſto. ἠθικῶν Νικομακέων li. v. cap. v. quem locum hîc Budæus citat. At ibi ait *νόμισμα* dictum à *νομῳ* hoc eſt nummum à lege, quoniam non eſt ſecundum naturam, ſicut permutatio, & nummum fieri quodam-

modo medium, quia metitur cuncta, res ipſas ad qualitatem redigendo. Teſtatur etiam Palæphatus in lib. περὶ ἀπίστων ἱστοριῶν, in cap. περὶ τοῦ κήτους, & in cap. περὶ Ζήθου apud antiquos pecuniam in vſu non fuiſſe, vbi deceptus eſt Philippus Phaſianimus interpres, qui argentum vertit, quandoquidem ſatis conſtat argentum fuiſſe multò ante pecuniam, quòd autem veteres pecunia non vterentur tradit & Plinius lib. xxxiij. cap. j. his verbis, vtinam poſſet è vita in totũ abdicari aurum ſacra fame, vt celeberrimi authores dixere, proſciſſum conuitijs ab optimis quibuſque, & ad perniciem vitæ repertum, quantum feliciore æuo, quum res ipſæ permutabantur inter ſe, ſicut & Troianis temporibus factitatum, Homero credi conuenit. Ita enim vt opinor commercia victus gratia inuenta, alios corijs boum, alios ferro, captiuiſque rebus emptitaſſe tradit: quanquam & ipſe miratus aurum, æſtimationes rerum ita fecit, vt centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua conſuetudine mulcta legum antiquarum pecore conſtat etiam Romæ. Idem Plinius lib. vij. cap. lvj. perhibet emptionem & venditionem inſtitutam fuiſſe à Libero. Quum autem Paulus dicit vtilibus inutilia permutabat? Accurſius perperam interpretatur vtilibus ſibi, inutilia alijs: nam de inutilibus permutanti loquitur, quoniam omnes, vt ait iuriſconſultus, ea quæ ſibi deerant, in permutatione accipiebant. quod etiam ex verbis Ariſtotelis intelligere licet, αὐτά γὰρ τὰ χρήσιμα πρὸς αὐτὰ καταλλάττοντες. Labitur quoque Accurſius

curſius in nomine Perpetua, qui perpetuam æſtimationem intelligit generalem. dictio enim perpetua reſpicit tempus, quia ſi mutaretur æſtimatio, venditoribus damnum inferri poſſet. Vſus verò pecuniæ inquit Paulus, non tam ex ſubſtantia præbetur, quam ex quantitate, hîc Budæus legit qualitate, tamen in Pand. Floren. habemus. ex quantitate, ſic igitur interpretandum cenſeo, non tam ex ſubſtantia hoc eſt conſiderata qualitate metalli, ſi ſit æs, argentum, vel aurum, ſed etiam ex quantitate, id eſt vt quanto maior fuerit quantitas, tantò quoque maiorem vſum præbeat. Etenim cõſueuerant nummos ponderare, poſtea verò additus eſt character, vt aſſerit Ariſto qui quantitatem demonſtrat. Non ignoro Franciſcum Duarenum quantitatem capere pro æſtimatione publica, citatis duobus Pandectarum locis, in quibus non video quominus quantitas pro ſumma vel pendere capi poſsit ac debeat. & Ariſto. appellatione τȣ̃ ποσȣ̃ non intellexit æſtimationem, ſed quantitatem, vt etiam vertit Leonardus Aretinus (quamuis ipſe Duarenus aliter opinetur) cùm primo dicat nummos appendi conſueuiſſe, poſtea characterem loco ponderis adiectum. Addit Paulus dubitatum fuiſſe, vtrum ſine pecunia venditio dici poſsit, atque aliter ſenſiſſe Sabinum & Caſsium, aliter Neruam & Proculum, omnéſque ad confirmandam ſententiam ſuam adduxiſſe Homeri carmina, quæ quoniam à Bud. hîc & ab Alcia. in lib. ij. Præter. & à Bap. Pio in li. quem Annotamenta inſcripſit, cap. clij. ſcribuntur, citatis Homeri libris contentus ero hîc alium Accur.

errorem patefacere. Nanque quum ait Paulus, ſed hi verſus permutationem ſignificare videntur, intelligit Accur. de verbis præcedentibus, vbi verò ait non emptionem, ſicut & illi, intelligit de ſequentibus, cum tamen contrà Iuriſcõſultus primò de ſequentibus, ſecundò de primis loquatur. quia ex primis videtur probari permutationem eſſe emptionem, ex ſecundis non emptionem, ſed quandam propriam contrahendi ſpeciem. Verùm in hoc ignoſcendum eſt Accurſio, qui cùm carmina græca minime legere poſſet, neque illorum ſenſum percipiebat. At dictio & ſuperuacũa eſt, nec in Pand. Flor. legitur, & ideo expungenda. Sed quòd permutatio ſit venditio, videtur etiam probari ex verbis Vlyſsis in Cyclope Euripidis,

τοῦ δ' ἀρνας ἡμῖν οὗτος ἀντ οἴνου σκύφου
ἀπημπολάτε κἀδίδου, πιεῖν λαβών.

Narrat enim Vlyſſes Silenum ſibi vendidiſſe agnos pro ſcypho vini. quam elocutionem vſurpat etiã aliàs in eadem Tragœdia. Id quoque probari poteſt ex verbis Iuſtini lib. iij. qui ſcribit Lycurgum ſtatuiſſe vt omnia emerentur compenſatione mercium. Sic Virgilius, vt exponit Seruius li. iij. Geor. vtitur verbo mutare pro emere.

Nec minor uſus erit, quamuis Mileſia magna
Vellera mutentur, Tirios incocta rubores.

Ita Plinius nonnunquam vtitur verbo permutare pro emere, ſicut li. xxxj. cap. viij. Nunc è Scombro piſce laudatiſsimum in Carthaginis Spartaniæ Cetarijs, ſociorum id appellatur, ſingulis millibus nummûm permutantibus congios pene binos. Nihilo-

hilominus Paulus Neruæ & Proculi ſententiã ſecutus eſt, quam etiam ſecutus eſt Iuſti. in inſti. de emp. & vend. pro qua opinione facit, quod refert Heraclides de Locris, apud quos ait nullas fuiſſe rerum permutationes, ſed tãtummodo venditiones.

In l. Ædiles, De ædi. edic.

In multis hîc erraſſe Accur. & præcipuè in nomine polia. ac dictum Vlp. de mulo referri ad ea, quæ frequentius accidunt. quódque multæ mulæ peperere, & quare raró pariant: quid mulam ſculpendo Aegyptij ſignificare uellent: & cur homines ſpurij, muli uocentur.

IN principio huius legis perperam vox vtique legitur, cum in Pand. Flo. vti quę legatur, qui ſenſus, magis quadrat. Quare non mirum, ſi bonus Accurſius fallitur in huius vocis expoſitione. Fallitur etiam in diſtinctione caſtratorum & ſpadonum, qui putat ſpadonem eum eſſe, cui execta ſint virilia, caſtratum autem caſtè natum, de quo errore quoniam ſatis à me alibi dictum eſt, hîc plura non loquar. Labitur pariter in fine legis, in nomine pólia, dum ait poliam dici à polis, quod multitudinem ſignificat, neque enim dictio πόλις multitudinem ſignificat ſed ciui tatem, at fortaſſe πολὺς dicere voluit, quòd multum valet, tamen neque hoc nomen inde deducitur, ſed à πῶλος, vt ait Cotta, & ſignificat equorum armentum, quod Varro lib. ij. De re ruſt. equariam appellauit,

& Vlpianus alibi, ac Tacitus in libr. de moribus Germanorum equitium dixerunt. Sed quoniam etiam ipſe Cotta in hoc hæſitare videtur, neque vllum ſcriptorem ad hoc citat, ego id aſſeueranter affirmo fretus authoritate Xenophontis, qui non in Hipparchico, ſicut Budæus in commentarijs linguæ Græcæ dicit, ſed in lib. περὶ ἱππικῆς equorum armentum πωλείαν nominauit, ὁ μὲν δὴ ὥσπερ ἐγὼ γινώσκω περὶ πωλείας, δηλονότι ἐκδώσει τὸν πῶλον, χρὴ μέντοι ὥσπερ τὸν παῖδα ὅταν ἐπὶ τέχνην ἐκδῷ συγγραψάμενον ἃ δεήσει ἐπιστάμενον ἀποδοῦναι οὕτως ἐκδιδόναι. Hic quidem, ſicut ego de equaria iudico, omnino domitori ſuum pullum præbebit, neceſſe eſt autem non ſecus ac quum filius in diſciplinam traditur, conſcribere quibus rebus inſtructũ reſtitui oporteat. Verũ quia Vlpianus ait mulũ caſtratũ, neque morbi neq; vitij quid habere, quod nihil eius fortitudo neq; vtilitas minuatur, cũ ad generandũ nunquã ſit habilis, ſciendum eſt illius dictum referri ad ea, quæ ſæpe contingunt. quandoquidem in Cappadocia paſſim mulæ pariunt, vt ſcribit Ariſtoteles in lib. περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. quod etiam tradidiſſe Theophraſtum teſtatur Plinius lib. viij. cap. xliij. Tradit quoque Ariſto. περὶ ζώων ἱστορίας lib vj. cap. xxiiij. & cap. xxxvj. in Syria ſuper Phænicem mulas parere, ſed id eſſe animal ſui generis, quod non ex aſino & equa naſcitur, ſicut etiã de his, quæ in Cappadocia pariunt, narrat Plinius, Perhibet ſimiliter Herodotus in Melopomene mulam Zopyri peperiſſe, quũ Darius vicit Babylonios. Scribit & in Polymnia Xerſe in Græciam proficiſcente mulã Sardibus edidiſ-

edidiſſe partum, qui maris & fæminæ formam habebat. Peperit & mula Reate M. Claudio Marcello & M. Valerio Coſſ. vt eſt apud Liuium lib. vj. peperit & altera ibidem, ſiue in eius agro L. Scipione & C. Lælio coſſ. quemadmodum memoriæ prodit Liuius lib. xxxvij. & Iulius obſequens in lib. De prodigijs, qui etiam ait duas Romæ peperiſſe, alteram L. Paulo & C. Marcello, alterā M. Lepido & Munatio Planco Coſſ. Aliam tradit Dion. Cocceius ῥωμαϊκῶν ἱστοριῶν lib. xlvij. Romæ ſub Auguſto peperiſſe monſtrum, partim ſimile equo, partim aſino, qui partus ſemper loco prodigij habiti fuere. M. Varro de re ruſt. lib. ij. cap. j. ait Magonem & Dioniſium ſcribere mulam & equum quum conceperint xij. menſe parere. Cur verò mula non pariat, ſcribit Plinius in eodem loco his verbis, obſeruatum è duobus diuerſis generibus nata tertij generis fieri, & neutri parentum eſſe ſimilia, eáque ipſa quæ ſunt ita nata nō gignere in omni animaliū genere, idcirco mulas non parere, eſt in annalibus noſtris peperiſſe ſæpe, verùm prodigij loco habitum. Aliam ſcribit eſſe cauſam Horus Apollo in lib. τῶν ἱερογλυφικῶν, videlicet propterea quòd mula non habet matricem rectam, & ideo inquit Aegyptios quum mulierem ſterilem ſignificare volebant, mulam ſculpere conſueuiſſe. Hinc putauit Euſtathius Homerum mulos οὐρῆας vocaſſe διὰ τὸ ἄγονον id eſt ob inſitam non gignendi proprietatem, nam οὖρος Græcis ventus eſt, & oua plena vento inutilia ſunt ad gignendum, vt author eſt Magnus Baſilius. ἐν τῷ ἑξαημέρῳ. quod etiam recenſet Cæl. Rhod. li. xxvij.

capit. xvij. At quare homines ſpurij muli vocentur, ſcribit Pius in Muſtellaria, docens id fieri propter parentum ſimilitudinem, muli enim ex diuerſis animalium ſpeciebus pro creantur, quod quodammodo ſpurijs accidere videtur, quorum parentes legibus pontificijs vnà coire prohibentur.

In l. Hæc ratio, De don. int. vi. & vx.

Cur Plutarchus exiſtimarit donationem eſſe prohibitam inter uirum & uxorem, & à genero aut ſocero fieri, & nihil uulgatum codicem hîc à Pand. Flo. differre, quamuis Bud. aliter legendum ſenſerit.

IN HAC lege, & in duabus ſuperioribus multæ rationes adducuntur, quare inter virum & vxorẽ prohibita ſit donatio. Sed Plutarchus in Romanis Quæſtionibus alias affert, ita enim ibi ſcribit. Διὰ τί δὲ δῶρον λαβεῖν ἀνδρὶ παρὰ γυναικὸς καὶ γυναικὶ παρὰ ἀνδρὸς ἀπόρηται, πότερον ὡς Σόλων γράψας τὰς δόσεις κυρίας καὶ εἶναι τῶν τελευτώντων πλὴν εἰ μή τις ἀνάγκῃ συνεχόμενος, καὶ γυναικὶ πειθόμενος, τὴν μὲν ἀνάγκην ὡς βιαζομένην ὑπεξείλετο, τὴν δὲ ἡδονὴν ὡς παραλογιζομένην, οὕτως ὑπενόησαν αἱ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν δόσεις φαυλότατον ἡγούμενον σημεῖον εὐνοίας τὸ διδόναι διδόασι γὰρ καὶ ἀλλότριοι, καὶ μὴ φιλοῦντες ἐκ τοῦ γάμου τὴν τοιαύτην ἀρέσκειαν ἀνεῖλον. ὅπως ἀμαθὸν ᾖ καὶ προῖκα. καὶ δι' αὐτὸ, μὴ δι' ἄλλο τὸ φιλεῖσθαι καὶ φιλεῖν. ἢ ὅτι τῷ λαμβάνειν διαφθειρόμεναι μάλιστα προσίενται τοὺς ἀλλοτρίους, σεμνὸν ἐφάνη τὸ μὴ διδόντας ἀγαπᾶν τοὺς ἰδίους. ἢ μᾶλλον ὅτι δεῖ κοινὰ καὶ γυναιξὶν εἶναι τὰ ἀνδρῶν, καὶ ἀνδράσι τὰ γυναικῶν. μανθάνει γὰρ ὁ

λαβὼν

λαβὼν τὸ δοθὲν ἀλλότριον ἡγεῖσθαι τὸ μὴ δοθὲν, ὥστε ὀλίγον διδόντες ἀλλήλοις τὸ πᾶν ἀφαιροῦνται. Quare vir ab vxore & vxor à viro donum accipere prohibetur? An quòd vti ſcripſit Solon, donationes morientium ratæ ſint, niſi quis largiatur neceſsitate coactus, aut vxori parens? Etenim neceſsitatem tanquam vim afferentem, voluntatem verò tanquam decipientem accepit ita virorum & vxorum donationes ſuſpicione non caruere. An quòd viliſsimum amoris ſignum ſit donatio? nam dant etiam alieni, & qui non amant. quamobrem ex matrimonio ſuſtulerũt hoc lenocinium, vt amare & amari ſit abſque mercede, ſpontéque fiat, nec ob aliud, ſed propter ſe. An quoniam muneribus corruptæ ad alienos accedunt, graue viſum eſt ſuos nihil condonantes diligere? An potius quia communia eſſe oportet vxoribus ea quæ ſunt virorum, & viris quæ ſunt vxorum? Qui autem datum capit, non datum intelligit alienum eſſe, quo fit, vt paruo munere donati totum amittunt. Quærit item ibi Plutarchus cur à genero, & ſocero nihil donari liceat, Διὰ τί δὲ παρὰ γαμβροῦ καὶ παρὰ πενθεροῦ λαβεῖν ἐκείνοις κεκώλυται δῶρον, ἢ παρά γαμβροῦ μὲν, ἵνα μὴ δόξῃ διὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν γυναῖκα περιχωρεῖν τὸ δῶρον, παρὰ πενθεροῦ δὲ, ὅτι τὸν μὴ διδόντα δίκαιον ἐφάνη μὴ δὲ λαμβάνειν Quid eſt, quòd à genero & ſocero ijdem donum aliquod capere prohibentur? num à genero propterea quòd videretur donum per patrem ad vxorem transferri? At à ſocero, quoniam iuſtum viſum eſt nihil dantem, nihil etiam accipere? Tradit nihilominus Porphyrio in Poeticam Horatij, dum explicat, quare ab Hora-

tio nominatus fuerit Ixion perfidus, moris fuiſſe apud antiquos, vt qui ducebant vxores, dotem & munera ſoceris darent, & idcirco Ixionem qui Eponei filiam in vxorem duxerat, cum non libenter ſocero dotem & munera præberet, ſcrobe ingenti facta illam igne repleuiſſe, ac cinere cŏtexiſſe, poſteáque in ea ſocerum quem ad cœnam inuitarat, demerſiſſe, & paſſum fuiſſe illum viuum exuri. Nõ omittendum hic à Budæo duos locos emendari. Nam vbi habemus, qui in eiuſdem ſunt poteſtate, probibentur ſibi inuicem donare, legi iubet, prohibentur ipſi inuicem donare. atque ibi, ſi modò vir & ſocer in eiuſdem ſint poteſtate, legit ſi non vir & ſocer. In quibus ipſe Budęus fallitur, cum in Pand. Flo. non ſecus atque hic ſcriptũ videamus.

In l Seia. §. Virgini, eod.

Quamobrem virgo nuptura in hortos deduceretur, & de igne, & aqua olim in matrimonio adhiberi conſuetis, ex quo interpretis Dionyſij Halicar. error deprehenditur, & pariter de farre, ac uaria conſuetudine in matrimonio ſeruata.

CVR VIRGO nuptura in hortos deduceretur, ibiq; nuptiæ conficerentur, ea poteſt eſſe ratio, quoniã Venus, quæ nuptijs præſidere credebatur, vt ait Homerus in Iliade, & Pauſanias ἐν τοῖς μεσσηνιακοῖς, ac Lucianus ἐν τῷ χαρίδημῳ, eadem eſſe putabatur hortorum Dea, quemadmodum ſcribit Varro lib.

v.

v. De lingua Latina, Vinalia inquit ruſtica dicuntur ante diem xij. Cal. Sep. quòd tum Veneri dedicatæ ædes & horti eius tutelæ aſsignantur, ac tum ſunt feriati olitores, & lib. j. De re ruſt. item aduenero r Mineruam & Venerem, quarum vnius procuratio oleti, alterius hortorum, quo nomine ruſtica vinalia inſtituta. Quínetiam Mæuius, vt eſt apud Feſtum, Venerē pro oleribus poſuit, ſicuti Cererē pro pane, & Neptunum pro piſcibus. Qua fortaſſe ratione moti Athenienſes Veneris ſimulachrum in hortis poſuerunt, ſiue locum illum propter id ſimulachrum κῆπους, id eſt hortos appellarunt. cuius rei cauſam Pauſanias ἐν τοῖς Ἀττικοῖς ignorare ſe fatetur. Eam autem ſtatuam dicit fuiſſe Alcamenis, opus ſummopere mirandum. Veneris ἐν κήποις facit etiam mentionem Lucianus ἐν εἰκόνεσι, & in lib ὑπὲρ τῶν εἰκόνων & in ἑταιρικοῖς διαλόγοις μήτηρ καὶ μουσάριον. Scribit quoque de ea Plinius lib. xxxvj ca. v. quam extra muros fuiſſe aſſerit. Fingitur autem hortis præeſſe propter generandi vim, ſicut etiam fingitur è mari nata vt inquit Phornutus, quia ad generandum motu & humore opus eſt, quibus mare abundat. qua pariter ratione eam putat dici Diones filiam (nam διερὸν humidum ſignificat) & ἀφροδίτην appellatam, quòd ſpumoſa ſint animantium ſemina, licet Didymus παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, id eſt à molllitie vitæ ſic nominatam exiſtimet, quo circa nuptiæ in hortis celebrabātur, vt quemadmodum auxilio eius Deæ olera naſci & ſurgere exiſtimabantur, pariter illius ope ex nuptijs felix pulchráque proles gigneretur creſceret. Verùm cum Sce-

uola aquam & ignem nominet, ſciendũ antiquos in nuptijs vſos aqua & igne, quòd ex his duobus elementis omnia gignantur. Quanuis enim inter ſe ſint contraria, adeo vt philoſophi quidam dixerint mundum conſtare ex diſcordi concordia, tamen eorum vis & natura, i. calor atque humor permiſceri poſſunt. Quare Ouid.li.j.Metamorph.

Quippe ubi temperiem ſumpſere humorq; calorq;
Concipiunt, & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumq; ſit ignis aquæ pugnax, uapor humidus omnes
Res creat, & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

Hinc Lactantius Firmianus in lib. De origine erroris, cap.x. quem hîc Budæus citat, loquẽs de aqua & igne ait, alterum quaſi maſculinum elementum eſt, alterum quaſi fœmininum, alterum actiuum, alterum patibile, ideoq; à veteribus inſtitutũ eſt, ut ſacraméto ignis & aquæ nuptiarum fœdera ſanciantur, quòd fœtus animantium calore & humore corporentur atque animentur ad vitam. cum enim conſtet omne animal ex anima & corpore, materia corporis in humore eſt, animæ in calore, quod ex auium fœtibus datur ſcire, quos craſsi humoris plenos niſi opifex calor fouerit, nec humor poteſt corporare, nec corpus animare. Exulibus quoquè ignis & aqua interdici ſolebat, adhuc enim videbatur nefas, quamuis malos tamen homines ſupplicio capitis afficere. Interdicto igitur vſu earum rerum, quibus vita conſtat hominum, perinde habebatur, ac ſi eſſet, qui eam ſententiam exceperat, morte mulctatus. adeò iſta elementa prima ſunt habita, vt nec ortum hominis, nec ſine his

vitam

vitam crediderint poſſe conſtare. Hactenus ille. Sūt quidem ignis & aqua omnium elementorum vtiliſsima, adeo quidem vt Plutarchus librum conſcripſerit, in quo latè diſputat vtilior ne ſit aqua vel ignis. Sic etiam de vſu ignis & aquæ Pomp. Feſtus lib.j. Aqua & igni tam interdici ſolet damnatis, quàm accipiunt nuptæ, videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maximè continent, itaque funus proſecuti redeuntes ignem ſupergrediebantur aqua aſperſi, quod purgationes genus vocabant ſuffitionem. Sed & Plutar. in Ro. Quæ. ita quærit, δὶα τί τὴν γαμουμένην ἅπτεσθαι πυρὸς καὶ ὕδατος κελεύουσι, πότερον τούτων ὡς ἐν στοιχείοις καὶ ἀρχαῖς τὸ μὲν ἄρρεν ἐστὶ, τὸ δὲ θῆλυ, καὶ τὸ μὲν ἀρχὰς κινήσεως ἐνίησι, τὸ δὲ ὑποκειμένον, καὶ ὕλης δύναμιν, ἢ δια τί τὸ πῦρ καθαίρει καὶ τὸ ὕδωρ ἁγνίζει. δεῖ δὲ καθαρὰν καὶ ἁγνὴν διαμένειν τὴν γαμηθεῖσαν, ἢ ὅτι καθάπερ τὸ πῦρ χωρὶς ὑγρότητος ἄτροφον ἐστὶ καὶ ξηρὸν, τὸ δὲ ὕδωρ ἄνευ θερμότητος ἄγονον καὶ ἀργὸν, οὕτω καὶ τὸ ἄρρεν ἀδρανὲς, καὶ τὸ θῆλυ χωρὶς ἀλλήλων ἡ δὲ σύνοδος ἀμφοῖν ἐπιτελεῖ τοῖς γήμασι τὴν συμβίωσιν. ἢ ὅτι ἀπολειπτέον καὶ κοινωνητέον ἁπάσης τὺχης, κ' ἂν καλοῦ μηδενὸς ἢ πυρὸς καὶ ὕδατος μέλλωσι κοινωνεῖν ἀλλήλοις. Cur mulierem nubentem ignem & aquam tangere iubent? an quòd horum ſicut in elementis & principijs alterum mas eſt, alterum fœmina, alterúmque principium motus inijcit, alterum rei ſubiectæ & materiæ vim habet? An quoniam ignis purgat, aqua verò luſtrat? oportet enim vxorē puram & caſtam permanere. An quòd quemadmodum ignis ſine humore non alit, & aridus eſt, & aqua ſine calore ſterilis atque ignaua eſt, ſic mas & fœmina ſæparati imbecilles ſunt, nihílque generá-

tes.quorum congreſſus per nuptias conuictum perficit.qui non eſt deſerendus,ſed omnis fortuna participanda,licet nullius boni niſi ignis & aquæ participes ſint futuri. Hac item conſuetudine vſus fuit Romulus in matrimonio Sabinarum, vt eſt apud Dionyſium Halicar.lib.ij καὶ μετὰ τοῦτο διαριθμήσας τὰς κόρας ἑξακοσίας τε καὶ ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς εὑρεθείσας, κατέλεξεν αὖθις ἐκ τῶν ἀγάμων ἄνδρας ἰσαρίθμους, οἷς αὐτὰς συνήρμοττε κατὰ τοὺς πατρίους ἑκάστης ἐθισμοὺς ἐπὶ κοινωνίᾳ πυρὸς καὶ ὕδατος ἐνδυῶν τοὺς γάμους, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιτελοῦνται χρόνων. & poſt hoc enumerans puellas, quibus tribus & octoginta ſuprà ſexcentas inuentis, rurſus ex viris, qui vxoribus carerent, totidem delegit: quibus eas iuxta patrias vniuſcuiuſque coſuetudines in matrimonio collocauit, in communione ignis & aquæ concilians nuptias, quod etiam his temporibus ſeruant. Hunc locum male expoſuiſſe videntur Lapus Biragus, & Henricus Glareanus, qui exiſtimarunt Romulum celebraſſe eas nuptias in communione panis & aquæ. Nam ſi de pane, ſiue de frumento intelligere voluiſſet Dionyſius, non πυρὸς καὶ ὕδατος dixiſſet, ſed πύρου καὶ ὕδατος. Præterea ex alijs ſcriptoribus patet in nuptijs ignem non panem adhiberi conſueuiſſe. Apparet etiam deceptum Accurſium, qui Scæuolam opinatus eſt intelligere de teda, quamuis non negarim in nuptijs faces accendi conſueuiſſe, vt ex illo Muſæi carmine probatur, οὐ δᾷδον ἤστραπτε σέλας θαλαμηπόλον εὐνῇ. & Virg. iiij. Aeneid.

Nec coniugis unquam
Prætendi tedas, aut hæc in fædera ueni. Et rurſus in eo.li.

Si non

Si non pertæſum thalami tedæq́; fuiſſet. — Et Catullus de Coma Berenices.
Optato nox iūxit lumine teda — Sic Ouid. in Epiſt. phædræ.
At nec nupta quidem, tedaq́; accepta iugali.

Facit etiam mentionem Cor. Tac. lib. x. & Plin. lib. xvj. capi. xviij. & Meleager Epigrammatum Græcorum lib. iij. illis verſibus,

Αἱδ᾽ αὐταὶ καὶ φέγγος ἐδαδοῦχουν παρὰ παστῷ
Πεῦκαι καὶ φθιμένᾳ νέρθεν ἔφαινον ὁδόν.

Et Apuleius in Aſino, Tedaſque nuptiales, quibus præluxerant, ibidem extinctas relinquunt. Quapropter nuptias Romani farreaceas appellarunt, & matrimonij diſſolutionem diffarreationem dixerunt, vt authores ſunt Feſtus & Boëtius. Earum nuptiarum mentio fit à Cor. Tacito Annalium lib. iiij. Sub idem tempus de Flamine Diali in locum Seruij Maluginenſis defuncti legendo, ſimul rogando noua lege diſſeruit Ceſar, nam patricios confarreatis parentibus genitos tres ſimul nominari, ex queis vnus legeretur vetuſto more, neq; adeſſe vt olim eam copiam omiſſa confarreandi aſſuetudine, aut inter paucos retenta, pluréſque eius rei cauſas afferebat, potiſsimum penes incuriam virorum fœminarúmque, accedere ipſius cæremoniæ difficultates, quæ conſultò vitarentur, & Plin. lib. xviij. cap. iij. Quin & in ſacris nihil religioſius confarreationis vinculo erat, nouæque nuptæ farreum præferebant. Ideo Apuleius de Aſino Aureo lib. x. inquit, Talis mulieris publicitus matrimonium conferreaturus. At Macedones in nuptijs pa

nem libabant, vt oſtendit Q. Curtius lib. viij. qui de nuptijs Alexādri & Roxanis ita ſcribit, & rex medio cupiditatis ardore iuſſit afferri patrio more panem (hoc erat apud Macedones ſanctiſsimum coeuntium pignus) quem diuiſo gladio, vterque libabat, credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco & probabili victu oſtendere voluiſſe iungentibus opes quantulo contenti eſſe deberent. Hæc ratio affertur à Q. Curtio, poſſet tamen & ea eſſe, quòd ſicut Romani hordeo vtebantur, quod fructum omnium erat præſtantiſsimum, ita Macedonibus viſum eſt vti pane, quem alimentorum omnium vtiliſsimum eſſe cenſuerunt. Qua pariter ratione adductos maiores noſtros, vt etiam nos ſolemus, nuptias vino confirmaſſe iudicarim. Nuptiæ autem ideo celebrantur, vt ait Demoſthenes in oratione.i. κατὰ ὀνήτορος, & ad eas neceſſarij inuitantur, ὅτι οὐ πάρεργον ἀλλ᾽ ἀδελφῶν καὶ θυγατέρων βίους ἐνεχειρίζομεν ὑπὲρ ὧν τὰς ἀσφαλείας μάλιστα σκοποῦμεν, Quoniam non res leuis eſt, ſed ſororũ filiarúmque vita alijs cõcreditur, quæ vt in tuto locẽtur, plurimùm conſideramus. Quare verò neceſſarij matrimonio non iungantur, quærit Plutarchus in Romanis Quæſtionibus, ideóque fieri arbitratur, quò multi cognati comparentur, vel vt eorum diſsidia caueantur, vel vt mulieres vtpote imbelles, ſi à viris iniuria affectæ fuerint, à cognatis opem expectare queant. Sed cum apud diuerſas nationes in matrimonijs variæ conſuetudines ſeruarentur, non iniucundum fore duxi, ſi circa hoc aliquorum populorum mores recenſuero, vt varietate morum animum

mum lectoris parumper oblectem. Apud Iaſeos, vt narrat Heraclides in lib. περὶ πολιτειῶν, non licebat in nuptijs adeſſe, ſupra viginti conuiuas, vel decem viros; & totidem mulieres. Idem ſcribit in Cephalenia non ante virgines nubere ſolitas, quàm à rege cognoſcerentur. Quod ſimiliter Andrymachidas ſeruaſſe tradit Herodotus in Melopomene, ſi quidem regi virgines nubiles exhibebant, vt eam, quæ ſibi gratior videretur, conſtupraret. Virgines Sacarum nullos maritos volebant, niſi eos à quibus victæ fuiſſent, ſicuti memoriæ prodit Aelianus ποικιλῆς ἱστορίας lib. xij. At Sauromatarum nulla nubebat, quæ prius hoſtem non interueniſſet, atque ideo nonnullæ earum ſine nuptijs ad ſenectutem perueniebant, expertéſque coniugij decedebãt, quò d legi ſatiſfacere nequirẽt, vt atteſtatur Herodotus in eod. lib. Apud Thraces nemo erat contentus vna vxore, ſed quilibet ducebat tres vel quatuor, quemadmodum traditur ab Heraclide. Apud quos etiam virgines nullam caſtitatem ſeruaſſe refert Herodotus in Therpſicore. Quod pariter de virginibus Illyricis enarrat M. Varro li. ij. De re ruſt. cap. ij. Britannos ſcribit Cæſar lib. v. De Bello Gal. vxores habuiſſe denos, duodenoſque inter ſe communes, ac maximè fratres cum fratribus, & parentes cum liberis, & natos eorum habitos à quibus primùm virgines quæque ductæ fuiſſent. Limyrnios quoque vxores habuiſſe communes, & ijs filios tributos, quibus ſimiles forent, affirmat Nicolaus in lib. περὶ ἐθῶν. Communes etiam fuiſſe Agathyrſis narrat Stobæus ex Serino, vt cum

propinqui & familiares eſſent,minimē ſibi inuiderent. Maſſagetas quoque communiter vxoribus vſos fuiſſe affirmat Herodotus in Clio.Quod pariter de Auſibus aſſerit in Melopomene,quos pecudum more cum mulieribus concumbere ſolitos ait.Saraceni vxores ad tempus ducebāt, vt legitur apud Ammianum Marcellinum lib.xiij. Indi non ad puellæ diuitias aut nobilitatem,neque pulchritudinem,ſed ad mores reſpiciebant, quos ex illius oculis diligenter conſideratis æſtimabant, vt perhibuit Nicoſtratus ἐν τοῖς περὶ γάμου. Eſſenis nullam mulierem vni viro fidelem eſſe perſuaſiſsimum erat, & propterea nullas accipiebant coniuges, quod refert Flauius Ioſephus lib.ij.Ἰουδαικῆς ἁλώσεως. Garamantes quoque coniugij expertes fuiſſe docet Plinius lib.v.cap.viij. Amazones finitimis non nubebant, ſeruitutem non matrimoniū appellantes,ita dicit Iuſtinus lib.ij.Nonnulla alia de diuerſis moribus in re vxoria ſcribit Cælius Rhod.lib. xxviij.cap.xviij.& Poly. Virgi.lib.j. De rerum Inuentoribus.

In Tit.ſol.mat.

Varias eſſe interpretum expoſitiones unde dictum ſit Inſortiatum,cum ſit planè uox barbara, & cur poſtrema Pandectarum pars Digeſtum nouum appelletur.

QVare volumē iſtud inſortiatum dicatur, multæ rationes ab Accur. & ab alijs adducuntur, quæ mihi nequaquam probātur,

tur,nā barbara eſt vox,nec ab vlla latina ſiue græca dictione deduci poſſe videtur, niſi fortaſsis à nomine φορτίον,quòd onus ſignificat,dictum ſit, vnde oneraria nauis φορτικὴ ναῦς vocatur, & φορτικὸν rem oneribus preſſam ,grauem ac moleſtam appellant, ſicuti legitur apud Lucianum in lib. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων οὐδὲ ἐσθῆτα καθαρὰν προχειρισάμενος, καὶ σεαυτὸν κοσμιώτατα σχηματίσας, λουσάμενος ἥκεις, δεδιὼς μὴ πρὸ τῶν ἄλλων ἀφίκοιο ἀπειρόκαλον γὰρ, ὥσπερ καὶ τὸ ὕστατον ἥκειν, φορτικόν. quia teſtamenta, codicilli, donationes cauſa mortis plerunque cum oneribus fieri conſueuere, vel quia hæc Digeſtorum pars eſt reliquis longè moleſtior, cum propter difficultatem legum,tum propter odioſam materiam, quæ in ea habetur,tractatur enim mea paſsim de morientium voluntatibus.Sed id quod Alcia.lib.j.Diſp.ait magis mihi ſatiſfacit.Scribit enim ad manus ſuas perueniſſe Digeſtorum volumen,quod in duas partes ſectum fuerat,& ſic ſine nomine aliquo Infortiati, quo fit vt minus id probem,quod ipſe Alcia. aſſerit in oratione Ferrariæ habita,à nomine φορτία Infortiatum dictum fuiſſe.Quare ſtante eo,quod ait Alcia.in Diſp.quod etiam veriſimilius eſt,ſuperuacanea mihi videtur Bar. & cæterorum dubitatio in Tit.De oper. no. nun. cur tertium illud volumen nouum appelletur. patet enim ita dictum fuiſſe ad differentiam veteris . Nam qui leges in Pandectas digeſſère, cum illi libri non poſſent aptè vno volumine comprehendi, eos in duas partes diuiſerunt, & primam partem Digeſtum vetus , alteram verò Digeſtum nouum vocauere, vt vna pars ab altera

nomine differret. Verùm quoniam poſtea Accurſiani Commentarij contra Iuſtiniani edictum in illa volumina inſerti fuere, ac opus plurimùm creuit quod duobus voluminibus continebatur, in tres partes diuiſum fuit. & cùm hoc acciderit tempore Accur. vel paulò pòſt, veriſimile ac pene dixerim neceſſe eſt, nomen Infortiati ab aliquo barbaro & linguæ latinæ imperito, vt illa tempora ferebãt, huic volumini, quod partim ex veteri, partim ex nouo conſtabat, inditum fuiſſe.

In l. prima eod.

Quò differant hic Pand. Flo. à uulgatis codicibus, & in huius legis expoſitione deceptum Accur. deq́; uarijs populorum moribus ſeruatis in fœminis dotandis.

POMPONIVS ait, Dotis cauſa ſemper & vbique præcipua eſt, nam & Reip. intereſt dotes mulieribus conſeruari. in Pand. Flo. Dotium cauſa legitur, quod melius quadrat propter verba ſequentia, vbi dotes non dotem habemus. Legitur etiam in Pand. Fl. publicè intereſt, non reip. ſed vtrumque in eundem ſenſum recidit. ſubiungit Pomponius cum dotatas eſſe fœminas ad ſobolem procreandam replendamque liberis ciuitatem maximè ſit neceſſarium. ratio eſt, quia ciuitas non poteſt ſine ciuibus conſiſtere, & quantò plures in ea fuerint, tantò illa florentior exiſtet. ſi quidem ciuitatem non mænia, ſed homines efficiunt, quemadmodum Themiſtoclem Lacedæmonijs

monijs dixiſſe ſcribit Iuſtinus lib.ij. quo pariter dicto vſum Niciam erga milites ſuos aſſerit Thucydides lib.vij. At Pomp. nomine ciuitatis non tantùm Romanam, ſed quancunque aliam intelligit, cùm fere in tota Europa mulieres dotari conſueuerint. ac ideo dixit ſemper & vbique. in qua dictione explicanda Accurſius magnopere laborat. Idem Accur. fallitur dum exponit, neceſſarium id eſt vtile. Nam cum Pompo. loquatur de his ciuitatibus, in quibus ſolent fœminę dotari, non ſolùm eſt vtile, ſed etiam neceſſarium eas dotem habere, quò in matrimonium collocatæ liberos gignere poſsint. Apud Lacedæmonios autem vxores indotatæ ducebantur, vt ait Aelianus lib.vj. quod inſtitutum fuiſſe à Lycurgo tradit Iuſtinus lib.iij. vt viri nullis dotis frænis ſibi iniectis ſeuerius eas coercerēt. Solō quoq; vir ſapientiſsimus vxores duci ſine dote præcepit. Babylonij verò deformes tantūmodo dotabant. Etenim vt eſt apud Herodotum in Clio, quotannis virgines nubiles in vnum locum congregatas ita matrimonio locabant, vt formoſiores illis addicerent, qui eas maiori pecunia liciti fuiſſent, qúmque pulchræ omnes viris iunctæ forent, eadem pecunia deformes nubebant eis, qui præcone auctionante minore dote contenti erant. Eadem fere de Aſſyrijs traduntur à Nicolao in lib. περὶ ἐθῶν. & talis opinio Phaleæ fuiſſe videtur, qui vt eſt apud Ariſt. lib. ij. πολιτικῶν cap.v. putauit ciues ad æqualitatem redigi poſſe, ſi diuites dotem darent, & non acciperent, pauperes verò caperent, & non darent. At Siccæ Veneriæ, quæ eſt ciuitas

Africæ, mulieres in templo Veneris corpore ſe proſtituentes dotem ſuam conficiebant. Porrò quæ ſit vera dos Alcmena in Amphitrione Plauti hís verſibus optimè docet,

Non ego illam mihi dotem duco eſſe, quæ dos dicitur.
Sed pudicitiam, & pudorem, & ſedatum cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm concordiã,
Tibi morigera, atque ut munifica ſim bonis, proſim probis.

In l. Scire oportet. §. ſed & ſi quis, De tut. & cur. dat. ab his.

Hîc epitimia legendum, ut habetur in Pand. Flo. in quo deceptus eſt Cæl. Rhodi. & reprehẽditur Andreas Alciatus in huius legis expoſitione.

HIC non rectè epitimio legitur, & perperam Accur. voluntatem teſtatoris interpretatur legendum enim ἐπιτίμια, vt habetur in Pand. Flo. & optimè explicat Alcia. lib. ij. Parer. cap. xxix. ſignificat igitur ἐπιτίμια teſte Suida, quod barbarè loquentes dicunt ſaluo honore. quod Vlpia. in l. iij. infrà De ſuſpe. tut. dixit integra exiſtimatione. Nam qui à tutela remouebantur, nonnunquam infamia notari ſolebant, vt l. j. ſuprà de his. qui not. infa. & Inſti. De ſuſpec. tut. §. ſuſpectus. At qui prohibitus fuit à parentibus tutelã ſuſcipere, quamuis à tutela remoueatur, nulla tamen infamia flagrat. ſicut in d. l. iij. De ſuſpec. tut. traditur de his, qui ob ſegnitiem, ruſticitatem, inertiam, ſimplicitatem vel ineptiam amoti fuerint. hi enim

enim in[t]egra exiſtimatione remouentur. Quare patet falli Cæliũ Rhodi. qui li. xxx. c. xviij. ex hac lege tanquam lectiſsimum aliquem floſculum decerpens notauit apud Iureconſultos epitimium accipi pro iurgio. Verùm etiam Alcia. in eo mea quidem ſententia decipitur, quòd tradit hîc Modeſtinum loqui de filio, qui à parentibus officio tutelæ fungi prohibitus fuerit. Ego verò aliter hunc locum interpretandum cenſeo, nam exiſtimo à parentibus alium fuiſſe prohibitum filio tutorem dari, quod parentes facere poſſunt, & ad id multis cauſis impelluntur, vel propter inimicitiam, vel propter paupertatem, vel propter negligentiam, quam ille rebus ſuis adhibere conſueuit, vel quia parentes eum bona filij dilapidaturum verentur, vel propter alias ſimiles cauſas, quæ parentes mouere poſſunt. Sed Alciati ſententia nequaquam mihi congruere poſſe videtur, imo iuri repugnat, quia ſi pater quum viuit, & filium in poteſtate habet, ei prohibere non poteſt, ne tutor fiat: quin etiam compellitur pro eo ſatiſdare, vt cauetur Hadriani conſtitutione, quæ habetur infrà in l. vltima De ſuſp. tut. & in l. ſi inter tres, de excu. tut. quantò minus poteſt hoc illi poſt mortem prohibere? cum hoc ſit munus publicum, à quo nemo ſine cauſa ſe poteſt excuſare.

In l. prima, De excu. tut.

Quædam in hac lege malè conuerſa fuiſſe, & Accur. falli, qui opinatur Modeſtinum loqui de uerbis græcis, cùm de latinis intelligat.

QVONIAM hæc lex fuit à Modeſtino græcè ſcripta, vt in Pand. Flo. habetur, ſicut etiã pleræque ſub hoc titulo leges, dũ eã latinè redderet interpres, multis in locis peccauit. Quę excuſationũ tutelæ & curatoriæ vocaui, hìc excuſationē non excuſationũ dicendũ erat. ita enim græcè legitur, ὅπερ παραίτησιν ἐπιτροπῆς καὶ κουρατορίας ὀνόμασα. & circa finem ibi, niſi iuſtè rationes reddiderit, legẽdũ eſt niſi tẽpore finito ſe excuſauerit, quod græcè Modeſtinus dixit ἐὰν μὴ ἐμπροθέσμως δικαιολογήσηται, quæ ſententia etiam pulchre traditur in l. iiij. c. eod. Excuſationis quidẽ ſi ingenuus libertino tutor datus es, certa cauſa eſt: ſed cùm te præſes prouinciæ audiendum non putauerit, propter pręſcriptionem, quaſi tardius adires, nec à decreto prouocaueris, intelligis parendũ eſſe ſententiæ. Ex quo manifeſtè patet multos in hoc loco. fuiſſe deceptos, non enim cogitur ingenuus liberti ni tutelam ſuſcipere, ſi intra conſtitutum tempus coram iudice legitimè ſe excuſauerit. Dum verò Modeſt. ait, & ſi cognouero inepta ea ad transferendum eſſe, apponam dicendorum narrationi etiam ipſa legum verba, ſi neceſſe erit, labitur Accur. qui verba gręca interpretatur, cum Modeſt. intelligat de latinis, qui hìc multa, vt videre licet in Pand. Flo. quæ latina ſunt græcis immiſcet.

In l. ſed & reprobari, eod.

Hìc quoque multa perperam uerſa, ut docet Antonius Augſtinus. ipſumq; Antonium male explicaſſe, quid Vlp. ἐπιτροπίας nomine intelligere uoluerit.

DVM

DVM in hac l. enumerantur munera, quibus vocant Philoſophi, Rhetores, Grammatici, & Medici, multa perperam in eo loco verſa fuerunt. ideo non mirum ſi labitur hic bonus Accur. vt etiam not. Antonius Auguſtinus, qui longè melius hunc locum interpretatus eſt, quam antiquus ille, ſiue Bulgarus, ſiue quicunque alius fuerit, & quoniam errores ex interpretatione ipſius Anto. Aug. cognoſci poſſunt, non viſum eſt hîc eos enumerare. Verùm Anto. Aug. in hoc & ipſe mihi decipi videtur, quod ἐπισταθμίαν hoſpitum receptionẽ interpretatus eſt, cum potius intelligendum ſit de eorum munere, qui in comitatu principis, vel legati, vel exercitus hoſpitibus recipiendis præſunt. Nam in hoc loco tantummodo quorundam munerum mentio fit. Nec me mouet, quòd Papinianus in L. Ab his, De vaca. & excu. mu. ſcribat milites & qui liberales artes profitentur, eſſe hoſpitum ſuſceptione immunes. non enim repugnat quominus tales vtroque munere vacent. Quod autem Bud. in. l. vltima infra De mun. aſſerat ἐπισταθμείαν ſignificare hoſpitum ſuſceptionem, id ego non negarim. Sed tunc, vt etiam Bud. ibi tradit, cum diphtongô ſcribitur. vbi quoque ait ἐπισταθμίαν id munus ſignificare, quo funguntur qui comitatum Principis, vel legati hoſpitio accipiendum curant, qui à Græcis ἐπίσταθμοι appellantur; & σταθμοδόται à Plutarcho in vita Demetrij. eos latinè deſignatores, manſionarios & cretarios vocari poſſe Bud. cenſet. Quare cum in Pand. Flo. ἐπισταθμία ſine diphtongo legatur, & hic ſolùm dignita-

tum vel potius munerum mentio fiat, ſatius profe ctò fuerit, vt dicamus de eo officio, quod ſuprà dixi, intelligendum, nanque hic ſenſus ad legem magis quadrare videtur, & talis eſt apud Græcos huius nominis vis.

In l. ſpadonem, eod.

Pupillum non poſſe in ſenatum cooptari contra Dy. & Nic. Neap. & contra harum legum interpretem quid ſignificet ἀφηλιξ quo uerbo ſæpius uſus eſt Modeſtinus.

SCRIBIT Modeſtinus tutorem vel curatorem eorum, qui nulla dignitate prædi ti ſunt, ſi creetur Senator, illico abſolui à tutela, vel cura, ſi verò liberi Senatoris erant, nequaquam abſolui. Dynus hic, vt refert Nicolaus Neapolitanus, loco ſenatoris legit Senatores. exponens ipſum tutorem vel curatorem non liberari propter dignitatem Senatoriam, ſi liberi quoque Senatores erant. Quare ipſe Nico. Neapo. notauit pupillũ in Senatũ poſſe cooptari, quo nihil mihi ab ſurdius dici poſſe videtur. Cum enim in Senatũ tantummodo ſenes legerentur, indéque Senatus dictus ſit, vt ſuperius oſtendimus, quomodo fieri poteſt, vt pupilli Senatores crearentur? Quinetiam Cicero actio iiij. in ver. nulla in re magis eum reprehendit, quam quòd apud Haleſinos ab eo pueri annorum ſenum ſeptenúmque denum Senatorium nomen nundinati fuiſſent, cum illorum lege quæ à C. Claudio Pulchro Prætore adhibitis multis ciuibus Romanis conſcripta fuerat, ſancitum eſſet,

ne

ne quis minor annis triginta Senator cooptaretur. Traditur pariter Octauius Auguſtus,quod etiam ſcribit Alexander Neapolitanus Genialium Dierum li.iiij.cap.xj.edicto cauiſſe, in Senatum quempiam admitti non licere,niſi finito quarto & vigeſimo ætatis anno,prętcr admodum paucos,quibus ob egregiam virtutis indolem hoc à Senatu indultum fuit, quos tamen pupillos non fuiſſe veriſimile eſt. At hæc omnis diſputatio tollitur ex Pand. Flo.in quibus hæc lex græcè ſcripta habetur, atq; in hoc loco ita legitur ΕΙ ΔΕ ΤΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ, Η ΚΟΥΡΑΤΩΡ ΩΝ ΜΗ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΟΥ, Η ΑΛΛΩΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ, ΕΙΤΑ ΥΣΤΕΡΩΝ ΓΕΝΗΤΑΙ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΩΣ, ΔΙΗΝΕΚΩΣ ΑΠΟΛΥΕΤΑΙ ΤΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΟΣ. ΟΙ ΔΕ ΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΜΕΝΟΙ Η ΚΟΥΡΑΤΟΡΕΥΟΜΕΝΟΙ ΓΑΡ ΑΥΤΟΥ ΠΑΙΔΕΣ ΗΣΑΝ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΟΥ, ΟΥΚ ΑΠΟΛΥΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΙΣ. quæ ita latinè dici poſſunt. Si autē quis tutor,vel curator fuerit,nō Senatoris neq; alia dignitatè præditi,& deinde poſtea Senator creetur, ſtatim ea cura liberatur, ſin autē qui ſub eius tutela vel cura regebantur, filij ſenatoris erant, non liberatur à cura.Notauit etiam Accur.in l.ſed & milites.§.Qui autem.ſuprà eod.tit. impuberem poſſe militare,quod alij Doc.ſecuti ſunt,& præcipuè Bar.in l.In ratione.§.Quod vulgo,infrà Ad l. Fal. quod tamen nequaquam verum eſt. Sed hoc accidit propter interpretis imperitiam, qui vertens illā legem dixit impuberi, cum illud nomen ἀφήλιξ,

quo vſus eſt Modeſt.ſignificet puberem. Sed mino rem viginti quinque annis,cui non tutor ſed curator datur. vt Suidas & Phauorinus docent. quod etiã tradit Cõſtan.Harmenopulus li.j.in ti.περὶ ἀνήβων καὶ ἀφηλίκων.quo errore ductus eſt ſępius interpres in hoc tit.vt aduertit Anto.Aug. in lib.ij. Nec me mouent authoritates adductæ per Tiraquellum in lib.De nobili.cap.vj.quia reſpondetur illos Doctores eſſe deceptos in interpretatione huius vocabuli,ſicut Accur.ad l.vltimam C.De teſta. mili. ſatis reſpondet Anto.Aug.in loco ſuprà dicto.

In l.Qui manus,De teſta.

Non eandem eſſe rationem in ſcribendo teſtamento,quæ in ſacris conficiendis. & de Auguſto, qui noluit in Senatum quenquam legi poſſe,cui foret membrum debile,idq́; etiam à Perſis in Rege deligendo ſeruatum,nec potuiſſe quenquam militare,qui digito caruiſſet.

QVI manibus caret,poteſt nihilominus teſtamentum facere,quod ita verum eſſe tradit Bart. niſi manus amiſerit ex ſententia,quæ infamiam apportet. idem etiam ait Guliel. Durandus ſub tit. de inſtru. edi. §. Compendioſè, de his qui oculis priuati ſunt. & Bald.in l.j. De ſacroſan. eccle. idem eſſe teſtatur in omnibus quibus aliquod membrum deſit. non enim eadem eſt ratio in ſcribendo teſtamento, quæ in ſacris conficiendis,cum hìc tantùm hominis voluntas,ibi verò Deorum cultus perpendatur.cuius inſtituti author videtur fuiſſe Romulus, quem inſti-

Dionyſius Halicar. lib.ij. ſcribit creaſſe ſacerdotes viros ætate prouectos,genere & virtute nobiles,ac diuites,nulláque corporis parte carentes. Quare tradunt Aegeſippus De Excidio Hieroſo. lib. j. & Flauius Ioſephus Ἰȣδαικῆς ἀρχαιολογίας lib. xiiij. & Ἰȣδαικῆς ἁλώσεως lib.j. Antigonum Hyrcano aures præcidiſſe,ne iterum Pontificatui reſtitueretur. Refert etiam Plinius lib.vij. M.Sergium,quum in Pretura ſatis arceretur à collegis vt debilis orationem habuiſſe. & Seneca declamationum lib.iiij. vbi de Metello loquitur, Sacerdos integer ſit, Metellus Pontifex quum arderet veſte templum, dum rapit Palladium,oculos perdidit,ſacerdotium illi negatur,& mox contra eum, ſacerdos non integri corporis,quaſi mali ominis res vocanda eſt, hoc in victimis notatur,quantò magis in Sacerdotibus? poſt ſacerdotium magis obſeruanda eſt debilitas, non enim ſine ira Deorũ debilitatur Sacerdos. Hoc pariter inſtitutũ Auguſtus ſeruari voluit in Senatoribus legẽdis:qui,vt ſcribit Diō Coccius ῥωμαϊκῶν ἱστοριῶν li.liiij. vetuit quenquã in ſenatum cooptari,cui eſſet membrũ debile. Cautũ quoq; fuit apud Perſas ne mẽbro aliquo mutilũ regem crearent,vt legitur apud Procopiũ de Bello Perſico lib.j. Quin etiã in militibus id pariter ſeruaſſe Romani videntur.nam Valerius Max.lib.ij.cap.De ſeueritate narrat C. Vatienum ne bello Italico militaret, ſibi ſiniſtræ manus digitos abſcidiſſe, ac vitam, quam honorificè in bello profundere noluerat, catenis conſtrictum turpiter amiſiſſe. Ammianus quoque Marcellinus lib.xv.ita de Gallis loquitur,nec eorum aliquando

quiſquam, vt in Italia, munus pertimeſcens pollicem ſibi præcidit, quos iocaliter murcos appellãt.

In l. Is qui putat, De acqui. hære.

Ridiculas uideri diſputationes, quando plus dicatur eſſe in opinione, & quando plus in ueritate, ac lapſum fuiſſe Accur. & alios qui dictum Vlpia. eſſe generale crediderunt.

VLPIANVS ait, qui putat ſe neceſſarium, cùm non ſit, non poterit repudiare, quòd plus ſit in opinione, quam in veritate, hoc eſt quòd plus opinetur, quàm re ipſa ſit. nã cum ſit voluntarius, putat ſe neceſſarium, quod plus eſt. voluntarius enim repudiare poteſt, neceſſarius verò minimè. At Accur. ſententiam Vlpia. non accepit, qui dictum eſſe generale arbitratus eſt, tanquam regulam notari iuſsit. Cuius opinionem ſecuti ſunt Bar. & Bald. recentium iuriſconſultorum anteſignani, cum tamen hoc dictum referatur ſolùm ad caſum huius legis. & ideo ſuperuacaneæ videntur hîc illæ diſputationes, quando plus dicatur eſſe in opinione, & quando plus in veritate. Nam leges ab Accur. adductæ nihil ad Bacchum faciunt. non enim ibi plus eſt in opinione, ſed minus. nam qui putat ſeruum meum non eſſe meum ſeruum, & filium meum non eſſe meum filium, minus opinatur quam reipſa ſit. idem dici poteſt de L. Is qui vſumfructum, ſuprà quib mod. vſufruct. amit. Etenim qui habet vſumfructum in fundo, & putat

putat ſe tantum modo habere vſum, minus habere opinatur, quàm re ipſa habeat. Verùm Accur. perperam hoc accipere videtur, plus eſſe in opinione, quam in veritate. accipit enim pro eo, quod eſt opinio præſtat veritati. Sed, vt dixi, hæc nihil ad rem, quia dictum Vlpiani non eſt generale, ſed refertur ſolùm ad factũ huius legis, vt quilibet, qui non ſit prorſus latinitatis expers, facile iudicare poteſt.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

In l. Si quis in fundi vocabulo. De legatis primo.

Quæuam Vlp. hominum uocabula nominarit contra opinionem Accur. ab alijs approbatam.

VLPIANVS in hac lege tradit, ſi erretur in nomine proprio, deberi legatum, ſecus ſi in nomine appellatiuo, vel in corpore. rationem reddit, quia vocabula rerum immutabilia ſunt, & ideo non cenſetur quiſquam in eis errare, hominum verò mutabilia ſunt, quare facile fieri poteſt, vt quis in eis decipiatur. Accur. dum exponere conatur, quæ ſint hominum vocabula, primò ait ea, quæ ſunt ab hominibus impoſita, ſecundò quæ ſunt hominum. Quæ expoſitiones licet ab interpretibus approbentur, tamen ſententia mea procul à vero Scopo aberrant. Prima enim non ſatiſfacit, quia omnia vocabula tam rerum quàm hominum, ab ipſis hominibus impoſita ſunt, vt ſcribit Ariſtoteles lib. j. περὶ ἑρμηνείας. & habetur

γενεσίως ca.ij. Secunda quoque non placet, propterea quòd, vt etiam Bar. fatetur, non congruit huic legi, atque ideo l.j.C. De muta. non imperitè hìc adducitur ab Accur. Quamobrem ego hunc locum ita explicandum cenſeo, vocabula hominum, ideſt quæ ab hominibus deducuntur, verbi gratia Cornelianus & Sempronianus, quorum hìc mentionē facit Vlpia. à Cornelio enim fundus dictus eſt Cornelianus, à Sempronio Sempronianus. & ideo inquit ſunt mutabilia, quia qui fundus fuit Cornelianus, nunc poteſt dici Sempronianus. nam mutantur domini fundorum, qui à nouis dominis nomina ſumunt.

In l. Titia cum teſtamento. §. primo. De legatis ſecundo.

Demonſtratur ex Pandec. Flor. tam hìc quam in l. Aluminæ §. j. De adi. uel tranſl. leg. σύνθεσιν, non Syntesim eſſe legendum.

IN HOC loco Accur. male explicat quid ſit Syntheſis, cum nomen proprium alicuius villæ putet. neque alius interpres hìc huius nominis mentionem facit. quo vtitur etiam Scæuola in l. Titia teſtamento. §. j. infrà, de aur. & arg. leg. pro vniuerſis veſtibus in vno loco compoſitis, ſiue ſint eiuſdem coloris, vt cenſet Alcia. ſiue diuerſi. vbi etiam Accur. perperam nomen à loco deductum aſſerit. in ea ſignificatione vſus eſt Martialis lib. ij.

Sic

Sic tua ſuppoſitis perlucent præla lacernis
Sic micat innumeris arcula ſyntheſibus.

Dicitur etiam ſyntheſis vaſorum multitudo in vnum locum vel potius ordinem congeſta, vt idem Mar. lib. j.

Et craſſo figuli polita cæno.
Septenaria ſyntheſis ſagunti.
Aut unam dare ſyntheſim quid horres
Alborum calicum atque cacaborum?

Sic & Statiꝰ. ſyluarū li. iiij.

Vſurpatur quoque à Q. Sereno Samoniaco in cap. De Lumbricis & tineis purgandis,

Quin & marrubium decoctum hauſtumq́; iuuabit,
Pulegium ue potens, & agreſte iugatur anethum,
Syntheſis hæc prodeſt unda mollita calenti.

Et in cap. De Venenis Prohibendis,

Sed Magnus ſcrinia regis
Quū raperet uictor uilē deprehendit in illis
Syntheſin, & uulgata ſatis medicamīa riſit.

In eo ſenſu, quo hic vtitur Celſus vſurpauit & Scæuola non ſemel in L. Alumnæ, §. primo infrà De Adi. vel Tranſf. leg. quo in loco Alciatus Prætermiſſorum lib. j. σύγκτησιν legendum eſſe tradit, nec citat hunc locum, neque Pandectarum Florenti. quas ipſe viderat, mentionem facit, quæ in l. Alumnæ & in hoc loco σύγκτησιν habent. quod vniuerſam poſſeſſionem non latifundium, vt ipſe putat, interpretandum exiſtimo. nam inepta foret elocutio, ſi quis diceret latifundium prædiorum, quādo quidē latifundiū nihil aliud ſignificat quàm latum & amplū prædiū. Quanquā fortaſſe nō eſſet abſurdū queadmodū dicimus ſyntheſim veſtiū, ſyntheſim vaſorum, ita etiam diceres ſyntheſim prædio-

rum pro multis prædijs vicinis & ſibi cohærentibus à verbo συντίθημι quod συνέχειαν.i.cohærētiam ſignificat,vt Phauorinus docet. Verùm cum Syntheſis dici videatur propriè de rebus mobilibus, quaſi ſint ſimul poſitæ,melius eſt vt σύγκτησιν legamus tantò magis cum ita quoque in Pande. Flor. legatur.

In l.Sempronius,eod.

Exemplar idem eſſe quod exemplum,nõ autem primam ſcripturam, & quid Scæuola intellexerit exemplarij nomine.

EX HAC lege notant Bar. Bald.Caſtr. & alij exemplar eſſe primam ſcripturam, quod ipſi vocant originale. Latius hoc notatur per Accur.& alios in l.ij.ſuprà de fide inſtru. quod omnino falſum eſt, cùm exemplar ſignificat idem quod exemplum, id eſt quod ex aliquo ſcripto tranſcribitur.Cicero Ad Atti. lib.iiij. Vrgebat ab eo,cui miſi, & non habebam exemplar.& Plancus Cic. lib. x. Exemplar eius chirographi Titio miſi.& C.Aſinius Pollio eodem lib. ex literis quas Pãſæ miſi, cognoſces omnia.nam tibi earum exemplar miſi.Horatius quoque De Arte Poëtica,

Vos exemplaria græca,
Nocturna verſate manu,uerſate diurna.

Pariter Suetonius de claris Grammaticis, multáque exemplaria contracta emendare ac diſtinguere [illegible] adnotare curauit. Non me præterit Sex Pompeium

peium Feſtum ſcribere exemplar eſſe id, ex quo ſumitur exemplum quod etiam tradit Laurentius Valla Elegantiarum lib vj. verùm non intelligunt de ſcriptura, ſed de exemplo propoſito ad imitandum, ſicut vſus eſt Cic. Pro Cecinna, Falcula exemplar antiquæ religionis, quanquam Cic. etiam in eadem ſignificatione exemplum accipiat, vt patet ex oratione pro L. Muræna, ſicuti Valla notauit. At in hac lege legitur exemplarij non exemplaris, quamobrem hæc quæſtio ſuperuacanea videri poteſt, quãquam fortaſsis exemplaris legẽdum, cum nuſquam apud bonos ſcriptores exemplarium legatur. Licet Valla & Nicolaus Perottus apud Plinium lib vj cap. xxviij. ita legant. Iuba, qui videtur diligentiſsime proſecutus hæc, omiſit in hoc tractatu, niſi exemplarium vitioſum eſt Berenicem alteram, quæ Panchryſos cognominata eſt. vbi nunc legitur. niſi ſi exemplarium vitium eſt. Vſurpauit etiam hanc dictionem loco exempli ſeu exemplaris qui Iuſtiniani conſtitutiones Latinas reddidit, ſub titul. vt nul. mut. agri. Ex quibus manifeſtè apparet, etiam ſi in hac lege exemplarij legendum ſit, vt Pand. quoque Flor. habent, non rectè accipi pro prima ſcriptura ad differentiam exempli. Quare interpretandum duxerim exemplarij cauſa, id eſt vt teſtator ſecum exemplar habere poſsit. Et ſic quamuis hæ binæ tabulæ forent ambæ originales, vt eas Bar. appellat, non tamen dicuntur exemplaria ad exempli differentiam, vt Doc. notant. Nam Scæuola dixit exemplarij cauſa, quoniam vtræque tabulæ ſunt alterarum tabularum exemplar. eſt

enim plerunque neceſſarium, vt plura ſint exemplaria propter innumerabiles cauſas, vt ait Imp. Inſti. De Teſta.ordi.§.ſed & vnum.

In l.Qui habebat, De leg. III.

Declarata hæc lex ex Pand. Flo. contra Viuianũ, Alciatum, & alios, qui ſit καρπὸς ἀπόθετος, & καρπὸς ἀθησαύριστος ex Iul. Pol.

INITIVM huiuſce legis hoc eſt, Qui habebat in prouincia ex qua oriũdus erat, certa prædia, aliáque pignori ſibi data ob debita codicillis ita ſcripſit, τῇ γλυκυτάτῃ μου πατρίδι βούλομαι εἰς τὰ μέρη αὐτῆς δοθῆναι, καὶ ἀφορίζω αὐτῇ χώρια πάντα ὅσα ἐν Συρίᾳ κέκτημαι σὺν πᾶσι τοῖς ἐνοῦσιν βοσκήμασι, δούλοις, καρποῖς, παραθέτοις, κατασκευαῖς πᾶσαις. Finem huius loci, quia corruptus eſt, Viuianus & alij doctores minimè perceperunt, hi enim καρποὺς παραθέτους fructus depoſitos interpretati ſunt, cum nec verba id ſignificent, nec talis ſenſus Scæuolæ ſententiæ conueniat. Alciatus Diſp.lib.iiij. ἀπαθετοῖς legit exponens, cum ijs, quæ vſu conſumi poſſunt: quæ expoſitio ſententiæ Iuriſconſulti magis repugnat: nam in Pand. Flor. non ἀπαθετοῖς, ſed ἀποθετοῖς habemus, nullo interiecto puncto inter hanc dictionem & præcedentem. Eſt autem καρπὸς ἀποθέτος, vt ait Iul. Pollux lib. j. ὁ ψυγόμενος καὶ ἡλιούμενος, hoc eſt, vt interpretis verbis vtar, fructus reſeruatiuus, ſerus, & ſole aduſtus. Namque ἀποθέτον idem eſt, quod repoſitum, vt ſcribunt Heſychius, & Pha-

& Phauorinus, à verbo ἀποτίθημι, quod eſt repono. Ἐξόδου cap. xvj. καὶ εἶπε μωϋσῆς πρὸς ἀαρὼν λάβε στάμνον χρυσοῦν ἕνα, καὶ ἔμβαλε εἰς αὐτὸν πλῆρες τὸ γομὸρ τοῦ μάν, καὶ ἀποθήσεις αὐτὸ ἐναντίον τοῦ θεοῦ εἰς διατήρησιν εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, ὃν τρόπον συνέταξε κύριος τῷ μωϋσῇ, καὶ ἀπεθήκεν ἀαρὼν ἐναντίον τοῦ μαρτυρίου εἰς διατήρησιν. Et dixit Moyſes ad Aharon, accipe phialam vnam auream, & inijce in eam gomer plenum man, & repone id coram domino ad conſeruandos poſteros veſtros, quemadmodum præcepit dominus Moyſi, ſic repoſuit illud Aharon coram teſtibus ad cuſtodiam. Et Ἀριθμῶν cap. xvij. καὶ εἶπε κύριος πρὸς μωϋσῆν, ἀπόθες τὴν ῥάβδον ἀαρὼν ἐνώπιον τῶν μαρτυρίων εἰς σημεῖον τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνηκόων, καὶ παυσάσθω ὁ γογγυσμὸς αὐτῶν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωσι. Et dixit Dominus Moyſi, repone virgam Aharonis coram teſtibus, vt ſeruetur in ſignum filiorum non obedientium, & ceſſet eorum murmur de me, & non moriantur. Conuenit etiam id, quod ait Suidas ἀπόθετον idem eſſe quod ἀποτεθησαυρισμένον. Phauorinus quoque exponit ἀποθησαυρίζοντας ἀποτιθεμένους. Quare Iul. Pollux eodem in loco fructum, qui diu ſeruari non poteſt, ἀθησαύριστον appellauit. Vocat quoque Pollux lib. x. ἀπόθετα σκεύη vaſa, quæ facile hinc & inde mouentur. Legitur præterea in Pand. Flor. nõ σωθῆναι, ſed δοθῆναι, quod parui refert.

In l. Argumento. §. Mundus, De Aur. & Arg. leg.

Vlpianum uideri nimis reſtrictè definiſſe mundum mu-

liebrem, cum alij ſcriptores ueſtem & ornatum in mundum includant, & errore ductum Cottam exiſtimaſſe Liuij authoritate comprobari Vlp. Sententiam.

MVNDVM muliebrem eſſe, quo mulier mundior fit, inquit Vlpianus, quare C. Marius apud Salluſtium munditias mulieribus, viris laborem conuenire dicebat. At nimis reſtrictè videtur hîc Vlpia. huius vocabuli ſignificationem accipere, quemadmodum Scæuola ſuprà in l. vxori quis, & Paulus infrà in l. ſi quis ita, & in l. Pediculis. §. Titia, eod. tit. cum mundum ab ornamento & veſte diſtinguant. Nam Liuius lib. xxxiiij. videtur etiam ornamentum & veſtem ſub hoc nomine comprehendere, apud quem dum oraret L. Valerius Tribunus plebis vt lex Oppia abrogaretur, quæ in medio arbore belli Punici à C. Oppio de ſtringendis cultibus matronarum lata fuerat, ita locutus eſt: Munditiæ & ornatus & cultus hæc fœminarum inſignia ſunt, his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt maiores noſtri. Cauebatur enim L. Oppia ne qua mulier plus ſemuncia auri haberet, neu veſtimento verſicolori vteretur neu iuncto vehiculo in vrbe oppidóve aut propius inde mille paſſus niſi ſacrorum publicorum cauſa veheretur. Et Polybius lib. j. pariter omnia mulierum ornamenta & veſtes κοσμὸν id eſt mundum appellaſſe videtur, quum ait mulieres Carthaginienſes mundum ſuum ad ſoluenda ſtipendia contuliſſe. vnde tantam pecuniam comparatam eſſe tradit, vt Matho ac Spendius duces mili-

militibus, quod debebatur, perſoluerent, & præter ea ad bellum gerendũ magna pecuniæ vis ſupereſſet. Lucilius quoque hoc carmine, cuius faciunt mentionem Aul. Gellius, & Non. Marcellus, videtur in mundo plura comprehendere quàm Vlpia. Legauit quidam vxori mũdum omne, penumque. Pariter M. Terentius Varro de lingua Latina lib. iiij. Ornamentum in mundo includit, & ait mundum muliebrem dictum fuiſſe à mũditia ornatus, quaſi ab ore natum, quòd hinc ſumitur, quod mulierem deceat. Verùm Pomp. Feſtus li. xj. ideo mundum muliebrem dictum putat, quòd non alius ſit, quàm quod moueri poſsit. Cic. quoque lib. j. De inuentione, vbi ſcribit de argumentatione per inductionem, veſtem ſub ornatu comprehendit. Quòd ſi veſtem & cæterum ornatum muliebrem pretij maioris habeat, quàm tu habes, tuúmne an illius malis? Idem quoque Iuſtinus lib. xx. de Pythagora loquens, conſecutúſque aſsiduitate diſputationum erat, vt matronæ auratas veſtes, cæteráque dignitatis ſuæ ornamenta velut inſtrumenta luxuriæ deponerent, eáque omnia delata in Iunonis ædem ipſi Deæ conſecrarent, præferens vera ornamenta matronarum pudicitiam, non veſtes eſſe. ex quibus verbis apparet etiam id fuiſſe ex Pythagoræ ſententia. Et Artemidorus Baldianus lib. ij. τῶν ὀνειροκριτικῶν in cap. De Mundo virili ac muliebri tantummodo veſtium mentionem facit. & Galenus in lib. περὶ διαγνώσεως καὶ θεραπείας τῶν ἐν ἑκάστου ψυχῆ ἰδίων παθῶν in mundo muliebri connumerat etiam veſtes. Econtrario Dionyſius Halicar. lib.

viij. ornatum à veſte ſeparauit, dicens καὶ γυναῖ-κας αὐτῶν, ὁ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις τί καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν, καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα κόσμον, μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι, τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον ἄλλον. Sed vtcunque ſit, videntur etiam ornamenta ſaltē ſi non veſtes in mundo cōtineri, quòd ſicuti Græci hanc admirabilem machinam κόσμον, quod apud eos ornamentum ſignificat, ita nos à perfecta abſolutáque elegantia mundum vocauimus, vt ait Plin. lib. ij. & Marſilius Ficinus in Conuiuium Platonis. quamuis Callicratides Pythagoreus in lib. περὶ οἴκων εὐδαιμονίας aliam περὶ κόσμου rationem reddat, & Iſidorus Etymo. li. 11. putet mundum à motu nominari. Quamobrem Iulius Pollux lib. v. ſub nomine γυναικὸς κόσμου ea omnia comprehendit, quæ iureconſulti in mundo & ornamento poſuere. & Plato in Alcibiade primo ζώνην, quæ ſub veſte continetur, & καλύπτραν, quæ eſt in ornatu, partes eſſe κόσμου dixit, narrans apud Perſas quaſdam regiones pulchras & fertiles ad comparandum reginæ mundum pertinere, nomináque ſingulis locis ab ornamentis indita eſſe. Idem Plato in Gorgia tradit vniuerſum orbem mundum ornatumque nominari, quoniam cælum & terra Dij atque homines ſocietate quadam & amicitia modeſtóque ornatu & temperantia ac iuſtitia continetur. Ita Græci viros ornatos atque honeſtos κόσμους appellare conſueuerunt, vt notauit Cæl. Rod. lib. j. cap. vj. Ea quoque ratione Ariſtoteles li. viij. Phyſicorū vt interpretatur Auerroes, & Philo Iudæus in lib. περὶ κόσμου μικρὸν κόσμον, id eſt hominem paruum

uum mundum vocant. Ideo non mirum ſi Philippus Beroaldus in commentarijs in Apuleium ſcribit Vlpianum magis argutè quam verè dixiſſe, quid mundus muliebris ſit. Cattellanus autem Cotta in uerbo vndones Beroaldum reprehendit, qui in hoc bene ſentit, quòd putat Vlpia. magis propriè explicaſſe, quid eſſet mundus muliebris, quàm poëtæ atque oratores, qui vocabulorum proprietatem non tam diligenter quam Iureconſulti obſeruaſſe videntur. in eo verò decipitur, quòd credit alijs Liuij verbis, quibus Beroaldus nititur, comprobari Vlpia. ſententiam, quoniam aurum veſtem & mundum tanquam diuerſa poſuit. dicit enim Liuius li. xxxij. non aurum modò mulieribus, ſed & poſtremò veſtem, mūdumque omnem muliebrem ademptum fuiſſe. Nam non aduertit Cotta ideo nullam à Liuio ornamentorum mentionem factam, quòd mundi appellatione ornamenta quoque comprehendi putaret, vt ex oratione L. Valerij conſtat. quæ tamen hìc Vlpianus ſeparatim & veluti differētia tractauit. Quòd ſi quis dixerit, ibi quoque Liuium ſub nomine auri ornamentorum ſeparatim mentionem feciſſe, nónne tamen fatebitur in eo loco aurum & veſtem ſub mundo contineri? cum aurum & veſtem primò tanquam ſpecies, poſtea mundum tanquam genus cum illa dictione omni in fine nominarit. Solent enim ſæpiſsimè ſcriptores ſpecies quaſdam enumerare, poſtremò vniuerſum genus ſubijcere. Sic. Cic. in l. Piſonem. Erat non ſolùm domus mea, ſed totum palatium ſenatu, Equitibus Romanis, ciuitate omni, Italia cun-

cta refertum.& iterum in eadem oratione. His ego rebus paſcor, his delector, his perfruor, quòd de vobis hic ordo opinatur, non ſecus ac de deterrimis hoſtibus, quòd vos Equites Roman. quod cæteri ordines, quòd cuncta ciuitas odit. Idem pro Deiotaro maximè verò perturbatus eſt, vt audiuit Conſules ex Italia profugiſſe, omnéſque conſulares. (Sic enim nuntiabatur) cunctum Senatum, totam Italiam eſſe effuſam, ita etiam L. Florus lib.iiij. cap.ij. Cæſaris furor atque Pompei vrbem, Italiam gentes, nationes totum denique quà patebat imperium quodam quaſi diluuio, & cum inflammatione corripuit. Scio Columellam ſecutum Iureconſultos lib.xij.cap.iij.mundum muliebrem & ornatum ſeparaſſe, ſed de hoc ſatis.

In l.Quamuis, eod.

In hoc loco an ademata legendum contra opinionem Alcia & Cottæ, quod ex Pand. Flo. & alijs rationibus comprobatur, & erraſſe Rod. Gualterum qui ἀναδήμα apud Iulium Pol. interpretatus eſt mitram.

ALCIATVS lib. Præter.ij. & Cotta in dicto verbo vndones hìc anadeſmata nō anademata legendum eſſe contendunt, idque teſte Suida, quem aſſerunt ſcribere anadeſmata eſſe capitis ornamenta, ſed ego apud Suidam hanc dictionem non reperio, neque apud quenquam alium, quamuis Tiraquellus quoque in Le-

gibus

gibus Cōnubialibus id apud bonos ſcriptores inueniri dicat. Verùm Suidas docet, quid ſit ἀναδεσμη, quam ait mitram capitis, vel quiddam ſimile diademati. cuius etiam mentionem facit Iulius Pollux, qui lib. v. cap. vj. ἀναδεσμὴν enumerat inter muliebra ornamenta. Vſus eſt & Homerus Iliados χ, non ϐ, vt ait Tiraq.

Τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς, λέε δέσματα σιγαλόεντα
Αμπυκα κεκρύφαλόν τὲ, ἠ δὲ πλεκτὴν ἀναδεσμὴν.

Vbi Andreas Diuus Iuſtinopolitanus interpretatus eſt vinculum. qua dictione ſi hic vti voluiſſet Paulus, non anadeſmata, ſed anadeſmata dixiſſet. At melius eſt, vt anademata legamus, quandoquidem ita analogia poſtulare videtur, vt quemadmodum, diadema non diadeſma, ita quoque anadema non anadeſma dicamus. Verùm hoc diſputare minimè neceſſarium videtur, cum ἀνδημάτων multi ſcriptores mentionem faciant. Heſychius enim ſcribit his ornamentis redimiri ſolitos fuiſſe, qui in ſacris certaminibus victores extitiſſent. Traditur etiam à Iulio Polluce ἀνάδημα eſſe ornamentū muliebre, quod Rodolphus Gualterus perperā interpretatus eſt mitrā. Nā hic mitra & anademata tanquam diuerſa ponuntur. Fit etiam mentio apud authorem Etymologici magni, & apud Phauorinū, qui ἀναδήματα idem quod ςεφανώματα eſſe ſcribunt. Vſurpat & Lucretius lib. iiij. Et bene parta patrum fiunt anademata mitræ. Quinetiam in Pand. Flo. anademata non anadeſmata legitur. Exiſtimo idem eſſe apud græcos ἀνάδημα quod apud nos redimiculum, nam id valet ἀναδεω, quod redimio.

In l. Q. Mutius lib. ſecun. §. vltimo, eo.

Accur. meritò reprehenſum à Bap. Pio in enodatione quid ſit Scaphium, & in quibus ſignificationibus hoc nomen apud ſcriptores accipiatur.

QVID ſit Scaphium ineptè hic interpretatur Accur. qui putat eſſe genus cinguli, fortaſsis ideo, quia Vlpia. dixit Scaphia ventris cauſa habita. Hunc Accur. errorem annotauit Baptiſta Pius in Aulularia Plauti, & poſt eum Andreas Alci. & Cattellanus Cotta. Eſt enim Scaphium vt affirmat Iulius Pollux lib. x. vas muliebre ad expurgandum aluum, ad quod confirmandum adducit carmen Ariſtophanis, quod non habemus. in quo ſenſu hic accipit Iuriſconſultus. Eſt etiam pars capitis eodem Polluce teſte lib. ij. Ariſtophanes.

Ινα μὴ τῆς γῆς σκαφίον πληγῆς ξύλῳ

Scribit quoque eodem libro eſſe partem corporis vicinam fœmoribus, & Scalphium etiam appellari genus quoddam tonſuræ, quod Suidas quoque tradit, quo vtebantur, vt Phauorinus ait, quæ minus honeſtè vitam degere volebant. Ariſtoph. in Auibus, *σὺ δὲ κοψίχῳ ἔοικας σκάφιον ἀποτετιλμένῳ*. Eſt etiã inſtrumentum ruſticum à verbo *σκάπτω*, quod nomen vſurpauit Iuuenalis Satyra vj.

Et ride, Scaphium poſitis quum ſumitur armis.

Quanquam ibi Alcia. & Cotta ſecuti Nicolaum Perottum interpretentur vas ad vrinam colligendam. eſt & vas potorium, in qua ſignificatione vſus

eſt Plau-

eſt Plautus in Perſa,& in Sticho.& Cic.actio.vj. in Verrem,vbi ſic inquit, Scaphia cum emblemantis Lilybæi vtrum empta eſſe dicis, an confiteris erepta? Scaphium etiam vocatum fuit vas æneum, quod horas deſignabat, vt ait Martianus. Fuit & vas ad ignem eliciendum, vt docet Hermolaus in Plinium,& latius Cælius Rhodi. in libris Antiquarum lectionum. fuit quoque medicorum inſtrumentum teſte Phauorino.

In l. Pediculis.§.vltimo,eod.

Minimè Paulum gemmas appellaſſe margaritas, vt opinatus eſt Accur. & quid elenchus, quid clyndrus, quid tympanus ex Plinio,& Iuuenali.

SCRIBIT hic Accur. à Paulo gemmas id eſt ſmaragdos minus propriè margaritas appellari. Quo Dij boni, quid ineptius? Quàm laudabiliter & & præclarè nobiſcum ageretur, ſi ad leges interpretandas nemo latinæ linguæ expers accedere poſſet. Non profectò tot libros longis ambagibus refertos, non tot Doctorum ſententias in vna quaque re ſummopere diſsidentes conſpiceremus. Adde quòd cùm plerique iuris ſtudioſi lucri quàm ſcientiæ auidiores bonas literas minimè deguſtarint, in præceptorum ſuorum atque aliorum interpretum opiniones licet à veritate abhorrentes facile delabuntur, quas ita auidè imbibunt, vt nulla prorſus ratione, nulla literatorum virorum autho

ritate ab eis auelli atque extirpari poſsint. quo fit vt non tantùm ipſi maximè rudes & imperiti videantur, ſed quod longè grauius eſt, clientibus ſuis maximopere noceant. Sententia igitur Pauli talis eſt, quidam legarat in aures, quibus inerant duæ margaritæ elenchi vocatæ, duoque Smaragdi, quæritur vtrum detractis elenchis id eſt margaritis inaures debeantur? atque Scæuolam reſpondiſſe deberi. nam in Pandect. Floren. reſpondit non reſpondi tam hîc quam in ſequenti reſponſo legitur. & ſic ex verbis Pauli bis conſtat ipſum diſtinxiſſe Smaragdos à margaritis, quandoquidem in initio vocat margaritas ſolùm elenchos, & in fine margaritas aſſerit fuiſſe detractas, quos prius elenchos nominauit. Elenchos verò non eſſe gemmas: ſed margaritas docet etiam Plinius, qui libro ix. capit. xxxv. de margaritis loquens, ſic inquit, ſumma laus coloris eſt exaluminatos vocari, & procerioribus ſua gratia eſt, elenchos appellant faſtigiata longitudine alabaſtrorum figura in pleniorem orbem deſinentes, hos digitis ſuſpendere, ac binos & ternos auribus fœminarum gloria eſt. oſtēdit quoq; Iuuenalis Saty. xvj. elenchos non eſſe gemmas, qui prius gemmarum, poſtea elenchorum mentionem facit.

Nil non permittit mulier ſibi, turpe putat nil,
Quum virides gemmas collo circundedit, & quum
Auribus extenſis magnos commiſit elenchos.

In ſequenti reſponſo Pand. Flo. habent ornamentum mamillatum non mamillarum, quod fortaſ-

ſe ſcriptoris errore contingere potuit,id Martialis lib.xiij.mamillare vocauit. Clyndri autem erant gemmarum ſiue ſmargdorum ſpecies quædam à forma vocatæ.de quibus Plinius lib.xxxvij.cap.v. ſcribit.Poſtremi cryſtallis fere ſimiles, hi capillamenta habent ſordesque, alioquin euanidi, quæ ſunt omnium vitia, Inde mirè gaudent longitudine eorum, ſolosque gemmarum eſſe prædicant, qui carere auro malint,& ob id perforatos elephátorum ſetis religant, & alios conuenit non oportere perforari,quorum ſit abſoluta bonitas, vmbilicis ſtatim ex auro capita comprehendentibus, ideoque Clyndros ex his facere malũt, quàm gemmas,quoniam eſt ſumma commendatio in longitudine. Fiebant pariter ex chryſopraſio, vt idem Plinius atteſtatur eodem libro. capit. octauo. Facit etiam eorum mentionem Iuuenal. Satyr. ſecunda. Tu nube atque tace, donant arcana Clyndros, erant Clyndri longi & teretes, qualis lapis ad aream æquandam, de quo Virgil. Georgi. libro primo.

Area cùm primis ingenti æquanda cylindro.

Tympani ſunt margaritæ ita à forma nuncupatæ quemadmodum tradit Plinius lib.ix.eodem ca. quamuis tympania vocet. Sic enim de eis aſſerit. Craſſeſcunt etiam in ſenecta, conchisque adhæreſcunt, nec ijs auelli queunt, niſi lima, quibus vna tantùm eſt facies,& ab ea rotunditas auerſis planicies ob id tympania nominantur.

In l. Alumnæ. §. Qui filias, De Adi. vel Tranſf. leg.

Accur. & Viuianum deceptos in huius legis expoſitione, & in uulgatis codicibus quædam uerba male conuerſa fuiſſe, quibus motus Viuianus in alium errorem incidit.

ACCVRSIVS & Viuianus in huius legis expoſitione falluntur, qui putant non ſolùm filias, ſed etiã alios inſtitutos fuiſſe hæredes, moti illis verbis τὰ δὲ λοιπὰ πάντα τὰ ὑπαρχόντων μου ὁμοίως κάι τὰ τῆς κληρονομιάς βαρὴ ἐστάι μόνων τῶν δύο θυγατέρων Πρίμης καὶ Σεκούνδης ἢ τῆς ἐξ αὐτῶν περιούσης. hoc eſt reliqua vero omnia bona mea ſimiliter & hæreditatis onera erunt tantummodo duarum filiarum primæ & ſecundæ, vel eius quæ ſuperſtes fuerit. Sed eorum opinio redarguitur ex his verbis ſubſequentibus, Poſtea codicillis longè aliam diuiſionem fecit bonorum ſuorum inter eaſdem, inter quas ex teſtamento diuiſerat. ex quibus apparet totam hereditatem inter filias diuiſam fuiſſe. Fallitur in alio Viuianus, dũ ait, quæ onera ex his meis bonis ſubſiſtunt. Nam exiſtimauit ea verba, vel quę ex his ſubſiſtent, referri ad onera. Sed mirum videri non debet, quia locus eſt deprauatus. Sciendum igitur hæc verba latina in Pand. Flo. deeſſe, & hunc locum male conuerſum fuiſſe. Etenim illa verba græca ἢ τῆς ἐξ αὐτῶν περιούσης referenda ſunt ad filias, & id valent, vel quæ ex his ſuperſtes erit. quandoquidem περίειμι idem eſt apud Græcos, quod apud

apud nos ſuperſtes ſum, quemadmodum etiam docent Suidas Phauorinus & Budæus. Quinetiam apud Latinos verbum ſuperſum in ea ſignificatione capitur, Plautus in Aſinaria.

Sicut tuum uis unicum gnatum tuæ
Super eſſe uitæ hoſpitem & ſuperſtitem.

Pollio Ciceroni Epiſto. lib. x. Neque tamen dubito quin omnes qui ſuperſunt de Hirtij exercitu confluant ad eum.

In l. Inter agnatos. vnde leg.

Quomodo cognati ſub agnatis contineantur, & ſpecies ſub genere ex Ariſto. & Alex. Aphrodiſ.

MEMINI aliâs me plurimum hîc dubitaſſe, quomodo cognati ſub agnatis comprehenderentur, quandoquidem ſub cognatis agnati continentur, quemadmodum arrogatio ſub adoptione, & ſpecies ſub genere l. Iuriſconſultus. §. ij. infrà De grad. affi. & Inſti. De legib. agna. tut. §. j. & Alcmena apud Plautum in Amphi. in hac dictione cognati includit etiam agnatos, quum inquit,

Non ego illam dotem mihi duco eſſe, quæ dos dicitur,
Sed pudicitiam, & pudorem, & ſedatum cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm concordiam.

Sic Tyndarus in captiuis,

Omnium primò ſalutem dicitò matri, & patri,
Et cognatis, & quem alium beneuolem uideris.

Nititur Accur. hîc quoque declarare, ſed pluri

bus verbis in l. ſi quid. §. Inter emptum, ſuprà de leg. iij. dicẽs cõceſſa ſpecie cõcedi quoq; genus, ſed ex hoc non conſequitur genus ineſſe ſpeciei. Quare mihi magis ſatisfacit Ariſtoteles lib. Metaphyſicorum iiij. ſiue vt latini habent v. cap. xxv. qui locus totam hanc mihi dubitationem ſuſtulit. vbi dũ Ariſto. docet quot modis pars dicatur, in extrema parte ſic ait, ἔτι τὰ ἐν τῷ λόγῳ δηλοῦτι ἕκαστον καὶ ταῦτα μόρια τοῦ ὅλου διὸ γένος τοῦ εἴδους καὶ μέρος λέγεται, ἄλλως δὲ τὸ εἶδος τοῦ γένους μέρος. Quam clauſulam ita Beſſariõ vertit, Item quæ in ratione vnumquodque ſignificante ſunt, hæc quoque pars totius ſunt, quare genus pars etiam ſpeciei dicitur, aliter verò ſpecies generis pars eſt. Quod pulchrè Alexander Aphrodiſeus explicat, aſſerens ideo genus eſſe partem ſpeciei, quoniam eſt pars eius definitionis, cùm non poſsit definiri ſpecies ſine genere. Quamobrem ſi quis velit definire quid ſit agnatus, neceſſe eſt vt cognationis mentionẽ faciat, non ſic econtrario: quia in definitione cognati nulla ſit agnationis mentio, vt patet in dicto §. j. Inſti. De leg. agna. tut.

In Tit. De iur. aur. annu.

Qui ius aureorum annulorum concedere poſſent, & quibus concedi ſoleret, declaratusq́; locus Plauti in Caſina.

IVS Aureorum annulorum concedebatur tantùm libertis, vt apertè patet ex hoc titulo, & tantummodo ab Imperatoribus, vt traditur in l. j. C. eod. Quare Cic. actio. v. in Ver. ſæpe

pe enim noſtri Imperatores ſuperatis hoſtibus optimè Rep. geſta, ſcribas ſuos annulis aureis in concione donarunt, & paulò antè, hinc ille eſt annulus aureus, quo tu iſtum in concione donaſti. Suetonius quoque Tranquillus refert Vitellium Aſiaticum ſeruum ſuum manumiſiſſe, ac primo imperij die annulis aureis donaſſe. Scribit etiam Cornelius Tacitus lib. xvij Hycellum Galbæ libertum annulis donatum equeſtri nomine Martianum vocitatum fuiſſe. Legitur & apud Dionem Menã Sex. Põpei libertum & Antonium Muſam medicum, quòd & ipſe libertus eſſet, ab Auguſto aureis annulis ornatos fuiſſe. Namque vt idem Dion ait nemini veterum Romanorum geſtare aureum annulum præter Senatores & Equites fuit permiſſum, ideo annulorum ius libertis ab his tantùm concedi licebat, qui imperio potirentur. Ex quo conijcere poſſumus ius aureorum annulorum fuiſſe dignitatem non diſsimilem illi, quam nunc Principes in legatos vel homines ſibi gratos conferunt, quos Equites vocamus atque eis calcaribus aureis loco aureorum annulorum vti licet, qui enim id ius aſſequebantur, nobiliores & pares ingenuis euadebant, homines verò nobiliores corona, phaleris & torque donari ſolebant. Quamobrem Cic. eodem in loco. Neque enim ſolùm ſcribam tuum annulo, ſed etiam virum fortiſsimum, ac tui diſsimillimum. Q. Rubrium excellenti virtute, authoritate, copijs, corona & phaleris & torque donaſti. M. Coſſutium ſanctiſsimum virum atque honeſtiſsimum, M. Caſtritium ſummo ſplendore, ingenio,

gratia præditum.Hoc etiam ius aureorum annulorum ab Auguſto conceſſum fuit omnibus medicis,non modò qui viuebant,ſed & futuris.At Macrobius lib.vij.cap.xiij. tradit ex Atteio Capitone veteres non ornatus,ſed ſignandi cauſa annulum ſecum circumferre ſolitos,& vnum ſolum ſolum habere licuiſſe,nec cuiquam niſi liberis,quos ſolos fides decerneret,quæ ſigillo continetur, atque ideo ius annulorum ſeruos non habuiſſe. Quod ſi verum eſt, vt omnes liberi ius annulorum haberent, certè in Caſsina Plauti intelligendum eſſet libertatem offerri Pardaliſcæ ancillæ,dum Stalino ita loquitur,

At blandè orato,ut ſoles ſed audin'? ſi
Effexis hoc,ego ſoleas tibi dabo,& annulum,
In digito aureum,& bona plurima.

Annulum diſtinxiſſe Equites à plebe ſcribit Plinius li.xxxiij.cap.j. Verùm hodie dubium non eſt, quin omnes liberi ius annulorum conſequantur, & natalibus reſtituantur, vt patet in conſtit. vt liber de cæter.

In l.Inter pares,De re iud.

Cur in re dubia uincat reus,& ſuperuacaneam apud Ariſtotelem uideri illam quæſtionem, quare reus à dextra iudicis ſtare ſoleat,nec rectè in eo loco Theodorum Gazam uideri percepiſſe ſenſum Ariſtotelis.

CVR paribus exiſtentibus ſuffragijs vincat reus Ariſtoteles ἐν τοῖς προβλήμασι multas rationes adducit,quæ mihi non admo

dum probantur. hæc veriſimilior videtur, quod faciliores eſſe debemus ad aliquem liberandum, vt atteſtatur Paulus in l. Arrianus infrà de actio. & oblig. & habetur in c. ex literis, de proba. & multa iura ad hoc adducuntur in gloſ. in C. Veniam nunc xxxv. q. ix. Quare tradit M. Aurelius Imperator in Epiſtola ad Antigonum, Alexandrum magnum quum actorem audiret alteram aurem occludere cõſueuiſſe, quum verò reum, nullam. Quapropter ſuperuacanea apud Ariſtotelem illa quæſtio videri poteſt, cur reo apud iudicem dexter locus dari ſoleat, quamuis Ariſtoteles id propter alias cauſas fieri putet, vel vt reus actori par reddatur, cum re ipſa actor ſuperior ſit, vel quòd vt plurimùm rei cuſtodiantur, nam in eo loco cuſtodia haberi conſueuit. Quem locum Theodorus Gaza vir doctiſsimus ſententia mea perperam vertit, cum φυλακὴν cautionem non cuſtodiam interpretatus fuerit, quod etiam declaratur ex verbo παραφυλάττουντας proximè præcedenti. Quadrat etiam ad expoſitionem noſtram reum à Græcis dictũ eſſe φεύγοντας quòd libenter fugiat. ad quod facit l. properandum, §. & ſi quidem, C. de Iudi. Hinc ſapienter Alcibiades, vt refert Aelianus ποικίλης ἱστορίας lib. xiij. quum ab Athenienſibus ex Sicilia in iudicium vocaretur, dixit, ſtultum eſſe reum, licet iniuſtè accuſatum, qui cum poſsit fugere, non fugiat. Interroganti autem cuidam num iudicio patriæ diffideret, etiam matris nedum patriæ reſpondit, quòd fieri poſſet, vt errore ducta nigrum calculum pro albo inferret.

In l.tertia. De iur.

Hîc ἐπ' αὐτοφώρῳ legendum contra Bud. & Alcia. quod probatur ex Pand. Flo. & Theophilo, confirmatúrque exemplo Ariſtophanis & Plutarchi.

HIC aliqui legunt, manifeſtus fur eſt, quem Græci αὐτόφωρον appellant, vt Budæus, aliqui ἐπ' αὐτοφώρῳ, vt Cæl. Rhodi. ita enim legitur in Pand. Flo. & in inſti. de oblig. quæ ex delic. naſ. §. Furtorum, & in apud Theophilum ſub. eo. tit. Ego vtroque modo legi poſſe exiſtimarim. Nã Græci αὐτοφώρους vocant non ſolùm fures manifeſtos ſed etiam omnes, qui in aliquo crimine deprehenduntur, non ἀπὸ τῶν φώρων, vt plerique cenſent, ſed à verbo φωρῶ, quod deprehendo ſignificat, vt Phauorinus & Budæus notant. Quod etiam Cælius Rhodi. lib. x. ca. vj. ſentire videtur, dum ita inquit, ἐπ' αὐτοφώρῳ ſiue ἐπ' αὐτοπτῶ. Quare Thucy. lib. vij. αὐτοφώρους appellauit eos, qui manifeſtò deprehenderentur ad tyrannidem aſpirare, μὴ μόνον αὐτοφώρους, χαλεπὸν γὰρ ἐπιτυγχάνειν ἀλλὰ καὶ ὧν βούλονται μὲν, δύνανται δὲ οὔ. Sed Alcia. lib. Prætermiſ. ij. κλέπτην φανερὸν legendum putat, & in Inſti. ita locum emendari præcipit, Conſtantinum Harmenopulum imitatus, qui & ipſe lib. vj. τοῦ προχείρου ſub titulo περὶ κλεπτῶν, κλέπτην φανερὸν, non αὐτόφωρον dixit. At ego elegantius αὐτόφωρον dici putarim. quandoquidem à doctis viris hoc linguæ græcè ſummæ laudi ſemper tributum fuit, vt ſæpius id vno verbo exprimat, quod nos duobus vel tribus explicamus.

Quam

Quamobrem Plautus,cuius ſermone teſte Varrone vſuræ fuiſſent Muſæ,ſi Latino ſermone loqui voluiſſent,in Trinummo manifeſtarium, non manifeſtũ furem dixit. Verum vt arbitrer ἐπ' αὐτοφώρῳ legendum faciunt Pand. Florent. & Theophilus lib.iiij.ſub titulo j.quibus plurimùm tribuendum eſſe iudico.Sic etiam Ariſtophanes in Pluto.

Γρύζειν δὲ καὶ τολμᾷτον ὦ καθάρματε
Ἐπ' αὐτοφώρῳ ξυνὰ δρῶντ' εἰλημμένω.

Cuius loci ſi meminiſſet Alcia.cum hîc ex ea comœdia carmen citet, quod minus ad rem propoſitam facit,non κλέπτην φανερὸν,ſed potius ἐπ αὐτοφώρῳ tam hìc quam in Inſti. legendum crediſſet. Vſurpauit pariter hanc elocutionem Plutarchus in Lyſandro loquens de quodam in adulterio deprehenſo , ὡς δὲ ἀπέγραψε τὰ ὀνόματα , οἱ μὲν μὲν καὶ αὐτὸν ὁμολογήσειν, εἰ δὲ μὴ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐγὼ αὐτὸν ἐλέγξω.

In Tit.De ter.mo.

Pulchrè ex Diony.Halicar.& Platone de terminis, & termino Deo, & terminalibus & quare in terminalibus, nihil uiuum mactaretur ex Plut. nonnullaque alia de terminis.

TERMINVM eſſe rem ſacram, & qui eum mouent ſacrilegos vocari præclarè docet Dionyſius Halicar. ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας lib.ij. vbi de Numa loquitur, his verbis , κελεύσας γὰρ ἑκάστῳ περιγράψαι τὴν ἑαυτοῦ κτῆσιν καὶ στῆσαι λίθους ἐπὶ τοῖς ὅροις , ἱεροὺς ἀπέδειξεν ὁρίου διὸς τοὺς λίθους , καὶ θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν ἅπαντας

ἡμέρᾳ ταυτῇ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸν τόπον συνερχομένους ἑορτὴν ἄγειν ἐν ταῖς πανὺ τιμίαν, καὶ τὴν τῶν ὁρίων θεῶν κατασκευασάμενος. ταύτην ῥωμαῖοι τερμινάλια καλοῦσιν ἀπὸ τῶν τερμόνων· καὶ τοὺς ὅρους αὐτοὺς ἑνὸς ἀλλαγῇ γράμματος παρὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον ἐκφέροντες τέρμινας προσαγορεύουσιν. εἰ δέ τις ἀφανίσειεν ἢ μεταθείη τοὺς ὅρους, ἱερὸν ἐνομοθέτησεν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸν τοῦτό τι διαπραξάμενον, ἵνα τῷ βουλομένῳ κτείνειν αὐτὸν ὡς ἱερόσυλον ἥ τε ἀσφάλεια, καὶ τὸ καθαρὸν μιάσματος εἶναι προσῇ. τοῦτο δ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν κατεστήσατο μόνον κτήσεων τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων, ὅρους κἀκεῖνα περιλαβὼν ἵνα καὶ τὴν ῥωμαίων γῆν ἀπὸ τῆς ἀστυγείτονος ὅροι διαιρῶσι θεοί, καὶ τὴν κοινὴν ἀπὸ τῆς ἰδίας, τοῦτο μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων φυλάττουσι ῥωμαῖοι τοῦ χρόνου μνημεῖα δὴ ὁσίας αὐτῆς ἕνεκα. θεούς τε γὰρ ἡγοῦνται τοὺς τέρμονας, καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἔτι τῶν μὲν ἐμψύχων οὐδὲν οὐ γὰρ ὅσιον αἱμάττειν τοὺς λίθους, πελάνους δὲ δήμητρος, καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς. ἐχρῆν δὲ καὶ τὸ ἔργον φυλάττειν ἀπ' οὗ χάριν θεοὺς ἐνόμισαν τοὺς τέρμονας ὀνομάσαι ἱκανουμένους τοῖς ἑαυτῶν κτήμασι. τῶν δ' ἀλλοτρίων μήτε βίᾳ σφετεριζομένους μηδὲν μήτε δόλῳ. iubens enim vnumquemque ſuam poſſeſsionem definire, & in confinibus lapides apponere, ſacros eſſe ſtatuit Iouis Terminalis lapides, conſtituitque eis quotannis omnes die ſtatuta ſacra conficere in vnũ locum conuenientes: diemque feſtum Deorum terminalium valde honorificum eſſe voluit. Hunc diem Romani terminalia vocãt à termonibus, fineſque ipſos ſecundum noſtram dialectum litera mutata proferentes, terminos appellant. Quòd ſi quis aut abſcondiſſet, aut tranſtuliſſet terminos, ſacrum eum eſſe Dei lege ſtatuit, vt qui vellet, eum tanquam

quam ſacrilegum ſecurè occidere poſſet: quo facto peccatum purgare videretur. Hocque non ſolùm in priuatorum poſſeſsionibus conſtituit, ſed etiam in publicis terminis, illa quoque comprehendens, vt Romanorum terram ab illa vicinorum communem à propria Dij terminales diuiderent: quod etiam ad hæc vſque tempora ſeruant Romani monumēta temporis ipſius ſanctitatis cauſa. Deos enim exiſtimant fines, atque eis ſacra faciunt, quamuis nulla re animata. nec enim pium eſt cruentare lapides, ſed Cereris fructus, atque alias quaſdam primitias. Oportet etiã conſiderare cuius rei gratia terminos Deos exiſtimarunt ſuis poſſeſsionibus contenti, rerum alienarum nihil ſibi vendicantes, neque vi, neque dolo. cur autem in eis ſacrificijs nihil animatum mactaretur, quærit itē Plutar. ἐν ῥωμαϊκοῖς, qui eam putat eſſe cauſam, quòd Numa Pompilius terram vniuſcuiuſque finibus deſcribens terminum tanquam pacis & amicitiæ cuſtodem mundum ab omni ſanguine & cæde conſeruari oportere exiſtimauit. Ad hæc quadrat id quod ſcribit Iul. Aurelius lib. ij. De cogno. Deorum in Cerere, nempe ex diuiſione orta iura. Iouis ὁρίου id eſt terminalis facit etiam mentionē Plato περὶ νόμων li. viij. Διὸς ὁρίου μὲν πρῶτος ὅδε νόμος εἰρήσθω μὴ κινείτω γῆς ὅρια μηδεὶς μήτε οἰκείου πολίτου γείτονος, μήτε ὁμοτέρμονος ἐπ' ἐσχατίας κεκτημένος ἄλλῳ ξένῳ γειτονῶν νομίσας τὰ ἀκίνητα κινεῖν ἀληθῶς τοῦτο εἶναι βουλέσθω δὲ πᾶς πέτρον ἐπιχειρῆσαι κινεῖν τὸν μέγιστον ἄλλον, πλὴν ὅρον μᾶλλον. ἢ σμικρὸν λίθον ὁρίζοντα φιλίαν καὶ ἔχθραν ἔνορκον παρὰ θεῶν. Iouis terminalis pri

H 5

ma lex erit, ne moueat terræ fines vllus, nec ciuis vicini, nec finitimi peregrini, ſi cõfinia poſsideat, exiſtimans verè hoc eſſe, non mouenda mouere. Malit autem quiſque conari ſaxum ingens mouere, quàm paruum lapidem iureiurando à Dijs firmatum, quo amicitiæ, & inimicitiæ terminentur. Facit quoque mentionem Iouis Hororij Iul. Pol. lib. ix. & ϛήλης ὁρορίας, hoc eſt columnæ terminalis, quã Ammia. Marcel. lapidem terminalem appellauit. Scribit autem Feſtus lib. xviij. quo loco terminus colebatur, ſuper eum foramen in tecto patuiſſe, quòd nefas eſſe putarent terminum intra tectum conſiſtere. At ea ſacrificia Terminalia ideo eſſe dicta Varro lib. v. De lingua lat. opinatur, quòd vltimo anni die conficerentur. Sypontinus verò à termino Deo, quæ etiam opinio videtur fuiſſe Plutarchi, & ex Plut. recitat Poly. Virgilius De re. inuen. lib. iiij. Cain autem primum poſuiſſe terminos ſcribit Flauius Ioſephus ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας lib. j. cap. iij. At Herodotus in Euterpe aſſerit terminos inuentos in Aegypto, cum Nilus terram inundaſſet: quam etiam ſententiam ſequitur Alex. Aphro. in li. iij. τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ Ariſtotelis. Verùm Scythę cum terram non colerẽt, nullos inter ſe fines habuerunt, vt atteſtatur Iuſtinus lib. ij. Dicti autem ſunt fines, quia agri funiculis diuidebantur, & termini, quia terræ menſuras diſtinguunt, & declarant: vt docet Iſidorus Etymo. lib. xx. ſi quis autem plura de hac materia videre cupiat, inueniet apud Grego. Gyraldum hiſtoriæ Deorum Syntag. j.

In l.Inter liberas.§.Lex, Ad legem Iuliam, de adulter.

In Pand. Flor. quædam aliter legi, atque in uulgatis codicibus, & ſecus ac Valla & Alcia. arbitrati ſunt. deq; adulterorum pœna apud diuerſas nationes.

LEX IVLIA ſtuprum & adulterium promiſcuè καὶ συμμιγῶς appellat, ſed propriè adulterium in nuptam committitur propter partum ex altero conceptum compoſito nomine, ſtuprum verò in virginem viduámve committitur, quod Græci διαφθορὰν appellant. Hęc ſunt verba Papiniani in vulgatis codicibus. at in Pande. Flo. non legitur dictio συμμιγῶς, ſed illius loco καταχρηστικότερον, neque διαφθορὰν, ſed φθορὰν. Alciatus autem lib. diſp. j. cap. xxvj. qui Pandec. Flor. in hoc loco non viderat, vel huius loci non reminiſcebatur, quòd promiſcuè & καταχρηστικότερον diuerſum quiddam ſignificent, primam dictionem abradendam eſſe cenſet, quaſi ſemper eiuſdem ſenſus voces adiungantur, ſed quid inuicem repugnent hæc verba, non video. Nam dixit Papinianus adulterium & ſtuprum promiſcuè accipi, & καταχρηστικότερον, id eſt per abuſum cum adulterium ſit propriè in nuptam. Lauren. Val. elegan. lib. vij. cap xlv. ita legit. Lex Iulia ſtuprum & adulterium promiſcuè græcè μοιχέαν appellat, ſed propriè adulterium in nupta committitur propter partum ex altero conceptum compoſito nomine, ſtuprum verò in virgine viduáve committitur, quod græci

διακέρσιον appellant. Verùm quis non Pande. Florſtandum eſſe iudicet? idem Valla Modeſtinum tanquam ſibi pugnantem reprehendit, qui modò ſtuprum eſſe in viduam modò in concubinam dicat, eoque differre ait ſtuprum & adulterium, quòd ſtuprum ſit tanquam genus, adulterium verò tanquã ſpecies. Etenim capitur quandoque ſtuprum pro adulterio, ſicut etiã hìc Budeus ex Cicerone docet, quod à Papiniano minimè animaduerſum fuiſſe dicit. Porrò adulter & adultera dicuntur, vt ait Feſtus lib. j. quia & ille ad alteram, & hæc ad alterum ſe conferunt, & ideo Iacobus Spiegelius inquit adulterium eſſe contra matrimonij naturam, cum Deus matrimonium inſtituens, vt habetur γενέσεως cap. ij. dixerit ׃ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד, & erunt carnis vna, & Ἐξόδου cap. xx. ac Δευτερονομίου cap. v. adulterium prohibuerit his verbis, לֹא תִּנְאָת Non mœchaberis. Quin etiam vt legitur γενέσεως cap. xx. Abimælechum Paleſtinæ regem in ſomnijs admonuit, niſi Saram Abrahami vxorẽ dimitteret, eum ſtatim moriturum. Quamobrem & ipſe Abimælæchus poſtea mortis pœnam in eos conſtituit, qui ad Iſahachi coniugem accederent. Hebræi adulteros lapidibus obruebant: Parthi nullum ſcelus grauius quàm adulterium vindicarunt, quare fæminas nedum à virorum coniugijs, ſed etiam ab illorum aſpectu prohibebant, vt atteſtatur Iuſtinus li. xlj. Scribit quoq; Heraclides Tennẽ Elidis regem ſtatuiſſe vt in adulterio deprehenſi ſecuri ferirentur, & noluiſſe filium in adulterio inuẽtum eadem pœna affici, ac ob id in altera nummi parte ſecu-

rim

rim,in altera viri & mulieris faciem cum ſola ceruice exprimi iuſsiſſe.Plato pariter lib.Ix.περὶ νόμων, adulteros interfici voluit, & in multis ciuitatibus ſolos adulteros impunè licuiſſe occidere tradit Xe nophon in Hierone.Legitur etiam Aurelianũ Imp. id in adulterũ excogitaſſe, vt ad ramos duarum ar borum deflexos eius pedes deligarentur, à quibus mox dimiſsis vtrinque diuulſus propenderet. Locri adulteros oculis priuabant lege à Zaleuco lata,qui iuſtitia & pietate vſus alterum ſibi, alterum filio in adulterio deprehenſo erui mandauit. quem admodum eſt apud Valerium Max.lib. vj. & apud Aelianum lib.xiij.adem Aelianus lib.xij. narrat in Gortyna Cretæ ciuitate adulterum lana coronatum, quæ illius deſidiam, & ignauiam arguebat, certo pretio diuendi conſueuiſſe: ex quo tempore nullius honoris, neque rerum communium erat particeps.In leprio quoque oppido, vt ſcribit Heraclides, quos in adulterio deprehendiſſent, vinctos triduò circa vrbem ducebant, & perpetua ignominia notabant, fæminam autem diſsinctam cum ſola tunica in foro manere cogebant, atque ei turpitudinis notã inurebant. In Aegypto viri mille plagis cædebantur, fœminis verò nares detruncabantur. Adultera apud Cumæos, ſicuti ſcribit Plutarchus, in forum deducta vt ab omnibus ſpectaretur, ſaxum conſcendebat, deinde aſino inſidens vrbem circumibat, & ab illo tempore infamis habita ὀνοβάτις vocabatur. Quod etiam Piſidas tam in viro quàm in fœmina ſeruaſſe ſcribit Nicolaus in li. περὶ ἐθῶν. Romæ autem adulteræ in publicum egre

di togatæ ſolebant. Quocirca Martialis ait,
Thelim uiderat in toga ſpadonem,
Damnatam Numa dixit eſſet mœcham.

At in Britannia cum viris deprehenſas in caueis ligneis, quæ in plateis conſiſtunt, includi conſpeximus, quas etiam nudis clunibus in ſella excauata cõſidentes in altum ſublatas, magno impetu in tameſim demittunt. Apud Babylonios nulla pœna adulteris irrogabatur quandoquidem tam adulterium quàm ſtuprum comitatem exiſtimabant, vt aſſerit Q. Curtius lib. v. Quod pariter de Maſſagetis videtur tradere Herodotus in Melpomene. quandoquidem illorum vxores ait multas fimbrias ferre ſolitas. quòd à quoque viro venerem paſſæ forent, fimbriam orarent, & quæ plures ferret, illa pulcherrima cenſeretur, tanquam à pluribus adamata. Apud Lacedæmonios verò adulterium incredibile fuiſſe teſtatur Plutarchus in Lycurgo. eos tamen tradit Stobæus ex Nicolao in li. περὶ ἐθῶν, vxores ſuas adhortari, vt ex formoſiſsimis ciuibus vel peregrinis liberos ſuſcipiãt. Solis colũbis & perdicibus adulteria ignota eſſe tradit Pli. li. x. ca. xxxiij. Idẽ li. vij. c. ij. ait Pſylos hoc modo adulteriũ exquirere, nã infantes ſerpentibus obijciũt, à quibus niſi ſerpentes effugerint, eos adulterinos cenſent, quòd Pſylorum corpora cum ſerpentibus ſint admodũ noxia, ab eis fugiantur. Xenocrates Platonis ſodalis adulterium oculis quoque committi opinabatur, namque dicebat, vt ſcribit Aelianus lib. xiiij. μηδὲν διαφέρειν ἢ τοὺς πόδας, ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἀλλοτρίαν οἰκίαν τιθέναι, ἐν ταυτῷ γὰρ ἁμαρτάνειν τόν τε εἰς

ἃ μὴ

ἃ μὴ δεῖ χωρία βλέποντα, καὶ εἰς οὓς μὴ δεῖ τόπους παριόντα. Nihil differre, ſiquis pedes vel oculos in alienam domum intulerit, æquè enim illum peccare, qui ad ea loca, quæ non licet intueri reſpexerit, quàm qui ad ea loca, quo ire non fas eſt, acceſſerit.

In l.Si minor,eodem.

Videri deceptum Accur. dum ait puerum ante pubertatem committere ſtuprũ, quodq; apud Græcos pueri quoque condemnarẽtur, ac Italos non fuiſſe inuentores huiuſmodi ſtupri, & de illius origine, & apud quos populos olim permiſſum fuerit.

ADVLTERII crimen ait Papinianus incipere poſt pubertatem, & ideo licet minorem eſſe puniendum. Stuprum verò inquit Accur. etiam ante pubertatẽ incipit propter l.ſtuprũ paulò antecedentẽ, ibi Modeſtinus tradit adulteriũ in nupta cõmitti, ſtuprũ in vidua, virgine vel puero. hoc parũ cõſideratè videtur Accur. dixiſſe quia licet ſtuprũ in puero cõmittatur, & eũ conſtrupans in pœnam incidat, nihilominus non aſſerit Modeſtinus puerum eſſe puniendum, quamuis in hoc ego crediderim diſtinguendum, an ſit doli capax, ſicut ab Vlpia. diſtinguitur in furto in l.impuberem. de fur. id eſt an ſit pubertati proximus; vt ait iuſti. Inſtit. de obli. ex delict. naſc. §. in ſumma. Quamobrem à Græcis viris ſapientiſsimis nonnullos pueros ſummo ſupplicio mactatos fuiſſe legimus, quos vel puberes, vel quaſi puberes fuiſſe ve

riſimile eſt. Scribit enim Aelianus ποικιλῆς ἱςορίας lib v. Athenienſes puerum propter ſacrilegium interfeciſſe. idem libro vj. refert Lacedæmonios puerum Iſada, quòd ſtrenuè contra hoſtes ſe geſſiſſet, coronaſſe, quòd verò nondum iuxta ætate temerè ad arma proſilijſſet, condemnaſſe. Perhibet quoque Cice. Tuſ. quæſt. lib. ij. Spartæ ad aram ſic pueros verberibus accipi conſueuiſſe, vt non tantùm multis è viſceribus ſanguis exiret, ſed etiam nonnunquam occiderentur. Tradit & Quintilianus libro v. Areopagitas puerum coturnicum oculos eruentem damnaſſe, quoniam iudicarunt id ſignũ fore pernicioſiſsimæ mentis, & multis malum importaturæ, ſi adoleuiſſet. Verùm quia hic ſtupri in pueros mentio facta eſt, cuius immanis vitij inuentio à nonnullis ſcriptoribus Græcis tribuitur Italis nulla alia coniectura præter hanc, quod prohiberentur in caſtris fœminas habere, viſum eſt aliqua de hoc ſubiungere, vt Græcos, qui ſæpiſsimè mentiuntur, in hoc pariter mendacij coarguam. Ouid. Metamor. li. x. hoc inuentum Orphei fuiſſe teſtatur apud Thraces.

Ille etiam Thracum populis fuit author amorem
In teneros transferre mares, citraq; iuuentam
Aetatis breue uer, & primos carpere flores.

Alij Thamirin Thracem, alij Thalonem Cretenſem alij Laium plurimi Iouem Cretenſem Ganymedis forma pellectum huius flagitij authorem fuiſſe exiſtimant: quemadmodum quoque notauit Nicolaus Leonicus de varia Hiſtoria libro iij. Præterea quis ignorat quinque Iudææ oppida mul

tis

tis ſeculis ante Romam conditam propter hoc flagitium ab Aſphaltite lacu fuiſſe ſuccenſa. Id à Græcis didiciſſe Perſas ſcribit Herodotus. Quinetiam refert Athenæus Cretenſes & Chalcidenſes huius amòtis magnopere ſtudioſos extitiſſe. In Aelide autem & apud Beotios id lege permiſſum fuiſſe narrat Plato ἐν τῷ Συμποσίῳ Pariter ἐν τῷ Συμποσίῳ Xenophon idem de Eleis tradit & de Thebanis ibidẽ atteſtatur Xenophon Pauſaniam Agathonis poëtæ amatorem dixiſſe fortiſsimum exercitum ex pueris & amatoribus cõfici poſſe, propterea quòd pueros amatores & amatores pueros derelinquere maximè puderet. Lacedæmonij verò pulchrũm ducebant animum puerorum amari, non corpus, quod ibi quoque dicit Xenophon, & Plutarchus ἐν τῷ περὶ παίδων ἀγωγῆς, qui idem de Athenienſibus prodit. Addit etiam Platonem permiſiſſe, vt optimè de rep. meriti quem ex formoſis mallent, diſſuauiarentur, quòd ſi quos pulchritudinis libido cœpiſſet, eos à pueris repelli conueniens exiſtimaſſe. Nec illud omittendum videtur Anacreontem poëtarum omnium ſuauiſsimum pueris formoſis tanquam Dijs immortalibus laudes concinuiſſe, dicentem οὗτοι ἡμῶν θεοί εἰσι, hi noſtri Dij ſunt. Multi puerorum amatores referuntur ab Aymaro Riuallio hiſtoriæ iuris lib. ij. quos hîc recenſere ſuperuacaneum eſſe duxi.

In l. Hi quoque, Ad l. cor. de Sica.

Non bene explicaſſe Accur. qui ſint thlibiæ, & perpe

ram diſtinxiſſe Pium inter thlibias & thlaſias, ac de duobus caſtrandi ſpeciebus.

QVI ſint thlibiæ, hic inepte Accur. docere conatur, vt etiam in l. ſpadonum, infrà de verb. ſigni. ſed mirari non debemus, nam literas græcas ignorabat. at potius ridendus eſt, quòd aliquando ita inſulſe Iureconſultorum verba & ſententias interpretatur, vt à vero ſenſu longiſsimè aberret, ac quiduis potius quàm veram ſententiam amplecti videatur. Quod cum ſæpiſsimè contingat, tum præcipuè, quum aliquod verbum græcum explicare nititur, vt exempli gratia in l. Seia, ſuprà de dona. inter vi. & vxo. vbi tradit id apud Græcos valere, *γάμον*, quod apud nos affinitatem, vel mulierem, ſed hæc leuiora omittere ſtatui, in quibus ipſe ſolus peccat: ea tantummodo explicanda mihi deſumpſi, quæ dum enodare putat, grauiter labitur, & magnam Iuriſperitorũ cateruam in eandem foueam tanquam τυφλὸς τυφλῶ ὁδηγὸς ſecum attrahit. Hunc locum primus declarauit & correxit Bap. Pius in Caſsina Plauti, cum enim prius legeretur thibiliæ, thlibiæ legendum tradit, docetque eos eſſe, quibus preſsi ſunt teſticuli, quod etiam ſcribit Alcia. lib. ij. Præter. Verùm in hoc labitur Bap. Pius, quòd putat thlaſias à thlibijs differre, dicens thlaſias vocari, quibus extracti ſunt teſticuli, quod eſt abſurdum. nam θλάω non extraho, vt ipſe opinatur, ſed frango ſignificat, quare ijdem ſunt thlibiæ & thlaſiæ. qui etiam θλαδίαι dicuntur, vt Suidas & Heſychius notant

tant. & talem Suidas refert fuiſſe Nicomachum Ariſtotelis patrem. Duos enim caſtrandi modos docet Ariſtot. libr. iij. De Hiſtoria animalium, cap. j. *διαφθείρουσι* ait *δ' οἱ μὲν ἔτι νέων ὄντων θλίψει, οἱ δὲ καὶ ὕστερον ἐκτέμνονται*, aut inquit teſticulos nouellos adhuc frangunt, aut adultos iam firmoſque excidunt. Sic & Paulus Aegineta tradit libr. vj. cap. lviij. duplicem eſſe ſpeciem eunuchorum, *τῶν θλασιῶν*, & *τῶν ἐκτομιῶν*, vbi latè hoc proſequitur. Scribit & Columella De re ruſt. libr. vj. capit. xxv. & Palladius lib. vj. cap. vij. Docet etiam Moyſes Deuteron. capit. xxiij. duas eſſe Eunuchorum ſpecies

לֹא יָבֹא פְצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃

quæ ſeptuaginta interpres ita verterunt, *οὐκ εἰσελεύσεται θλαδίας καὶ ἀποκεκομμένος εἰς ἐκκλησίαν κυρίου.*

In l. Pœna parricidii, Ad L. Pomp. De parric.

Vnde dicantur uirgæ ſanguineæ contra Accur. & cur talis pœna parricidis inſerretur, qui primus hoc flagitium admiſerit, cui primùm hæc pœna inflicta, & declaratus locus apud Iuuenalem contra eius interpretes.

SCRIBIT hîc Modeſtinus parricidæ pœnam eſſe vt virgis ſanguineis verberatus, inſutuſque in culeum cum cane, gallo, vipera & ſimia in mare deijciatur, quòd ſi mare procul ſit, beſtijs obijciatur, ita enim legitur in Pand. Flo. non ſubiiciatur, quod etiam verbum vſurpat Cic. pro Sex. roſcio Amerino. Quamuis Cic. neget

parricidā beſtijs obijci cōſueuiſſe. Nā ſi mare diſtabat, in proximum flumen proijciebatur, vt tradit Conſtantinus C. de his qui par. vel lib. occi. (quæ lex habetur etiam in Cod. Theodoziano) & Iuſtinianus in Inſti. de pub. iud. Virgæ autem ſanguineæ dictæ ſunt à colore ſanguinis, non à ſanguine, ſicut Accur. exiſtimauit. quibus vtebantur quòd facile ſanguinem elicerent. Etenim de eis ita ſcribit Plinius lib. xxiiij. ca. x. Nec virga ſanguinea felicior habetur, cortex eius interior cicatrices, quæ præſanauere aperit. Facit pariter earum mentionem lib. xix. cap. x. ſunt qui ſanguineis virgis tangunt ea, quæ nolint his obnoxia eſſe. At ratio, vt parricida in mare, vel amnem proijceretur, eſt illa, quam ait Iuſtinianus, videlicet, vt omnium elementorum vſu viuus carere incipiat, & ei cælum ſuperſtiti, terra mortuo auferatur. De hoc Cic. in eadem oratione pulchrè his verbis, O ſingularem ſapientiam Iudices, nónne videntur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe & eripuiſſe, cui repēte cælum, ſolem, aquam, terramq́ue ademerunt? vt qui eum necaſſet, vnde ipſe natus eſſet, careret his rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. Noluerunt feris corpus obijcere, ne beſtijs quoque quæ tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus vteremur, non ſic nudos in flumē deijcere, ne cum delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cætera, quę violata ſunt, expiari putantur. Denique nihil tam vile, neque tam vulgare eſt, cuius partem vllam reliquerint. Etenim qui tam eſt commune, quam ſpiritus viuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus eiectis?

Ita

Ita viuunt,dum poſſunt,vt ducere animam de cælo non queant,ita moriuntur, vt eorum oſſa terra non tangat, ita iactantur fluctibus vt nunquam abluantur, ita poſtremò eijciuntur, vt ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. Pulchrè quoque Theophilus in Inſti.ſub eod.tit.οὐ ξίφος ἐπάγων ὁ νόμος,οὐδὲ πυρὶ παραδιδοὺς οὐδὲ ἄλλῃ τινὶ τῶν συνειθισμένων τιμωριῶν τοῦτον ὑποβάλλων,ἀλλ' ἐν ἀσκῷ βοείῳ τοῦτον ἐμβάλλειν μετὰ κυνὸς,καὶ ἀλεκτρυόνος,καὶ ἐχίδνης,καὶ πιθήκου,καὶ οὕτως αὐτὸν συῤῥάπτειν τῷ ἀσκῷ. ὥς τε μεταξὺ τῶν τοιούτων θηρίων ἐν στενοῖς συνεχόμενον, κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ κλίματος, ἐν ᾧ τιμωρεῖται ἢ εἰς τὴν γειτνιάζουσαν θάλασσαν, ἢ γοῦν εἰς ποταμὸν ἐμβάλλεσθαι τῆς θαλάσσης ἀφεστώσης πολύ,ὥστε παντὸς στοιχείου στερεῖσθαι αὐτὸν καὶ ζῶντα,καὶ τελευτῶντα. ζῶν μὲν γὰρ τῷ κεκαλύφθαι ὑπὸ τοῦ ἀσκοῦ, καὶ εἶναι ἐν τῷ ὕδατι διὰ τοῦ ἀέρος, ἤτοι τοῦ οὐρανοῦ στερεῖται χρήσεως,τελευτήσας δὲ διὰ γῆς οὐκ ἀξιοῦται τοῦ ἀσκοῦ φερομένου κατὰ τῶν ὑδάτων.τὰ δὲ προειρημένα θηρία ἐμβάλλεται διὰ τοῦτο,ἐπειδὴ ὁμοιότροπα αὐτῷ εἰσίν.τὰ μὲν γὰρ ἀναιρεῖ τοὺς γονεῖς, τὰ δὲ διὰ πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἀπέχεται μάχης. Non lex gladium aut ignem minatur,neque alia conſueta pœnam parricidam afficit,ſed in bubulum culeum cũ cane,gallo,vipera,& ſimia immitti iubet, & inſui, & ita in medio harum ferarum anguſtè comprehenſum ſecundum qualitatem loci, in quo punitur, vel in proximum mare, vel mari procul diſtante in flumen inijci,vt viuus & mortuus omnibus elementis priuetur. Viuus enim cum in vtrem inſutus ſit,& in aqua verſetur,priuatur aëre & cælo,moriens autem terra minimè potitur, cum vter aquis iactetur,beſtiæ verò prædictæ ſimul in culeũ

inſuuntur, quoniam eiſdem infectæ ſunt moribus quarum partim occidunt parentes, partim cum eis pugnant, Cæl. Rhod. lib. vj. cap. xiij. inquit adhibitam viperam, quòd nimia dulcedine commota coëuntis maris caput rodere credatur, quod nihil ad rem facit. Ego potius adhibitam viperam crediderim, quia ventrem matris exedit, vt ait Ariſto. περὶ ζώων ἱστορίας cap. xxxiiij. & Plinius libr. x. capit. lxij. & Baſilius ἐν τῇ ὁμιλίᾳ περὶ φθόνου, cuius etiam rei mentionem facit Philoſtratus de vita Apollo. lib. j. cap. viij. quamuis Apollonius id ſibi minimè perſuaderi dicat. At Oliuenius Arziganenſis Val. Max. interpres ea animalia ideo ſimul in culeum in ſui putat, quoniam gallus ſerpentem, ſerpens ſimiam, ſimia hominem inſequatur. canis verò perſequitur gallum, cuius ipſe nullam mentionem facit. & hæc ratio mihi magnopere ſatisfacit. Nec mirari debemus in parricidas tantam pœnam conſtitutam, quandoquidem vt eſt apud Iuſtinum libr. xvj. in parricidio nulla ſatis iuſta cauſa ad ſceleris patrocinia prætexi poteſt, cum proditum ſit à veteribus, & præcipuè à Proclo parentes eſſe ἀγάλματα τοῦ πάντων πατρὸς διὸς, id eſt ſimulachra Iouis, qui eſt omnium pater, & qui in Deorum ſimulachra impios ſe præſtiterint, pariter in ipſos Deos impios eſſe. Quamobrem hac pœna meritò affici parricidas perhibet. Val. Max. lib. j. quòd pari vindicta parentum ac Deorum violatio ſit expianda. Nam M. Tullium duumuirum, quia librum ſacra continentem ſibi commiſſum Petronio Sabino deſcribendum dederat, culeo inſutum in mare abiectum

fuiſſe

fuiſſe refert, Ac ideo Quintilianus in declamationibus, ſi tamen illarum author eſt, parricidium omninm ſcelerum maximum appellauit, propterea quòd parricida nomina ſacra polluat. Nihil enim melius homini datum eſt patre & matre iuxta illam Theognidis ſententiam.

Οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποισι πατρὸς καὶ μητρὸς ἄμεινον
Ἔπλετο τοῖς ὁσίη κύρνε μέμηλε δίκη.

Quare interrogatus Solon, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet, ſe id neminem facturum putaſſe reſpondit, vt Cic. in eadem ora. & Diog. in eius vita tradunt. Perſæ quoque, vt refert Herodotus in Clio, neminem ſuorum dicebant vnquam patrem, aut matrem occidiſſe, quòd ſi quis id commiſiſſet, eum aut ſpurium aut ſubdititium exiſtimabant, quoniam veriſimile nequaquam eis videbatur, parentem à proprio filio interimi. Quod etiam tradidiſſe Nicolaum in lib. περὶ ἐθῶν narrat Stobæus in ſermo. περὶ νόμων, καὶ ἐθῶν. L. Oſtium primum tale crimen admiſiſſe aſſerit Putarchus in Romulo. in culeum autem primum inſutũ P. Malleolũ affirmat L. Florus in li. Liuij lxviij. In Aegypto parricidas morte non mulctabant, ſed triduum iuxta defuncti cadauer ſeſe affligtare cogebantur. At Maſſagetæ omnes ſuos parentes ſenectute confectos occidebant, quibus etiam veſcebantur, vt inquit Herodotus in eod. li. quod ſimiliter de Indis Callatijs ſcribit in Thalia. idem etiam feciſſe Caſpij traduntur. Qui verò cæteros cognatos occidiſſet, is incidebat in pœnã capitis, vt ſcribit hîc Modeſtinus. Qũo fit vt exiſtimẽ

Ioan. Britannum & Aſcenſium lapſos in illis carminibus Iuuen. Satyra viij.

Cuius ſupplicio non debuit una parari
Simia nec ſerpens unus, nec culeus unus.

Nam ipſi cenſuerunt Iuue. id dixiſſe propterea quòd Nero plures cognatos occidiſſet, cum tantùm de morte matris intellexerit, quæ quoniam fuit dira & inuſitata, maiorem pænam requirere videbatur, vel ideo dixit poëta, quia Nero ſæpius matrem occidere tentauit, vt Suetonius & alij teſtantur. Hanc pœnam alijs quoque reis irrogari ſolitam notat Fulgentius in interpretatione vocum Antiquarum, quam tamen in vſu poſtea non fuiſſe, ac parricidas viuos exuri, vel ad beſtias dari ſolitos refert Iul. Paulus ſententiarum lib. v.

In l.i.§.In cauſa.De quæſtio.

Declarata Vlp. ſententia ex Pande. Flor. Præterea quid tormenta poſſint, qui torquerentur, & quare, ac qui tormentorum inuentor fuerit.

INITIVM huius §. in vulgatis codicibus tale eſt, in cauſa tributorum, in quibus eſſe reipubli. ſeruos nemini dubium eſt, periculi quoque ratio, quod ſeruo fraudis conſcio capitalem pœnam denuntiat, eiuſdem profeſſionem inſtruat. at Pandect. Floren. reipublic. neruos habent, quod magis quadrat. Sunt enim vectigalia Reipublic. nerui. Cicero pro L. Mani. Etenim ſi vectigalia neruos eſſe reipubli. ſemper duximus, eum

cum certè ordinem,qui exercet illa, firmamentum cæterorum ordinum rectè eſſe dicemus.nam ſolet è vectigalibus pecunia confici, quam belli neruos Cice.Philip.v.vocat.Vbi profeſsionem inſtruat legitur,habemus in Pandect. Flor.profeſsionem extruat,quod pariter huic loco magis conuenit. Sic enim redditur clarior huius loci ſenſus,quem nulli antehac percepiſſe videntur, quamuis Doctores inter ſe diuerſa ſenſerint. Senſus igitur huius loci talis erit,in cauſa tributorum ſerui torqueantur, quia ſi fraudis conſcij fuerint, capite puniētur. ibi verò & ſi dum quæſtio habebitur,amplius dixerit, rei fuerit indiciũ,non interrogantis culpa. in Pandec. Flo.legimus non interrogationis culpa, quod tamen parum refert.Sequitur Vlpianus, quæſtioni fidem non ſemper,nec tamen nunquam habendam conſtitutionibus declaratur. Etenim res eſt fragilis,& periculoſa,& quæ veritatem fallat. nam plerique patientia ſiue duritia tormentorum ita tormenta contemnunt,vt exprimi ab eis veritas nullo modo poſsit, alij tanta patientia, vt in quouis potius mentiri,quam pati tormēta velint. Talium hominum multa exempla adducuntur à Vale. Ma xi. Et à Bapt. Fulgoſio libro viij.capi. De quæſtio. quorum alij coacti tormentis id ſe commiſiſſe dixerunt,quod non commiſerant.& alij quod commiſſerāt,commiſiſſe negarunt. Scribitur etiam ab Aeliano ποικιλῆς ἱςορίας lib. vij. Aegyptios in tormentis malle mori,quàm vera confiteri. Tales ſunt hodie plerique Vicentinorum,qui ſummo dedecori ſibi tribui putant,ſi tormentorum vi crimen ali-

quod confeſsi fuerint. Torquentur autem homines veritatis indagandæ cauſa, quo circa veteres maiorem ſeruis fidem habebant, propterea quòd hi tantummodo torquerentur, quemadmodum tradit Demoſthenes in Orat. j. κατὰ ὀνήτορος, Scribit nihilominus Cicero in Parti. apud Athenienſes, & Rhodios homines liberos, ciueſque torqueri ſolitos, quod acerbiſsimum ait ſibi videri. Huiuſmodi verò tormenta primum inueniſſe Tarquiniũ ſuperbum refert Eutropius Rerum Romanarum libr. j.

In l. ſi diutino, De pœ.

Quid reatus ſignificet non percepiſſe Accur. & cæteros interpretes, multóſque contra hanc legem è ſaxo deiectos fuiſſe.

AIT Modeſtinus, qui diutino tempore in reatu fuerit, mitius puniendus eſt. Exponit hîc Accurſius. Bart. & alij in reatu id eſt crimine, intelligentes eum leuius puniendum, qui iamdiu flagitium admiſit, quam qui nuper peccauit. In quem errorem pariter incidit Sypontinus, qui reatum idem eſſe, quod crimen & culpam exiſtimauit. Budæus meritò reprehendit. Accur. & Bart. quem Budæum ſequitur Alciatus lib. j. De verb. ſigni. Ipſi autem putarunt reatum dici ſtatum & conditionem rei, quum eſt ſqualidus & ſordidatus. At ego reatum vocari arbitror, quum quis accuſatur ſiue vtatur ſordida veſte, vel non, dictus

eſt

eſt enim reatus à reo. Quare Paulus in l. De por. Quæ lib. Dam. Con. inquit. Fraudis autem cauſa adoptio facta videtur, etiam ſi non in reatu, ſed in deſperatione rerum per conſcientiam metu imminentis accuſatoris quis adoptet. & Martianus in l. vltima de bo. eo qui ante ſent. Ita demum bona eius, qui in reatu mortem ſibi conſciuerit, fiſco vendicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuerit, vt ſi damnaretur, morte aut deportatione afficiendus eſſet. Vſurpat & Iuſtinus lib. iiij. Breui poſt tempore reuocato ad reatum Alcibiade duo prælia pedeſtria ſecunda Nicias & Lamachus faciunt, & Martialis lib. ij. in Candidum.

Si det iniqua tibi triſtem fortuna reatum,
Squallidus hærebo, pallidiórque reo.

Alciatus lib. ij. Parer. cap. x. reatum quandoque capi cenſet pro facto rei iuxta illud dictum, omnem honorem reatus excludit, in quî pariter ſententiam accedit Iacobus ſpiegelius, cùm tamen idem ibi ſignificare videatur, quod in ſuperioribus exemplis, quia non delinquentes, ſed rei: ab honoribus arcentur. Notat quoque Spiegelius reatum accipi pro pœna, motus loco in initio Conſtitutionis de inceſ. nup. nec conſiderauit Iuſtinianum nô latinè ſed græcè eas cõſtitutiones ſcripſiſſe quę poſtea ab indocto interprete latinè, ſi talis elocutio latina vocari poteſt, redditæ fuerunt. Hoc ſanè nomen non fuit perantiquum. Quintilianus enim li. viij. c. iij. de eo ita ſcribit, Nam & quæ vetera nunc ſunt, fuerunt olim noua, & quædam in vſu perquàm recentia, vt Meſſalla primus reatum, numerarium

Auguſtus primus dixerũt,reatum nemo ante Meſ-ſalam, numerariũ nemo ante Auguſtũ dixerat. Ad dit Modeſtinus nullum hominem ita damnandum,vt è ſaxo præcipitetur.ratio eſt,quia vt ait Vl pia.paulò ſuperius in l. Aut damnum, non debet quis inuſitata morte affici. Hanc vltimam partem aliter interpretatur Conſtantius Landus in Enarra tionibus ſuis,cuius ego ſententiam minimè probo. Plures tamen legimus huiuſmodi morte fuiſſe mulctatos.Scribit Plutarchus in Romulo ſontes è Capitolij ſaxo,quam Tarpeiam nominabant, deturbari ſolitos.cuius etiam facit mentionem Lucretius,

Carcer,& horribilis de Saxo iactus eorum,
Verbera,carnifices,robur,pix,lamina,tedæ.

Id autem erat tribuni plebis munus, quemadmodum tradit Porphyrio Horatij interpres ſermo.libro j.in eo loco.

Túne Syridamæ,aut Dionyſi filius àudes
Deijcere è Saxo ciues,aut tradere Cadmo?

Quare M.Manlium aſſerit Liuius lib.vj.à Tribunis de Saxo Tarpeio deiectũ L. quoque Florus in lib.lix.Liuij ait Q.Metellum cenſorem à C.Attinio Labeone Tribuno plebis iuſſum de Saxo deijci. Quod teſtatur pariter Plinius lib. vij. ca. xliiij. quanquam ipſum Tribunum Catienum appellet. Hoc tamen potuiſſe etiam Tribunum militũ oſtẽdit Liuius libr.v.qui vigilem eius loci,quà Gallus in capitolium irrepſerat,à P.Sulpitio Tribuno militum è Saxo præcipitatũ refert. Tradit pariter L. Florus Sex.Licinium Senatorem,& P.Sulpitij ſeruum

uum è Saxo præcipites datos. Delphi quoque nonnullos iniquè ſacrilegij crimine accuſatos, vtpote qui in eorum caniſtros res ſacras latenter coniecerant, è Saxo proiecerunt, vt habetur apud Aelianum lib. xj. Id etiam à Delphis paſſum Aeſopũ tali crimine in eum confícto narrat Maximus Planudes ἐν τῷ αἰσώπȣ βίῳ.

In l.vltimam, De mune.& hono.

Quædam in hac l. reſtituta ex Pande. Flo. unde camelaſia dicatur, quid camelaſium, & qui nyctoſtrategi nominarentur.

IN hanc l. multa eruditè ſcribit Bud. ſed quia Pand. Flo. non viderat, non mirum videri debet, ſi in aliquibus fallit? quæ ego tantùm attingam. Et primo vbi ipſe legi iubet σιτώνας καὶ ἐλαιεμπόρȣς, legendum eſt σιτώνας καὶ ἐλεώνας, ita enim in Pand. Fl. habemus. quod magis quadrat propter analogiam. Nam quemadmodum σιτῶναι dicuntur, qui frumento coëmendo præſunt, & ὀπωρῶναι, qui fructus vendunt, τελῶναι, qui vectigalia exercent, ſic etiam qui oleo præſidet, ἐλαιῶναι vocantur. Vbi verò Bud. legit camelelaſia, legitur in Pan. Flo. camelaſia, quaſi camelorum cõductio, à verbo ἄγω, in qua etiam ſignificatione vſurpatur à latinis Virgilius in Egloga j.

en ipſe capellas
Protinus æger ago, hanc etiam uix Tityre duco.

Camelaſium fuiſſe quoddã tributi genus, quod

populis indicebatur, oſtēdit Ammia. Marcellinus lib.xvj.his verbis. Nihilominus tamen diu póſtea indictionale argumentum oblatum ſibi nec recitare, nec ſubnotare perpeſſus humi proiecit, literíſque Auguſti monitus ex relatione præfecti non agere ita perplexè, vt videretur parum Florentio credi, reſcripſit gratandum eſſe, ſi prouincialis hinc inde vaſtatus ſaltem ſolennia præbeat, nedum incrementa, quæ nulla ſupplicia egenis poſſent hominibus extorquere, factúmque eſt tunc & deinde vnius animi firmitate vt præter ſolita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur camelaſij nomine iniquè. Vbi Nicoſtrategi ſcriptum eſt, Bud. ait locum eſſe deprauatum, & verè quidem. Pand. enim Flo. habent nyctoſtrategi, id eſt nocturni duces. Ego eos vigilum Præfectos fuiſſe crediderim, qui quoniam excubabant, nocturni dicti ſunt, quēadmodū aſſerit Paulus in l.j. De offic. præf. vig. inquit eos triumviros arcēdis incēdijs creatos. Porrò triū viri dicti ſunt, quia tres erant, vt oſtendit Liuius li. iiij. & Feſtus lib. xviij. non autem vt Accur. ibi imperitè credidit, propterea quod quilibet eorum tribus præeſſet. eos quoque nocturnos appellat Cor. Tacitus. quos minores magiſtratus fuiſſe demonſtrat Saluſtius in coniuratione Catilinæ. Corrigendus eſt pariter locus ille, vbi Budelæ emporia & Oſprionia legi præcipit, & legendum, vt habetur in Pand. Flo. elemporia & oſpratura. Etenim non ſolùm ὄσπρεον ſed etiam ὄσπρος legumen ſignificat, ſicut Phauorinus & Heſychius docent.

In l.vltima.De iure immu.

Nonnulla quoque in hac l.reſtituta ex Pandect. Flor. qui ualetudinarij ſint contra Bud. quid buccula, & qui Poliones.

VALETVDINARIOS Budæus ait eſſe medicos, ego potius infirmos hîc intelligi crediderim. in hoc enim ſenſu accipit hanc vocem Martianus in l.officium, de re milita. qui inter officia Tribuni id enumerat, delicta ſecundum ſuæ authoritatis modum caſtigare, principijs frequẽter intereſſe, quærelas commilitonum audire, valetudinarios inſpicere. Vtitur pariter in eadem ſignificatione Celſus in Præfatione libr. iij. & hoc eò magis mihi perſuadetur, quòd valetudinarium ſignificat locum, in quo infirmi curantur, vt licet videre apud Columellam libro xj. & xij. & apud Cor. Tacitum, in Dialogo de oratoribus. Quinetiam hîc ſeparatim medicorum mentio fit. In hac pariter l. multa corrupta leguntur, quæ ex Pandect. Flor. reſtitui poſſunt. & primò ſciendum eſt in Pande. Flor. poſt baliſtarios addi ſpecularios, quorum in vulgato codice nulla mẽtio. de quibus ſcribitur in l.j. de excu. artific. & ibi Alcia. vbi baccalarij, ſtructores legitur, Pande. Flor. habent bucularum ſtructores, exiſtimo autem accipi hîc buculam ſiue bucculam pro parte caſsidis, quæ buccam tegit, in qua ſignificatione vſurpat Iuuenalis,

Lorica & fracta de caßide buccula pendens.

Habent quoque Pand. Flor. aquilices, quamuis

Bud. ibi legat aquileges. habent & arcuarij vbi vulgatus codex arcarij. præterea vbi codex vulgatus habet, & qui ſyluam incidunt, illæ qui ſylüam infindunt, quanquam hoc parum referat, vbi vulgatus codex, & qui arborem cædunt, ac torrent illæ, & qui carbonem cædunt ac torrent. Vbi Bud. pelliones legendum aſſeuerat, illæ poliones habent, eſt autem polio, qui arma polit, Iul. Firmicus Matheſeos libro ſecundo, Mars & Mercurius in decimo ab horoſcopo loco poliones faciunt.

In l. ſecunda. De proxe.

Quid ſit nomen facere, & quot modis accipiatur, & philanthropi non philantropiæ legendum ex Pand. Flo. contra Bud. ſententiam.

INQVIT Vlp. ſi proxeneta nominis faciendi cauſa interuenerit contra eum tanquam mandatorem agi non poſſe, quia potius demonſtraſſe nomen, quam mandaſſe videtur. Ego reperi multos Doctores hunc locum minimè percipere. Sciendum igitur nomen facere dupliciter accipi ſolere, hoc eſt, vt Grammaticorum verba vſurpem, actiuè & paſſiuè, actiuè dicitur quis nomen facere, quum mutuat, paſſiuè, quum mutuatur. in prima ſignificatione capit Cic. Epiſtol. lib. viij. Accepi Auianij literas, in quibus hoc inerat liberaliſsimum, nomina ſe facturum, qua ego vellem

lem die. Sic Seneca de benefi. lib. j. ſed nomina facturi diligenter in patrimonium & vaſa debitoris inquirimus. idem lib. j. De vita beata, nunquam magis nomina facio, quam quum dono. in ſecunda ſignificatione vtitur Cic. li. iij. Offi Emit homo cupidus & locuples tanti quanti Pythius voluit, & emit inſtructos, nomina facit, negotium conficit. Hunc ergo locum, ſi ad creditorem reſpicias, actiue, ſi ad debitorem, paſsiue accipiemus. Quare talis Vlp. ſenſus erit, ſi proxeneta interuenerit, & hortatus fuerit creditorem, vt pecuniam debitori mutuaret, non poterit contra eum agi. Inde autem hæ locutiones natæ ſunt, quoniam creditores nomina debitorum in codicem referebant, vt oſtendit Cic. in ora. pro Roſ. comæ. Hinc creditor dicitur facere nomen, quia credit, debitor, quia mutuatur. Nomina igitur creditorum ſunt credita, debitorum verò debita. Creditorum veluti quum ait Cic. in orá. pro Roſ. comæ. Non refert parua nomina in codices? & paulò pòſt, quæro quampridem hoc nomen Fan. in aduerſaria retuliſti? & in Verr. actio. iij. Quũ per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret, reperiretur pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe. Sic Columella de re ruſt. lib. j. vel optima nomina non appellando fieri mala fœnerator Alphius veriſsime dixiſſe fertur. Debitorum autem, vt apud Cic. Pro Quintio, debere certis nominibus grandem pecuniam. At vbi Bud. in hac lege philanthropiæ legi iubet, Pand. Flo. habent philanthropi, quem locum ego ita exponi poſſe cenſeo, ſi proxeneta quicquam accepit, ſiue mer

cedis nomine, ſiue aliter, propterea quod debitorem amauit & laudauit, id reſtituere non cogitur, eſt enim philanthropos homo benignus & hominum amator.

In l Pecuniæ verbum, De ver. ſig.

Quare latini pecuniæ nomine, & Græci ſub uerbo χρημάτων omnia comprehendant, ac de Perotti *errore.*

VLPIANVS hic aſſerit Pecuniæ appellatione non ſolùm numeratam pecuniam, ſed etiam omnia corpora comprehendi, quod pariter tradit Hermogenianus in l. pecuniæ nomine, infrà ſub eod. tit. addens etiam contineri iura. ratio eſt, quoniam apud antiquos opes & patrimonia pecudibus præcipuè conſtabant, vt inquit Feſtus lib. j & Columella lib. vj. Indeque peculium dictum fuit, quod apud veteres pro toto patrimonio accipiebatur, in quo lapſus eſt Perottus, qui tradidit in peculio non comprehendi pecuniam numeratam. Quare Cic. actio. iij. in Ver. pecuniæ appellatione omnem hereditatem comprehendit, quum ait, erat in ſermone res, magnam Heraclio pecuniam veniſſe, non ſolùm Heraclium diuitem, ſed etiam ornatum argento, veſte, ſupellectili mancipijs futurum. Eodem modo quo capi ſolet apud nos pecunia, Græci vſurpant χρήματα, quòd omnia, quæ ſub hac ſignificatione continentur, vtilia ſint, vt docet Xenophon in initio œconomici. Ariſtoteles pulchrè exprimit vim huius nominis

Ethi. li. iiij. c. j. χρήματα δὲ λέγομεν πάντα ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται, ea inquit omnia ſub hac voce cõprehendimus, quorum æſtimationem nummo metimur. idem li. vij. Metaphy. cap. ij. οἱ δὲ ἀγγεῖον σκεπαστικὸν χρημάτων καὶ σωμάτων ἤτι καὶ ἄλλο τοιοῦτο προσθέντες, τὴν ἐνέργειαν λέγουσιν, qui verò vas in quo conſeruentur res & corpora, aut aliquid tale aliud addunt, actum dicunt. Sic & Telemachus apud Homerum Odyſſeæ li. ij. loquens de vniuerſis ſuis bonis à procis conſumptis,

τόφρα γὰρ ἂν κατὰ ἄστυ ποτιπτυσσοίμεθα μύθῳ,
χρήματ' ἀπαιτίζοντες ἕως κ' ἀπὸ πάντα δοθείη.

Conuenit huic loco l. iiij. ſuprà eod. Pecuniæ appellatione rem ſignificari Proculus ait.

In l. Malum §. Viduam. eod.

Vnde Macrobius uiduam dictam putarit, & uiduam etiam uocatam à Plauto, quæ uirum habet, ſed abſentem, nonnulláque alia de hoc nomine. Præterea quibus magis fauendum ſit uiduis an pupillis, & qui præferantur in nuptijs filiæ ex Liuio.

IAVOLENVS ait à Labeone dictum, viduam eam quoque mulierem vocari, quæ virum non habuiſſet, quòd vidua dicta ſit, quaſi ſine duitate, ſicut vecors & veſanus, qui ſine corde, & ſine ſanitate ſunt. Macrob. autem Satur. lib. ij. cap. xv. viduam dictam putat à verbo iduare, quod Hetruſca lingua eſt diuidere, quaſi valde iduam, id eſt valde diuiſam, aut à viro diui-

ſam.Quin etiam vidua ea dicitur, quæ virum habet,ſed abſentem.Plautus in principio Stichi.
Credo ego miſeram fuiſſe Penelopam ſoror ſuo
Ex animo,quæ tandiu uidua uiro ſuo caruit.

Nam viduitas quandoque capitur pro priuatione:vt apud eundem in Rud.
Nunc demum eſt,quum omnium copiarum,atque opum, auxilij præſidij
Viduitas nos tenet,nec quota eſt,quæ ſalutem afferat.
Nec quam in partem ingredi perſequamur, ſcire poſſumus.

Quare Seneca in Agamemnone virgines,quæ matre carent,viduas appelllauit,
An te morantur uirgines uiduæ domi?

At Plautus in Mercat.etiam viros viduos dixit.
Ecaſtor faxim,ſi itidem plectantur uiri.
Si quis clam uxorem duxerit ſcortum ſuam,
Vt illæ exiguntur,quæ in ſe culpam commerent,
Plures uiri ſint uidui,quàm nunc mulieres.

Pulchrè Verrium Flaccū iuris Pontificij peritiſſimum dicere ſolitum refert Varro & repetit Macrob.eodem libro,quia ferijs tergere veteres foſſas liceret,nouas facere ius nō eſſet,ideo magis viduis, quàm virginibus idoneas eſſe ferias ad nubendum. Libet hîc quærere,quibus magis fauendum ſit, viduis,an pupillis? id ego ex Romanorum hiſtoria liquidò iudicari poſſe cenſuerim. Cum enim poſt Cannēſem pugnam ærarium inopia laboraret,ſprimò ad pupillorum, deinde ad viduarum pecunias deuentum eſt.vt refert Liuius li.xxiiij. Libet etiam quærere qui præferendi ſint in nuptijs filiæ, vidua, id eſt mater,vel tutores? hoc pariter ex Liuij hiſto-

ria

ria deciſum reperies. Nam is lib. iiij. ita ſcribit, Virginem plebeij generis maximè forma notam petiere iuuenes, alter virgini genere par, tutoribus fretus, qui & ipſi eiuſdem generis erant, nobilis alter nulla re præterquam forma captus. adiuuabant eum optimatium ſtudia, per quæ domum quoque puellæ certamen partium penetrauit, nobilis ſuperior iudicio matris eſſe, quæ quam ſplendidiſsimis nuptijs iungi puellam volebat, tutores in ea quoque re partium memores ad ſuum tendere. Cùm res peragi intra parietes nequiſſet, ventum in ius eſt, poſtulatu audito matris, tutorúmque magiſtratus ſecundum parentis arbitrium dant ius nuptiarum.

FERANDI ADDVENSIS IVRISCON. MEDIOLANENSIS EXPLICATIONVM LIBER SECVNDVS.

In l.Sancimus nemini,C.de Sacroſanctis Eccleſijs.

Non rectè exponere Accur.ſenſum eius loci uel conflata fuerint. quid ſit conflare contra Oliuerium & Accenſium,& nonnulli recenſentur,qui in huiuſmodi neceßitatibus ſacra uaſa uendiderunt.

IVSTINIANVS in hac lege præcipit ne alienentur res ſacræ, niſi captiuorum redimendorum vel famis euitandæ gratia. Addit & aliam cauſam in conſti. de alie. & emphy. quæ ſtatim hic ſubiungitur, videlicet niſi templa in ære alieno ſint, & huiuſmodi vaſis magnopere abundent, ne poſſeſsiones & cætera bona diuendere cogantur, quòd ſi talia ſine his cauſis vendantur, iubet ea vendicari, ſin autem conflata ſunt, vel fuerint, vult ipſa corpora, vel pretium preti. Quid autem intelligere voluerit Iuſtinianus quũ ait conflata ſunt, vel fuerint, non rectè exponit Accur. Nam ſenſus hic eſt, ſi conflata

flata reperiantur, vel conflata fuerint, poſteáque in eandem formam redacta. quod ex ſequentibus verbis facile licet intelligere. Conflare verò propriè eſt æs ad informem maſſam reducere: non autem in ſignatam pecuniã redigere, vt Oliuerius & Aſcenſius Valerij interpretes exiſtimarunt in loco infrà citato. quod Suetonius apertè demonſtrat: qui ſcribit Auguſtum argenteas ſtatuas olim ſibi poſitas conflauiſſe omnes, ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Præterea id etiam probatur ex Iuſti. verbis in ea Conſti. τὰ δὲ εἰσκόμενα περιττὰ σκεύη ἢ ἄλλοις θεοῖς τόποις χρείαν ἔχουσι πωλεῖν, ἢ χωνεύειν, καὶ ὁμοίως πιπράσκειν, vaſa ſuperuacanea inuenta vel alijs ſacris locis eis indigentibus vendere vel conflare, & ſimiliter vendere. Accedit quòd verbum χωνεύειν, quod vſurpat Iuſti. apud Græcos pariter eſt metallum fundere, ac liquidum efficere, non autem pecuniam ſignare: vt in Græcis ſcriptoribus, ac præcipuè in ſeptuaginta interpretibus ſæpe legitur. Exempli gratia in cap. xxvj ἐξόδου. & ca. xxij. Ιεζεκιήλ. Scribit Sozomenus, vt habetur hiſtoriæ Tripartitæ lib. v. cap. xxxvij. Cyrillum Hieroſolymarum Pontificem cum vehemens penuria eam prouinciam inuaſiſſet, vt populi inopiam ſubleuaret, vaſa ſacratáque vel a vendidiſſe. Legitur etiam eiuſdem hiſtoriæ lib. xj. cap. xvj. Acacium Amidæ Pontificem ſacra vaſa conflauiſſe, quò Perſas captiuos à Romanis redimeret: dicebat enim Deum non indigere huiuſmodi vaſis: qui neque biberet, neque comederet. Tradit quoque Victor de Perſecutione Vandalorum lib. I. Carthaginienſem

Pontificē vt captiuos à Vādalis & à Mauris liberaret, omnia vaſa aurea & argentea vendidiſſe. Nec abſque talibus neceſsitatibus res ſacræ alienari debent. quemadmodum C. Marius. & Cn. Carbo feciſſe legnntur quos cum Sylla diſsidentes refert Vale. Max. lib. vij. cap vj. aurea atque argentea templorum ornamenta conflauiſſe.

In l. vltimam eod.

In hac lege xenones appellari non tantùm hoſpitia peregrinorum, ſed etiam infirmorum cōtra Accur. & quare homo uſque ad centum annos uiuere poßit, non ultra, affertur ex Dioſcoride pulchra ratio, & de ſeculo, ac ludis ſecularibus, quódque alij de ſpatio uitæ humanæ aliter tradiderint.

TRADIT Iuſtinianus neminem poſſe vſucapere res templorum, ſiue xenonum & ſimilium locorum, niſi ſpatio centum annorum, quod ſpatium eſt longiſsimum vitæ hominum tempus. Xenonum autem appellatione non tantùm Iuſtinianus intelligere voluit xenodochia, quemadmodum exponit Accurſius, ſed etiam noſocomia, hoc eſt loca vbi ægroti curantur. Hoc ex eo vel facile conijcere licet, quòd in hac lege huiuſmodi hoſpitia numerantur: quæ ſuprà in l. Illud, excepto xenodochio, & noſocomio: quę ambo hîc Iuſtinianus appellatione xenonum comprehendere voluit. Quin etiam Suidas & Phauorinus aiunt hoc nomine ſignificari tam ægrotantium, quàm pere-

peregrinorum hoſpitium. Non me præterit in l. proximè precedenti & xenonum,& noſocomiorũ mentionem fieri. ſed quandoque xenon etiam pro noſocomio ponitur, quemadmodum in hoc loco. Quandoque ξενὼν idem valet quod ἀνδρὼν,id eſt locus,quò viri tantùm accedunt: vt ſcribit Atheneus δειπνοσοφιστῶν lib.v.quod pariter aſſerunt Heſychius & Phauorinus.capitur etiam pro quolibet hoſpitio,vt eſt apud Heſychium & Iul.Pollucem lib.iij. Idem Pollux lib.iiij.tradit in tragædia dextram ianuam ξενῶνα vocari. At longiſsimum vitæ noſtræ ſpatium eſſe centum annorum confirmat etiam Caius in l.ſi vſufructus municipibus,de vſufr. leg. cuius rei eam rationem reddidiſſe Dioſcorides dicitur,quòd vſque ad annos quinquaginta cor hominis creſcit,videlicet duabus drachmis quolibet anno: à quinquaginta verò vſque ad cẽtum ait cor ipſum decreſcere,nempe quotannis totidem drachmis. Quo fit,vt quum homo peruenerit ad cẽtum annos,nihil amplius cordis habeat. Hæc opinio fuit etiam Aegyptiorum, vt recenſuit Plinius libr. xj.cap.xxxvij.Varro quoque de lingua latina lib. v.ait ſeculum eſſe ſpatium centum annorum vocatũ à ſene,quòd longiſsimũ ſpatiũ cõſceneſcendorũ hominũ id exiſtimarint. Vnde ſeculares ludi dicti: quia cẽteſimo quoque anno celebrabãtur: ſicut eſt apud Feſtũ li.xvij.de quibus apud Pliniũ li.vij.& latius apud Cenſorinũ in li.de die natali,& apud Platinam in vita Fabiani. Trebellius Pollio in Claudio dixit centum & viginti annos homini ad viuendum datos, his verbis, doctiſsimi Mathematico-

rum centum & viginti annos homini ad viuendũ datos iudicant, neque amplius cuiquam iactitant eſſe conceſſum. etiam illud addentes Moyſen ſolum Dei, vt Iudæorum libri loquuntur, familiarem centum xxv. annos vixiſſe: qui cũ quęreretur, quòd iuuenis interiret, reſponſum ei ab incerto numine ferunt, neminem plus eſſe victurum. ad quod facit quod habetur *γενέσεως* capit. vj. וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃ Eruntque dies illius cẽtum & viginti anni quamuis id aliam ob cauſam dictum videatur, cum poſtea multi plures annos vixerint. Verùm Staſeas Peripateticus, vt refert Cẽſoriuus in eodem lib. putauit humanæ vitæ ſpatium eſſe annos quatuor, & octoginta: quem terminum ſi quis prætererit, idem facere, quod ſtadiodromi, ac quadrigæ ſolent, quum extra finem procurrunt exiſtimauit. pro qua opinione facit, quod ſcripſit Varro, videlicet in Hetruſcis libris fatalem hominis ætatem duodecim hebdomadibus deſcribi. Plato autem vnum & octoginta annum vitæ noſtræ terminum eſſe credidit, quo anno ipſe deceſsit. Solon verò dixit ſeptuaginta, vt atteſtatur Diogenes Laërtius in illius vita. Vincentius Obſopæus ex epigrammate græco, quod habetur libr. iij. incerto authore putauit humanæ vitæ ſpatium eſſe ſexaginta annorum, ac ſententiam illius epigrammatis non percepit, vt cuilibet literarum græcarum non imperito facile licet intelligere.

ξεῖς ἐτέων δεκάδας, τετράδας· δυό μέτρον ἔθηκαν
ἡμετέρης βιοτῆς μάντιες αἰθέριοι,
Ἀρκοῦμαι τούτοισιν, ὁ γὰρ χρόνος, ἄνθος ἄριστον

Πλν-

Ηλικίης, ἔθανεν χὠ τριγέρων Πύλιος.

Quæ ego ita latine reddi poſſe exiſtimaui.

Diuini uates ſex annos atque tricenos
Vitæ dixerunt eſſe meæ ſpatium.
His contentor, in hoc ætatis tempore flos eſt.
Conſpexit Pylius ſecula terna licet.

In l. Digna vox, De leg.

Declarata hæc lex contra Accur. & cæteros Doctores, & explanatus locus apud Ariſtotelem, multorumq́; authoritate ſententia huius legis confirmata.

ACCVRSIVS minus rectè explicat, quid hic Oraculi nomine ſignificetur, capitur enim pro dicto egregio & quaſi diuino, vt apud Plinium lib. xviij. cap. vj. Inde illa reliqua oracula, Nequam agricolam eſſe quiſquis emeret, quod præſtare ei fundus poſſet. Malum patrem familias, quiſquis interdiu faceret, quod noctu poſſet, niſi intempeſtate cœli, peiorem, qui pro feſtis duobus ageret, quod feriatis deberet: peſſimum, qui ſereno die ſub tecto potius operaretur, quàm in agro. Quum autem Imperatores aiunt, quod nobis licere non patimur, alijs indicamus, hìc exponunt Accur. & doctores omnes, alijs id eſt ſucceſſoribus, cùm potius intelligendum ſit de omnibus hominibus. Nam Imperatores ideo hanc legem ſanciuerunt, vt populi cognoſcentes principum æquitatem facilius illorum imperium ferrēt, quo fit vt fruſtra doctores hìc diſputent, num quis ſucceſſoribus legem imponere poſſit. Sunt etiam,

qui hic citent locum Ariſtotelis, quem ſecuti vulgarem interpretationem, nequaquam percipere videntur. Cum enim Ariſtoteles li.j. Ethicorū ad Nicomachum cap.v. demonſtrare vellet felicitatem, quæ quid proprium eſt, nec facile dimoueri poteſt ab eo, cui inhæret, non conſiſtere in honore, ait honorem videri potius in eo eſſe, qui alium honorat, quòd in illius poteſtate ſit alium honorare, non quòd honos alicui accedat, propterea quòd alium honore afficiat. Certè nullam legem hac ſanctiorem Imperatores ſcripſerunt, nec principes quicquam ad æternam memoriam inſignius, vel ad imperium propagandum vtilius præſtare poſſent, quàm ſi ſe legibus aſtringerent. Decet enim vt inquit Paulus in l. Ex imperfecto de leg. & fideic.iij. tantæ maieſtatis eas ſeruare leges, quibus ipſe ſolutus eſſe videtur. Solon vir ſapientiſsimus, vt eſt apud Diogenem Laërt. dicere ſolebat, ſi maiores & Principes ſecundum leges viuerent, vnamquanque ciuitatem optimè regi poſſe. Sic & Leuinus Conſul apud Liuium li.xxvj. Si quid iniungere inferiori velis, id potius in te, ac tuos ſi ipſe iuris ſtatueris, facilius omnes obedientes habeas. Apollonius quoque in oratione, quam habuit ad Domitianum ſicuti ſcribit Philoſtra. lib.viij. εἰρήσθω δέ μοι ταῦθ᾽ ὑπὲρ τῶν νόμων, οὓς εἰ μὴ ἄρχοντας ἡγοῖο, οὐκ ἄρξεις. Hæc mihi dicta ſunt de legibus, quas ſi non imperare putaueris, ipſe non imperabis. Et Agapetus in Admonitionibus ad Iuſtinianum, Ἑαυτῷ τὴν τοῦ φυλάττειν τοὺς νόμους ἐπίθες ἀνάγκην, ὡς μὴ ἔχων ἐπὶ γῆς τὸν δυνάμενον ἀναγκάζειν, οὕτω γὰρ καὶ τῶν νόμων ἐπιδείξεις τὸ σέβας, αὐτὸς

πρὸ

πρὸ τῶν ἄλλων τούτους αἰδούμενος, καὶ τοῖς ὑπηκόοις φανεῖται τὸ παρανομεῖν οὐκ ἀκίνδυνον. Tibimet obſeruandarum legum impone neceſsitatem, tanquam nullum hominem habēs, qui te cogere poſsit, ſic enim legum maieſtatem oſtendes, ſi tu eas prę alijs coles, & populi ſe non impune contra leges committere poſſe conſpicient. Optimè profectò mihi Plutarchus ἐν τῷ πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδευτον docere videtur quæ lex Principi imperare debeat, nempe non ea, quæ in libris aut tabulis ſcripta eſt, ſed animata in ipſo ratio, cum illo ſemper cohabitans, nec eius cuſtodiam vnquam deſerens. Quare Plinius Cæcilius in Panegyrico ſuo cum Traianum magnopere laudaret, in roſtris quoque ſimili religione ipſe te legibus ſubieciſti Cæſar, quas nemo Principi ſcripſit, ſed tu nihil amplius vis tibi licere, quàm nobis, ſic fit, vt nos tibi plus velimus, quod ego nūc primùm audio, nūc primum diſco, nō eſt Princeps ſupra leges, ſed leges ſupra principē. Scribit Diodorus li. xj. Gelonē regē Syracuſarū in ſe ſeruari voluiſſe legē quam de funeribus populus tulerat. Pulchrè quidem Siſimithres, vt eſt apud Heliodorum αἰθιοπικῆς ἱστορίας lib. x. Hydaſpi Aethiopum regi reſpondit, τὰς ὑπεροχὰς οὐ διορίζει τὸ δίκαιον, ἀλλ' ὡς ἐστὶν ὁ βασιλεύων ἐν ταῖς κρίσεσιν, ὁ τοῖς εὐλογωτέροις κρατῶν, dignitates non reſpici à iuſtitia, ſed eum in iudicijs regnare, qui meliore ratione confligit. Iudices autem Perſarum, vt ait Herodotus in Thalia, interrogante Cambyſe, num aliqua lege permitteretur ſororem in matrimonium ducere, quò tutò & iuſtè reſponderent, dixerunt, nullam ſe reperire legem, quæ id

concederet, aliam tamen reperiri, qua regi Perſarum quicquid vellet, facere liceret. quo prudenti reſponſo legem non abrogarunt, & pœnam mortis euitarunt.

In l. De his, qui ad ſtat. confug.

Senſum huius legis non percipi ab Accurſio, quibus ſtatuæ poni ſolerent & quibus primò poſitæ, & de Deorum aris, atque aſylis, quódque non impunne euaſerint, qui ad aras confugientes occiderunt.

QVI ad Imperatoria ſimulachra confugiunt, niſi id fecerint alicui infamiam irrogandi cauſa, iure ac legibus vindicētur exponit Accur. illi puniantur, qui eos læſerint. hic ſenſus mea ſententia nequaquam quadrare videtur. nam cum poſtea ſubiiciatur, ſi eò cōfugerint, vt alicui ignominiam inurerent, in eos ferendam eſſe ſententiam, apparet non requiri quòd ad ſtatuas confugientes offenderentur, & ideo interpretor vindicentur, id eſt ab inimicorum iniuria protegantur, nec inde abſtrahi poſsint. Sic Cicero lib. primo de Finib. Sapientiámque eſſe ſolam, quæ nos à libidinum impetu & formidinum terrore vindicet. Romæ autem tanta ſtatuarum multitudo fuiſſe legitur, vt alter populus lapideus adeſſe diceretur. Solebant enim vt inquit Plinius li. xxxiiij. cap. iiij. eorum effigies exprimere, qui aliqua memorabili cauſa digni viſi forent, vt hominum memoriæ ſempiternæ commendarentur. At creditur

tur

tur primùm ſtatuas Harmodio & Ariſtogitoni ob Piſiſtratum tyrannum interemptum poſitas fuiſſe, quas aſportatas à Xerſe Athenienſibus ab Alexandro reſtitutas narrat Arrianus lib.vij. ἱστορίων περὶ Ἀλεξάνδρου ἀναβάσεως. Scribit Philoſtrat⁹ εἰς τὸν Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως βίον. lib. j. Aſpendi Principem, quem viuum populus rei frumentariæ cauſa ſe cremat urum minabatur, ad Tiberij ſtatuas accurriſſe, quas homines magis venerabantur, & timebant, quàm ſimulachrum Iouis in Olympia. Tradit idẽ quendam impium viſum, quòd ſeruum ſuum qui drachmam argenteam, in qua erat expreſſa Tiberij forma, verberaſſet. Conſueuerant etiam homines ad Deorũ ſtatuas ſe recipere. Plaut. Rud. in.

Si das operam, eloquar: Veneris ſignum ſunt amplexæ, nunc eas deri ere uolt. Refert quoque Iuſtinus libro xx. in expugnatione Siris vrbis quinquaginta iuuenes amplexos fuiſſe Mineruæ ſimulachrum, quos cum Metapontini, & cæteri expugnatores trucidaſſent, illorum vitam peſtis inuaſit, qui poſtea pacata Dea liberati ſunt. In templa pariter confugiebatur, de quo latè ſcribitur ſuprà ſub tit. De his, qui ad eccle. confug. & in Conſti. De Manda. Prin. §. Neque autem, vbi excipiuntur homicidæ, adulteri, & virginum raptores, οὐ γὰρ ait Iuſti. τῶν τοιαῦτα ἁμαρτανόντων φείδεσθαι προσήκει, ἀλλὰ τῶν δεδιότων ἵνα μὴ τοιαῦτα ὑπὸ τῶν τολμηροτέρων πάσχοιεν, non enim huiuſmodi delicta committentibus, ſed timentibus, ne ab audacioribus talia patiantur, parcere conuenit. vbi deceptus eſt interpres, qui patientibus pro timentibus vertit. Refert Heraclides in li.

περὶ πολιτειῶν, eos, qui poſt Cylonem propter tyrãnidem ad arã Deæ confugerant, occiſos & interfectores tanquam deteſtabiles expulſos fuiſſe. Tradit etiam Auguſtinus Syllam non impune Mutium Scæuolam Veſtæ aram amplexatum gladio percuſiſſe. Et Rodericus Sanctius rerum hiſpa. lib. iij. cap. xxv. memoriæ prodit Sanctio maiori Pompelonis regi brachium obriguiſſe, quòd aprum, qui ad aram defugerat, venabulo tranſfodere tentaſſet. vnde ortum prouerbium tanquam ad arã. de quo apud Eraſmũ in Chiliade quarta. Cicero lib. iij. de nat. deorum, quod vos inquit, quum facere non poteſtis, tanquam ad aram confugitis ad Deum. Idem pro Roſ. Comœ. Quod item nuper in Erote comœdo vſu venit, qui poſteaquam è ſcena non modò ſibilis, ſed etiam conuitio explodebatur, ſicut ad aram, confugit in huius domum. Plutarchus in lib. περὶ δεισιδαιμονίας, ἔστι δούλῳ φεύξιμος βωμὸς, ἔστι καὶ λῃσταῖς ἄβεβηλα πολλὰ τῶν ἱερῶν καὶ πολεμίους φεύγοντες ἂν ἀγάλματος λάβωνται ἢ ναοῦ, θαρροῦσιν. Eſt ſeruo ara, ad quam effugiat, ſunt & ſacrorum multa, quæ latrones tutos præſtent, & qui inimicos fugiunt, ſi ſtatuam amplexi fuerint, vel ad templum acceſſerint, confidunt. Athenienſes verò, vt ait Thucydides lib. iiij. cum Bœotios in templo Apollinis obſiderent, dicebant, ſolùm delictis non voluntarijs refugiũ eſſe aras. Athenis fuiſſe miſericordiæ aram teſtatur Apſinus in Rhetoricis, & Libanius in Declamatione ij. Primùm verò aram extruxiſſe Iouem atteſtatur Lactantius Firmianus in libr. De falſa relig. in qua etiam cælo auo ſuo ſacra confeciſſe

ciſſe dicitur. Huiuſmodi loca in quibus homines offendi non licebat, aſyla græci vocabant. Iul. Pollux lib. j. Εἰ δὲ καὶ ἄσυλον τι εἴη, τοῦτο καὶ καταφύγετον λέγε, καὶ φύξιμον, καὶ ἱεροὺς ὅρους, ἐφ᾽ ὅσον τοῖς οἰκέταις ἀσφάλεια si quod aſylũ fuerit, id latebram & perfugium voca, & ſacros terminos, quatenus ſeruis ſecuritas præſtatur. Vtitur & Cicero act. iij. in ver. Nuper M. Aurelio Scauro poſtulante, quòd is Epheſi ſe quæſtorem vi prohibitum eſſe dicebat, quominus de fano Dianæ ſeruum ſuum, qui in illud aſylum confugiſſet, abduceret. Plutarchus in Romulo ἔπειτα τῆς πόλεως τὴν πρώτην ἵδρυσιν λαμβανούσης ἱερόν τι φύξιμον τοῖς ἀφισταμένοις κατασκευάσαντες, ὃ θεοῦ ἀσυλαίου προσηγόρευον· ἐδέχοντο πάντας, οὔτε δεσπόταις δοῦλον, οὔτε θῆτα χρήσταις, οὔτε ἄρχουσιν ἀνδροφόνον ἐκδιδόντες, Poſtea iacto primo vrbis fundamento ſacrum quendam locum confugientibus profugium extruxerunt, quem Dei aſylum vocarunt: in quo excipiebant omnes: neque dominis ſeruum, neque creditoribus debitorem, neque magiſtratibus homicidam dedentes. Idem in lib. περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι, ἡ μὲν γὰρ Ἄρτεμις ἡ ἐν Ἐφέσῳ τοῖς χρεώσταις ὅταν καταφύγωσιν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἀσυλίαν παρέχει, καὶ ἄδειαν ἀπὸ τῶν δανείων. τὸ δὲ τῆς εὐτελείας καὶ ἄσυλον καὶ ἄβατον πανταχοῦ τοῖς σώφροσιν ἀναπέπταται πολλῆς σχολῆς εὐρυχωρίαν παρέχον ἱλαρὰν καὶ ἐπίτιμον. Nam Diana in Epheſo debitores in templum ſuum confugientes à fœneratoribus ſecuros præſtat, aſylum verò frugalitatis vbique modeſtis patet, regionem latam, multæ quietis, hilarẽ & idoneã præbẽs. Strabo γεωγραφικῶν li. v. μετὰ δὲ τὴν κτίσιν ἀνθρώπους σύγκλυδας ὁ Ῥωμύλος ἤθροιζεν, ἀποδείξας

ἄσυλον τὶ τέμενος μετάξυ τῆς ἄκρας καὶ τοῦ καπιτωλίου, τοὺς δὲ ἐκεῖ καταφεύγοντας τῶν ἀστυγειτόνων πολίτας ἀποφαίνων. Poſt vrbem conditam Romulus homines in vnum conuenientes congregauit, aſylum demonſtrans, quod inter arcem & Capitolium poſuit, quò finitimos confugientes ciues deſignat. & Machabæorum li.ij. cap.iiij. καὶ σαφῶς ἐπεγνωκὼς ὁ ὀνίας παρήλεγχεν ἀποκεχωρηκὼς εἰς ἄσυλον τόπον ἐπὶ δάφνης τῆς πρὸ ἀντιοχείαν κειμένης, & manifeſtè cognoſcens id Onias accepit, ſecedens in aſylum, quod erat iuxta laurum ante Antiochiam poſitam. Virgilius Aeneidos lib. viij.

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer aſylum
Retulit. Et Liuius in fine libr. xxxv. Templum eſt Apollinis Delium imminens mari quinque millia paſſuum à Tanagra abeſt, minus quatuor millium inde in proxima Eubœa eſt mari traiectus. vbi eſt in fano, lucóque ea religione, & eo iure ſancto, quo ſunt templa, quæ aſyla Græci appellant. & cor. Nepoſ. in li. De viris illius tribus, Romulus aſylum conuenis patefecit. Facit etiam mentionem Vlpianus in l. quis ſit fugitiuus. de ædili. edic. Dicebantur quoque ἄσυλοι tibicines, quoniam tutò quo libet proficiſcebantur. Quapropter Vlyſſes in Odiſſea tibicinem exploratoribus comitem dedit.

In l. Prouidendum, De poſtu.

Aduocatos & medicos nobiliſsimos uocari non propter nobilitatē, ſed propter excellentiam, cōtrà ac interpretes oēs exiſtimarunt, medicosq; fere omnes ſeruos fuiſſe.

IMPE

IMPERATORES in hac lege iubent in concedendis aduocatis æqualitatem ſeruari, ne altera pars omnes nobiliſsimos habeat, altera verò tantùm rudes. Ex quo Cyn. Bar. Bal. & Sal. atq; alij cõplures poſt Accur. notãt ſciẽtiam & vetuſtatem homines nobilitare. quod ego non negarim, at aliter hunc locum accipiendum exiſtimo: nobiliſsimos enim expono, id eſt primos & excellentes: quod aliqui aſſequuntur meritò, cum præſtantiſsimi ſunt: alij vetuſtate, quæ homines in quauis arte, niſi ſint admodum inertes, reddit præclaros, & excellentes. Sic Cicero de Ora. li. j. multi in Philoſophia præclari & nobiles, & lib. ij. Tres illius ętatis nobiliſsimos Philoſophos. Et de fin. bon. & mal. lib. ij. Philoſophus nobilis, à quo non ſolùm Græcia & Italia, ſed etiam omnis Barbaria commota eſt. Idem pro A. Cluentio, In morbis corporis vt quiſq; eſt difficillimus, ita medicus nobiliſsimus atque optimus quæritur. Macrobius quoque lib. vij. Saturna. cap. xv. Eraſiſtratum veterum medicorum nobiliſsimum appellauit. Sed ex medicina nullus dicitũr nobilitari, quia nullum tribuit honorem, neque dignitatem, vt not. Ioan. And. in tit. De iudi. vbi refert Iudæum effici poſſe medicũ cum ex hoc nullũ cõſequatur honorem non autẽ poſſe creari Iureconſultũ, nec aduocatũ, nec ſcribam Pontificis Max. ſeu alicuius Principis, quia hæc attribuunt dignitatem. Tantò magis hoc fuit apud antiquos, cum medici, vt plurimum eſſent ſerui: vt habetur in l. ſi duobus, infrà cõmu. de leg. Fuerũt etiã ſerui plurimis ſeculis antè: quan

doquidē ſic legitur γενέσεως ca.l. in illius principio.
ויצו יוסף את עבדיו את הרופאים לחנט את
אביו ויחנטו הרופאים את ישראל ;
Et præcepit Ioſephus ſeruis ſuis medicis, vt aromatibus condirent patrem ſuum, & condierūt medici illi Iſraëlem. Quapropter Iudæi, vt ſcribit Flauius Ioſephus Ιουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας lib. xx. ſolos Iureconſultos ſapientes exiſtimabant, quòd cæteræ ſcientiæ poſſent cum ſeruis eſſe communes. Ita etiā Cic. pro Roſ. Ame. appellat T. Roſcium veterem & nobilem gladiatorem, hoc eſt fama clarū & inſignem. Sic Plaut. in Rud.

Vindicate, ne impiorum potior ſit pollentia,
Quàm innocentum, qui ſe ſcelere fieri nolunt nobiles.

Horat. lib. iiij. carm.

Digna periurum fuit in parentem
Splendidè mendax, & in omne uirgo
Nobilis æuum.

Cætera quoque animalia, quæ præſtantia ſunt, & inſignia, nobilia dicuntur. Ouidius Amorum li. iij. eleg. ij.

Non ego nobilium ſedeo ſpectator equorum.

Claudianus Panegy. iij. in laudē ſtiliconis.

Tu quoque nobilibus ſpectacula noſtra laboras
Illuſtrare feris. Transfertur etiam hoc nomen ad res inanimatas, quæ præclaræ ſunt, & inſignes. Cicero pro Roſ. Ame. Tria prædia vel nobiliſsima Capitoni traduntur. idem in Ver. act. vj. Equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerāt, aufert. Sic & Horatius vocat bellū nobile, & fontes nobiles. Ad hoc multa exēpla adducit Andreas Tiraq. in li.

de nobili. c. ij. Qui tamẽ in expoſitione hui⁹ legis in hunc errorem incidiſſe videtur. Accurſium ſecutus & multos alios, quos refert in eodem lib. cap. v. & xxix. Conſtat igitur quomodo in hac lege accipienda ſit hæc dictio nobiliſsimos. Dicuntur enim aduocati nobiliſsimi, qui reliquis ſcientia, & fama præſtant.

In l. Aduocati, De aduoc. diu. iud.

Aduocati quomodo dicuntur militare, comparatio belli & litis. Apud Cic. alium uocari oratorem, alium aduocatum, & quædam contra nonnullos huius temporis aduocatos. unde aduocatus dicatur, & de militibus aduocatis, atque euocatis, ac de origine Patroni & Clientis, non nullaque alia de oratoribus & aduocatis.

MERITO aiunt Imperatores aduocatos quoque militare. quid enim tantopere bello ſimile videri poteſt, quàm lis & iudiciũ? Bellum mouent partes, ſimiliter & litem, ibi duces, quorum imperio res adminiſtretur, hîc aduocati deliguntur, ibi milites operam ſuam præſtant, hîc procuratores & alieni negotij curatores, ibi armis contenditur, hîc ſcriptis & teſtibus, ibi de ciuitatibus & regnis diſceptatur, hîc pariter poſſeſsiones & cæteræ opes in controuerſia verſantur, ibi ſpeculatores magnopere proſunt, hîc quoque, vt quid aduerſarij cogitent, quid molliantur, intelligatur: duces ſtratagematis vtuntur, aduocati conſilijs, in bello vigilantia plurimùm iuuat, itidem in iudicio. In hoc igitur tantùm differunt, quòd in bel

lo caſus multùm valent, hìc nihil poſſunt, ibi ſolùm viribus contenditur, hìc ratione, ibi iudice fortuna, hìc grauiſsimis viris. Quo fit, vt aduocati ducibus, & militibus longè præponendi videantur, cum illi etiam contra iuſtitiam, hi verò tantummodo pro iuſtitia pugnent. Verùm hìc ijdem vocantur patroni, & aduocati, qui tamen apud Ciceronem plurimùm differunt. Nam vt docet Aſconius in Diuinat. Patronos appellat oratores, aduocatos verò iuriſperitos, qui Oratoribus iuris ignaris in cauſis, quid iuris eſſet, ſuggerebant. quemadmodum nunc quandoque cauſidi ius ciuitatis aduocatos monere ſolẽt. Eos autem in primo de oratore ait à Græcis πραγματικοὺς vocari. Quare ibidem Cicero dicebat perfectis oratoribus iuris ciuilis cognitionem eſſe neceſſariam. At nunc eloquentiæ ſtudium, & bonæ artes neglectæ iaceant, non oratores, ſed iuriſperiti cauſas dicũt. quorum plerique nudi & inermes nulla dicendi facundia, nulla rerum cognitione, nulla ſcientia ornati in forum accedunt, vt de eis dici poſsit, quod de L. Octauio reatino Cicero ſcribit in Bruto, nempe eos ad dicendum venire magis audacter, quàm paratè. In quos etiam id quadrat, quod aſſerit Plinius Cæcilius Epiſto. lib. ij. Ad maximum, ad hoc perpauci, cùm quibus iuuet dicere, cæteri audaces, atque etiã ex magna parte adoleſcentuli obſcuri ad declarandum huc tranſeunt tam irreuerenter, & temere, vt mihi Attilius noſter expreſsè dixiſſe videatur, ſic in foro pueros à centum viralibus cauſis auſpicari, vt ab Homero in ſcholis. Sed hæc de his tantùm dicta ſint,

ſint, qui ex ſolis Bart. & Bal. cæteriſque ſimilibus omnem doctrinam hauriri poſſe confidunt. Etenim noui in ciuitate noſtra nonnullos, qui non barbaris, & ineruditis ſcriptoribus contenti ad ſermonis elegantiam, & eloquentiæ laudem vehementer aſpirant, fructúmque (vt Quintiliani verbis vtar) non ex ſtipe aduocationum, ſed ex animo ſuo, & contemplatione, ac ſcientia petunt. Aduocatus autem dictus eſt ab aduocando: quod eſt aliquem in ſui fauorem, & auxilium vocare. Plaut in Caſ.

Contriui diem,
Dum aſto aduocatus cuidam cognato meo,
Quem hercle ego litem adeo perdidiſſe gaudeo.
Ne me nec quicquam ſibi hodie aduocauerit.
Rogitare oportet prius & percontarier,
Adſit ne eis animus, nec ne adſit, ſibi quem aduocet, { Idem in Bac.
Continuò antiquum ibi hoſpitem ſibi
Mneſilochus aduocauit Pelagonem ſenem. { Sic in militeglo.
Dij tibi benefaciant ſemper, cum aduocatus mihi bene es.

Ita Cicero pro P. Quintio, de fortunis omnibus P. deturbandus eſt, potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt adhibenda vis eſt veritati, minæ iactentur, pericula intendantur, formidines opponantur, vt ijs rebus aliquando victus, & perterritus ipſe cedat. Sic Dion. lib. xlv. & lv. narrat quoſdam milites aduocatos fuiſſe dictos, qui ſemel relicta militia ad eam aduocabantur. Et milites euocati dicti fuere, qui propter aliquem caſum repentinum ex agris euocabantur, & ad bellum ire cogebantur.

Quorum facit mentionem Cicero in epiſt. Et Suetonius in Auguſto, & in Galba. Verùm patroni & clientis originem ſcribit latè Diony. Halicar. ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας. lib. ij. tradens cùm Romulus maiores à minoribus diſcreuiſſet, res vrbanas nobilibus adminiſtrandas præbuiſſe, plebeis autem ruſticanas: ipſisque patritijs plebem commendaſſe, eique permiſiſſe, vt quem vnuſquiſque vellet, ſibi patronum eligeret, more Græcorum: quo diu vſos ait Theſſalos, & Athenienſes: qui ſuperbè clientibus imperantes in eos, tanquam in ſeruos ſæuiebant. Aſſeritque Athenienſes clientes ſuos θητάς à ſeruitute, Theſſalos verò πενέστας à paupertate vocaſſe. ſed Romulum rem ipſam decenti cognomine cohoneſtaſſe, qui pauperũ defenſionem patrocinium appellauit. Oratores & aduocatos Diogenes dixit eſſe multitudinis ſeruos, vt legitur apud Aelianũ lib. ix. & Lucianus ἐν τῷ πρὸς τὸν εἰπόντα προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις ſcribit eos cum veritate pugnare. Sed nemo acerbius in iuriſperitos, & oratores inuectus eſt, eosque vehementius inſectatus, quàm Ammianus Marcel. libr. xxx. Quæ tamen omnia intelligenda ſunt de his, qui male ſcientia ſua vtuntur. Quantum enim patriæ conferant aduocati ex eo vel facile oſtenditur, quòd Staſippus Tegeates, vt affirmat Val. Max. li. iiij. maluit grauem inimicum ferre, quàm patriam ſuã egregio aduocato carere.

In l. Rem non nouam, De iudi.

Iudices non ſolùm apud Romanos, ſed etiam apud Athenienſes

nienſes & Aegyptios conſueuiſſe iureiurando confirmare ſe rectè iudicaturos, rectèq; Iuſtinianum monere iudices ipſos à Deo iudicari. idq; eſſe ſecundum Chriſti doctrinam, & ex veterum poetarum ſententia.

SOLEBANT antiquitus Iudices inquit Iuſtinianus, antequam ſententiam ferrent, iureiurando firmare ſe verum iudicaturos. quod etiam ipſe ſtatuit in Conſti. quam ſcripſit de defen. Ciui. & in Conſti. de iureiur. quod præſta. ab his, qui adminiſtra. accip. Tradit etiam Heraclides in lib. περὶ πολιτειῶν Athenis legiſlatores iuſiurandum præſtare ſolitos, ſe iuſtè imperaturos. Quod etiam teſtatur Demoſthenes in orat. prima contra Ariſtogit. Aegyptij quoque reges, vt Plutarchus in Apophtegmatis ſcribit, iureiurando iudices adigebant, ne quid etiam imperante rege iniuſtè iudicarent. Etenim nullum vinculum (vt ait Cicero iij. off.) ad ſtringendam fidem iureiurando maiores acrius eſſe voluerunt. Quod qui violare non erubeſcunt, nō poſſe inter beatos enumerari Clearchus opinabatur, teſte Xenoph. κύρου ἀναβάσεως lib. ij. immo maximas à Dijs immortalibus pœnas dependere coguntur, quemadmodum Glauco ſpartano, & Cydię Tenedio cōtigiſſe narrat Herodotus. Quamobrem Theagenes apud Heliodorum αἰθιοπικῆς ἱστορίας li. j. dicebat nulla in re magis homines peccare, quàm quum iuſiurandum ac pacta non ſeruāt. & Paulus Diaconus in vita Conſtantini tradit nihil aliud eſſe periurium, quàm Deum abnegare. Et Sophocles hæc duo efficere iuſiurandum

exiſtimauit, ne lædamus amicos, & ne peccemus contra Deos,

Ορκε δὲ προσθέντες ἐπιμελέστερα
Ψυχὴ κατέστη, διὰ δύο φυλάσσεται,
Φίλων τε μέμψιν, καὶ εἰς θεοὺς ἁμαρτάνειν.

Pulchrè verò monet iudices Imp. eos non magis alios iudicare, quàm ipſi iudicentur. Hoc enim eſt ſecundum doctrinam Christi apud Lucam cap. vj. μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε, & τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ ᾧ μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. Ad quod etiam facit id, quod habetur παραλειπομένων ij. cap. decimonono. רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיהוָה וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט : Videte quid agatis, quoniam non pro homine iudicatis ſed pro Deo, qui vobiſcum eſt in cauſa iudicij. Vnde ſapienter Epictetus, μὴ πρότερον ἑτέρῳ δικαστηρίῳ δικάσῃς πρὶν αὐτὸς παρὰ τῇ δίκῃ κριθῇς. Ne prius in alio tribunali iudicaueris, quàm ipſe coram iuſtitia iudicatus fueris, quæ iuxta Iouem conſidens omnia hominum facta conſpicit, vt in Hymnis ait Orpheus. De qua etiam ita ſcribit Heſiodus.

Η δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα
Κυδνή τ' αἰδοίη τε θεοῖς, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι
Καί ῥ' ὁπότ' ἄν τίς μιν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων
Αὐτίκα πὰρ Διὶ πατρὶ καθεζομένη Κρονίωνι
Γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον, ὄφρ' ἀποτίσῃ
Δῆμος ἀτασθαλίας βασιλέων, οἳ λυγρὰ νοεῦντες
Ἄλλῃ παρκλίνωσι δίκας σκολιῶς ἐνέποντες.

Quapropter Demoſthenes in orat. ſuprà memorata de iuſtitia loquens, ita iudices adhortatur,

ἡμ

ὧν εἰς ἑαυτὸν ἕκαστον νομίσαντα βλέπειν, οὕτω ψηφίζεσθαι δεῖ φυλαττόμενον καὶ προορώμενον, μὴ καταισχύνωμεν ταύτην. Eã vnuſquiſque in ſe defigere putet oculos, & ita iudicet, & prouideat, ne illam pudere faciat. Scribit quoque Plautus in Rud. Iouem rem iudicatam iterum iudicare,

Qui falſas lites falſis teſtimonijs petunt,
Quiq́; in iure abiurant pecuniam,
Eorum referimus nomina exſcripta ad Iouem
Quotidie ille ſcit, quis hîc quærat malum,
Qui hîc litem adipiſci poſtulant periurio,
Mali res falſas qui impetrant apud iudicem,
Iterum ille eam rem iudicatam iudicat.
Maiore mulcta mulctat, quàm litem auferunt,
Bonos in alijs tabulis exſcriptos habet.

Quadrat prouerbium citatum à Phurnuto in lib. *περὶ τῆς τῶν θεῶν φύσεως*, Iouis oculum omnia videre, & audire. Et quod ait Pindarus in Olympijs, *εἰ δὲ θεὸν ἀνήρ τις ἔλπεταί τι λαθέμεν ἔρδων, ἁμαρτάνει.* Si quis homo aliquid patrans, id Deum latere ſperat, fallitur.

In l.eos. De vſu.

Quid ſit uſura centeſima, correctus locus apud Columellam, quare centeſima dicta, declaratum quid uſura ſemiſsis, quid trientaria, quid unciaria, & aliæ ſpecies. quodq́; Accur. deceptus ſit in l.nihil intereſt. De naut. fœ. quare fœnus dictum ſit, & quomodo ab Ariſtophane deſcribatur: & alia plurima de uſura. quid ſit ergaſterium, & unde dicatur.

QVONIAM in hac lege fit mētio vſuræ centeſimæ, quam nec Accurſius, nec cæteri interpretes perceperūt, imo neq; vllus ex peritioribus ante Hermolaū barbarū qui in poſteriorib⁹ caſtigationib⁹ in Pliniū docet ex Columella ſemiſſem vſurā eſſe, quū creditis centū nūmis ſex quotānis vſuræ nīe perſoluūtur, & centeſimā quū totus as, id eſt duodecim in ſingulos annos pro vſura dātur. Tradit enim Colume. li. iij. De re ruſtica, non iiij. vt ait Socimus, cap. iij. Seſtertiorum xxix. millium ſemiſſes vſuras biennij eſſe tres mille quadringentos octoginta ſeſtertios nūmos. nam opinor locum eſſe deprauatū, & vbi legitur ſeſtertia tria millia, ſeſtertios tres mille legendum. alioqui vſura vnius menſis longè totam ſortem excederet. quod miror ab Hermolao animaduerſum non fuiſſe, neque à Budæo, qui libr. j. De Aſſe latè hoc diſſerit, & alia verba in eodem loco corrigit. Sequitur & Hermolai ſentētiam Soc. in l. iij. ad legem Falcid. vbi docet omnes doctores in illius legis interpretatione lapſos fuiſſe. Alciat. quoque in multis locis, & præcipuè lib. iij. diſp. ca. j. oſtendit Hermo. opinionem eſſe veriorem. Nihilominus multi fuēre, qui Hermo. & Soc. ſententiam impugnarunt, inter quos eſt Catellanus Cotta, qui reſpondet verba Columellę ſolùm intelligenda in lucro ruſtico. quaſi non id apud alios ſcriptores legatur. Si quidem ex Demoſthene & Plinio id Bud. planè docet. Tamen vt Accur. cæterorūq; interpretum inſcitia coarguatur, & veritas magis eluceat, locum Theophili à nemine citatum in medium

medium afferemus, ex quo apertiſſimè demonſtratur Accur. & alios doctores toto cælo errare. Scribit igitur Theoph. Inſti. li. iiij. De act. οὐδὲ γὰρ ἐν πάσῃ κλίματι οἱ αὐτοὶ τόκοι ἀπαιτοῦνται, ἐν μὲν γὰρ τῇ ῥώμῃ πολλῶν ὄντων τῶν δανειζόντων ἔσθ᾽ ὅτε παρὰ τοῦ δανείζοντος μοὶ ἀπαιτοῦμαι τὸ δ μέρος τῆς ἑκατοστῆς, ὅπερ συντείνει εἰς γ νομίσματα, ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ διὰ τὸ ὀλίγους εἶναι τοὺς δανείσαμενος ἐγὼ ἐπὶ τῷ καταβαλεῖν σοὶ ἀπαιτοῦμαι λόγῳ τόκων τὸ ἥμισυ τῆς ἑκατοστῆς τουτέστι ἓξ νομίσματα. Non enim vbique eædē vſuræ poſtulantur. Nam Romæ cùm multi fœnerentur, quandoque fœnerator à me petet quartam centeſimæ partem, quandoque tertiam. in prouincia verò quia ibi pauci ſunt fœneratores, ſi ſub vſuris mutuer, vt tibi ſoluam, dimidiam centeſimæ, hoc eſt ſex nummos perſoluam. Mitto quòd exemplar, quo vſus eſt Iacobus Curtius hoc etiam clarius exprimere videtur. nam vbi legitur quartam centeſimæ partem, ſubiungit, ſiue quadrantes vſuras poſcet, quæ res annuè colligit ternos aureos in centenos. Et in fine ait dimidiam centeſimæ præſtabo, hoc eſt ſenos aureos quotannis in centenos. Dicitur autem nobis vſura centeſima, & Græcis ἑκατοστὴ, quia centeſimo menſe ſortem adæquat. Etenim ſolebant fœneratores pecuniam credere in ſingulos menſes: quemadmodum oſtēdit Plutarchus in lib. περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι. Et Aeſchines in orat. κατὰ κτησιφῶντος. oſtendit id pariter Horat. in lib. Epod. Ode. ij.

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius
Iam iam futurus ruſticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam,

Quærit calendis ponere.

Quamobrem à Cicer.lib.vj. ad Atti. vſura menſtrua appellatur.Hæc centeſima tanquam as diuiditur in xij.partes. & ideo vſura beſsis centeſima eſt,quum in annum octo nummi pro centenis vſuræ nomine dantur. Et ſemiſſem vſuram dicimus, quum ſex nūmi perſoluūtur & trientariam quum quatuor tantum.Quod fœnus tanquam eo tempore minimum tradit Iul.Capitolinus exercuiſſe Antoninum Pium,vt patrimonio ſuo plurimos adiuuaret : quòd pariter feciſſe Alexandrum Seuerum atteſtatur Aelius Lampridius. Eſt etiam vnciaria vſura longe omnium minima,id eſt quum anni ſpatio ſolùm vnus nummus pro centenis ad ſortem accedit,de qua ſcribitur à Liuio lib.vij. & à Tacito lib.v.quamuis Tacitus ſcribat fœnus rogatione. Tribunitia ad ſemuncias redactum. At vſura nautica fuit omnium maxima, quæ centeſima erat vt hìc dicitur.nam in l. nihil intereſt. De naut. fœ. vbi Papinianus aſſerit poſſe vſurarum nomine duplicem centeſimam exigi,intelligi debet pro pecuniarum traiectione, & mercium importatione: vt ibi eleganter explicat Budæus, quod Harpocratio & Iul. Pollux lib. viij. ἀμφοτερόπλουν nominarunt. Fuit & vſura terreſtris, de qua ſcribitur à Demoſthene in ora. πρὸς φορμίωνα,vocatur autē fœn⁹ à fœtu, ſicut à Gell. & Feſtus notarunt : quemadmodum τόκος à partu. vnde Ariſtophanes ἐν νεφέλαις fingit τοκὸν eſſe belluam, quæ progreſſu temporis ſemper maiorem argenti vim pariat. Bapt. Pius in Pſeud.putat ab aliquibus ſtocum appellari, quòd

Priſci

Priſci ſolerent nominibus à litera t, incipientibus s addere. vt in dictione ſtlata. Vſura lege diuina prohibita fuit, ſicut legitur Deute. cap. xxiij. etiam inter alienos contra interpretationem Hieronymi & Seb. Munſteri, & contra expoſitionem omnium Hebræorum, ac præcipuè Moyſis Maimonis, & Dauidis Kimhi, qui ita hæc verba interpretantur, לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ, vt alienis licere fœnerari putent, ſuis autem nequaquam, cum tamen ita potius interpretanda ſint. Alienum permittes fœnerari, fratrem verò tuum minimè. Nam illud verbum תַשִּׁיךְ eſt, vt vocant coniugationis הִפְעִיל cuius coniugationis verba, vt Grammaticorum vocabulis vtar, ſunt tranſitiua. quod ſi talis fuiſſet Moyſis ſententia, qualem ipſi exiſtimant, non תַשִּׁיךְ ſed תִשֹּׁךְ dixiſſet. quod eſt coniugationis קַל, ſicut etiam habetur Leuitici cap. xxv. Cato in procemio libr. de re ruſt. demonſtrat antiquitus apud Romanos fœnerari non licuiſſe, his verbis, maiores enim noſtri ſic hâbuere, & ita in legibus poſuere furē dupli condēnari, fœneratorē quadrupli. At Iudos nullo fœnore vſos fuiſſe refert Aelian⁹ li. iiij. Verùm quoniā in hac lege ergaſterio rū fit mētio, ſciendū eſt ergaſteriū eſſe locū vbi aliq operātur, vt docet Suidas. cui⁹ ſæpe facit mentionē Iuſtinianus in Conſti. περὶ τῶν ἐργαστηρίων κωνσταντινου πόλεως non vnde ait Accur. dictum, ſed ἀπὸ ἐργάζεσθαι, id eſt alicui operi incumbere. quod vocabulum eſt Terentinum, ſicut affirmat Heſychius, & apud Demoſth. in Orat. κατὰ νεάιρας ἐπ' ἐργαστηρίου καθῆσθαι mulier dicitur, quæ publice toto corpore ſe proſti

tuit. quod notauit quoque Budæus in linguæ græcæ Commentarijs.

In l. de Monop. & conuen.

Accur. ignoraſſe qui ſint ergolabi, & hoc nomen apud oratores ſæpe capi in malam partem, quemadmodum ſequeſter apud Cic. maleq; Pagninum expoſuiße quid ſit ἐργολαβεῖν.

QVI SINT ergolabi nemo hîc declarat, quem ego legerim, præter Accur. Sed more ſuo perperam id interpretatur. Sciendum igitur ἐργολάβους eos dici, qui opus aliquod faciendum conducunt, vt Suidas ait. Quos Teleclides Comicus ἐργολήπτας vocauit teſte Polluce, qui ἐργολάβους ſiue ἐργολαβοῦντας eos omnes dici putat, quorum contrarios Xenophon ἐκδιδόντας nominauit. Eſt enim ἐργολαβεῖν rem perficiendam ſuſcipere, vt inde lucrum quis faciat. hos conductores Latini redemptores vocant, & Cicero nonnunquam ſequeſtres appellat. Xenophon εἴ τις ἀνδριάντα ἐργολαβοίη μὴ μεμαθηκὼς ἀνδριαντοποιεῖν. Huius verbi vim pulchrè expreſsit Aeſopus ἐν τῷ ἐπιμυθίῳ τοῦ πλούτου, loquens de mulieribus ad funera conductis, ait enim οὐκ ὀκνοῦσιν ἀλλοτρίας συμφορὰς ἐργολαβεῖν, quod interpres malè explicat. Quare malè videtur notaſſe San. Pagninus, & non nulli alij ἐργολαβεῖν: eſſe operam elocare: cùm quis poſsit operam locare, nec opus aliquod perficiendum conducere, nec omnes redemptores operam

ſuam elocent, quandoquidem non omnes redemptores ſunt artifices. Plato lib. ij. πολιτείων ἐργολάβους inter artifices minimè neceſſarios enumerat. Hoc nomen apud Oratores in malam partem capitur. Demoſthenes τῶν θεοκόλων, ἵνα μήτε συκοφαντῇ μηδεὶς, μηδὲ ἄδειαν ἔχων ἐργολαβῇ καὶ καθυφιῇ τὰ τῆς πόλεως Ita etiam ſequeſter à Cic. nonnunquam in malam partem accipi ſolet, vt Pro Cluentio, cuius tu tribus venditorem & corruptorem, & ſequeſtrum Plantium fuiſſe clamitas. Verùm dupliciter contingere poteſt, vt aliqui opus faciendum redimant. Nam aliquando ſunt ipſi artifices, qui opus faciendum conducunt, aliquando non ſunt artifices, ſed alij, qui poſtea artificibus id opus minori pretio perficiendum locant. de quibus Imperator hîc intelligere videtur, cùm ipſos ab artificibus diſtinguat. Quamuis etiam de vtraque ſpecie poſsit intelligi, ſi nomen artificis referas tantùm ad eos, qui operas ſuas ex die in diem aliquo pretio pacto locant. Quod ego verius arbitror. Etenim licet artifex aliquod opus faciendum conducat, non tanquam artifex, ſed tanquam redemptor id efficiet.

In. l. Lex, quæ tutores, De adminiſtratione tutorum.

Multos noluiſſe res paternas uendere, q. patrimonij uenditionem turpitudo non minima conſequatur. & de errore interpretis Diog. La*ërtij. quódque apud ueteres patrimonia non pecunia, ſed pecudibus præcipuè conſtarent.*

M

DOMVM paternam, & cætera, quæ patrimonij ſunt à tutoribus, & curatoribus vendi prohibet Conſtãtinus pulchris rationibus, quæ per eum hic afferuntur. pro qua ſententia facit, quod ſcribitur de Naboth. libr. j. Regum, videlicet eum noluiſſe vineam paternam regi vendere, neque cum eo permutare. Tradit etiam Ariſt. lib. ij. πολιτικῶν cap. v. apud quaſdam Reſpub. vetitum fuiſſe patrimonia alienari, ſicut apud Locros, qui id non permittebant, niſi quis maximam ſibi calamitatem incidiſſe demonſtraſſet. Facit etiam quod ait Plinius epiſt. libr. ij. ad Valerianum, me prędia materna parum commodè tractant, delectant tamen vt materna. Idem libro ſeptimo, ad Fabatum, ego illi ex prædijs meis quantum vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis maternis, paternisque: his enim cedere ne Corelliæ quidem poſſum. Quinimmo patrimonij venditionem turpitudo non parua conſequitur. Nam Quintilianus libr. vj. cap. iiij. ait Brutum turpem habitum, quòd prædia paterna manciparet. Et Cic. act. vj. in Ver. de Græcis loquẽs, inquit, turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in literas publicas pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo ea, quæ accepiſſent à maioribus vendidiſſe, atque alienaſſe. Sic Horat. Epiſt. libr. j. cùm Menium vilem atque turpem oſtendere vellet, dixit eum res paternas, atque maternas alienaſſe,

Menius ut rebus maternis, atque paternis
Fortiter abſumptis, urbanus cœpit haberi.
Scurra vagus. Affirmat quoque Heraclides in lib.

lib. περὶ πολιτειῶν apud Lacedæmonios turpe habitum terram vendere. Quinimmo refert Diogenes Laër. Solonem ſtatuiſſe, vt qui patrimonium conſumpſiſſet, ab adminiſtratione Reipub. arceretur: quem locum non videtur interpres, mea quidem ſententia percipere, qui ἄτιμον obſcurum & ignobilem vertit, & τὰ πατρῷα κατεδηδοκότα, verſuram facientem interpretatus eſt. Miror Imperatorem ſcribere apud veteres patrimonij vim in pecunia poſitam, ſi quidem patrimonia & opes pecudibus præcipuè cõſtabant, quemadmodum eſt apud Feſtum lib.j. & apud Columellam libr. vj. à quibus pecuniam, & peculium dixêre: quod etiam Varro, & Plinius docent.

In l.i. De ſucceſ.edic.

Matris meæ patruum eſſe mihi propriè patruum magnum, contra communem Doctorum ſententiam: quod etiam authore L. Floro probatur.

QVAERVNT hîc interpretes vtrum matris meæ patruus dicatur mihi propriè patruus magnus. Ioan. fuit in ea ſententia, vt propriè, Plac. autem contrarium aſſeruit, eò quòd non ſit agnatus. opinionem Plac. ſecuti ſunt Pe. Cy. Ray. Alex. & recentiores, vt refert Iaſ. in qua etiam opinione ipſe fuit, & tanquam res certiſsima foret, ait hoc amplius inquiri non oportere. Non me fugit Odofr. Bald. & Fulg. Ioan. ſententiam amplexos fuiſſe, verùm ita tacitè

pertranſeunt, vt cum ſola ipſius Ioan. authoritate nitantur, & ipſi plurimùm dubitare videantur. Quamobrem facere non potui, quin etiam ego, quid hic ſentiam, in medium afferrem. Dico igitur Plac. ſententiam, quę teſte Iaſ. communis habetur, eſſe falſam: idque liquidò conſtare ex l. Iuriſconſultus. §. Patruus, de grad. affi. Patruus magnus inquit Paulus, eſt aui frater, quod dupliciter intelligi poteſt, cùm ſit auus paternus, & auus maternus. Et ideo addit, qui verò mihi patruus magnus eſt, is patri meo, vel matri meæ patruus eſt. Sic appellatur patruus maior tam patris, quàm matris patruus magnus. §. patruus maior, eadem l. ſic & patruus maximus vocatur tam matris, quàm patris patruus maior, dicta l. Iuriſconſultus. §. Patruus maximus. Ergo non omnes patrui ſunt agnati, vt cenſet Plac. nec omnes auunculi coniunguntur nobis ex parte matris: cùm patris auunculus dicatur eſſe mihi auunculus magnus, & patris auunculus magnus mihi ſit auunculus maior, patriſque auunculus maior mihi ſit auunculus maximus. §. auũculus magnus, &. §. auũculus maior, &. §. auũculus maximus, ea. l. Quapropter in hoc differũt patruus magnus, & auunculus magnus, quod patruus magnus eſt aui paterni, vel materni frater, auunculus autẽ magnus eſt auiæ paternæ, vel maternæ frater: & ita eſt in reliquis: quia patrui ſunt parentum marium, auunculi verò parentum fœminarum fratres. Qui cum Plac. ſentiunt, adducunt. §. auunculus magnus, ex quo perperam notant, matris meæ patruũ eſſe mihi auunculum magnum. quandoquidem ibi nul-

nulla ſit mentio patrui, ſed auunculi. Adducunt etiam Alex.& Iaſ.Gl.Inſti.de grad.cogna.§.Quar to gradu.quæ cum ſit Ioan ſi diligenter conſideretur,omnino facit contra eos. Dicit enim illum eſſe mihi patruũ magnũ, qui eſt patri, vel matri patru' ſimpliciter.quare facere nequeo,quin aliquãdo horũ doctorũ imperitiã ſiue negligẽtiam coarguam, qui tàm oſcitanter pleraque legant, & ſcribant, vt inepti alicuius interpretis potius, quàm iureconſulti ſententiam amplexi quicquid in buccam venerit,effundere,ac tanquam male concoctum euomere non vereantur. Confirmatur Ioan. ſententia ex L. Flo.qui lib.j.cap.j. vocat Amulium patruum Romuli,cuius auus maternus erat Numitor Amulij frater. Quod etiam facit contra,Iac.But.Cuius ſententia hîc eſt communis,qui dixit in legibus alicuius ciuitatis appellatione patrui non intelligi patruum magnum,erat enim, vt diximus, Amulius patruus magnus Romuli,& tamen à Flo.ſimpliciter appellatur patruus.

In l.Diſcretis,qui teſta.fac.poſ.

Reuocatur in dubium quod ait Iuſtinianus aliquos eſſe natura tantummodo ſurdos, cum id ſit aduerſus Plin. & Alex. Aphrodiſei ſententiam.

DICIT Imp.eum, qui natus ſit mutus & ſurdus, non poſſe teſtari,ſecus, ſi propter aliquem morbum id euenerit, vel ſi tãtùm ſurdus,aut mutus ortus ſit, dum tamen mutus ſcribere norit. Atque ita fatetur aliquos naſci ſolùm

mutos, aliquos tantùm ſurdos. Quod ego num verum ſit, vehementer dubito. Nam Pli. li. x. ca. lxix. ſcribit eum, qui primo fuit ſurdus, fuiſſe quoque mutum, nec quenquam natum ſurdum, quin etiam mutus fuerit. Et ideo marina oſtrea, quæ ſurda ſunt tradit etiam eſſe muta. Quinimmo Alex. Aphrodiſeus grauiſsimus Philoſophus in Problematis ſuis quærit, quare qui naſcuntur ſurdi, naſcantur pariter muti, eamque rationem reddit, quòd qui non audierunt, dicere, exprimereque nequeunt. aliquos autem medicos ait putare vnam eſſe neruorum cõiunctionem, quæ ad linguam & ad aures pertineat: atque hac ratione contingere, vt affectuũ quoque conſenſus eis accidat. Quare verò qui muti ſunt, ſed non à natura, audiant, inquit id propterea fieri, quoniam oritur proprium neruorum πάϑος, ſiue vt Angelus Politianus vertit, localis neruorũ paſsio.

In tit. De ſenten. ex breui reci.

Hîc omnino ex breuiculo legendum eſſe, non ex periculo, quamuis in hoc alij hærere uideantur.

QVIDAM putant ex breuiculo legendũ, alij ex periculo: qui ex periculo legẽdum exiſtimant, ineptè ſentiunt, vt tradit Alciat. lib. j. diſp. cap. xxj. licet & ipſe dubitare videatur, dum citat illam Aſconij Pædiani in diuinationem in C. Ver. interpretationem, quæ mihi nequaquam hîc ſatisfacit. At prius multa in contrariam ſententiam adducit, vt probet ex breuiculo legendum.

dum. quæ Bud. antea notarat in l. qui leuandæ. ad legem Rhod. de iact. Quinetiam Bud. in l. vltima. De ſenat. ex breuiculo legendum ait, cum propriè recitare ſit ex ſcripto, quod pluribus verbis comprobat: nihilominus ipſe etiam in hoc hærere videtur, dum inquit, legendum igitur fortaſſe, de ſententijs ex breuiculo recitandis. Verùm ego vehementer admiror quenquam hìc dubitare, cum ſub toto hoc titulo nihil aliud tractetur, quàm de ſententijs ex libello recitandis, ac præcipuè in l. ij. ibi. Et emendatas ſtatim in libellum ſecuta fidelitate conferant, ſcriptasq; ex libello partibus legant. nā breuiculum eſt nomen diminutum à breui, quæ dictio pro libello accipitur in l. vltima infrà de conue. fiſ. debi. lib. x. & apud alios ſcriptores, vt planè docet Bud. in dicta l. qui leuandæ, & Alcia. in ſuis diſpu. Hoc nomine diminuto vſus fuit Plautus in merca. vbi Charinus formam patris ſui deſcribit. Ego dicam tibi,

Canum, uarum, uentricoſum, bucculentum, breuiculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, panſum aliquantulum.

Quamuis autem Plautus in alia ſignificatione id accipiat, tamen eadem eſt diminuēdi forma, & ab eodem nomine. Quòd verò in Codice Theodoſiano ex periculo legatur, apparet manifeſtè locū corruptum, & deprauatum, quandoquidem ſi ita legatur, nullus veriſimilis ſenſus inde capi poſſe videtur. Hæc enim eſt conſtitutio, quum Imppp. Valent. Valens, & Gratian. AAA. Clearcho P. F. P. ſcripſerunt, parere ſublimitatem tuam noſtris legibus conuenit, vt in omnibus negotijs ex periculo pro-

matur deliberationis plena ſententia. Legendum igitur ex breuiculo, cùm longè magis quadrare videatur.

In l.ii.De maleſi.& mathe.

Quæ Mathematicorum pars hîc prohibeatur, & quomodo Geometria conferat reipu. & quantum præſtet, quiq; in ea magnopere excelluerint.

QVONIAM Imp. in hac lege duo dicit, videlicet intereſſe reip. Geometriam exerceri, & Mathematica eſſe prohibita, primò explicabimus quomodo Geometria Reip. conferat, quod nulli interpretes faciunt, deinde quam artem vetitam eſſe ſcribat. Nã hæc videntur repugnare Geometriam, quæ pars eſt Mathematicorum concedi, ac omnia Mathematica generaliter prohiberi. Geometriæ vtilitas illa præcipua eſt, quòd vt aſſerit Plato lib. vij. τῶν πολιτειῶν, ad cognitionem ſcientiarum maximè proficit. Quare creditur ipſe Plato id ántè ſcholas ſcripſiſſe, ἀγεωμέτρητος οὐδεὶς εἰσίτω, Nullus Geometriæ expers ingrediatur. Eadem quoque ratione Taurus Philoſophus apud Aulũ Gellium irridet ἀγεωμετρήτους ad philoſophiam accedentes. Ideo etiam Philo Geometriam ἀρχὴν καὶ μητρόπολιν, id eſt principium & caput omnium diſciplinarum appellauit, quòd ſine ea cęteræ ſcientiæ nequaquã rectè intelli gi queãt. Hinc pariter Lucianus ἐν τῷ ἑρμοτίμῳ dixit Geometriã admirãda facere cõſneuiſſe. Alia vtili-

litas in Geometria ibidē cōſideratur à Platone, q̃a ad bella gerenda plurimùm ꝓdeſt. Etenim, inquit, qui eā didicerit, lōgè melius ſciet quomodo caſtra locanda ſint: quomodo regiones occupandæ, quomodo turmæ colligendæ vel explicandæ, & quomodo inſtrumenta, quæ in pugna, vel in itinere neceſſaria ſunt, vtenda. Extant & aliæ cauſæ, propter quas maximoperè vtilis Geometria putanda eſt. Quomodo enim ſine ea ædificia extruere, vel aliqua loca dimetiri poſſemus? Quomodo terræ magnitudinem, & cæleſtium corporum ſpatium ac motum, ex quibus Dei excellentia cognoſcitur, perciperemus? Quinimmò Plato ipſum Deū Geometriæ incumbere opinatus fuit. At quantopere Geometria præſtet, oſtendit Pythagoras, qui propter vnum Geometriæ inuentum Dijs ſacrificaſſe perhibetur. Eam apud Græcos viros ſapientiſsimos in ſummo honore fuiſſe teſtatur Cicero lib. j. Tuſcul. Q. Inuentam autem fuiſſe in Aegypto in incremento & dimenſione Nili Suidas, & Iſacius tradidere. quod etiam teſtatur Herodotus in Euterpe, vbi latius id explicat. Inuentorem verò extitiſſe Dæmonem Theuth regnante Thamo ait Plato in Phædro. in ea ſummopere excelluit Archimedes: cuius egregia opera diu Syracuſæ defenſæ ſunt, quemadmodum eſt apud Plutarch. in Marcello, & apud Liuium lib. xxxiiij. Mirum illud videtur, quod de eo ſcribit Plutarchus, videlicet eum onerariam nauem immenſo pondere onuſtam ſola manu facilè eò reduxiſſe, vnde illam ingens hominum multitudo ſummo cum labore dimouerat. Quamobrem

narrat Plinius lib.vij.cap.xxxvij. Marcellum in ſyracuſarum expugnatione edixiſſe, ne vnus Archimedes violaretur, quem tamen miles incognitum, & ad figuras intentum occidit. Præcelluit & Euclides Megarenſis, qui de figuris Geometricis xv. libros edidit, quos ϛοιχεῖα, hoc eſt elementa inſcripſit. Artem verò Mathematicam minus propriè Imp. nominauit artem prædicendi, & quam Perſæ Magiam vocarunt. Sic etiam Conſtantinus infrà in l. Et ſi, qui eas artes profitentur, Mathematicos dixit, cum propriè Mathematica vocentur illæ quatuor diſciplinæ, Geometria, Arithmetica, Muſica, & Aſtrologia: quibus nihil eſſe illuſtrius in eodem loco affirmat Cicero Hæ ſolæ diſciplinæ per ſpicuè diſcuntur, & per demonſtrationem percipiuntur, & qui eas profitentur Mathematici vocantur. Nam Gellius lib.j.cap.ix. ita ſcribit, hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοὶ ſcilicet ab ijs artibus, quas iam diſcere, atque meditari incœptauerant. quoniam Geometriam & Gnomonicam, Muſicas, cæteráſque item diſciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vulgus autem quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit. In ea pariter ſignificatione videtur accipere Iuuenalis Saty.xiiij.

Nota Mathematicis geneſis tua.

Quamuis Ioannes Britannus, quem ſequitur Dominicus Nanus Mirabellius, aliter arbitretur. Verùm cauſæ cur hæ artes prohibeantur, pulchrè exprimuntur infrà in l. eorum, quæ etiam habetur in codice Theodoſiano, ſub eodem tit.

In l.

In l.Vniuerſos, De decu.

Scribas uiles habitos non ſolùm apud Romanos, uerùm etiam apud Græcos, contrà ac ſcribit Alciat. & Iurecon ſultos Mediolanenſes contra legem ſuam filios ſcribarum in collegium cooptare, ſcribaſq; uocatos fuiſſe ſeruos publicos contra Tiraq. ſententiam.

AIT Imp. nullum Decurionem poſſe fungi officio ſcribæ, & ideo tradunt hîc Accur. & Bart. munus ſcribæ eſſe munus vile. Quamuis Lucas Pen. in hac lege contrarium probare conetur, contra quem tamen eſt communis ſententia, vt latè patet ex adductis per Tiraq. in lib. De Nobili. cap. xxx. Probatur etiam authoritate T. Liuij, qui lib. ix. ita ſcribit, C. Flauius Cn. filius ſcriba patre libertino humili fortuna ortus, cæterum callidus vir, & facundus, Aedilis Curulis fuit. Inuenio in quibuſdam annalibus cũ appareret, Aedilibus, fieriq́ue ſe pro tribu Aedilem videret, neque eius accipi nomen quòd ſcriptum faceret, tabulam poſuiſſe, & iuraſſe ſe ſcriptum non facturum. Quamobrem Accur. aduocatos Mediolanenſes ignominia notare videtur, quòd tale officium non aſpernarentur. Hodie quidem eo non funguntur, non autem dixi, non fungimur, quia ego iampridem cótemptis ſordidis aduocatorum quæſtibus malui ſtudiorum meorum, & inſtituti ab ineunte ætate ſuſcepti, quàm augendarum facultatum rationem habere. Itaque totum illud tempus, quod alij in perdiſcendis, & tractandis clientum ſuorum cauſis inſumunt, ad eas literas contu-

li, ſine quibus nemo perfectus Iureconſultus meritò vocari poſsit. Quòd ſi non vſque eo progreſſus ſum, vt iure talis exiſtimari queã, verũtamen vt illuc peruenirẽ, magno ſtudio mihi ſemper eſt elaboratum. Et ſi alij plus vtilitatis conſecuti ſunt, ego certè plus iucunditatis, fortaſsis etiam doctrinæ percepiſſe videbor. Adde quoque honoris, ac eò magis, quòd in ea tempora incidimus, quibus, cùm Principes fere omnes à literis abhorreant, nullum præmium viris literatis proponi cõſpicimus. Quò fit vt maiori laude digni videãtur, qui ſola immortalitate contenti totis viribus ad virtutem contendunt. At ijs omiſsis, errore non leuiore duci nos arbitror, quòd ſcribarum filios in collegium noſtrũ cooptamus, cum tamen apud nos lege cautum ſit, ne in collegium aſcribantur hi, quorum patres artem aliquam ignobilem, aut vile munus profeſsi fuerint. Verùm Alcia. in l. mercis appellatione, de verb. ſigni. ſcribit, licet iure ciuili ſcribæ ignobiles habeãtur, tamẽ quoniã hoc tẽpore non tã illis merces pro opera, quàm pro induſtria datur, ignobiles non videri. Sed quis non intelligit eis etiam hodie pro opera mercedem dari? Præterea quis ignorat etiam antiquitus illorum induſtriam requiri ſolitam? quorum fidei non ſolùm priuatæ, ſed etiam publicæ tabulæ, magiſtratuúmque pericula committebantur. vt atteſtatur Cic. act. v. in Verr. & Plutarchus in Catone. Quare ſerui publici dicti ſunt à Marcello in l. Non aliter. De adop. & ab Vlp. in l. ij. rem. pup. vel adol. ſal. fo. Quanquam Tiraq. opinetur ſeruos publicos non fuiſſe ſcribas, cui

ego

ego non aſſentior, motus authoritate Theophili, qui in inſti. ſub. tit. de adop. eum tabellionem eſſe tradit, quem ibi Inſti. perſonam publicam nominauit, & quem Marcellus ſub tit. de adop. ſeruum publicum appellauit. Et ſi Theophilus vocis ſimilitudine deceptus eſt, qui tabellarium pro tabellione ſcripſit. Adijcit Alciat. ex Ciceronis definitione eos ignobiles non videri, cuius definitionis minimè memini: ſed recordor ipſum Cic. actio. v. in Vér. tabellarium, præconem, viatorem, & Veneriũ ſcribæ prætuliſſe, quoniam eos omnes maiori mercede dignos putauit. Nam ſcribę Principis erant liberti, non autem ingenui, quos ibidem ait Cicero ſolitos fuiſſe ab Imperatoribus annulis aureis donari. hac enim dignitate ornabãtur tantùm liberti, vt apparet ſuprà toto tit. De iur. aur. an. & in Pand. eo. ti. & in conſt. vt lib. de cæte. Quòd autem Aemilius Probus tradat honorificentius ſcribarum munus apud Græcos fuiſſe, quàm apud Romanos, eo ſanè non moueor: ſiquidem hoc non impedit, quo minus in Italia vile habeatur. Quinimmo fatetur eos ignobiles apud Romanos exiſtimatos. Preterea loquitur de Eumene, qui nõ ſolùm fuit regis Philippi ſcriba, ſed etiam ἀρχιγραμματεὺς, id eſt ſcribarũ princeps teſte Plutarcho in illius vita. Quæ dignitas nobilis habebatur, propterea quòd tales erant regis conſiliorum participes. Et idem dici poteſt de ſcribis Hebræorum, & de ſcriba regis Porſenæ, quorum mentionem facit Tiraq. cap. xxxiij. Quãquam mirum videri non debet, cum ſtipendia militibus darentur, ſcribam iuxta Porſenam cõſediſſe. Quinetiam

apud

apud Athenienſes ſcribæ ignobiles habiti fuerunt. Etenim Libanius in argumento orationis περὶ τῆς παραπρεσβείας tradit Aeſchinem fuiſſe ciuitatis ſcribam, atque id officium vile habitum. At noſtri ſcribæ nõ ſunt tales qualis Eumenes fuit. Immo etiam procuratoris munus exercẽt, quod eſt viliſsimum l. ſi quis procuratorem, infrà ſub hoc ipſo tit. & ibi doc. & not. Ioan. And. in. c. is qui, de Procu. lib. vj. & Dy. in reg. Infamibus. de reg. iu. eod. lib. & latius Tiraq. in eodem cap. xxx. Cum autem collegium noſtrum ſit collegium iudicum, eò magis in id nobiliores eſſent legendi. quòd leges à nobilibus tantum decet adminiſtrari, ſicuti refert Plutarchus voluiſſe Theſeum. quas Hebræi doctiores in expoſitione ργιτοτως affirmant ante conditum mundum creatas fuiſſe. Sic Cice. libr. ij. De leg. ait eas ortas fuiſſe cum mente diuina. Hinc non mirum, ſi prophetæ viri ſapientiſsimi iudices Deos appellarunt, & ſi Eſſeni poſt Deum legiſlatorem adorabãt, cui qui maledixiſſet, morte afficiebatur, vt narrat Flauius Ioſephus Ιουδαϊκῆς ἁλώσεως libr. j. At mirandum non eſt tales in collegium noſtrum cooptari, quandoquidem in id etiam nonnullorum mercatorum filios legi conſpicimus: qui tamen & ipſi iure ciuili ignobiles habentur.

In l. De athle.

Quænam forent ſacra certamina, & de athletarum coronis, quod Accur. minimè percepit, & Pancratium non comprehendere omnes certaminum ſpecies, contra Hermolaum Barbarum.

QVAMVIS hic multa doctè Alciatus ſcribat in hanc legem, & Budæus in l. Athletas, de his, qui not.infa. tamē quia ipſi nullam mentionem faciunt coronæ athletarum, de qua ſcribitur in hac l.nec eam Accur.percipere videtur, viſum eſt id explicare. Sciendum eſt ergo multa in Græcia certamina ſacra fuiſſe, quorum præclariſsima erant quatuor illa à Pindaro celebrata Olympia, Pythia, Nemea, & Iſthmia. Ad quæ tota Græciæ inuentus confluere ſolebat, Olympia in honorē Iouis, Pythia Apollinis, Nemea Archemori, Iſthmia Palæmonis inſtituta, vt conſtat ex Archiæ epigrammate libro primo. Græcorum epigram.

Τέσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα, τέσαρες ἱροὶ
Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
Ζηνὸς, λητοΐδαο, παλαίμονος, ἀρχεμόροιο,
Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα σέλινα, πίτυς.
Quatteor Hellas babet certamina, cunctáque ſacra,
Quorum bina bomimum, bináque cœlicolûm
Nempe Iouis, Phæbi, atque Palæmonis, Archemorique
Præmia ſunt olea, poma, apium, picea.

Exquo patet non ideo ſacra vocata, quòd Deorū gratia celebrarētur, vt exiſtimauit Alcia: Atqui in eis victores extitiſſent, hieronicæ dicebantur, vt eſt apud Suetoniū in Nerone. In his igitur certaminibus præmiū erat ſola corona, quēadmodum tradit Iul.Pollux li.iij Plin.li.xvj.c.iiij, qui de coronis loquens ait, feruntque primum omnium liberum patrem impoſuiſſe capiti ſuo ex hedera, poſtea deorū honori ſacrificantes ſumpſere, victimis ſimul coro

natis, nouiſsimè & in ſacris certaminibus vſurpatæ, in quibus hodieque non victori datur, ſed patriam ab eo coronari pronuntiatur. Hinc legitur apud Herodotum in Vrania, Tigranem Perſarum ducem, cum audiuiſſet græcos olympia celebrare, victoribusque præmium eſſe coronam oleaginam, conuerſum ad Mardonium dixiſſe, παπαὶ Μαρδόνιε κοίους ἐπ᾽ ἄνδρας ἤγαγες μαχησομένους ἡμέας, οἳ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς. Papæ Mardoni, in quos viros nos ad pugnandum induxiſti, qui non pecuniarum, ſed virtutis gratia pugnant? Pauſanias ἐν τοῖς ἠλιακοῖς teſtatur Theagenem mille, & quadraginta coronas in ſacris certaminibus accepiſſe. Et Gellius libr. iij. cap. xv. refert Diagoram Rhodium tres habuiſſe filios, pugilem, pancratiaſtem, & luctatorem, & cum eos omnes eodem Olympiarum die coronatos in ſinu ſuo cōſidentes conſpiceret, populusque patri congratulans, vndique flores in illum conijceret, præ nimio gaudio animam efflaſſe. Quòd autem pancratium fuerit certaminis ſpecies, contrà ac Hermolaus opinatus eſt, præter ea, quę Bud. & Alciat. adducunt, conſtat ex hoc loco Gellij, qui pancratiaſten à pugili & luctatore differre oſtendit. Cōſtat etiam ex eodem libro Pauſaniæ, vbi de Theagine loquitur. Nam bis diſtinguit pancratium à lucta. oſtenditur etiam ex Artemidoro Epheſio, qui ὀνειροκριτικῶν lib. j. de pancratio ſcribit ſeparatim à lucta & à pugilatu. Probatur pariter ex Iul. Polluce, qui in cap. περὶ πυγμῆς καὶ πάλης, pancratij & pancratiaſtis mentionem facit: quaſi pancratium idem ſit vel non

mult

multùm differat à pugillatione, quod ſuadetur quoque ex verbis Quintiliani lib.ij.cap.ix. Si verò liberalior natura contigerit, & in qua meritò ad ſpem orationis ſimus aggreſsi, nulla dicendi virtus omittenda eſt, ſicut ille exercendi corpora peritus non ſi docendum pancratiaſten ſuſceperit, pugno ferire, vel calce tantùm, aut nexus modò, atq; in ijs certos aliquos docebit, ſed omnia, quæ ſunt eius certaminis. Nihilominus Gellius in loco memorato, & Artemidorus lib.j.cap.lxiij. & lxiiij. alium eſſe pugilem, aliũ pancratiaſten demonſtrãt, adeo vt in rebus à memoria noſtra remotis nihil certi affirmare poſſe videaris vt etiam aſſerit Thucy. in principio hiſtoriæ ſuæ. Hi autem athletæ victores ideo immunes erant, quia in patriam ſuam maximum honorem conferebant. Etenim vrbes eorum loco coronabantur, vt docet ibi Plin. & Simonides in illo epigrammate.

Γνῶθι, θεόκριτον προσιδῶν τὸν ὀλυμπιονίκαν
 Παῖδα παλαισμοσύνας, δεξιὸν ἡνίοχον,
Κάλλιστον μὲν ἰδεῖν, ἀθλεῖν δ᾽ οὐ χείρονα μορφῆς,
 Ος πατέρων ἀγαθῶν ἐστέφανωσε πόλιν.

Noſce, Theocritum dum cernis olympionicen,
 Præclarum aurigam, quemq; palæſtra decet.
Excellit forma, non eſt certamine peior,
 Cuius uirtute urbs patria ſerta gerit.

In §. Sed naturalia, Inſti. de iu. natu.

Quomodo iura naturalia ſint perpetua, ciuilia uerò nequaquam, & de pulchro ſcommate Dionyſij ſenioris er-

ga matrem ſuam.

IMPERATOR ait iura naturalia eſſe perpetua, ciuilia verò aut tacito conſenſu populi, aut alia poſtea lege lata permutari. ratio ea eſt, quia natura eſt perpetua, quemadmodum Philippi legatum in Aetolorum conſilio dixiſſe teſtatur Liuius libr. xxxj. Nam vt eos à Romanis alienaret, aſſerebat Græcis cum barbaris æternum fore bellum, quòd non mutabilibus in diem cauſis, ſed natura, quæ ſemper durat, hoſtes eſſent, at homines mutantur, & intereunt. Ad hoc pulchrè alluſit Dionyſius ſenior, vt eſt apud Plutarchum in lib. ἀποφθεγμάτων βασιλέων καὶ στρατηγῶν, qui matri ſuæ virum petenti, cum iam decrepita foret, reſpondit, τοὺς μὲν τῆς πόλεως βιάσασθαι νόμους δύνασθαι, τοὺς δὲ τῆς φύσεως μὴ δύνασθαι. Leges quidem ciuitatis violari poſſe, naturæ verò minime. volebat enim ſignificare eam nequaquam ad florentem ætatem redire poſſe: quandoquidem vt ait Lucretius lib. j. irreuocabilis ætas Præterita. Ariſtoteles autem li. v. Ethi. Ad Nico. tam ius naturale, quàm legitimum appellat πολιτικὸν id eſt ciuile, ad differentiã δεσποτικοῦ καὶ πατρικοῦ, καὶ οἰκονομικοῦ, ac naturale tradit eſſe immobile, & vbiq; habere eandẽ vim, nõ quia ita videatur: vel nõ videatur legitimũ verò nõ ab initio, ſed poſt quã poſitũ fuerit, differre. idem Rhet. Ad Theodectem lib. j. vbi ſcribit περὶ τῶν ἀτέχνων πίστεων, ideo argumentatur legem naturalem præſtare legi ſcriptæ, quòd illa nunquam immutetur. Cicero quoque lib. ij. De Inuen. ius naturale ita definit, Natura

rale ita definit, natura ius eſt, quod non opinio genuit, ſed quædam innata vis inſeruit, vt religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obſeruantiam, veritatem. Quadrat illud Hora. Epiſt. x. lib. j.
Naturam expellas furca, tamen uſque recurret.
Et dictũ Senecæ in libr. de ira, naturam mutare difficile eſt. Quare tanquam prodigium & rem miram tradit Plinius libr. xvj. cap. xxxij. quarundam arborum in eiſdem locis naturam commutari. Quod autem Ariſtoteles in eodem capite Ethicorum ſcribit apud nos quiddam naturale eſſe mobile, id dixit non conſideratis rebus, quæ natura conſiſtunt, ſicut explicat Euſtratius, ſed hominibus, qui male rebus naturalibus vtuntur. & Horat. in arte Poët. quum ait,
Mobilibúſque decor naturis dandus & annis.
Intellexit de ætatibus, non de ipſa natura, quod etiam Acron ibi monet, leges autem ciuiles eſſe mutabiles oſtendere quoque videtur Q. Rhemnius Fannius in lib. de ponderibus & menſuris,
Nunc uariant, etenim cuncta non fœdere certo
Naturæ, ſed lege ualent, hominúmque repertis.
At quomodo iura ciuilia mutentur narrat etiam L. Valerius in oratione contra M. Catonem apud Liuium lib. xxxiiij. Ego enim quemadmodum ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, ſed perpetuæ vtilitatis cauſa in æternum latæ ſunt, nullam abrogari debere fateor, niſi quam aut vſus coarguit, aut ſtatus aliquis Reipub. inutilem fecit, ſic quas tempora aliqua deſiderarunt leges, mortales (vt ita dicam) & temporibus ipſis mutabiles eſſe vi

deo,quæ in pace latæ ſunt,plerunque bellum abrogat,quæ in bello,pax, vt in nauis adminiſtratione alia in ſecũda alia in aduerſa tempeſtate vſui ſunt. Ariſtot. li.ij. πολιτικῶν ca. vj.eam reddit rationem, quia cùm leges ſint generales, actiones autem circa ſingularia,neceſſe eſt vt aliquæ,& quandoque mutentur.De vſu quoque ſic Staſinus apud Plautum in Trinummo, *Mores*

Leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam, magis qui ſunt
Obnoxij,quàm parentes liberis,eæ miſeræ etiam
Ad parietem ſunt fixæ clauis ferreis,ubi malos mores
Affigi nimio fuerat æquius.

Et paulò pòſt *neque*

Iſtis quicquam lege ſanctum eſt,leges mori ſeruiunt.

In eadem comœdia leges ciuiles appellantur leges populi,& in Rud.leges vrbanæ.Iura naturalia Iuſtinianus hîc nominat tam iura gentium,quàm prima iura naturæ,quæ nobis ſunt cum cæteris animantibus communia : ſicut pariter Demoſthenes refert in oratione priore κατ᾽ ἀριστογείτονος.Sic etiam Ariſtoteles lib.j.Rhet. ait legem communem inter homines eſſe à natura, propriam verò ab hominibus ſcriptam.Euſebius quoque Pamphilus περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας lib.j. cap.vj. dum Matthæum & Lucam de Chriſti genealogia minimè diſſenſiſſe oſtendit, ex Aphricano hiſtorico docet duplicem eſſe hominum ſucceſsionem,naturalem & legitimam.

In §.Libertinorum,De liber.

Pulchrè libertinorum declaratæ ſpecies ex Caio, & unde

de

de dicti ſint dedititij, & de manumißione, quæ cenſu fie-bat, & quid in manumißione ſeruaretur.

CVM triplicem libertinorum ſpeciem Iuſtinianus fuiſſe ſcribat. non tamen eorum differentiam planè docet. quam Caius pulchre tradit in lib. j. ſuarum inſtitutionum. vbi ait, ciues Romanos eos eſſe, qui teſtamento, aut in templo, aut ante Conſulem manumitterentur. Latinos autem, qui aut per Epiſtolã, aut inter amicos, aut in conuiuio libertatem conſequebantur: Dedititios verò, qui poſt aliquod facinus admiſſum ſupplicijs afficiebantur, publiceque pro criminibus cædebantur: aut in quorum facie vel corpore aliqua nota vel igne, vel ferro ita impreſſa foret, vt deleri non poſſet, & poſtea manumittebantur Additq́ue ciues Romanos potuiſſe teſtamenta facere, & alijs ex teſtamento ſuccedere, quæ Latini ſiue Dedititij nequaquam poterant. quamuis Latini ſi iterũ, aut teſtamento, aut in eccleſia, aut ante conſulem manumiſsi fuiſſent, ciuium Romanorum iura conſequerẽtur. At cur Aelius Sentius tertiam ſpeciem Dedititios nominarit, hîc late ſcribit Theophilus, dicens, ita fuiſſe nominatos exemplo quorundam peregrinorum, qui cùm Romanis vectigal penderent, quiddam tyrannicum cogitantes in Romanos arma ſumpſerunt, cum quibus congreſsi victi ſunt. Cùm enim eorum fortitudinem ferre non poſſent, armis abiectis ſe dediderunt. Verùm Romani humanitate vſi eos viuere permiſerunt. hanc ſolam eis iniuriam inferentes, quòd quoniam ſeſe dedide-

runt, eos dedititios appellarunt, vt cum turpitudinis participes eſſent, eodem quoque nomine vocarentur. Quam Theophili doctrinam tanquam lectiſsimum florem Angelus Politianus vir eruditiſſimus, inſeruit libro ſuo, quem Miſcellanea inſcripſit. Tamen ego potius dedititios dictos exiſtimarim, quòd ad aliquod ſupplicium prius dediti fuiſſent. quandoquidem vt Caius & Theophilus ſcribunt, huiuſmodi libertini antequam manumitterentur, publicè delictorum ſuorum pœnas luebãt. Cicero quoque in Topicis ait fuiſſe tres modos manumittendi, ſi neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento liber factus eſt, non eſt liber, nec vlla eſt earũrerũ, nõ eſt igitur liber. Sed hîc Caius nullum verbum de manumiſsione, quæ cenſu fiebat. Qualis autem foret, docet in Commentarijs ſuis Seuerinus Boëtius his verbis, cenſebantur enim antiquitus ſoli ciues Romani, ſi quis ergo conſentiente, vel iubẽte domino nomen detuliſſet in cenſum, ciuis Romanus fiebat, & ſeruitutis vinculo ſoluebatur, atque hoc erat ſenſu fieri liberum, per conſenſum domini nomen in cenſum deferre, & effici ciuem Romanum. Triplicis quoque libertatis menſionem facit Auſonius Gallus in Crippo,

Triplex libertas, capitisq; minutio triplex.

De manumiſsis vindicta ſatis alibi diximus, in quorum etiam corpus feſtuca inijciebatur, vt eſt apud Plutarchum in lib. περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων. nam hæc ſunt illius verba, ῥωμάιοι δὲ οὓς ἂν εἰς ἐλευθερίαν ἀφαιρῶνται κάρφος αὐτῶν λεπτὸν ἐπιβάλλουσι τοῖς σώμασιν Romani quos ad libertatem perducunt

cunt, in illorum corpora tenuem feſtucam inijciunt. Quare Plautus in Milite Glorioſo.

Quid ea ingenua, an feſtuca facta? ſerua an libera eſt?

Et Perſius Satyra v.

Non in feſtuca lictor quam iactet ineptus.

Ex qua Satyra conſtat etiam eos, qui manumittebantur, circumagi ſolitos,

Verterit hunc dominus, momento turbinis exit

Marcus Dama.

Quod pariter docet Seneca libr. j. Epiſtolarum, Philoſophiæ ſeruias oportet, vt tibi contingat vera libertas: non differtur in diem, qui ſe illi ſubiecit, & tradidit, ſtatim circumagitur, hoc enim ipſum Philoſophiæ ſeruire libertas eſt. Radebant quoque manumiſsi caput, & pileum geſtabāt: quocirca Plaut. in Amphi.

quod ille faciat Iuppiter,

Vt ego hodie raſo capite caluus capiam pileum.

Et Liuius lib. xxiiij. Poſtero die ſerui ad pileum vocati, & carcere vincti emiſsi. ac Suetonius in Tiberio, ſeruiſque ad pileum fruſtra vocatis in Siciliam profugit. Sic Quintilianus in declamatione ix. ſi veriſimile eſt Quintilianum tàm ineptè declamaſſe, Terentium, quem inter cæteros captiuos ſecundo Punico bello Scipio Africanus vinculis exoluerat, memoriæ tradidere maiores inſigne receptæ libertatis pileo teſtantem in triumpho ducis eſſe conſpectum. hæc quippe faciebant manumiſsi, quòd eſſent à ſeruitute tanquam ab aliqua tempeſtate liberati. nam idem agebant, qui tempeſtatem maritimam effugiſſent. Iuuenalis Satyra xij.

Tunc ſtagnante ſinu gaudent ibi uertice raſo
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.

Ait Dion Brutum geſtaſſe pileum, & duos pugiunculos, ſignificare volens à ſe & Caſsio patriam in libertatem vendicatam, quod etiam hodie in illius nomiſmatis viſitur. Contra verò apud Laconas coma ſignum erat libertatis, vt refert Ariſtoteles lib. j. Rhet. Aſſumebant etiam liberti patronorum nomina, vt author eſt Artemidorus Daldianus in ὀνειροκριτικοῖς. Quo autem differant libertus & Libertinus docuit Laurentius Valla Elegantiarum lib. iiij. per libertinum enim ſignificatur hominis conditio, ſicut per ingenuum : per libertum priuatus quidam reſpectus, quemadmodum per patronum tamen nonnunquam in eodem ſenſu capitur libertinus, vt licet videre apud Caium, qui in inſtitutionibus ſub titulo j. ſæpe libertinum pro liberto vſurpat. Sic Plautus in Perſa,

Sed ita pars libertinorum eſt, niſi patrono, qui aduorſus eſt,
Nec ſatis liber uidetur, nec frugi, nec honeſtus ſatis,
Ni illi ſfficit, ni ei maledixit, ni ingratus repertus eſt.

Sciendum eſt Suetonium in Claudio tradere temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos non ipſos, qui manumitterentur, ſed ingenuos ex ijs procreatos. Illud quoque non omittendum videtur, quod tradit Iulius Pollux libr. iij. apud Græcos fuiſſe quandam hominum ſpeciem, qui tanquam libertini, nec liberi, nec ingenui erãt, ſed illorum conditio media erat, qui à Lacedæmonij εἵλωτες, à Theſſalis πένεσαι, à Cretenſibus κλαρῶται, καὶ μνῶιται, à Mariandynis δορυφόροι, ab Argiuis

γυμ

γυμνῆτες. à Syconijs κορυνοφόροι vocabantur. Sciendum quoque Iuſtinū li.xlj.perhibere apud Parthos non licuiſſe quenquam manumitti, & Val. Max. libr.ij. Scribere apud Maſsilienſes licuiſſe ſolum ter manumiſsionem reſcindi.

In §.ſed & illud, De adop.

Qui ſint propriè ſpadones, & de triplici eunuchorum ſpecie ex Theophilo Conſtanti. Harmenopulo, & Suida ex quo multæ Doctorum definitiones impugnantur.

HVNC locum perperam interpretati ſunt Accur. Areti. & reliqui, cum non intellexerint quo differant ſpadones à caſtratis. At Theoph. dum has Inſti. in linguam græcam verteret, hoc eodem §. pulchrè differentiam docuit, Τῶν γὰρ εὐνούχων οἱ μὲν εἰσι σπάδωνες, οἱ δὲ κάστρατοι, οἱ δὲ θλιβίαι, καὶ σπάδωνες εἰσὶν οἵ τινες διά τι πάθος ἢ ψύξιν ἀποχλήσασαν τοῖς γονίμοις μορίοις παιδοποιεῖν κωλύονται· τούτου δὲ ἀπαλλαγέντες παιδοποιοῦσι. θλιβίαι δέ οἱ τινες ὑπὸ τῆς τροφοῦ, ἢ τῆς μητρὸς τυχὸν ἔκθλιψιν τῶν διδύμων ὑπέστησαν· κάστρατοι δὲ εἰσὶν ἐφ' ὧν γέγονεν ἐκτομὴ τῶν γεννητικῶν μορίων. Eunuchorum inquit, alij ſunt ſpadones, alij Caſtrati, alij thlibiæ, ſpadones quidem ſunt qui propter morbum aliquem, aut frigiditatem teſticulorum liberis operam dare non poſſunt, ſed eo ſublato liberos ſuſcipere poſſunt. Thlibiæ verò ſunt, quibus à nutrice vel à matre fortuitò teſticuli contriti fuere. Caſtrati autem quibus execta ſunt membra virilia. Qua etiam diuiſione vſus eſt Conſtantinus

Harmenop.lib.ij.cap.περὶ υἱοθεσίας. Videtur quoque eam tradere Suidas in verbo, σπάδων, dum ita inquit, εἰώθασι γὰρ ὡς ἀκριβῶς μεμαθήκαμεν οὐ μόνον οἱ σπάδωνες καὶ τὰ μόρια τῆς αἰσχρουργίας πόσως ἔχοντες ἀσελγαίνειν, ἀμέτρως, καὶ ἀκολασταίνειν ἀναιδῶς καὶ ἀκορέστως, ἀλλά γε καὶ οἱ τέλεον ἀπόκοποι, καὶ ἐκτετμημένοι ταῦτα, καθάπερ οὖν καὶ οἱ ἐκ γενετῆς ἐστερημένοι ταῦτα διὰ τῆς ἐσχάτης ἀτοπίας καὶ φρενοβλαβείας διὰ χειρῶν καὶ δακτύλων φθάρειν τὰς γυναῖκας, καὶ τὴν ἀνοσιουργίαν οὕτως ἐμμανῶς κατεργάζεσθαι. Hinc apparet ineptè Accur.& Ang.Areti. putaſſe caſtratos eſſe caſtè natos. & male Accur. ſub tit. de ædili. edic. tradidiſſe ſpadonem eſſe vnius teſticuli virum. Patet etiam falſam eſſe diſtinctionem factam ab Anton. But.in.c.ex parte,de corp. vitia. qui retulit ſpadonem eſſe ita factum, caſtratum autem ſic ortum, atque Alcia. perperam notaſſe in l.ſpadonem, de verb.ſign.omnes Eunuchos appellari poſſe caſtratos, verùm hæc diſtinctio videtur eſſe cōtra dictam l.ſpadonum Et l.ſi ſerua. De iu. dot. & l.iiij. ad l. Cor.de ſica. in quibus ſub nomine ſpadonum thlibiæ & thlaſiæ comprehenduntur. Sed reſponderi poteſt hoc nomen dupliciter accipi, vt adoptio & cognatio capi ſolent. nam aliquando capitur pro ſpecie, vt hîc, aliquādo tanquam genus, vt ibi. Sed in illo genere non continentur caſtrati, vt inſulsè tradidit Sypontinus. Quum ergo ait Imperator, qui generare non poſſunt, intelligendum eſt hoc tempore, propter aliquem morbum. Sed fieri poteſt, vt aliquādo gignant eo ceſſante. Spadones autem nequaquam videntur poſſe dici ab euulſis teſti

culis

culis, vt exiſtimarunt Bapt. Pius, & alij. nam qui propriè ſpadones vocantur, teſticulis non carent, licet propter aliquod impedimentum generare nequeant. Sic etiam ſurculos, qui nihil attulerint, ſpadones appellari ſcribit Columella libr. iij. Scio Quintilianum lib. v. & Galenum in interpretatione ſententiarum Hippocratis eos quoque vocaſſe ſpadones, quibus exciſi ſint teſticuli. Sed id minus propriè. Tales enim ſunt caſtrati, quod etiam confirmatur authoritate Iuuenalis Saty. x.

nullus ephebum
Deformem ſæua caſtrauit in arce tyrannus.

In §.Præterea, Quib.mo.ius pat. pot.ſol.

Quomodo fieret imaginaria uenditio ex Caio, & Theophilo. & declarata l. ultima C. De eman. lib. & Iuſti. conſtitutio, quæ digni. & Epiſ. fil. lib. à pat. pot. contra nouarum conſtitutionum interpretem. Accur. & reliquos omnes.

QVALIS NAM eſſet hæc imaginaria venditio, quæ in emancipatione requirebatur, nullus hîc tradit. Docet autem Caius lib. priore Inſtitutionum his verbis. Item per emancipationem filij ſui iuris efficiuntur: ſed filius maſculus tribus emancipationibus de poteſtate patris exit, & ſui iuris efficitur. Emancipatio autem, hoc eſt manus traditio, quædam ſimilitudo venditionis eſt, quia & in emancipationibus præter illum, hoc eſt certum patrem, alius pa-

ter adhibetur,qui fiduciarius nominatur . ergo iſte naturalis pater filium ſuum fiduciario patri manci pat,hoc eſt manu tradit,quo fiduciario patre natu ralis pater vnum aut duos nummos,quaſi in ſimili tudinem pretij accipit:& iterum eum acceptis nũ-mis fiduciario patri tradit: hoc ſecundò & tertiò fit, quum fiduciario patri mancipat,ac tradit:&ſic de patris poteſtate exit. Quæ tamen emancipatio ſolebat ante Præſidem fieri : modò ante curiam facienda eſt,vbi quinque teſtes ciues Romani in præ ſenti erunt: & pro illo qui libripens appellatur , id eſt ſtateram tenens , & qui Anteſtatus appellatur, alij duo , vt ſeptem teſtium numerus impleatur. Tamen cum tertiò mancipatus fuerit filius à patre naturali fiduciario patri,hoc agere debet naturalis pater,vt ei à fiduciario patre mancipetur,& à naturali patre manumittatur : vt ſi filius ille mortuus fuerit,ei in hęreditate naturalis pater , non fiduciarius ſuccedat . Fœminæ vel nepotes maſculi ex filio vna emancipatione de patris,vel aui exeunt poteſtate,& ſui iuris efficiuntur. Libuit autem hęc omnia referre, vt facilius intelligeretur modus emancipationis . nam alij , qui paucioribus verbis Caij ſententiam tradere conantur, non ſatis illam docere videntur,neque differentiam ſcribunt inter emancipationem maſculorum,& fœminarum, ne potúmve. Theophilus & ipſe ſub hoc titulo pluribus verbis hæc eadem repetit , illud etiam addens, hanc manumiſsionem fieri ſolitam vindicta . Quod pariter tradere videtur Iuſtinianus in l.vltima.C.de eman.lib. & in conſtitutione , quæ digni.

&

& Epiſco. fil. lib. à pat. pot. quum ait illam imaginariam venditionem cum iniurioſis rhapiſmatis fieri conſueuiſſe. nam is, qui vindicta manumittebatur, virga quadam vindicta appellata, percutiebatur, vt docet Acron in Horat. ſermo. libr. ij. Saty. vij. quam percuſsionem Iuſtinianus rhapiſma dixit, à verbo ῥαπίσαι, quod eſt virga cædere, vt ſcribit Heſychius, & ῥαπὶς dicitur virga. Quam obrem iure videri poteſt deceptus vetus illius Conſti. interpres, qui colaphis hanc manumiſsionem fieri putauit. in quam etiam opinionem induxit Accur. Bal. Alciat. Haliandrum, & alios omnes, cum tamen nuſquam eiuſmodi emancipationis mentio fiat, quam etiam Accur. ſe non legiſſe teſtatur.

In §. Neque tamen, De autho. tut.

Hunc locum in uulgatis codicibus ſibi repugnare, & ideo legendum, nec ullum damnum habeat, ex Pand. & ex Theophilo.

ISTE §. in fine ſibi repugnat, cum ait pupillos ſine tutoris authoritate non poſſe hęreditatem adire, quamuis lucroſa ſit, ne vllum damnum habeant. Quomodo enim poſſunt ex re quæſtuoſa damno affici? quare non mirũ eſt, ſi vehementer hîc torquetur bonus Accur. dum hãc difficultatem explicare nititur. Quem locum & Bal. & alij Doctores pariter ita legunt, ac plerique fruſtra conantur multis rationibus eum de-

clarare, ſed ego dũ Inſtit. Theoph. legerẽ, planè cognoui hũc locũ eſſe deprauatũ. Nã Theoph. in hoc §. ita ſcribit, οὐδὲ κληρονομίαν ἀδιτεῦσαι οὔτε διακατοχὴν αἰτῆσαι, οὔτε φιδεικομμισσαρίαν κληρονομίαν καταδέξασθαι ἑτέρως δύνανται, εἰ μὴ αὐθεντία τοῦ ἐπιτρόπου, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπικερδὲς ὑπάρχει τὸ φιδεικόμμισσον, καὶ οὐδεμίαν ζημίαν ἔχει ἐξ ἑαυτοῦ. Neque hæreditatem adire, neq; bonorũ poſſeſsionẽ petere, neque fideicommiſſariam hæreditatẽ ſuſcipere aliter poſſunt, quàm cũ tutoris authoritate, quãuis maximè lucroſum ſit fideicõmiſſum, nec vllum in ſe damnũ habeat. Quod facit vt illius ſupinum & oſcitantem animum, qui primus illas Inſti. conuertit, non parum admirer. Nanque & ipſe in eum errorem incidit, dicens ne vllum damnum habeant, cum tamen verba græca apertè alium ſenſum contineant. Imò Caius, à quo hic §. ſumptus eſt, in l. obligari. eo. tit. ita loquitur. Pupillus hæreditatem adire ſine tutoris authoritate non poteſt, quamuis lucroſa ſit, nec vllum habeat damnum. & ita etiã in Pand. Flo. legitur. Atq; ita dilucidè apparet hìc vanas eſſe Accur. & aliorum expoſitiones, &, nec vllum damnum habeat, eſſe legendum.

In princip. De excuſa. tut.

Quare perpetuò uincere exiſtimentur, qui pro patria ceciderint, atque hæc ſententia multorum authoritate confirmata, & de quibuſdam populis, qui tantùm in bello morientes extollunt, ac quantopere patriæ debeamus.

QVI

QVI in acie ceciderunt, excuſant paren-
tes à tutela, vel à cura, quia tales pro-
pter gloriam quam acquiſiuerunt, ſem-
per viuere putãtur. Ad huius dicti con-
firmationem adducit Accurſius verba Vlpiani in l.
qua actione. ad legem Aquil. quæ nihil ad rem fa-
ciunt. Nam ibi dicit Vlpia. Si quis hominem in cer
tamine publico occiderit, ceſſare Aquiliam, quia
gloriæ cauſa & virtutis, non iniurię gratia videtur
damnum datum. quæ verba quantopere huic loco
cõgruant, nemo eſt, qui non intelligat. Quare non
nulla, quæ fortaſſe magis conuenire videbũtur, hîc
ſcribere mihi viſum eſt. Quemadmodum ergo qui
Reipub. cauſa abeſt, in his, quæ ſibi proſunt, fingi-
tur adeſſe, ita & qui pro Repub. perit, fingitur viue
re. Quamobrem Solon vir ſapiẽtiſsimus, vt inquit
Herodotus in Clio, Tellum omniũ beatiſsimum
eſſe duxit, quòd in bello pro patria cecidiſſet. Idem
Solon ſicuti, narrat Diogenes Laërtius, ſtatuit eos
tantummodo, qui in prælijs mortui fuiſſent, præ-
mijs illuſtrandos, quorum filios publicè erudiri
nutririque præcepit. Et Socrates, vt eſt apud Plato-
nem in Menexeno, dicebat plurimis gentibus pul-
cherrimum videri in bello occumbere. Tales ſunt
Parthi, quos tradit Ammianus Marcellinus libr.
xxiij. eos ſolos cenſere beatos, qui in prælio ſpiri-
tum effuderint, & eos, qui aliter moriuntur, tan-
quam degeneres, & ignauos conuitijs conſectari
ſolere. Quæ etiam facere Alanos idem Marcelli-
nus author eſt, li. xxxj. Quin etiam Cicero in Som
num ſcipionis ait omnibus qui patriam conſerua

uerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cælo ac definitum locum, vbi beati æuo ſempiterno fruantur. Et lib. I. Tuſc. Q. ita loquitur: claræ verò mortes pro patria oppetitæ non ſolùm glorioſæ rctoribus, ſed etiam beatæ videri ſolent. Athenis qui in bello perijſſent, publicè ſepeliebantur, ac quotannis laudabantur: vt apparet in Menexeno Platonis, ac in Epitaphio Demoſthenis, & in Orat. Periclis apud Thucydi. libr. II. & apud Plutarchum in Iſocrate. ac apud Polyb. lib. vj. quod etiam affirmat Cicero in Oratore. Pari ratione motos Romanos ſcribit Liuius lib. v decreuiſſe, vt quemadmodum viri, ita quoque matronæ poſt mortem laudarentur. quòd aurum ſuum amore patriæ in bellum inſumendum tradidiſſent. cui patriæ quãtum debeamus pulchrè oſtendit Theon Sophiſtes in exemplis τῶν προγυμνασμάτων his verbis, ἡ φύσις αὐτὴ διαλέγεται πᾶσι πατρίδα ποιεῖσθαι μετὰ θεοὺς καὶ τούτῳ τῷ νόμῳ καὶ τοὺς βαρβάρους ἴσμεν πειθομένους οἳ τοῖς θηρίοις ἐοίκασι καὶ τἆλλα διεστηκότες τῶν ἑλλήνων μισοῦνται δικαίως, πολλὰς γὰρ ὀφείλουσιν ἄνθρωποι χάριτας ταῖς πατρίσι τοῦ φῦναι, καὶ γενέσθαι καὶ τοῦ τὸν ἥλιον ἐπιδεῖν ἔτι πρὸς τούτοις τροφῆς, παίδων, γάμων, παιδοποιίας, νόμων, κτήσεως χρημάτων, δόξης ἀγαθῆς, βίου σχήματος ὅσ' ἂν εἴποις ὦ ταῦτα Ipſa natura perſuadet omnibus patriam poſt Deos magni faciendam, quam legem etiam à barbaris ſeruari videmus qui beſtijs ſimiles, & in alijs à Græcis diſſentientes in iuſto ſunt odio. Multis enim nominibus homines patriæ debent. quòd geniti, & nati fuerint, quòd ſolem aſpiciant, debent & propter educationem propter liberos, propter nuptias, propter

pter diuitias, propter bonã opinionẽ & vitã, ac alia multa. De qua pariter ita tradidit Hierocles, ἐστὶ γὰρ ὡσανεὶ δεύτερός τις θεὸς αὕτη, νὴ Δία πρῶτος καὶ μείζων γονεύς· παρ' ὃ δὴ καὶ ὁ τοὔνομα τῷ πράγματι θέμενος, οὐκ ἀπεντρεχὲς ἔθετο παρασχηματίσας μὲν τῷ πατρὶ θηλυκῶς δ' ἐξενεγκὼν ἵν' οἷον μῖγμα τυγχάνοι τε τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς. καὶ δὴ οὗτος μὲν ὁ λόγος ὑπαγορεύει πατρίδα τιμᾶν, ἐπίσης τοῖς δυσὶ γονεῦσι τὴν μίαν (ὥστε θατέρου μὲν τῶν γινομένων ὁποτέρου) καὶ δὴ προκρίνων τὴν πατρίδα προτιμᾶν δ' αὐτοῦ μηδ' ἅμα τοὺς δύο, ἀλλ' ἴσης δὲ μοίρας ἄγειν. Eſt enim ipſa tanquam ſecundus Deus, per Iouem primus, & maior parens. Quare qui ei nomen à re ipſa impoſuit, non ſine ſolertia id fecit, à patre quidem id formans, & fœminea terminatione proferẽs, vt quiddam ab vtroque parente ſortiretur. Atque hæc ratio ſuadet, vt patriam æquè ac ambos parentes veneremur. quæ patriam alteri eorum præfert, nec vtriq; patriam anteponit, ſed æquali honore affici iubet. Addit poſtea Hierocles aliam rationem, quam pluribus verbis proſequitur, qua demonſtrat vnumquenque patriam non ſolùm ambobus parentibus, ſed etiam ſibi ipſi præferre debere. Etenim inquit, cum in patria & parentes, & filij, & cæteri conſanguinei ac amici omnes contineantur, quis non patriam vni, aut duobus anteponat? quandoquidem id magis amplecti conuenit, quod omnibus proſit, quàm quod vni tantum, aut duobus proficiat. Hinc Horat. car. li. iij.

Dulce & decorum eſt pro patria mori.

Et L. Lentulus apud Liuium lib. ix. Equidem mortem pro patria præclaram eſſe fateor: pro qua mul-

ti clariſsimi viri mortem oppetijſſe leguntur. quorum aliquos videre licet apud Cic. Tuſ.Q.lib.j. Et apud Val. Max.ac Baptiſtam Fulgoſium lib.v.

In §.Religioſum, De re.diui.

Sepulchra eſſe loca ſacra, ſiue religioſa confirmatur multorum authoritate, quiq; apud ueteres ſepeliri prohiberentur, & quòd uarij mores in ſepeliendis cadaueribus ſeruati fuerint.

LEX xij. tab. iubet & ipſa locum ſacrum eſſe, vbi corpus mortui cõditur. Et Plutarchus in Numa mortuos ſacros appellauit. Sic Plinius lib.ij. Terra nos à reliqua natura abdicates tum maximè vt mater operit, nullo magis ſacramento, quàm quo nos quoque ſacros facit. vnde natum prouerbium apud Græcos, vt Zenodotus opinatus eſt, ἀκίνητα κινεῖς, id eſt non mouenda moues, quòd non fas ſit mouere aras, vel ſepulchra, cum religioſa ſint. Inde quoque factum opinor, vt theſauri in ſepulchris tanquam in locis religioſis reconderentur, quod oſtendit Plautus in Pſeudolo. Et Apuleius Metamor.lib.iiij. Quin etiã ex ſepulchris templa initium ſumpſiſſe tradunt Euſebius & Lactantius. quæ latius docet Clemens Alexandrinus ἐν τῷ προτρεπτικῷ ex lib.ix. hiſtoriarum Antiochi. & repetit Gregorius Gyraldus in ſepulchralibus ſuis, & in hiſtoria Deorum, Syntagmate xvij. Pium eſt autem cadauera ſepelire, quemadmodum ait Pauſanias in Atticis, & ſepulturam ſummo honori tributam fuiſſe ſcribit Ammianus Marcel

cellinus lib.xxxj. Quinimmo author illius Dialogi, qui Palinurus inſcribitur, tradit charontem inſepultos vltra Acherontem fluuium minimè traijcere. At ſepultus intelligitur quoquomodo conditus, humatus verò humo contectus. hæc Plinius lib. vij. cap.liiij. Non ignorandum eſt neminem licuiſſe in vrbe ſepeliri, vt oſtendit Cic.li.ij. De leg. quod etiam vetaſſe Antoninum Pium teſtatur Aelius Spartianus. Id pariter ſeruaſſe Athenienſes declarat ſer. Sulpitius ad Ciceronem. Epiſt.lib.iiij. qui de M. Marcello loquens ita ſcribit, ab Athenienſibus, locum ſepulturæ intra vrbem vt darent impetrare non potui, quòd religione ſe impediri dicerent, neque tamen id antea cuiquam conceſſerant. Prohibuit quoque Plato libr.xij. περὶ νόμων vllum ſepulchrum fieri in loco fœcundo, & agro ad agri culturam apto. Olim hoſtium corpora non ſepeliebantur, quod primum hoſtibus permiſiſſe Herculem docet Aelianus ποικίλης ἱστορίας lib.xij. Proditores verò in Attica ſepeliri vetitos tradit xenophon Ἑλληνικῶν lib.j. Et Thucydides lib. j. vbi de morte Pauſaniæ loquitur. Agrigenti quoque equos ſepultos fuiſſe author eſt Plinius lib.viij.ca.xlij. qui com plurium equorum tumulos ibi pyrãmides habuiſſe narrat. Poliarchum canes & gallos ſplendidè ſepelijſſe eisq; ſtatuas erexiſſe, atq; epigrãmata. Sculpiſſe affirmat Aelianus libro viij. Leguntur etiam nonnulli: qui ſepulturã cõtempſerunt, quales Diogenes & Demonax alter à Stobæo, alter à Luciano fuiſſe perhibentur. Varios autem mores apud diuerſas gentes in ſepeliendis cadaueribus ſeruatos

fuiſſe oſtendit Cic.eod. lib. De leg. & Lucianus ἐν τῷ περὶ πένθους, & magis diffuſè Stobæus in ſermone περὶ ταφῆς, & Cæl. Rhod. lib. xvij. cap. xix. ſed in funere nulli maiorem honorem habitum, quàm à Romanis viris illuſtribus pulcherrimè docet Polybius lib. vj.

In 5. ſanctæ quoque res.

Quid ſit ſanctum ex Macrobio, quare muri ſancti dicãtur. & portas hic imprudenter appellatas fuiſſe ſanctas, idq; probatum ex Pand. & Plutarcho.

QVAE ſint res ſanctæ declarat pulchrè Macrobius Satur. lib. iij. cap. iij. ſanctum eſt, inquit, vt Trebatius lib. x. Religionum refert, interdum idem quod ſacrum, idemque quod religioſum: interdum aliud, hoc eſt nec ſacrũ, nec religioſum, in prima ſignificatione vtitur Virgilius lib. ij. Aeneid.

Nos pauidi trepidare metu, crinémque flagrantem
Excutere, & ſanctos reſtinguere fontibus ignes. & lib. vj.
túque ô ſanctiſsima uates
Præſcia uenturi.

In ſecunda ſignificatione vſurpat Cicero pro P. Quintio, Nullum eſt officium tam ſanctum, atque ſolenne, quod non auaritia comminuere, & violare ſoleat. Idem pro Roſ. Ame. Nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando violaret audacia. & Liuius lib. iij. in ea ciuitate, in qua nec pudicitia, nec libertas ſancta eſſet. Sic & Horat. ſer. libr. ij. Saty. j.

Sed

Sed tamen ut monitus caueas, ne forte negoti.
Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum.

In hoc pariter ſenſu accipit hîc Iuſti. & Martianus in l. ſanctum eſt, eod. tit. ſanctum eſt, quod ab iniuria hominum defenſum, atque munitum eſt. Declarat etiam vim huius nominis latè Alex. Neapo. Genia. die. lib. vj. cap. xiiij. Dicitur autem ſanctus à ſagnis id eſt Sacerdotibus, vt ait Io. Annius interpres Beroſi in lib. de genealo. primorum Ducum poſt diluuium. Cur verò muri ſancti dicantur redditur hîc ratio, quia pœna capitis conſtituta eſt in eos, qui aliquid in muros deliquerint. Sed Theoph. aliam affert rationem ex veterum fabulis, videlicet homines à Dijs deſtitutos, cum quibus prius habitabant ad imitationem, ſimilitudinemque cuſtodiæ, quam ab illis habuerant, muros excogitaſſe, murosque ſanctos, & portas ſanctas dixiſſe, quòd in magno pretio forent, & loco Deorum, qui prius homines à malis vndique immunes conſeruarant. At Varro alia de cauſa muros ſanctos haberi opinatus eſt, quòd pro tuendis mœnibus homines ſtudioſè propugnent, ac mortem oppetant. Quare Romulum ait fratrem interfeciſſe, quòd locum ſanctum, & quem tranſgredi nefas erat, tranſilire non dubitaſſet, ac profanum reddidiſſet. Verùm miror ipſum Theophilum, Tribonianumque, & Dorotheum qui has Inſti. ſcripſerunt, etiam portas ſanctas appellaſſe. Cum in Pandectis tantùm muri ſancti vocentur. patet ex l. ſanctum, & l. ſacra, & l. vltima eod. tit. in quem etiam errorem incidit, qui iuris epitomen ſcripſit. cum tamen eadem ratio non

ſit in portis, vt optimè tradit Plutarchus ἐν ῥωμαϊκοῖς· τὰς δὲ πύλας οὐκ οἴονται τὴν ἀφιδρῶσαι, δι' ὧν ἄλλα τε πολλὰ τῶν ἀναγκαίων καὶ τοὺς νεκροὺς ἐκκυμίζουσιν. ὅθεν οἱ πόλιν ἀπ' ἀρχῆς κτίζοντες ὅσον ἂν μέλλωσι τόπον ἀνοικοδομεῖν, ἐπίασιν ἀρότρῳ βοῦν ἄῤῥενα καὶ θήλειαν ὑποζεύξαντες. ὅταν δὲ τὰ τείχη περιορίζωσι, τὰς τῶν πυλῶν χώρας διαμετροῦντες, τὴν ὕννιν ὑφαιροῦσι, καὶ μεταφαιροῦσιν οὕτω τὸ ἄροτρον, ὡς τὴν ἀρουμένην πᾶσαν ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἐσομένην. Ibi enim quærit, & rationem reddit, cur omnes muros ſanctos putent, portas non item In romulo quoque ſcribit eadem ſubiungens ὅθεν ἅπαν τὸ τεῖχος ἱερὸν, πλὴν τῶν πυλῶν νομίζουσι, τὰς δὲ πύλας ἱερὰς νομίζοντας οὐκ ἦν ἄνευ δεισιδαιμονίας τὰ μὲν δέχεσθαι, τὰ δὲ ἀποπέμπειν τῶν τε ἀναγκαίων, καὶ τῶν μὴ καθαρῶν. Hinc totum murum ſacrum exiſtimant præter portas, qui autem portas ſacras eſſe putant, non videri ſine ſuperſtitione, quòd per eas multa excipere, & omittere neceſſaria, quæ minimè pura ſunt, oporteat. Quamobrem errore potius quàm inſcitia crediderim hìc portas quoque ſanctas appellatas fuiſſe. ac pariter errore ductum Cæl. Rhodig. lib. xxvj. cap. xxxij. ad hoc citaſſe verba Pauli, quæ ego nuſquam reperiri exiſtimo. Inuenio tamen Hermogenianum in l. ij. Ne quid in lo. ſac. portas quoque ſacras appellaſſe, vbi Pand. Flo. habent ſanctas, quare hæc quæſtio non ſine dubio reſtat.

In §. pauonum.

Non rectè uideri dictum à Iuſtiniano, & Caio pauones, & columbas eſſe fera natura', & nonnulla de columba-

barum natura.

IVSTINIANVS in hoc loco pauonum, & columbarum ait feram eſſe naturam, quod prius dixerat Caius in l. naturalem, De acqui.re.do.neſcio quo authore, vel qua ratione freti. quandoquidem in Italia nulli pauones agreſtes viſuntur. Quinimmo M. Varro de re ruſt.lib.iij. cap. v. tanquam rem miram memoriæ prodit pauonum greges agreſtes eſſe in inſulis ſami, in Iunonis luco, & in Planaſia inſula, quæ erat M.Piſonis Pariter & Q.Curtius lib.ix tradit iuxta flumen Hydraoten fuiſſe nemus arboribus alibi inuſitatis opacum, agreſtiumque pauonum multitudine frequens. Ex quibus probatur pauones eſſe domeſticos, quia aliqui ſunt, quos agreſtes vocamus. quod argumentum vſurpat ipſe Iuſti.in.§.ſequenti, quum ait gallinas non eſſe feras, quòd aliæ ſint, quas feras appellant, Gallinas verò feras videtur appellare Varro ruſticas eodem lib.cap.ix. quas ait Romæ non fere manſuetas viſas ſine cauea. Scribit etiam Sigebertus Gemblacenſis anno poſt Chriſtum ortum M.lxxxvj. domeſticas aues pauones, gallinas, & anſeres è domibus euolantes feras euaſiſſe. De columbis ita Varro eodem lib.cap.vj. Duo enim genera earum in περιστεροτροφείῳ eſſe ſolent. vnum agreſte, vt alij dicunt, ſaxatile, quod habetur in turribus ac columinibus villæ, à quo appellatæ columbæ, quæ propter timorem naturalẽ ſumma loca in tectis captant. Quo fit, vt maximè agreſtes ſequantur turres, in quas ex agro euolant ſua

ſponte,ac remaneāt. Alterum genus columbarum eſt clementius, quod cibo domeſtico contentum intra limina ianuæ ſolet paſci. hoc genus maximè eſt colore albo,illud alterum agreſte, ſine albo vario.Pauones autem & columbas amicos eſſe teſtatur Plinius cap.lxxiiij.eiuſdem libri.

In §.Quum ex aliena,eod.

Non ſemper mediæ ſententiæ inhærendum, ut Accur. & Doctores exiſtimarunt,ſed ita demum ſi iuſtior, aut utilior,aut laudabilior fuerit.

QUONIAM Iuſtinianus neque in Sabini,neque in Proculi ſententiam accedit, quorum alter putabat quid ex aliena materia factum effici domini materię, alter autem illius,qui id effeciſſet, ſed mediā viam amplexus ita decidit,vt ſi res ad priſtinā materiam reduci poſsit, eius fiat cuius & materia fuit: Sin autem minimè,eius ſit,qui illam fecit, ideo tradūt Accurſius & Angelus quoties Doctores inter ſe diſſident, mediam ſententiam eſſe ſequendam: quod etiam interpretes notant in l.adeo,de acqui.re. dominium.vbi caius & ipſe hanc diſtinctionem ſequi videtur. At ego hîc decipi Accur. & eos, qui vnà cum eo ſentiunt,exiſtimarim,quia non eam ſententiam,quæ media eſt,ſed quæ grauioribus & firmioribus rationibus nititur,ſequi debemus.quod pariter iuris Pontificij interpretes ſcribunt in cap.j.De

conſt.

conſti. Si ergo media ſententia iuſtior & æquior fuerit, in eam ibimus, vt hîc optimè Iuſtinianus. Sic apud Liuium lib. xxvj. cum P. Cornelius, cui aſinæ cognomen erat, omnem exercitum è Capua Romam, quò Annibal proficiſcebatur, reuocandum cenſeret, contrà verò Fabius Maximus neminem à Capua remouendum contenderet, ſententia P. Valerij Flacci, quæ media fuit, vicit. is enim perſuaſit, vt alter Conſul cum parte exercitus capuam obſideret, alter ad Romam defendendam accederet. Ita quoq; li. xxxj. cum priuati peterẽt tertiã illius pecuniæ penſionẽ, quã M. Valerio & M. Claudio Cõſſ. in bellum Punicum mutuam dederant, conſules autem id negarent, quòd ad Macedonicum bellũ, quod magna claſſe, magnisque copijs parabatur, vix ærarium ſufficeret, ſenatus quod medium inter æquũ, & vtile erat, decreuit nã eis agrũ publicũ cõceſsit ea conditione vt ſi quis quum ſoluere poſſet popul⁹, pecuniã habere quàm agrũ mallet agrũ populo reſtitueret. Sic & apud eundem lib. xxxvj. in Medeoniorum conſilio Clyti ſententia, quæ media fuit, accepta eſt. Etenim cum legati Regis Philippi Medeonem veniſſent, aliique manendum in Romanorum ſocietate, alij non aſpernandam Regis amicitiam iudicarent, ex Clyti ſententia Legatos ad regem miſerunt, qui ab eo peterent, vt ſe Acarnanes conſulere pateretur. Scribit quoque Diodorus Siculus libr. xiij. cum in Syracuſiorum ſenatu Nicolaus captiuos Athenienſes liberandos eſſe cenſeret: Gylippus autem omnes necandos, mediam Dioclis ſentẽtiam probatam fuiſ-

ſe.nam is ſuadebat vt duces tantùm necarentur, alij.verò diuiderentur. Tradit etiam Marinus Barletius vitæ Scandebergi libr. iiij. Amurathem Turcarum regem quum Epirum inuaſurus eſſet, eiusque duces differerent, quomodo id quam optimè fieri poſſet, quiddam medium complexum fuiſſe. Non enim ſolùm agmen equorum præmiſit, quod nonnulli ſentiebant, neque ſimul omnibus ſignis illam prouinciam aggreſſus eſt, vt alij ſuadebant, ſed tertiam exercitus partem præire noluit. In quibus cōſilijs media ſententia vicit, non propterea quòd eſſet media, ſed quòd æquior, & vtilior videretur. Non enim ſapientis erat totum exercitum à Capua ſubmouere, quæ iandiu obſeſſa breui Romanis ſe deditura videbatur, neque tutum nullam exercitus partem Romam euocare, ad quam oppugnandam Annibal tantus Imperator conuolabat. Iniquum cenſebat ſenatus pecuniam debitam priuatis denegare, ſed eam numerare propter apparatum præſentis belli nequaquam poterat. Periculoſum etiam videbatur Medeonijs Philippi legatos liberè repellere, periculoſius à Romanis deficere. Syracuſijs rem atrocem exiſtimarunt Athenienſes omnes necare, & nullos, inſipientis eſſe. Amurathes pernicioſum ſibi iudicabat agmen tantum equorum in Epirum præmittere, quòd facile ſe amiſurum proſpiciebat, nullis autem excurſionibus & prælijs hoſtem laceſſere, donec eò totum exercitum adduxiſſet, id maximo commodo ſcanderbego futurum prævidebat. Quare ſi non media ſententia, ſed alia in iudicando æquior, vel in deliberando honeſtior,

& vit

& vtilior fuerit, eam ſequemur. quemadmodum Paulus in l. Neſennius, de nego. geſt. qui alimenta præſtita pupillo per auiam ab hæredibus pupilli perſolui voluit hæredibus auiæ.nec ſecutus eſt eorum ſententiam, qui mediam partem hæredibus pupilli,mediam hæredibus auiæ imputandam cenſebant.Ita Iuſtinianus in §.ſi quis in aliena,ſub hoc tit.cum alij putarent tabulam picturæ cedere, alij picturam tabulæ,nulla vſus eſt diſtinctione,ſed in eam opinionem venit,tabulam picturæ cedere quæ iuſtior eſſe videtur.Sic ſub tit.De emp.non diſtinxit inter opinionem Sabini & Proculi,ſed imitatus Paulum in Proculi ſententiam, quòd verior videretur,acceſsit.Quod autem ſcribit Liuius li. xxvj. Si aliquibus aſſentiri neceſſe eſt, media ſimili veri eſſe,loquitur.in rebus à memoria noſtra remotis, quas tantum coniectura aſſequi licet,& quum ſentẽtia noſtra neminem lædere poſſumus. At plerunque ſolet vt idem Liuius ait maior pars meliorem vincere: ſicuti contingit apud Carthaginienſes, quum illi Annibalem in Hiſpaniam miſerunt. & apud Campanos,quum orante Subio Virio ad Annibalem defecere.

In §.Si quis in aliena,eod.

Ratio cur pictura non cedat tabulæ,licet literæ chartæ, confutatis omnium opinionibus, nonnulláque de Apellis, & Parrhaſij tabulis & quid iuris in marmore.

AD DVBITATVR hic, quæ ſit ratio, cur literæ cedant chartæ, non item pictura tabulæ. Alij vt Ray. dixerunt, quia tabula poteſt reduci ad priſtinam formam, charta nequaquã: quod meritò reprobatur à Bartol. in l. qua ratione, §. Literæ, De acqui. re. do. Alij vt Iac. Rau. & Bar. putarunt ideo eſſe, quia tota charta non occupatur, ſicut tabula. quod abſurdum eſt, quia in charta nullus eſt vſus illius particulæ, quæ non occupatur, & poteſt etiam contingere, vt pictura non occupet totam tabulam. Alij vt Accur. ſcripſerũt, hoc ideo eſſe, quòd olim ſcriptura eſſet vilioris pretij, quàm charta, quod etiam eſt abſurdius, quia ſemper pretioſior videtur fuiſſe ſcriptura. Præterea Iuſti. facit mentionem literarum aurearum, quæ ſine dubio præſtant nedum chartæ, ſed etiam membranis, licet aliquo colore illitis. Cuiuſmodi nos Vigerr æ vidimus νέαν διαθήκην aureis quoque literis conſcriptam. Fuit autem liber Caroli Magni, aſſeruaturque non ſine magna diligentia cum illius enſe, & cornu in templo maiore, quod etiam tanti Imperatoris corpore nobilitatur. Albe hanc rationem adduxit, quod in ſcriptura non conſideratur pretium, quoniam dificile à charta ſegregari poteſt. Sed eadem ratio videtur in pictura: quæ etiam ipſa ſine corruptione à tabula ſeparari non poteſt. Ang. & Io. Plat. illam eſſe differentiæ cauſam opinati ſunt, quòd qualitas cedat ſubſtantiæ, niſi qualitas ſit magis pretioſa: hæc pariter ratio mihi non probatur, quia ſcriptuta præcipuè aurea vt diximus, eſt & ipſa pretioſior, quàm charta. Dicendum

eſt

eſt igitur verum eſſe id, quod ait Ang. qualitatem cedere ſubſtantiæ,ſed ita niſi qualitas ſit multo pretioſior non enim ſufficit qualitatē eſſe pretioſiorē, quia pari ratione charta cederet literis aureis, verùm neceſſe eſt, vt maxima ſit pretij differētia,ſicut eſt inter tabulam, & egregiam picturā, quales fuerunt Apellis & Parrhaſij. Apelles verò non fuit Iudæus, vt ſcribit hîc Ioan. Faber,ſed Græcus ex inſula Coo,qui κατ' ἐξοχὴν ab Ouidio lib.iiij. De Ponto artifex Cous appellatus fuit.

Vt Venus artificis labor eſt,& gloria Coi.

Etenim Cois Venerem incœptam reliquit imperfectam,nec vllus repertus eſt, qui tam egregio operi vellet ſuccedere. Hic alios pictores omnes ſuperauit,quandoquidem, vt ait Plinius, ea pinxit, quæ pingi non poſſunt, hoc eſt, tonitrua, fulgura, & fulgetra. Refert idem Plinius Alexandrum edixiſſe, ne quis ipſum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles ſculperet, quàm Lyſippus ex ære duceret. Tradit nihilominus in diſpoſitione ceſsiſſe Amphioni, & in menſuris Aſclepiodoro. Parrhaſius & ipſe Græcus fuit,nempe Epheſius, qui venit in certamen cum Zeuxide, ac quum ille detuliſſet in ſcenam vuas pictas, ad quas propter nimiam ſimilitudinem aues aduolabant, ipſe attulit linteum adeo mira arte pictum, vt Zeuxis ſuis vuis tumens poſtularet tandem remoto linteo ſibi picturam oſtendi, qui poſtea errore cognito Parrhaſio de arte conceſsit, quòd ipſe aues feſelliſſet, Parrhaſius autem tantum artificem. Victus tamen poſtea fuit à Timāthe Sami in Aja-

ce. Fuit hæc ars in maiore pretio apud antiquos, Si quidem Ariſtidis Thebani pictoris vnam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus eſt, & Ti nomachi duas octoginta talentis emit Cæſar. Et Candaules rex Bularchi picturam mediocris ſpatij pari rependit auro. Quinetiam Demetrius cognomine expugnator Rhodum non incendiſſe dicitur, ne tabulam Protogenis cremaret ab ea parte muri locatam. Accur. in l. In rem actio. §. Sed id quod, De rei vend. & doc. hic fruſtra torquentur nitentes illum locum declarare, in quo ſcribit Paulus, picturam tabulæ cedere. Nec animaduertunt hic Inſti, dixiſſe, varias in hoc eſſe iuriſcõſultorum ſententias. cum ibi Paulus id ſentiat, & contrà tradat Caius in l. qua ratione, de acqui. re. do. in cuius ſententiam accedit Iuſti. reprobata Pauli opinione. Quærit hic Accur. quid in marmore? tu reſponde, vel in marmore ſculpuntur literæ, & licet pretioſiores cedunt marmori, vel in eo ſculpitur aliqua forma, & tunc ipſum marmor cedit formæ, ratione ſuprà dicta. Fuerunt etiam in magno pretio huiuſmodi ſtatuæ: qualis venus illa Praxitelis, quam Nicomedes grandi Gnidiorum ære alieno permutare conatus eſt. Cui ob elegantem formam noctu congreſſus eſt iuuenis quidam relicta macula tantę libidinis indice. Quinetiam Philoſtratus lib. vj. ca. iij. De vita Apollo. refert puerum Gnidiæ Veneris amore ſuccenſum magnam bonorum ſuorum partem templi tholo appendiſſe, plura quoque ſe daturum pollicentem, ſi eam in matrimonium ducere poſſet.

In

In §. Theſauros, eod.

Cuius ſit theſaurus in loco publico repertus, & quî Cic. publicum definierit, ac theſaurum fieri emptoris non uenditoris: & quomodo hanc quæſtionem diremerit Apollonius Tyaneus ex Philoſtrato: nonnulláque alia de theſauro.

ACCVRSIVS & Faber exiſtimarũt tradi à Iuſtiniano theſaurum in loco publico inuentum dimidium quæri fiſco, Ioã. Platea, & nonnulli alij diſtinxerunt an locus publicus ſit fiſci, vel ciuitatis. Iacobus Curtius putauit fieri ciuitatis, & ita à Theophilo ſcribi opinatus eſt: cum tamen ipſe Theophilus nullam loci publici mentionem faciat. Sed quem Theoph. πολιτικὸν hoc eſt ciuitatis appellauit, ipſe Curtius publicum dixit. Ego crediderim theſaurum in loco publico repertum fieri ex parte ciuitatis, ſed locum publicum à loco ciuitatis diſtinxit Iuſtinianus, quia ciuitas poteſt quędam poſsidere publicè, & quędam priuatim. Sic etiã ſuprà diſtinxit inter ea, quæ ſunt publica, & vniuerſitatis. Poteſt etiam aliter diſtingui, hoc eſt, an Princeps imperet, vel ciuitas, vt ſi Princeps, acquiratur fiſco, ſin minus, ciuitati. Et hoc eſt fortaſſe, quod Platea dicere voluit, licet id minus expreſſerit. Quæ autem ſint publica, oſtendit ſuprà Iuſti. videlicet flumina, portus, riparum & littorum vſus. At Cicero lib. j. De inuent. aliter publicum definiuit: non enim ad loca, ſed ad ea, quæ accidunt, reſpexit. Publicum eſt, inquit, quod

ciuitas vniuerſa aliqua de cauſa frequentat, vt ludi, dies feſtus, bellum. Commune, quod accidit omnibus eodem fere tempore, vt meſsis, vindemia, calor, frigus. Singulare autem eſt, quod aliqua de cauſa priuatim ſolet alicui accidere, vt nuptiæ, ſacrificium, funus, conuiuium, ſomnus. Extollit ad cœlum Iamborſanum Scytharum ac Perſarum regem Baptiſta Fulgoſius lib. iiij. cap. iij. Propterea quòd cum ei Syria iter facienti arator ingens pecuniæ vas, quod arando inuenerat, obtuliſſet, cumq; regis comites omnes id fiſco inuentum dicerent, ipſe audiens non patris ſui, ſed Romanorum Principum effigiem in ea expreſſam, eam renuerit, dicens, ſi ergo hæc pecunia maiorum meorum non fuit, aratori eam relinquamus, ad quem Deus eam detulit. Alciat. Parerg. lib. vij. cap. j. inquit ex hac Hadriani conſtitutione facile iudicari poſſe theſaurum repertum in re vendita fieri emptoris, non venditoris quod, ſententia mea, apertius probatur ex l. à tutore. de rei vendi. Id quoque videtur affirmare Plautus in Trinu.

Emi egomet potius ædes, argentum dedi theſauri
Cauſa, ut ſaluum amico traderem, neque adeo haſce emi
Mihi, nec uſuræ meæ, illi redemi rurſum, à me argentũ dedi.

Verùm huiuſmodi cõtrouerſiam olim in India inter emptorem & venditorem coram rege Phraorte ortam pulchrè diremit Apollonius Tyaneus, quemadmodum eſt apud Philoſtratum in fine lib. ij. Nam is conſultus à rege, quid de hoc ſentiret, ita reſpondit, ἄριστα δ' ἄν μοι δικάσαι δόξεις ὧδε ἐνθυμηθεὶς ὡς οἱ θεοὶ πρῶτον μὲν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται τῶν ξὺν ἀρετῇ φιλο

φιλοσοφούντων, δεύτερον δὲ τῶν ἀναμαρτήτων τε καὶ μηδὲν πώποτε ἀδικεῖν δοξάντων, διδόασι δὲ τοῖς μὲν φιλοσοφοῦσι διαγινώσκειν εὖ τὰ θεῖά τε καὶ τὰ ἀνθρώπεια, τοῖς δ' ἄλλοις χρηστοῖς βίον ἀποχρῶντα, ὡς μὴ χήτει ποτὲ τῶν ἀναγκαίων, ἄδικοι γίνωνται. δοκεῖ δέ μοι βασιλεῦ καθάπερ ἐπὶ τρυτάνης ἀντικρῖναι τούτους· καὶ τὸν ἀμφοῖν ἀναθεωρῆσαι βίον. οὐ γὰρ ἄν μοι δοκοῦσιν οἱ θεοὶ τὸν μὲν ἀφελέσθαι καὶ τὴν γῆν, εἰ μὴ φαῦλος ἦν, τῷ δ' ἂν καὶ τὰ ὑπὸ τῇ γῇ δοῦναι, εἰ μὴ βελτίων ἦν καὶ τοῦ ἀποδομένου. Tu verò optimè iudicaturus videris, ſi ita cogitaris, Dijs primò eos curæ eſſe, qui cum virtute philoſophantur. ſecundò, qui minimè peccãt, & nullam cuiquam iniuriam inferre ſtudent. Tribuunt enim philoſophis, vt diuina, humanáque recté noſcãt, alijs autem bonis, quæ ſunt ad victum neceſſaria, ne inopia coacti iniuſti fiant. Videtur ergo mihi optimum ô rex iſtos tanquam in libra ſuſpenſos examinare, & vtriuſque vitam diligenter inquirere. Etenim non exiſtimo Deos huic terram auferre, niſi malus ſit, neque rurſus theſaurum illi dare, niſi ſit venditore melior. Quare cum rex vtriuſque vitam diligenter expendens venditorem hominem ſuperbum, Deorumque contemptorem eſſe intelligeret, emptorem verò hominem iuſtum, & Deorum cultorem eſſe audiret, ſecundum eum ſententiam dedit. At Plato libr. ix. περὶ νόμων iubet eum, qui theſaurum reperiat, iudicibus id indicare, qui poſtea Delphos mittant, id effecturi, quod Deus reſponderit. Locum ad theſaurum reconden dum primum extruxiſſe Minyam teſtatur Pauſanias in Bœoticis. Rufum autem Corinthium virum ſapientiſsimum theſauros Pluti carceres ap-

pellaſſe legimus.

In titu. De teſta. in prin.

Declarata tria teſtamentorum genera, quibus antiqui utebantur, ex Theophilo, & quare tertium diceretur per æs & libram.

TRIA teſtamentorum genera apud veteres fuiſſe oſtendit hîc Iuſtinianus. quorum primum pacis tempore fiebat, quod calatis Comitijs vocabatur. Secundum quum ad bellum eundum eſſet, quod procinctum, ſiue in procinctu dicebatur. tertium per æs & libram, quod imaginaria quadam venditione fieri ſolebat. Horum omnium facit mentionem A. Gel. libr. xv. cap. xxvij. dicens. Tria enim teſtamentorum genera fuiſſe accepimus, vnum quod calatis comitijs in cõcione populi fieret, alterum in procinctu, quum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur, tertium per familiæ emptionẽ, cui æs & libra adhiberetur. Scribit ibidem Gellius ex Lælio fœlice comitia calata fuiſſe nuncupata, quæ pro collegio Pontificum habebantur, aut regis ſacrorum, aut flaminum inaugurãdorum cauſa in quibus etiam ſacrorum, vt ait deteſtatio, & teſtamenta confici ſolebant. Hæc autem teſtamentorum genera latius hîc explicat Theophilus, qui de primo loquens ſic inquit, τὸ μὲν calatis comitijs ἐγίνετο καιρῷ εἰρήνης δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, τοῦτον τὸν τρόπον, ὁ κῆρυξ ἅπασαν περιῄει τὴν πόλιν συγκαλῶν, καὶ πᾶς ὁ δῆμος συνέτρεχε, καὶ ὁ βουλόμενος ὑπὸ

ὑπὸ μάρτυρι διετίθετο τῷ δήμῳ. εἴρηται δὲ calatis comitijs ἐντεῦθεν, calare γὰρ ἐστὶ τὸ καλεῖν comitia, δὲ ἡ σύνοδος ἐπειδὴ οὖν καλούμενοι συνῄεσαν. ἐκλήθη calatis comitijs teſtamẽtum calatis comitijs fiebat tẽpore pacis bis quolibet anno hoc modo, preco circũibat totã ciuitatẽ cõclamãs, & omnis populus cõcurrebat, atq; ita, qui volebat, teſte populo teſtamentũ cõſcribebat. dictum verò eſt calatis comitijs vide, quia calare eſt vocare, comitia congregatio. quoniam ergo vocati congregabantur, calatis comitijs nominatum fuit. Calendæ quoque eadem ratione dictæ fuerunt, quòd populus eo die vocaretur, vt atteſtatur Macrobius lib. j. Satur. cap. xv. At de ſecundo Theophilus ita tradit, τὸ δὲ procinctum ἐγίνετο, ἡνίκα ἔμελλον ἐξιέναι ἐπὶ πόλεμον τὸ ὄνομα δεξάμενον ἐκ τοῦ σχήματος ὅπερ ἔχοντες διετίθεντο. procinctus γὰρ λέγεται ὁ ἐζωσμένος καὶ ἕτοιμος πρὸς παράταξιν ἐπειδὴ γὰρ δῆλα τὰ τῆς ὑποστροφῆς διατιθέμενοι πρῶτον, οὕτως ὥρμων ἐπὶ τὸν πόλεμον. Procinctum verò fiebat, quum in bellum ituri erant, nam procinctus dicitur qui accinctus eſt, & paratus ad confligendum. cum enim incertum foret, an eſſent redituri, teſtamento prius facto ad bellum accedebant. De hoc quoque teſtamento legitur apud Ciceronem lib. j. De Orat. qui demonſtrat id eſſe teſtamẽtum in procinctu, quod ſine libra, ac tabulis fiebat. De tertio idem Theophilus ita ſcribit, ὄντων δὲ τούτων τῶν δύο γενῶν συνέβαινε τινας αἰφνιδίῳ νόσῳ κατασχεθέντας ἀδιαθέτους τελευτᾶν, οὔτε γὰρ calatis comitijs διετίθεντο διὰ τὸ μήπω ἐπιστῆναι τὸν καιρὸν οὔτε προκίνκτου. διὰ τὸ μὴ εἶναι πόλεμον, ἄλλως τε δὲ διατίθεσθαί τις ἀπαίσιον ἐνόμιζεν ὑγιαίνοντι

σώματι διὰ τοῦτο ἐπεγένετο τρίτον γένος, ὅπερ ἐλέγετο. per æs & libram, τουτέστι διὰ χαλκοῦ καὶ ζυγοῦ, ἐγίνετο δὲ κατὰ ἐμανκιπατζίονα. cum hæc duo genera tantùm eſſent, contingebat, vt nonnulli in repentinum morbum incidentes ſine teſtamento morerentur. Etenim calatis comitijs teſtamentum minimè faciebāt, quod tempus non eſſet, neque in procinctu, quia nullum bellum gereretur. Præterea & illud malum omen videbatur, eum, qui valeret, teſtamentum facere. Ideo tertium teſtamentorum genus inuentum eſt, quod dicebatur per æs, & libram. fiebat autem per emancipationem. Multa ad hoc verba ſubiungit, ſed quoniam iiſdem verbis vtitur ſuprà, Quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. præterea, vbi nos ea retulimus, non viſum eſt hic apponere. eadem quoq; tradit Caius Inſti. lib. j. Et Boëtius commentariorum in Topica Ciceronis lib. iij. vbi Boëtius docet ideo teſtamentum per æs & libram dictum fuiſſe, quia fiebat interueniente nummo, & ænea libra.

In §. Si quis in nomine, De leg.

Quo differant nomen, cognomen, prænomen, & agnomen, in quo reprobantur omnium doctorum opiniones, & multorum errores demonſtrantur.

QVID differat ſenſu inter nomen, cognomen, prænomen, & agnomen, ſumma controuerſia eſt inter ſcriptores. id ſanè conſtat fere inter omnes, prænomen eſſe, quod alijs præponitur, agnomen verò, quod ab euentu imponitur. At maior difficultas eſt in

in nomine & cognomine. Accur. Priſciani ſententiam amplexus putat nomen eſſe proprium. in cuius ſententiam pariter acceſſerunt omnes huius loci interpretes. Theophilus quoque dum hunc locum vertit, idem ſentire videtur. Alciat. lib. iiij. Diſpun. cap. j ſecutus Diomedem Grammaticum, & Nicolaum Perottum econtrario nomen cenſet eſſe familiæ, cognomen verò proprium. Laurentius Val. nomen & cognomen tradit eſſe familiæ, prænomen proprium ſingulorum. Antonius Auguſtinus Latius præ cæteris omnibus & proſequitur li. iij. ca. viij. qui ferme in omnibus Alciati opinionem videtur approbare. Ego vt Vallæ potius ſententiā probem facit Appianus Alexandrinus, qui procemio hiſtoriæ Romanæ ita ſcribit, τοὺς δὲ χρόνους ἐπὶ μὲν πᾶσι περιττὸν ἡγούμην καταλέγειν ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων ἐκ διαστήματος ὑπομνήσω. καὶ τὰ ὀνόματα. ῥωμαίοις πάλαι μὲν ἦν ἓν ὥσπερ ἀνθρώποις ἅπασιν ἑκάστῳ, μετὰ δὲ ἐγένοντο δύο, καὶ οὐ πολὺς χρόνος ἐξ οὗ καὶ τρίτον ἤρξατο τισὶν ἐς ἐπίγνωσιν ἐκ πάθους. ἢ ἀρετῆς προστίθεσθαι καθὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων τισὶν ἐπὶ τὰ ὀνόματα ἦσαν ἐπικλήσεις. Tempus autem in omnibus recenſere ſuperuacaneum exiſtimarim, at in rebus clariſsimis interualla monebo, & nomina. Romanis olim vnum erat, ſicut omnibus hominibus, poſtea aſſumpſere duo, nec multò pòſt tertium propter virtutem, vel aliquod πάθος aliquibus, vt dignoſcerentur, imponi cœptum, iuxta Græcorum morem, quibus vltra nomina erant etiam cognomina. Ex quo patet decipi Accur vnà cum Priſciano, & iuriſperitis, qui hunc locum interpretantur, quia nomen non eſt proprium: eſt

enim proprium, quod primò tantùm habebatur, & primo loco poni conſueuit, quod nunc prænomen appellamus. Patet etiam falli Alcia. cum Diomede & alijs, qui cognomen proprium eſſe tradunt cum Appianus dicat id vltimò habitum, & in virtutis πάθες ve cognomen imponi cæptum. quod etiam ex multis præſtantiſsimis ſcriptoribus probari poteſt. Cicero pro L. Muræna, quam laudem ille Africa oppreſſa cognomine ipſo præ ſe ferebat, eandem hic ſibi ex Aſiæ nomine aſſumpſit. idem libr. j. De fin. Torquatum, qui hoc primus cognomen inuenit, & lib. iij. De off. Atque hic T. Manlius is eſt, qui ad Anniennem Galli, quem ab eo prouocatus occiderat. torque detracta cognomen inuenit. & de ſomno Scipionis, Eritque cognomē id tibi partū, quod habes ex nobis adhuc hereditariū. T. Liuius lib. primo. Manſit Syluius poſtea omnibus cognomen. Idem libr. vij. æmulumque decoris ſui abſentem M. Valerium Coruinū. id enim illi deinde cognominis fuit. ſummo fauore populi tres & viginti natum annos conſulem renunciauit. De quo etiam Proper. lib. iij.

Et cui cognomen Coruus habere dedit.

Idem Liuius lib. ix loquens de L. Papyrio Curſore, Præcipua pedum pernicitas inerat, quæ cognomen etiam dedit. Et lib. xxix. Id vectigal commentum alterum ex cenſoribus ſatis credebant populo iratum, quòd iniquo iudicio quondam damnatus eſſet, & in pretio ſalis maximè oneratas tribus, quarum opera damnatus erat, credebant. Inde ſalinatori Liuio inditum cognomen. Sic lib. xxx.

Afri-

Africani cognomen militaris prius fauor, an popularis aura celebrauerit, an ſicuti Felicis Syllæ, Magnique Pompeij patrum memoria cœptum ab aſſentatione familiari ſit, parum compertum habeo. Primus certè hîc imperator nomine à ſe deuinctæ gentis eſt nobilitatus. exemplo deinde huius nequaquam victoria pares inſignes imagninum titulos, claraque cognomina familiæ fecere. De quo etiam Salluſtius in Bello Iugur. ita ſcribit, Maſiniſſa Rex Humidarum in amicitiam receptus à P. Scipione, cui cognomen poſtea Africano à virtute fuit. poſt quem multi à domitis prouincijs cognomen aſſumpſere. Sic illius frater L. Scipio cognominatus fuit Aſiaticus, Scipio Aemylianus Numātinus P. Seruilius Iſauricus. C. Metellus Macedonicus. & eius filij alter Creticus, alter Balearis. Druſus Germanicus, Varus Quintilius Getulicus. Seuerus Arabenicus, Parthicus, & Arabicus. Aliqui quoque à captis piſcibus ita Sergius Orata, & Licinius Murena cognominati fuere. Præterea ſi cognomen, quod eſt tertium, eſſet proprium, ſequeretur, vt qui ſolùm duo nomina habebant, veluti C. Marius, & Q. Sertorius, proprio carniſſent, quod eſt abſurdum quo argumento vſus fuit Poſidonius teſte Plutarcho in vita C. Marij, contra eos, qui tertium nomen proprium eſſe putabant. Facit etiam contra eos, quòd cognomen vltimo loco ponebatur. Quod autem neque nomen ſit cuiuſquam proprium præter rationem ſupradictam ſatis videtur Alciatus ibi probare: quod etiam ex multis alijs ſcriptorum locis conijcere licet. Sic actio. j. in

Ver. Scit is, quem adeſſe video Cn. Lentulus Marcellinus, quorum fide atque præſidio ſiculi maxime vtuntur, quòd omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt. idem in Bruto, Multa enim ſcripta ſunt in eis, quæ facta non ſunt, falſi triumphi, plures conſulatus, genera etiam falſa, & ad plebem tranſitiones, cum homines humiliores in alienum eiuſdem nominis infunderentur genus. Liuius lib. j. tamen in re tam clara nominum error manet, vtrius populi Horatij, vtrius Curiatij fuerint. idem libr. ij. Furios Fuſios ſcripſere quidam, id admoneo, ne quis immutationem virorum ipſorum eſſe, quæ nominum eſt, putet. Et iterum in eodem libro, ſe quoque id generi, ac nomini dare & L. Florus lib. iij. Loquens de Mario, ſubrogare conatus eſt in eius locum C. Gracchum hominem ſine tribu, ſine nomine, ſed ſubito titulo in familiam ipſe ſe adoptat. Reſtat igitur vt prænomen, quod primum eſt, proprium ſit, vt Poſidonius tradit. Nec moueor, quòd in hoc Plutarchus eum reprehendat, propterea quòd eo modo mulieres nomine proprio caruiſſent, quibus proprium nomē non imponebatur. nanque falli videtur in hac re Plutarchus, vt Vigilius ex Plinio & feſto docet ſuprà ſub tit. De exhere. Lib. & Anto. Auguſt. quoque affirmat. Non ignoro quandoque nomen vſurpari loco prænominis, vt in l. cum filius §. cum pater de leg. ij. & in l. facta §. Si ſub conditione ff. ad Sena. treb. Capitur & aliquando pro cognomine, vt patet in loco Liuij, de Africano adducto. Sic & apud Horat. carminum lib. iiij.

Non

Non incendia Carthaginis impiæ
Eius, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit. Vt Maioragius olim præceptor meus, vir omni liberali doctrina politiſsimus, qui primus eloquentiæ ſtudium, & ſermonis elegantiam in ciuitatem noſtram induxit, verè dixerit, (ſi cut à Primo Comite homine religioſiſsimo, & eru ditiſsimo illius Conſanguineo accepi, nondum enim omnia Maioragij ſcripta ſunt edita) nomen eſſe genus, quandoquidem hæc omnia nomina dicũtur, tamen propriè pro familia capi ſolet. Cum igi tur ab initio omnes homines vnum tantum nomen haberent, vt Appianus ait, & ex hiſtorijs conſtat, præter Trogloditas, & Atlantes, illos enim Herodotus, iſtos Plinius ſcribit ſine nomine fuiſſe, quod etiam de Apharantibus tradit Nicolaus in lib. περὶ ἐθῶν, neceſſe erat, vt id eſſet proprium ſingulorum. Additum poſtea fuit ſecundum, præcipuè Romanis, quod eſt familiæ nomen. Verùm vt primum à ſe cundo dignoſci poſſet, prænomen vocatum fuit. Et in hoc decipitur Theophilus, qui prænomen tertium eſſe putat, cum primum ſit. Cicero libr. iij. Ad Atticum, de Euthychide gratum, qui vetere prænomine, nouo nomine T. erit Cæcilius. & Plutarchus ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς, ait pręnomina Latinos integra non ſcribere, ſed aut vna ſolùm litera, vt T. L. M. aut duabus vt Cn. aut tribus, vt ſex. ſer. ex quibus apparet, vt dixi, contra Theophilum primum eſſe prænomen. Poſt autem tertium non omnibus, ſed aliquibus tantùm impoſitum, ex rebus geſtis, vt ait Plutarchus, vel ex natura, vel ex aliqua cor-

poris figura,quod cognomen appellarunt. Et hoc quemadmodum etiam ſecundum erat hæreditarium. ideo Valla optimè dixit nomen & cognomen eſſe familiæ,nam nomine familia à familia diſferebat, cognomine verò pars familiæ ab altera,ſiue ab alijs diſtinguebatur. Et ideo errauit Accur. & cæteri,qui cognomen proprium familiæ nomen eſſe crediderunt,cum ſit quidem familiæ nomen,ſed non proprium . verùm ab euentu. vt ſuprà docuimus. At quoniam aliquando contingebat, vt ei, qui tria nomina habebat, propter aliquem euentum quartum nomen,& ſic alterum cognomen adderetur,ad primi cognominis differẽtiam proprio vocabulo agnomẽ illud dixere. Nec me præterit à à pleriſq; cognomẽ pro agnomine vſurpatum fuiſſe, ſicut apparet ex locis ſuprà recitatis,in quibus Africani mẽtio facta eſt.eadẽ enim ratione,qua tertiũ,quartũ quoque cognomẽ dici poteſt. Sed vt vltimum à tertio differret nomine,agnomen nuncupatum fuit. Quamobrem hìc labitur Anto. Aug. qui ſcribit agnomen non reperiri, nec eſſe neceſſarium. Cice. libr. ij. de inuent. Nomen autem quum dicimus cognomen quoque & agnomen intelligatur oportet. Verùm ait locũ eſſe deprauatũ,quod tamẽ nulla ratione ꝓbari,poteſt nec mihi veriſimile videtur:cum omnes Rhetores,& Grãmatici, præter Linacrum,ita locum illum legerint,vt patet ex illorum ſcriptis. Fit etiam illius mentio à Gordiano in l.ſi in nomine.C.de teſta. Quinimmo Ouid. lib.iij.De Ponto,in elegia ad Cottam ait,adiectiq; probent genitiua agnomina Cottæ. Quòd autem in

in Pandectis agnomen non legatur, id non me mouet:quandoquidem ibi agnomen ſub cognomine comprehenditur.Idem etiam reſponderi poteſt ad Theophili Inſti. quibus in re dubia ſtandum non eſt,ſed potius Latine ſcriptis,à quibus illæ ſumptæ fuerunt.Sed hoc pluribus verbis diſputare minimè neceſſe videtur.Cum Pauſanias ſcriptor probatiſſimus in Achaicis ita ſcribat, τότε δὲ ἀποστέλλουσιν ἀθηναίοις στρατιάν τε, καὶ ἡγεμόνα Ατίλιον· τοῦτο γὰρ οἱ τῶν ὀνομάτων ἦν τὸ ἐκδηλότατον· ἐπεὶ καλοῦνταί γε οὐ πατρόθεν οἱ ῥωμαῖοι κατὰ ταὐτὰ ἕλλησιν· ἀλλὰ καὶ τρία ὁπότε ἢ ὀλίγιστα, καὶ ἐπὶ πλέονα ὀνόματα ἑκάστῳ τίθενται. Tunc autem mittunt Athenienſibus exercitum, & ducem Attilium, hoc enim illi erat aliorum nominum clariſsimum, quoniam non vocantur à patribus Romani,ſicuti Græci,ſed aliquando tria, aliquando pauciora, aliquando plura nomina cuilibet imponuntur. Ergo præter tertium nomen eſt & quartum, quod quandoque neceſſarium eſt, vt ſuprà dictum fuit. Quare multos quatuor nomina habuiſſe legimus. vt P.Cornelium Scipionem Africanum, cuius primum prænomen fuit, ſecundum nomen, tertium cognomen: quartum agnomen. Nam P. erat proprium,Cornelius familiæ, Scipio quoque familiæ à caſu,quòd P.Cornelius patrem ſuum, qui lumina amiſerat,loco baculi regeret. Africanus ab Africa deuicta. idem dici poteſt de Scipione Aſiatico, & Scipione Naſica. Ex quibus etiam liquidò conſtat non eſſe veram diſtinctionem Vigilij inter cognomen,& agnomen.dixit enim cognomen eſſe familiæ,agnomen verò ab euentu. quod Priſcianus

quoque retulit. Patet etiam deceptum fuiſſe Odolfredum, qui tradidit cognomen eſſe à matre, agnomen autem à patre. cōſtat pariter labi Carolū Sigonium, qui in libr. De nominibus Romanorum nihil putat differre cognomen ab agnomine. Sciendum eſt autem liberos vt plurimum habuiſſe tria nomina, libertos duo, ſeruos vnum, quamuis nonnulli ſcripſerint libertos quoque tria nomina habuiſſe, vt notauit Politianus in Miſcellaneis ſuis cap. xxxj. Non ignoro à nonnullis quamplurima alia de nominibus recenſeri. ſed ea ſolùm, quæ magis neceſſaria mihi viſa fuerunt, hìc apponere ſatius eſſe duxi.

In titu. De grad. cogna. §. vltimo.

Confirmata Iuſtiniani ſententia aliorum authoritate, & quare teſti, qui audierit non credatur ex Plauto, & alijs ſcriptoribus.

VERITATEM magis elucere, ſi res inſpiciatur, quàm ſi ab alijs audiatur, inquit Iuſtinianus, ad hoc quadrat illud Horatij in arte Poët.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator.

Quadrat etiam dictū Candaulis, vt eſt apud Herodotum in Clio, ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισιν ἐόντα ἀπιςότερα ὀφθαλμῶν hoc eſt, aures hominibus minus perſuadent, quàm oculi. Non enim contentus vxoris ſuę formam Gygi narraſſe, voluit etiam ei vxorem nudam oſtendere, à quo

quo poſtea iuſſu vxoris occiſus fuit. Talem quoq; ſententiam vſurpat Lucianus ἐν τῷ περὶ ὀρχήσεως. Plautus in Truculento huiuſce rei cauſam affert,

pluris eſt oculatus teſtis unus, quàm auriti
Decem, qui audiunt, audita dicunt, qui uident, planè ſciunt.

Sic Horatius. *certior aure*
Arbiter eſt oculus. Hinc factum eſt, vt teſti, qui ſe audiuiſſe dicat, nequaquam credatur, quod etiam aſſerit Demoſthenes in ora. πρὸς Εὐβουλίδην. Quapropter Seruius in libro vj. Aeneid. ait per portam corneam oculi ſignificantur, qui & cornei ſunt coloris, & duriores cæteris membris: nam frigus non ſentiunt. Sicut etiam Cicero dicit. in lib. De Deorũ natura, per eburneam verò portam os ſignificatur à dentibus, & ſcimus quia quæ loquimur, falſa eſſe poſſunt, ea verò quæ videmus, ſine dubio vera ſunt. nec mirum, ſi oculatus teſtis pluris eſt, cum ex ſententia Varronis lib. ij. De lingua lati. quinque ſenſuum maximus eſt oculus, nam cum ſenſus nullus quod abeſt mille paſsibus ſentire poſsit, oculorum ſenſus vis vſque peruenit ad ſtellas. Cõtra hanc ſententiam ſcribit Apuleius dicens, ſi magis oculorũ, quàm animi iudicia præſtarent, aquilas omnium animalium ſapientiſsimas fore. Scribit & Lactantius diuinarum Inſtitutionum lib. iij. tradens plus eſſe in auribus, quàm in oculis ſitum. Verùm ipſi loquuntur in diſciplinis percipiendis, quæ conſpici nequeunt nos autem in his, quæ facta ſunt, probandis. Quinimmo etiam in diſciplinis hauriendis, ſi quid oculis ſubijci poteſt, id facilius ſenſu apprehendimus, quemadmodum ex hac tabula, in qua

cognationis gradus deſcribuntur, conijcere licet.

In titu. De ſucceſ. quæ fie. per bo.vend.

Quomodo uenderentur bona debitoris ex Theophilo, & quid ſit magiſter apud Ciceronem, & Quintilianum.

QVALIS eſſet hæc venditio bonorum debitoris hîc à Iuſtiniano non exprimitur, nec ex Pandectis ſatis apparet, neque vllus interpres docet. Quod Theophilus hîc latè explicat, enarrans cum quis grande æs alienum contraxiſſet, & latitaret, nec vllus pro eo defenſor exiſteret, creditores Prætorem adire conſueuiſſe, qui concedebat eis, vt ad certum tempus bona venditoris poſsiderent, quo lapſo iterum ad Prætorem accedebant, petebantque vt, quoniam commodè quotidie conuenire non poterant, aliquem ex creditoribus deligere poſſent, qui debitoris bona diuenderet, quem magiſtrum appellabant: & cum eo emptores contrahebant. Multa alia ad hæc ſubiungit quæ commemorare ſuperuacaneum eſſe putaui, cum ipſe pluribus verbis ea narret, & facile cuiuis ſit eum legere. Hinc nacta occaſione Iacobus Curtius declarauit locum Quintiliani li.vj. vbi tractat de iocis, peruenit res inquit ille vſque in ænigma, quale eſt Ciceronis in Pletorium Fonteij accuſatorem, cuius matrem dixit, dum dixiſſet, ludum, poſtquam mortua eſſet, magiſtros habuiſſe. declarauit etiam alium Cic. in Epiſtoli, ad Fabium Gallum de

de Cæſare: Sed heus tu, inquit, manum de tabula, magiſter adeſt. At miror ipſum Curtium nullam Cælij Rhodi. mentionem feciſſe, à quo hæc ſumpſit, ex libr. xxj. cap. xvij. vbi quoque Rhodi. duos locos ex epiſtolis ad Atti. citat, lib. j. vnà agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus, & P. Scipio, & is, quem putabat fore magiſtrum, ſi bona venirent, L. Pontius. & lib. vj. de poſſeſsionibus hæreditatum, & poſsidendis bonis, magiſtris faciundis, vendendiſque ex edicto, & poſtulari, & fieri ſolet. appellantur enim ibi magiſtri, vt etiam docet hîc Theophilus, qui bona ſub haſta vendebant. Longa etiam ſerie ſcribit Theophilus, quomodo mulier ex Senatuſconſulto Claudiano bona, & libertatem amitteret. Nam requirebatur duplex denuntiatio, & decretum prætoris ſiue præſidis.

In §. Item pretium, de emp. & ven.

Accur. ſtultè putaſſe Homeri ſententiam redargui, deq; poëtarum & aliorum ſcriptorum authoritate ex Ariſtotele & Quintiliano.

NOTAT hîc Accur. in cauſis verbo philoſophorum, atque aliorũ ſcriptorũ adduci poſſe, quæ tamen ait quandoque redargui, vt in hoc loco. in quo plurimùm fallitur, quia non Homeri, ſed Sabini & Caſsij ſententia reprobatur. Sicut etiam Budæus & Aegidius Per. ſcripſerunt. Porrò ad hæc plurimum faciunt, quæ

tradit Quintilianus lib.xij.cap.iiij.In primis verò abũdare debet orator exemplorum copia cum veterum tum etiam nouorum,adeo vt non ea modò, quæ conſcripta ſunt,hiſtorijs,aut ſermonibus, velut per manus tradita,quæq́; quotidie aguntur debeat noſſe,verùm ne ea quidem, quæ ſunt à clarioribus poëtis ficta,negligere.Nam illa quidem priora,aut teſtimoriorum,aut etiam iudicatorũ obtinent locum,ſed hæc quoque aut vetuſtatis fide tuta ſunt,aut ab hominibus magnis præceptorum loco ficta creduntur. Sciat ergo quã plurima vnde etiam ſenibus authoritas maior eſt,quòd plura noſſe, & vidiſſe creduntur : quod Homerus frequentiſsimè teſtatur. Sed miſsis his omnibus, quæ Budæus refert in l.j.de contrahen.emp.& vendi. videtur mihi Ariſtoteles optimè circa hoc ſcribere.lib.j. Rheto. cap.xv.ita inquiens, μάρτυρες εἰσὶ διπλοῖ, οἱ μὲν παλαιοὶ οἱ δὲ πρόσφατοι, καὶ τούτων οἱ μὲν μετέχοντες τοῦ κινδύνου οἱ δ' ἐκτὸς. λέγω δὲ παλαιοὺς τούς τε ποιητὰς, καὶ ὅσων ἄλλων γνωρίμων εἰσὶ κρίσεις φανεραί, οἷον Ἀθηναῖοι Ὁμήρῳ μάρτυρι ἐχρήσαντο περὶ Σαλαμῖνος· καὶ Τενέδιοι ἔναγχος Περιάνδρῳ τῷ κορινθίῳ πρὸς Σιγειεῖς, καὶ Λεόφρων κατὰ Χριτίου τοῖς Σόλωνος ἐλεγείοις ἐχρήσατο. λέγων, ὅτι πάλαι ἀσελγὴς ἡ οἰκία, οὐ γὰρ ἄν ποτε ἐποίησε Σόλων, εἰπεῖν μοι κριτίᾳ πυρρότριχι πατρὸς ἀκούειν. Teſtes duplices ſunt, alij antiqui, alij recentes. Et horum aliquibus commune eſt periculum,aliquibus minimè. Voco autem antiquos poëtas,cæteroſq́; homines claros,quorum ſententiæ ſunt manifeſtæ. Sicut Athênienſes Homero teſte vſi ſunt de Salamine contendentes, & Tenedij nuper Periandro Corinthio aduerſus Sigeos, & Leo-

Leophron contra Critiam Solonis vſurpauit elegias, dicens antiquitus illius domum impudicam fuiſſe. Neque enim Solon dixiſſet,

Dicendum flauo Critiæ, audiat ille parentem.

Verùm vt hæc exempla facilius intelligantur, ſciendum eſt Athenienſes, cum de Salamine contenderent, eos Homeri verſu Megareos viciſſe, quo ſignificabatur Aiacem naues ſuas Athenienſibus iunxiſſe.

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δύο καὶ δέκα νῆας,
Στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες.

Poſtremum carmen quo Athenienſes Megareos ſuperarunt, Laërtius & Plutarchus à Solone confictum fuiſſe ſcripſerunt. Tenedij verò cum Sigeis diſceptantes vſi fuerunt teſte Periandro, qui vt ait Laërtius, poëma quoddam ſcripſerat, docẽs quomodo homines rectè viuerent. At hoc exemplum cum à ſcriptoribus nulla prorſus eius mentio fiat, apertius explicari non poteſt. Sicut etiam tradit P. Victorius Cleophon autem in oratione contra Critian oſtendere volens eam familiam impudicam fuiſſe, vſus Solonis teſtimonio fuit. Teſtatur quoque Diodorus Siculus li. xvj. pariter Philomelum his Homeri verſibus perſuaſiſſe Phocẽſibus, ne Amphictionum iudicio ſtarent, quòd antiquitus Delphicum Oraculum in ſua poteſtate fuiſſet.

Αὐτὰρ Φωκείων Σχέδιος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον
Οἳ Κυπάρισσον ἔχον Πυθῶνά τε πετρήεσσαν.

Addit Ariſtoteles, ideo tales ſcriptores ſumma authoritate præſtare, quia omni corruptelæ ſuſpitiõe carẽt, quoniã multis antea temporibus extiterũt.

In prin. De vi bo. rap.

Minorem eſſe pœnam furis non ſolùm non manifeſti, ſed etiam manifeſti, quàm raptoris contra Accur. idq́ue quomodo Iuſtinianus intellexerit ex Theoph. Et de pœna furum apud diuerſas gentes, quodq́ue in aliquibus locis olim latrocinia impunita fuere.

DICIT Iuſtinianus raptoris pœnam eſſe triplum præter rei æſtimationem, ſiue raptor deprehēdatur, ſiue nō, ne leuior ſit pœna raptoris, quàm illius, qui rem alienam clam amouet. Accur. quem Doctores omnes ſequūtur, exponens hanc ſententiam, ait Iuſtinianum loqui tantùm de fure non manifeſto: quòd furis manifeſti grauior ſit pœna, quàm raptoris. Sed mea quidē ſententia fallitur Accur. quia licet raptor tantummodo duplum perſoluere cogeretur, nihilominus non minor eſſet illius pœna, quàm furis non manifeſti. Nec nos mouere debet, quòd qui clam quid amouet, non videatur poſſe dici manifeſtus. nam in hoc animus potius cōſideratur, quàm euētus ſicut etiā in raptore cōtingit: qui quāuis à nullo deprehēdatur, tamē quia eo animo fuit, vt etiā rem illā è manibus alicuiᵘˢ eriperet, raptor dicitur. At quomodo Iuſtinianus id intelligere voluerit, patefacit hîc Theophilus his verbis, καθόλου οὖν ἐπὶ τῆς κλοπῆς, ποτὲ μὲν τὸ διπλάσιον, ποτὲ δὲ τὸ τετραπλάσιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἁρπαγῆς ἀδιαστίκτως τὸ τριπλοῦν ἐστιν ἡ ποινή, εἴτε συνελήφθη, εἴτε μὴ ὅτι ἤδη ἁρπαγὴν ἐργασάμενος καὶ κατὰ τοῦτο δοκεῖ ἢ πλέον τι ἔχειν, ἢ οὐκ ἐλαττοῦσθαι Generatim igitur in furto quan

quādoq; duplū quādoque quadruplū erit pœna, in rapina verò ſemper triplū, ſiue raptor deprehēſus fuerit, ſiue nō atq; ita grauior videtur raptoris mulcta, vel ſaltē nō minor. Quo circa fruſtra Faber & Angel⁹ hîc nitūtur rationē adducere, quare maior pœna conſtituta ſit in furem manifeſtum, quam in raptorem. Verùm vt ad Theophilum redeam, videtur apud eum in hoc §. dictio nec eſſe ſuperuacanea, cum ait, τοῦτο δὲ ἐὰν διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς furti nec manifeſti, ψιλῆς ὁ λόγος εὑρίσκεται, quòd ſi illa dictio negans tollatur, ſenſus optimè quadrabit. Quoniam dictū Iuſtiniani quoad furē non manifeſtū, ſine dubio eſt verum, cum ille leniore pœna, quàm raptor afficiatur. ſed quoad manifeſtū, nimis verè videtur dicere Iuſtinianus, cū talis fur maiorē pœnā, quàm raptor dependere videatur: ſi quidem raptor triplū, fur autem manifeſtus quadruplum perſoluere cogitur. Quæ tamen ratio non eſt vera, vt ex ſequentibus poſtea declarat Theophilus. quod à Iacobo Curtio non animaduerſum fuiſſe, ſummoperè miror: qui conuertens hunc locum in eundem errorem incidit. Deprehenſi autem in furto grauiores pœnas, quàm non deprehenſi non tantùm apud Romanos, ſed etiā apud alias nationes exoluiſſe leguntur. Scribit enim Xenophō. li. iiij. Κύρου ἀναβάσεως, Lacedæmonios furari conſueuiſſe, nec vnquā puniri ſolitos, niſi deprehenſos: qui loris cædebantur. idem tradit Heraclides in libro περὶ πολιτειῶν, & Plutarchus in Lycurgo: qui ait non ſolùm plagas, ſed mediam quoque deprehenſis pœnam fuiſſe. Teſtatur idem Iſocrates ἐν τῷ παναθηναϊκῷ, ſcribens

eos argentum ſoluere coactos. Alij verò pœnam nullam luebant, quòd vt atteſtatur A. Gel. lib. xj. furandi ſolertia, & aſſuetudo acueret, obfirmaretque animos adoleſcentium, & ad inſidiarum aſtus, & ad vigilandi tolerantiam, & ad obrependi celeritatem. Refert idem Heraclides apud Locros legem fuiſſe, vt ei, qui in furto deprehenſus foret, oculi eruerentur, à quibus cum deprehenſus fuiſſet Zaleuci filius, eumque dimitterent, patrem non toleraſſe, ſed vnum oculum filio, alterum ſibi eripi iuſiſſe, Non me fugit Val. Maximum libr. vj. & Aelianum libr. xiij. tradere filium Zaleuci deprehenſum in adulterio. Sed in hoc maiorem fidem Heraclidi habendam eſſe cenſeo, cum antiquior fuerit: qui Platonem & Ariſtotelem præceptores habuit. At Scythæ non modò deprehenſos, ſed omnes fures acerbè puniebant, apud quos nullum ſcelus furto grauius habebatur: vt commemorat Iuſtinus lib. ij. Apud Lycios liberis pœna erat Seruitus, vt ſcribit Nicolaus in libro περὶ ἐθῶν. Contrà verò apud Phocenſes Latrocinium magis gloria fuit quod affirmat idem Iuſtinus libr. xliij. ac Thraces aliena rapere pulchrum exiſtimarunt, vt ſcribit Herodotus in Therpſicore. Et apud Aegyptios omnia furta impunita fuiſſe tradidit Ariſto iureconſultus. Latrocinijs quoque magnopere deditos fuiſſe Marmaridas Lybiæ populos ſcribit Diodorus ſiculus βιβλιοθήκης ἱστορικῆς libr. iiij. Et idem de cimbris li. vj. quod etiã de Lycijs memoriæ prodidit Heraclides. Legitur & apud Cæſarem de bello Gallico lib. vj. in Germania ea latrocinia nullã habuiſ-

buiſſe infamiā, quæ extra fines cuiuſque ciuitatis fierent. quòd ea iuuentutis exercendæ, ac deſidiæ minuendæ cauſa fieri prædicarent. Athenienſes quoque magiſtratus à publicis furtis minimè abſtinebant, ſicuti Chiriſophus Xenophonti exprobrauit. Quæ etiam conſuetudo, ſi conſuetudo vocari poteſt, olim Romæ increbruiſſe videtur. Nam M. Cato in oratione, quam de præda militibus diuidenda ſcripſit, conquerebatur fures priuatos in neruo, & in compedibus ætatem agere, publicos autem in auro, atque in purpura. Quod pariter in multis locis hodie conſpicere licet. Et quamuis nonnullos à Principibus emungi videamus, tamen in maioribus cōniuetur, vt iure ſolon authore Diogene Laërtio lib.j. περὶ βίων δογμάτων καὶ ἀποφθεγμάτων τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκιμησάντων dixiſſe videatur. Leges araneis eſſe quam ſimillimas, in quas, ſi quid leue deciderit, id ferunt, ſin autem quid maius inciderit, ipſæ diſciſſæ pereunt quamuis Stobæus in ſermone περὶ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι δυνατῶν id Zaleuco Locrorum legiſlatori & Franciſcus Petrarcha rerum memo. lib.iij. id Anacharſi tribuat & Alexander Seuerus, vt eſt apud Lampridium meritò vſurparit illam Platonis ſententiam ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοὺς ἐκφεύξεται, multa furatus ſi pauca dederit effugiet. Quod certè non ita grauiter ferendum videretur, niſi id in maximum populorum detrimentum redundaret. At æquiſsimi omnium Aphytæi fuiſſe videri poſſunt, qui ab alienis etiam ianuis apertis prorſus abſtinebant. Quinetiam Heraclides affirmat cum in ea ciuitate hoſpes quidam vi-

num emiſſet, ſecumque deferre non poſſet, quòd qui in nauigio erant, vela feciſſent, vinum in emporio nulli commendatum dereliquiſſe, & poſt aliquot dies eò reuerſum id penitus intactum reperiſſe. Aethiopom quoque ædes ianuis carere, & cum in vijs multa relinquantur, neminem furari ſcribit Nicolaus in lib. περὶ ἐθῶν. His inſtitutis, atque hac gloria florent hodie Germani, qui non modò non furantur, ſed quæ inueniunt, ad dominos libentiſsimè deferunt. O gentem verè felicem & beatam, ſi ab erroribus, in quibus nonnulli verſantur, auocari poſſent: ſummoque Pontifici parerent, & in animo ſuos verum Dei cultum, puramque religionem inducerent. Quod ſi vnquam ſperare licuit, id hodie profectò ſub tam ſancto, tamque integro Pontifice maximè ſperare poſſumus.

In §. Sunt autem, De noxa. actio.

Actionem tam furti manifeſti, quàm non manifeſti deſcendere ex l. xij. Tab. ſecus ac Accur. expoſuit.

QVAEDAM ex noxalibus actionibus ſunt conſtitutæ legibus, quędam edicto prætoris, legibus, qualis actio furti, quæ deſcendit ex l. xij. tab. hîc Accur. expoſuit furti, id eſt non manifeſti. atque ita diſtinxit inter furtum manifeſtum, & non manifeſtum, tradens actionem non manifeſti eſſe ciuilem, manifeſti verò Prætoriã. Et hoc vt euitaret ambiguitatem, quæ oriebatur ex his, quæ habentur infrà ſub tit. De perpe. & temp. actio. vbi dicitur actionem furti mani-

maniſeſti, quamuis Prætoria ſit, perpetuò dari. Verùm ego hic intelligendum puto de vtraque furti ſpecie: quia verba generalia generaliter debent intelligi, & vbi lex nō diſtinguit, neque nos diſtinguere debemus. Præterea dico parere ex legib⁹ xij. tab. nēpe ex ti. xij. actionē manifeſtis furti inde deſcēdere cùm manifeſtis furtib⁹, & liberis, & ſeruis pœnas irroget. Quòd autē ſub tit. de perpe. & tēp. actio. dixerit Imperator, actionē manifeſti furti eſſe prætoriā, nō repugnat, quia ibi pœnā pecuniariā tantum cogitauit, quæ à Prætore inuenta eſt. Sed hic illius ortus conſideratur, qui ex l. xij. tab. deſcendit. Et ita quoque ibi Theophilus ſcribit, quamuis nullam huius loci mentionem faciat.

In Conſti. De mona. §. ſi quis autem.

Qui ſint Archimandritæ, & unde dicti, contra opinionem Alcia. quòd reges & Bellorum duces paſtores uocati fuerint, & quæ ſint aſceteria.

HANC conſtitutionem græcè ſcriptam non habemus, nihilominus quia in ea Archimandritæ nominantur, non abſurdum fuerit, qui ſint, & vnde perquirere. Accur. vt eius verbo vtar, hîc eos eſſe putat monachorum Præfectos, quaſi magiſtrorū principes, quod abſurdum eſt, quia mandrita non inuenitur. At in l. vlti. de ſum. tri. interpretatus eſt ouium principes: quod magis quadrat. Sed in hoc fallitur, quòd ait man-

dron ſignificare ouem. dicti enim ſunt Archimandritæ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ μάνδρα, quem nos gregem dicimus, quaſi gregis principes. Iuuenalis Saty.iij.

Et ſtantis conuitia mandræ
Eripiunt ſomnum Druſo, uitulíſque marinis.

{ Et Martialis libr.v.

Vixq́; datur longas mulorum uincere mandras.

Alciatus verò libro primo. Præter quem omnes ſequuntur, ridet hanc Accur. expoſitionem: quia ſacroſanctis viris nihil cum brutis videtur eſſe commune. Et putat ita dictos, quòd priſci monachi eremos colentes ἐν ταῖς μάνδραις, id eſt in ſpeluncis habitarent. Ego, quod Alciati pace dixerim, potius Accur. ſententiã probo. Nã quid tam ſimile eſt, quàm Princeps & paſtor? quorũ ſimilitudinẽ expreſsit Cyrus, vt eſt apud Xenophontem Κύρου παιδείας lib.viij. καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημονεύεται, ὡς λέγει παραπλήσια ἔργα εἶναι νομέως ἀγαθοῦ, καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ τόν τε γὰρ νομέα χρῆναι ἔφη, εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτὸν ἤδη προβάτων εὐδαιμονίᾳ. τόν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ ἀνθρώποις ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς. Et illius ſermo memoriæ proditus eſt quùm ſimilia eſſe diceret, boni paſtoris opera, & bonis regis. Etenim decere paſtorem dicebat pecora ſua felicia præſtare, & eum frui illarum felicitate, pariter & regi ciuitatibus & populis ſuis cum eorum felicitate imperandum. Ita Tiberius Cæſar, vt refert Suetonius, cum moneretur, vt vectigalia augeret, ſe paſtori comparauit, dicens, boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere. Similiter Matthæus ca. xxv. Deum paſtori ſimilem fecit, καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων,

λήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων. καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων Et ſeparabit eos, non ſecus ac paſtor ſegregat pecora ab hædis, & conſtituet pecora à dextris, hædos autem à ſiniſtris. Hac etiam comparatione vſus eſt Chriſtus, vt idem Matthæus recenſet, cap. xxvj. πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης, percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Sic & Plato ἐν τῷ πολιτικῷ Deum paſtorem appellauit, & in Minoe legiſlatores paſtores nominauit. Quinetiam Homerus ſæpiſsime reges, & bellorum duces populorum paſtores vocare ſolet, quemadmodum Iliad. A. Οἷον Πειρίθοόν τε Δρύαντά τε ποιμένα λαῶν. Sic & B.

Οἵ δ' ἐπανέστησαν, πείθοντό τε ποιμένι λαῶν
Σκηπτοῦχοι βασιλῆες. Et iterum,
Τῷ νῦν ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι ποιμένι λαῶν
Ἧσαι ὀνειδίζων, ὅτι οἱ μάλα πολλὰ διδοῦσιν
Ἥρωες Δαναοί & Odiſſ.. Ξ.
ἀλλά τις εἴη
Εἰπεῖν ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι ποιμένι λαῶν
Εἰ πλέονας παρὰ ναῦφιν ἐποτρύνειε νέεσθαι.

Legitur etiam in ſacra hiſtoria Aegyptiorum reges paſtores fuiſſe dictos. quod pariter Euſeb. & Conſtantinus Phrygio ſcribunt. Et Heſychius tradit ποιμὴν ſignificare regem. Quare ſcriptores recentiores Pontifices paſtores appellauere. Sicuti Platina in Ioanne iij. Nec mirum ſi Meroitæ plerunque eum regem conſtituebant, qui pecorum alendorum virtute excelleret. vt aſſerit Strabo γεωγραφικῶν lib. xvij. Huius nominis facit mentionem

Sidonius Apollinaris epiſt. li.viij.vbi non eſt repre hẽdendus eſt interpres, qui Archimandritas dictos putauit, tanquam principes mandre, & agminis Aſceteriũ verò quid ſit, non ex Accur. petendũ eſt, qui aſsiſterium legit, ſed ex Bud. Linguæ Græcę cõ mentarijs. Eſt enim locus ad ſe exercendum, & meditandum à verbo ἀσκέω, quod eſt exerceo.

In conſti. De defen. ciui. §. interim.

Ineptè Accur. declarare modum, quo deligerentur ciuitatum defenſores, nec rectè hunc locum uideri percepiſſe Tiraquellum, cumq́; modum creandi magiſtratus fuiſſe quondam Athenis.

QVOMODO viri clariores ciuitatis cogerentur ſuſcipere defenſoris munus ineptè & ridiculè exponit hîc Accur. dum ait nobiliores cogi ſolitos in circulum, duosque ex eis perſcrutari cæterorum bonitatem: quæ ſomniaſſe potius, quàm diuinaſſe videtur. Nam cũ oporteret eos ἀμοιβαδὸν hoc munere fungi, quod Gregorius Haliander dixit per vices, non inquirebatur ſingulorum præſtantia, quia neceſſe erat, vt omnes ſuo tempore id munus obirent. Neque ſententia mea Tiraquellus vir certè doctiſsimus hunc locum percepit, qui in libro de iure Primog. q. xix. tradit hîc intelligendum eſſe de illo circulo, de quo ſcribit Caius inſtitutionum ſuarum li. j. tit. ij. & quem Auſonius Gallus orbem teretem appel

appellauit,& de quo mentionem facit Felinus in c.cum dilecta, de reſcri.& Cardi. Alexandrinus in C.Nicolao, de appella. quia in eis circulis ita nomina ſcribebãtur, vt dignoſci nõ poſſet quis prius, quisve poſterius nominat⁹ eſſet, hîc verò κατὰ κύκλον dixit Iuſtinianus, id eſt eo ordine, vt quis non cogatur iterum eſſe defenſor, donec alij quoque defenſores non fuerint, vt ex ſubſequentibus apparet. Magiſtratus qui hoc modo creabantur περιοδικὰ πολιτεύματα Demoſthenes vocauit quos Budæus Circulares Magiſtratus dixit. Non omitto, interpretem hîc, & infra ſub eod.tit.in §. Si qua verò σεμνοτέρους nobiliores exponere, cum de grauioribus & dignioribus viris Iuſtinianus intelligat. hæc enim.dictio id ſignificat, vt conſtat ex ſcriptoribus Græcis: quod etiam Suidas & Budæus docent, & in magiſtratibus non minus hominum dignitas, & integritas, quàm nobilitas eſt ſpectanda.

In §. Audient.

Imprudenter Bart.ex hac conſtitutione notaſſe popularem uocari hominem uilem, licet hæc uox in ea ſignificatione quandoque reperiatur, probatáque Iuſti.definitio, quid ſit populus, quid plebs ex alijs ſcriptoribus unde dicta plebs contra Anto.Stellam, & erraſſe interpretem Lucæ in nomine λάος, & cur ita Græci populum uocarint.

IN hoc loco notat Bart. ex verbis Imp. & Accur. popularem dici, qui non ſit nobilis, quæ profectò ſententia hîc nequaquam habe-

betur.quandoquidem neque in §.neque in Accur. commentarijs quicquam ad hoc pertinens reperiatur.fortaſſe Bart.id notandum putauit ex eo loco, conuenit enim vnumquenque nobilium ſemper functionum agere ciuitatum, quas inhabitat, & hanc eis conferre habitationis compenſationem. Sed abſurdum foret hoc inde argumentum ſumere,cum ibi non diſtinguātur nobiles à popularibus,nec vlla popularium mentio fiat, ſed populi tantum in Holiandri traductione, in huiuſce partis initio:in græco enim legitur λαῶν μερίμνας quod eſt populorum curas. quorum verborum loco in traductione veteri habemus pro omnibus hominibus ſolicitudines.Ex quo contrarium potius argumentum ſumendum eſt eius,quod Bartol.notauit. nam in omnibus hominibus comprehenduntur etiam nobiles. Quapropter hìc omnino fallitur Bart.& verba Accur.quæ citat, non reperiuntur. Verùm popularis ſignificat hominem alicuius populi,ſiue nobilis ſit,ſiue ignobilis.Plaut. in Amph. Qui præda atque agro adoreaque affecit populares ſuos.idem in pœ.O mihi popularis ſalue. & in Rud.Ago cum illa,ne quid noceat meis popularibus. Sic Terentius in Adelphis,obſecro populares ferte miſero, atque innocēti auxilium.Cic.ad Att. lib.x. Ego verò Solonis popularis tui, vt puto, etiam mei legem negligam.Et libr.iiij.Acad. Q. At hoc Anaximādro populari, & ſodali ſuo non perſuaſit. Non nego aliquando hanc dictionem in ea ſignificatione reperiri, ſed raro. nec memini me legiſſe, niſi ſemel apud Plautum, præſtat diuitē eſſe

ac popularem, quàm nobilem, & mendicum. Et iterum apud Ciceronem Act.vij.in Ver. Atque hæc ſicubi facta ſunt, facta ſunt vt homines populares, aut nobiles ſupplicio, aut exilio leuarētur. Terentius autē in Phormiōne dum ait, amicus ſummus meus, & popularis Geta, non videtur eam dictionē in hoc ſenſu capere: vt Donatus & Tiraquellus exiſtimarūt, ſed pro homine eiuſdem populi. Etenim appellatione populi vniuerſi ciues ſignificantur, enumeratis etiā patritijs, & ſenatorib⁹, vt tradit Iuſti.in Inſti.ſub tit.de iu. nat. ſic etiā Athenagoras apud Thucydidem li.vj.in oratione, quam ad conſilium ſyracuſanum habuit, Ἐγὼ δέ φημι πρῶτα μὲν δῆμον ξύμπαν ὠνομάσθαι, Ego quidem dico primùm populum omnem hominem nominari. Hinc Appius, vt eſt apud Liuium libr.ij. dicebat Tribunum non populi, ſed plebis magiſtratum eſſe. Et Homerus ſæpiſsimè vocat Agamemnonem ποιμένα λαῶν, paſtorem populorum, in quibus comprehendebantur etiam reges. Quamobrem interpres Lucæ cap.j. vt etiam notauit Valla, male vertit ea verba ἐπεσκέψατο, καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ. dicendum enim erat populi ſui, quia Deus non ſolùm plebis, ſed etiam cæterorum curam habuit. Et λαὸς apud Græcos idem valet, quod apud nos populus. Sic enim populum appellarunt à iactu lapidum deucalionis, & pyrrhæ, vt Hyginus in fabulis tradidit. vel ab Athenienſium lapidibus, quemadmodum Philochorus ſcripſit, quos illi iuſſu cecropis in medium cōiecere, vt facilius eorum numerus ſciri poſſet.

Quare melius dixiſſe videri poteſt Gregorius x.in c.ij.De immu.eccle. lib. vj.qui & ipſe loquens de Chriſto ait, qui ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.in quem errorem incidit etiam interpres cap.vj.Non me fugit quandoque populum ſeparari à Senatu,quum dicimus ſenatus populuſque Romanus. Sic & Leuinus conſul apud Liuiũ lib.xxxvj. dicebat magiſtratus ſenatui, & ſenatus populo ſicut honore præſtet,ita ad omnia quæ dura,atque aſpera eſſent,ſubeunda ducem debere eſſe. Atteius quoque capito publici priuatiq́ue iuris peritiſsimus,vt ſcribit A.Gellius libr.x. cap.xx. ita plebem à populo diuiſit, quòd in populo omnis pars ciuitatis, omneſq́ue eius ordines contineantur,plebs autem ea dicatur, in qua gentes ciuium patritiæ non inſunt.Dicitur enim plebs ἀπὸ τ͂ πλήθους,quod plebem ſignificat,non à pello, vt notauit Antonius Stella.

In §.i.De mand.princ.

Imperatorem hic intelligere de cauſis breuibus, non habita diſtinctione an uerſentur inter homines uiles, uel pauperes contra omnes doctores.

ACCVRSIVS hunc locum ita exponit, vt ſiue cauſæ ſint breues, ſiue hominum vilium,ſine ſcripto decidantur,& ideo dictionem maximè ſuperuacaneam eſſe putat. Alij inquit, hoc tantùm ad cauſas breues referunt, quæ ſint vilium rerum,& tunc dictio maximè non eſt ſuperuacanea.Iacobus Beluiſius, & Bart.primam opinio-

opinionem amplexi ſunt, plerique alij ſecundam: verùm vtraque falſa eſt. decipiuntur enim Accur. Belui. & Bart. & ſi qui alij ſunt, qui vnà cum eis ſentiant quoniam putant hoc habere locum ſiue cauſæ ſint breues, ſiue hominum vilium. cum Imperator ſolùm loquatur de cauſis breuioribus. ſiue ſint inter homines nobiles, ſiue viles, & pauperes. Nam pauperes, quòd pecuniâ carent, maiore miſeratione digni ſunt: atque ideo eorum præcipuè cauſas Imp. breui decidi iubet. quod tàm ex verbis græcis, quàm ex interpretatione latina facile licet intelligere. Ex quo apparet cõtra Accur. dictionem maximè non eſſe ſuperuacaneam. Qui verò Imp. de cauſis tantum breuibus hìc loqui arbitrantur, in hoc ſane bene ſentiũt: dum autem explicant vilium, id eſt rerum, tum grauiter labuntur. quia nullæ dicuntur cauſæ breues, quæ non pariter ſint vilium rerum. Et ſi ea fuiſſet Imp. ſententia, non dixiſſet, καὶ ὅσαι μάλιστα τῶν εὐτελεστέρων εἰσὶν, Sed potius καὶ ὅσαι μάλιστα περὶ τῶν εὐτελεστέρων εἰσίν. Quinimmo dictio maximè eſſet ſuperuacanea, contrà ac ipſi putant. Alij, vt ait Bar. opinantur vtrunque requiri, vt cauſæ ſint breues, & hominum vilium, quod nequaquam verum eſt, quia ſufficit eſſe breues. At Imperator eas maximè commendat, quæ inter homines pauperes verſantur. Quapropter, vt ſupra dixi, vox maximè hìc neceſſaria eſt. Poſſemus & aliter hunc locum intelligere, ſi nomen illud εὐτελεστέρων interpretemur homines ſimplices, & minimè verſutos, qui in cauſis & litibus non ſunt exercitati. hic enim ſenſus non eſt abſurdus, &

ἀντελεςέρ☉ hanc pariter habet ſignificationem.

In Conſti. ſceni. non ſolùm ſi fideiuſ.præſt.

Quædam in hac conſti. ab interprete malè conuerſa, quæ nec Haloander uidetur percepiſſe, quis ἄρχων diceretur. & Accur. in fine conſti. deceptum fuiſſe.

QVIA in hac conſtitutione interpres ſæpe fallitur, neceſſarium eſſe duxi monere in quibus lapſus fuerit, ne linguæ græcæ imperiti vnà cum eo decipiantur. Et primò in initio conſtitutionis, quum ait in ſcena detentas mulieres fideiuſſores exigere, quia obſeruabunt, bis peccat, videlicet in nomine detentas, & in verbo obſeruabunt. nihil enim ad rem faciunt. Sciendum eſt igitur mulieres, quæ in ſcenam accedebant, quas Iuſtinianus appellat ſcenicas, rogari ſolitas, vt corpore ſe proſtituerent: quod ex Iuſtiniani verbis in hac conſtitutione ſæpe conijcere licet. Id etiam intelligere videtur Ouidius libr. ij. De triſti.

Luminibusq; tuis, totus quibus utitur orbis
Scenica uidiſti lætus adulteria.

Quare illa verba ἴσμεν πρώην πεποιημένοι νόμον ἀπαγορεύοντα μηδενὶ παῤῥησίαν εἶναι τὰς εἰς σκηνὴν κατιούσας γυναῖκας ἐγγυητὰς εἰσπράττειν, ὥστε προσεδρεύσουσι, καὶ τὴν ἀσεβῆ πληρώσουσιν ἐργασίαν, ita latinè verti poſſe cenſeo. Scimus iandiu nos legem tuliſſe prohibentem nulli licere à mulieribus in ſcenam deſcen-

den-

dentibus fideiuſſores poſtulare, quòd ibi aſsidebunt opus impium facientes. Quòd autem Gregorius Haloander intellexerit de his mulieribus. quę in tabernis ſe proſtituunt, id an bene dixerit, alij viderint. Labitur & paulò pòſt interpres in nomine nouiſsimas, quemadmodum etiam ſuprà in conſtit. de leno. nam ἐσχάτον non nouiſsimum, ſed extremum ſignificat, & ἐσχατιὰ extremitatem. Quapropter ἐσχατίας quoque vocarunt, vt ait Suidas, agros & prædia ab vrbibus magis ſemota, quaſi in finibus cuiuſque regionis ſita. in qua ſignificatione vtitur Theocritus Idylio xiij.

ἇμος δ' ἀντέλλοντι πελειάδες ἐσχατιαὶ δὲ
ἄρνα νέον βόσκοντι τετραμμένου εἴαρος ἤδη.

Inſulſè pariter in fine conſtitutionis inculcat interpres quiddam de maioribus cingulis, cum hęc verba græca καὶ πρόσεστι ὁ ἐκ γειτόνων μείζων ἄρχων. hūc ſenſum habeant, & ſimul ex vicinis maior militiæ Præfectus. Etenim ἄρχων ducem belli ſignificat, vt ait Heſychius & Iul. Pollux, qui libr. j. ἄρχοντας totius exercitus imperatores eſſe ſcribit. Id quoque oſtendit Thucy. his verbis, καὶ νομίσατε τρία εἶναι τὸ καλῶς πολεμεῖν, τὸ ἐθέλειν καὶ αἰσχύνεσθαι, καὶ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι. Tria exiſtimate requiri ad præclare bellandum, velle, verecundari, & ducibus parere. (Non enim mihi ſatiſfacit Cōradus Geſnerus, qui in hoc loco apud Stobæum αἰσχύνεσθαι reuereri expoſuit, quandoquidem ita ſecundum & tertium in idem recideret.) Quo fit, vt mirer Haloandrum, qui magiſtratum vertit. Non me præterit Athenis magiſtratum fuiſſe ἄρχοντα vocatum: de quo multa tra-

dit Iul.Pollux libr.viij.Et plura Bud. in commentarijs Linguæ Græcæ.Sed cum hic Iuſtinianus paulò antè iudicis militaris mentionem fecerit, veriſimilius eſt,vt etiam poſtea de eodem intelligat.Sententia ergo Iuſtiniani talis erit,ſi in ea prouincia iudex militaris erit,ipſe pœnam exigat. Sin autem Epiſcopus metropoleos, qui id nobis referat vnà cum iudice militari maiore, qui ſit in vicinis prouincijs.Hinc apparet etiam Accur.deceptum,dum ait,ſi non ſit in illa ciuitate iudex militaris, nec Epiſcopus, id præſtandum à iudice propinquioris prouinciæ,quia id ab Epiſcopo,& à iudice militari fieri iubet. Imp. de cingulo verò dignitatis fit mentio ſæpius in libr. xij.ca. verùm hic de eo nihil habetur.

In §.Si verò alter, vt om. obed. iud.pro.

Quid ſit manſio contra Bud. Alcia. Sypontinum, & ſpiegelium, quid ſchœnus, & paraſanga contra Leonardum Portium, & quid ſtadium, quótque illius genera.

QVONIAM hic Accur. hærere videtur, dum nititur explicare quid ſit manſio, id primò animaduertendum interpretem erraſſe.Cum enim Iuſtinianus dicat, μιᾶς ἢ δύο μόνων ἐπαρχιῶν ἐν μέσῳ καθισαμένων, non vertendum erat, vna aut duabus manſionibus in medio prouinciarum conſtitutis, ſed ita, vna, aut duabus ſolis prouincijs

cijs in medio conſtitutis. Verùm vt intelligatur quid ſit manſio, quoniam eius mentio fit ab Arcadio in l.vltima de mune. Et plerique in huius vocabuli interpretatione decipiuntur, dicimus duas mãſiones eſſe vnius diei viam, non autem vnam, vt Sypontinus, Spiegelius, & alij opinantur: quoniam vt plurimum quolibet die bis quiſcere ſolemus. Hoc ex eo conijcere licet, quòd manſio ſiue ςαθμός nam ita à Græcis appellatur, continet ſtadia centena & vndena, non duodena, vt Bud. & Alciatus exiſtimarunt. Illi enim ſcribunt ςαθμόν comprehendere milliaria xxviij. ſemis. Cum tamen Herodotus in Therpſicore ſcribat quindecim ſtathmos eſſe paraſangas ſex & quinquaginta cum dimidia. quæ paraſangæ efficiunt ſummam mille ſex centùm & nonaginta quinque ſtadiorum. quæ ſi in quindecim partes diſtributa fuerint, quælibet pars continebit ſummam à nobis ſuprà ſcriptam. quod iter commodè bis quotidie confici poteſt. Quare quum Plinius libro xij. cap. xiiij. loquens de Gebanitis ait, caput eorum Thomna abeſt à Gaza noſtri littoris Iudeæ M.D.XXXVII. millia paſſuum: quod diuiditur in manſiones camelorum lxij. oſtendit camelum quotidie facere iter duorum & quinquaginta milliariorum & vltra, quòd ſi manſio eſſet vnius diei iter, ſequeretur, vt camelus vna die peragraret tantùm ſex & viginti milliaria, quod eſt nimis abſurdum. cum Philoſtratus lib. ij. cap. iij. De vita Apollonij dicat Indos vti camelis ad curſum, hiſque vno die mille ſtadiorum iter conficere. Vtitur etiam Plinius hoc nomine in initio illius capitis.

In monte excelſo, à quo octo manſionibus diſtat regio eorum thurifera. Significat igitur manſio hoſpitium, ſiue tantum itineris, quo peracto viatori hoſpitari neceſſe eſt: in qua etiam ſignificatione vſurpat Suetonius in Tito Veſpaſiano, deinde ad primam ſtatim manſionem febrim nactus, cum inde lectica transferretur, ſuſpexiſſe dicitur dimotis plagulis cælum, multúmque conqueſtus eripi ſibi vitam immerenti. Schœnus verò minor eſt menſura, quæ ſexaginta ſtadijs conſtat, vt tradit Herodotus in Euterpe. quamuis Plinius in eodem loco dicat ex Eratoſthenis ſententia eſſe ſtadia quadraginta. Paraſanga autem eſt ſpatium triginta ſtadiorum, quod Herodotus docet in Euterpe, in Therpſicore, & in Erato. & Xenophon in lib. ij. περὶ κύρου παιδείας. Agathius verò lib. ij. de bello Gothorum aliter ſcribit, cuius verba quamuis græca ſint, tamen quoniam ea videre non licuit, latina appoſuimus authore Chriſtophoro perſona. Paraſanges autem vt Herodoto, & Xenophonti videtur, triginta ſtadia ſunt, iuxta Iudæos verò & Perſas vno & viginti ſtadijs terminatur. & ipſum id ſentiunt Lazi, & iure, vt arbitror. Nam & apud hoc baiuli vbi ſingulos paraſanges pertranſiêre & onera quæ geſtant, deponunt: & ipſi parumper quieſcunt, alij in ferendo viciſſim onere ſuccedentibus, idque quoties factitant, eodem ſpatio itinera metiuntur, & interrumpunt. Quamobrem Plinius lib. vj. cap. xxvj. ita inquit, inconſtantiam menſuræ diuerſitas authorum facit, cum Perſæ quoque ſchœnos & paraſangas alij alia menſura determinent. Quinentiam

Strabo

Strabo lib.xj.ita ſcribit, τὸν δὲ παρασάγγην τὸν περσικὸν οἱ μὲν ἑξήκοντα σταδίων φασίν, οἱ δὲ τριάκοντα. Sed vehementer admiror Leonardum Portium lib.ij. De pond. & menſ.ſcripſiſſe ſchœnos triginta ſtadijs conſtare,& paraſangas quinquaginta,quandoquidem neutrum horum alicubi legitur,& omnes ſcriptores apertè aiunt plura ſtadia continere ſchœnum,quam paraſangam. At ſtadium efficit cētum & viginti quinque paſſus,pedes verò ſexcentos vigintiquinque.ita Plinius lib.ij.cap.xxiij.& dictum eſt ἀπὸ τῆς στάσεως, quòd Hercules eo ſpatio vno ſpiritu confecto conſtitiſſet.Quo fit,vt iure merito nonnulli reprehendi poſsint, qui de ſtadio longè aliter tradiderunt. quandoquidem Cenſorinus idem de ſtadio Italico tradit,quod Plinius,in lib. de die natali.At ſtadium olympicum eſt pedum DV.& Pythicum mille eodem Cenſorino authore.

In §. Huic autem rei, De depo. & denun.inqui.

Hunc locum male fuiſſe conuerſum , dictionemq; imbanchiti penitus expungendam eſſe,cum minimè quadret, & uox ſit planè barbara.

CVM hæ conſtitutiones in linguam latinã verſæ fuerint ab aliquo, qui neque græcè, neque latinè ſciebat,non mirum eſt,ſi quãdoque bonus Accur. hæſitat, quandoque decipitur , quemadmodum hîc , dum nititur declarare qui ſint imbanchiti,putátque eos eſſe, qui in ſub-

ſellijs nõ ſedẽt. Cuius vocis neq; Bar. neq; Ang. nec alius quiſquã mentionẽ facit: vel ꝙ illã nõ intelligerẽt, vel potius quòd in Accur. ſentẽtia eſſet. Sciendũ eſt igitur hũc locũ, vt pleroſq; alios in hoc opere perperã fuiſſe verſum, & plurimùm à græco differre. nam in eo ita legitur, τὸ δὲ ἐπὶ τούτου χαλεπώτερον, καὶ δυσκολώτερον ἐκεῖνο ἐστί. πολλοὶ γὰρ τοῖς οἰκίας κεκτημένοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν βασκαίνοντες, ἡνίκα μέλλοιεν τὰ στεγονόμια παρὰ τῶν οἰκούντων λαμβάνειν ἐπηρεάζουσιν ἐκ μαρτυρίας τοῖς ἐνοικοῦσι στέλλοντες, ὥστε μὴ καταβαλεῖν ἐᾶν αὐτούς. quæ verba ſic latinè reddidi, antequã Haloãdri traductio ad manus meas perueniret, quæ licet verbis, nõ tamen ſenſu multùm à mea differt. Illud autẽ adhuc eſt grauius, & indignius, multi enim inuidẽtes poſsidẽtibus domos in hac felici ciuitate, quũ ab habitatoribus pẽſiones exacturi ſunt, calumniantur. præſentibus teſtibus prohibentes habitatoribus, ne quicquam eis perſoluant. Atque ita apparet ſuperuacaneam eſſe Accur. dubitationem, qui ſint imbanchiti: cum vox ſit planè barbara, & huic loco minimè conueniens, vt facile quiuis intelligere poteſt, qui literas græcas primoribus, vt aiunt, labris deguſtarit.

In conſti. quibus modis natu. eff. ſui.

Qui dicantur nothi à Græcis, & quos Iuſti. hic nothos uocet. deq; Alcia. Haloandri, & Gab. Palæotti erroribus in hoc nomine.

IN

IN hac conſtitutione Iuſtinianus ſcribit, quomodo in naturalem ſtatum reſtituantur, & quomodo patribus ſuccedant filij minus legitimè nati. Sed quoniam ſæpius nothorum mentionem facit, nec ſanè conſtat inter iureconſultos, qui proprie nothi dicantur, cum fere omnes in hoc diſſentiant, ſciendum eſt hanc eſſe dictionem græcam, quæ latino vocabulo caret, vt Cato & Quintilianus tradiderunt. Dictus autem eſt νόθος παρὰ τὸ νὸ καὶ θέον, vt ait Suidas, quòd priuatus ſit eo, quod diuinum cenſetur, id eſt legitimis nuptijs, vel παρὰ τὸ ὀνῶ, τὸ μέμφομαι, καὶ βλάπτω vt Phauorinus ſcribit, & in Etymologico magno habetur. quo nomine ſignificantur omnes, qui non ſunt ex iuſtis nuptijs procreati. vt docet Iulius Pollux, Suidas, & Heſychius quáuis Heſychius νοθογέννηται appellet. Vſus eſt Homerus Iliados Δ.

Ἀλλ' υἱὸν Πριάμοιο νόθον βάλε Δημοκόωντα.
Αὐτὰρ ὁ βῆ ῥ' Ἶσόν τε καὶ Ἄντιφον ἐξεναρίξων
υἷε δύο Πριάμοιο νόθον, καὶ γνήσιον ἄμφω
Εἰν ἑνὶ δίφρῳ ἐόντας. ὁ μὲν νόθος ἡνιόχευεν
Ἄντιφος αὖ. Et Pindarus in Olympijs.

Καὶ γὰρ Ἀλκμήνας κασίγνη
Τὸν νόθον, σκάπτῳ θένων
Σκληρᾶς ἐλαίας, ἔκταν' ἐν Τί
Ρυνθι Λικύμνιον, ἐλ
θόντ' ἐκ θαλάμων Μιδέας.
Τᾶς δὲ ποτὲ χθονὸς οἰκιστὴρ χολωθείς.

Vſus eſt & Plutarc. in Theſeo. Ἀλλ' ἐπὶ νόθῳ καὶ ξένῳ παιδὶ τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος, αὖθις ὑποφορᾷ γνησίων ὁρῇ

Et Columella lib.viij.cap.ij.vbi de gallinis loquitur,omnium tamen horũ generum nothi ſunt optimi pulli, quos conceptos ex peregrinis maribus noſtrates ediderunt.Plinius quoque libro viij. cap.j.Scribit elephantes minores apud Indos arare, & ab illis nothos appellari.Verùm in hoc loco Iuſtinianus non ita late hanc dictionem accipit, quẽadmodum Græci, quippe qui nomine nothorum intelligit ſolùm eos,quos naturales vocãt,cum dicat cæteros non eſſe dignos hoc nomine, & modò νόθους,modo φυσικοὺς vocat.Ex quo patet decipi Alciatum.qui lib.iij.Parerg.cap.v.Scribit eos differre.Patet etiam decipi Haloandrum, qui dum hæc conuerteret,modò naturales,modò ſpurios dixit. Cum ſpurij non dicantur ex concubina nati.Quos errores Alcia.& Haloand.notauit Gabriel Palæottus,in libro De nothis & ſpurijs,cap.xvij. Attamẽ & ipſe in eo fallitur,quòd putat eos tãtùm nothos à Iuſtiniano vocari, qui naſcuntur ex concubina. Quandoquidem Iuſti.etiam eos nothos vocat,qui gignũtur ex ancilla.quod patet in ea parte, in qua tractatur quomodo quis offerens ſe curiæ legitimus reddatur, cum tamen ancilla non poſsit eſſe concubina.

In conſti.De hæred.ab inteſtaveni.

Multùm differre conſtitutionem græcam à latina, cum in latina multa deſint,ex quo ſequitur diuerſum ius, quæ tamen hîc deſunt,alijs conſtitutionibus inſerta fuiſſe.

VISVM eſt hic per neceſſarium indicare quo differant verba græca à latinis, quia ex verborum differentia ſequitur diuerſum ſuccedendi ius. Et primò in §. Si igitur defunctus deſcendẽtes ibi exceptis fratribus, in græca cõſtitutione legitur, καὶ ἀδελφοπαίδων, quod eſt fratrũ filijs, ibi autẽ ſi verò cum aſcendẽtibus inueniantur fratres aut ſorores, græca lectio nullã facit ſororũ mentionẽ, ſed addit ἢ ἀδελφόπαιδες. id eſt vel fratrũ filij. Et paulò pòſt vbi latini habent, & fratrũ ſinguli æqualem habeant portionẽ, in Græcis hæc conſequuntur ἀλλὰ καὶ οἱ ἀδελφόπαιδες τὴν μοῖραν τοῦ ἰδίου γονέως λαμβάνουσιν, ſed etiam fratrum filij, ſui parentis partem capiunt. In §. quoque ſi igitur defunctus neque deſcendentes, in initio, ibi vocamus fratres & ſorores ex eodem patre, & ex eadem matre natos, in græca conſtitutione habetur, ὁμοίως δὲ καὶ ἀδελφόπαιδες, ſimiliter autem & fratrum filios. Latini pariter quædam habent, quibus Græci carent. Nam apud eos hæc omnia deſunt, quamuis in conſtitutionibus editis Lutetiæ ſint addita, ſi autem cum fratribus defuncti etiam aſcendentes, ſicut iam diximus, ad hæreditatem vocantur, nullo modo ad ſucceſſionem ab inteſtato fratris, aut ſororis filios vocari permittimus, neque ſi ex vtroque parente eorum pater, aut mater defuncto iungebatur. Hæc autem ſummopere repugnant his, quæ græca conſtitutio habet in priore §. de quo ſuprà diximus. Conſtitutio enim græca vocat ad ſucceſſionem defuncti, cui nõ ſuperſtes ſit proles, vnà cùm parentibus non ſolùm fratres ſed etiam fratrum filios,

lios;quos hîc latina excludit. At quis non græcæ ſtandum eſſe putet? cum prius illa ſcripta ſit, quæ poſtea latinè reddita fuit. Quinetiam græca maiori æquitate niti videtur. Verùm quæ latini habent, emendantur per Conſti. infrà, vt frat. fil. in prin. qua conſtitutione Græci carent: quòd illius ſenſum partim huic, partim ſequenti conſtitutioni inſeruerint.

In conſti.de alie.& emphy.in prin.

Accurſium toto cælo errare, dum explicat, quid ſit προάστειον *cumq; prorſus falli unà cum Bar. in ſignificatione dictionis pro.*

EXPONERE nititur hîc Accurſius quę ſint προάστεια, ſed non ſibi conſtat. nam primò dicit eſſe agros proximæ villæ, poſtea inquit potius eſſe remotos: adducitq; exemplum huiuſce nominis Proconſul. quaſi dictus ſit procul à Conſule. Verùm ignorat dictionẽ pro aliam habere vim in verbis Latinis, aliam in græcis. dictus eſt enim Proconſul, quaſi loco Conſulis. Si quidem Romæ Conſules morabantur, Proconſules verò extra Italiam cum poteſtate Conſulari ad aliquam prouinciam adminiſtrandam mittebantur. Quamobrem notat Accur. dictionem pro ſignificare loci remotionem. quod etiam Bart. tanquam rem vtiliſsimam notari iubet: cum tamen apud Græcos (nam hæc eſt vox) contrà ſignificet loci propinquitatem, tàm per ſe, quàm alij dictioni

coniuncta, vt facile norunt, qui græcarum literarum primordia tantùm attigere. Quare προάστειον nihil aliud eſt, quàm locus ante ciuitatem vſus eſt Iſocrates in oratione de pace. nam cum vellet Lacedæmoniorum dementiam oſtendere, ait eos. qui nec agros ſuos ſuburbanos tenerent, ad Italiæ & Siciliæ, ac Carthaginis imperium aſpiraſſe, Ἀλλὰ εἰς τοῦτο ἀφροσύνης ἦλθον, ὥστε τῶν προαστείων τῶν οἰκείων οὐ κρατοῦντες, Ἰταλίας καὶ Σικελίας καὶ καρχηδόνος ἄρχειν προσεδόκησαν Et Herodotus in Thalia, ἡμέρῃ δὲ δεκάτῃ ἀπ᾽ ἧς παρέλαβε τὸ τεῖχος τὸ ἐν μέμφι καμβύσης κατίσας ἐς τὸ προάστειον ἐπὶ λύμῃ τὸν βασιλέα τῶν Αἰγυπτίων ψαμμήνιτον. Et paulò poſt. ψαμμήνιτον τε τὸν Ἀμάσιος καὶ τοὺς σὺν τῷ προαστείῳ κατημένους Αἰγυπτίων et Plutarchus in Romulo, Ἕτεροι δὲ λέγουσι προτέρους ἐκείνους ἐμβαλόντας ἐλάσασθαι τε λείαν καὶ καθυβρίσαι πολλὰ τὴν χώραν, καὶ τὸ προάστειον· ἐπελθόντας δὲ τὸν ῥωμύλον τρέψασθαι αὐτοὺς καὶ διαφθεῖραι πολλοὺς λαβεῖν τὴν πόλιν. Vſus eſt & Sophocles, quem citat Suidas. Vſurparũt etiam Septuaginta interpretes ἀριθμῶν ca. xxxv. vbi Deus alloquens Moyſen, iuſſit aliquas ciuitates, & earũ ſuburbia dari leuitis, καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς μωϋσῆν ἐπὶ δυσμῶν μωάβ παρὰ τὸν ἰορδάνην κατὰ ἱεριχὼ λέγων, σύνταξον τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ, καὶ δώσουσι τοῖς λευίταις ἀπὸ τῶν κλήρων κατασχέσεως αὐτῶν πόλεις κατοικεῖν, καὶ τὰ προάστεια τῶν πόλεων, κύκλῳ αὐτῶν δώσουσι τοῖς λευίταις. At προαστείων καὶ προπόλεων multæ ſunt partes, de quibus omnibus diſertê ſcribit Iulius Pollux lib. ix. Sic & προαύλιον dicitur locus ante aulam Suida authore. & πρόδομον locus ante domum, & πρόθυρον locus ante ianuam, quibus vtitur ſæpius Homerus. & hu-

ius

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ius vltimi fit mentio à Pomponio in l. ſtatuæ, de verborum ſignificatio. quod Accurſius non intellexit.

FINIS.